Bitmeyen Yolculuk

Oğuzhan Müftüoğlu Kitabı

Söyleşi: Adnan Bastancıoğlu

2. BASIM

Ayrıntı: 570
Biyografi-Otobiyografi Dizisi: 3

Bitmeyen Yolculuk
Oğuzhan Müftüoğlu Kitabı

Söyleşi
Adnan Bostancıoğlu

Yayına Hazırlayan
Mehmet Celep

©Adnan Bostancıoğlu
Bu kitabın Türkçe yayın hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Tasarımı
Gökçe Alper

Kapak Fotoğrafı
Ankara Emniyet Müdürlüğü, Mart 1972

Kapak Düzeni
Mahir Duman

Dizgi
Esin Tapan

Baskı
Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No: 244
Topkapı/İst. Tel.: (0212) 612 31 85

Birinci Basım Şubat 2011

İkinci Basım Şubat 2011

Baskı Adedi 2000

ISBN 978-975-539-588-3
SERTİFİKA No.: 16061

AYRINTI YAYINLARI
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No: 3 Cağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

Bitmeyen Yolculuk

Oğuzhan Müftüoğlu Kitabı

Söyleşi: Adnan Bostancıoğlu

İçindekiler

Önsöz 9

1. Bölüm

Sessiz Sedasız Bir Çocuk 11
Lise Yılları 18
Mersin'den Yukarı, İlk Kez 24

2. Bölüm

Öğrenci ve Bakanlıkta Memur 26
İlk Sosyal Hareketler 30
Solculuğa Doğru 31
FKF Yılları 35
Milli Demokratik Devrim-Sosyalist Devrim Tartışmaları 43

3. Bölüm

Dev-Genç Yılları 48
Köylerde 51
"Gerilla Kampı" 52
Kemalizm ve Darbe 55
Son Dev-Genç MYK'sı 59
Hastalık Günleri 62
9 Mart'tan 12 Mart'a 67

4. Bölüm

Muhtıra 69
12 Mart Günleri 75
THKP-C'ye Geçiş 78
İllegalite Günleri 84
Büyük Firar 85
THKP-C'de Ayrılık 87
Ulaş'ın Ardından Gözyaşı 93

5. Bölüm

Çember Daralıyor 95
İlyas Aydın Vakası 97
Koray Doğan'ın Öldürülmesi 100
Sona Doğru 102
İlk İşkence 104
Acı Haber 111

6. Bölüm
Mamak 115
Cezaevi Koşulları 117
Selimiye'ye Yolculuk 120
Ayrılığın İzleri 122
Yılmaz Güney 128
Eve Dönüş 129
7. Bölüm
Dışarıda İlk Günler 132
Yeniden Siyasete Doğru 138
"Can Sıkıcı İşler" 140
8. Bölüm
Devrimci Gençlik Dergisi 143
"Aceleciler" 147
İstanbul ile İlk Kriz 149
CHP-MSP Koalisyonundan 1. MC'ye 153
Sendikalar, Odalar, Öğretmenler 156
9. Bölüm
Devrimci Yol'a Doğru 159
Yumruk-Yıldız 162
Devrimci Yol'un "Dili" 165
Kanlı 1 Mayıs 168
2. MC'ye Karşı Kampanya 171
Yayın Kurulu 173
"Merkez"dekiler 176
10. Bölüm
Devrimci Sol Ayrılığı 179
Katliam Günleri 182
Maraş Katliamı ve Suikastlar 184
Yeni Milliyetçi Cephe 187
11. Bölüm
Direniş Komiteleri 191
Fatsa 194
Terzi'yle Beraber 196
"Nokta Operasyonu" 198
Demokrat Gazetesi 201
12. Bölüm
THKP-C ve Devrimci Yol 205
Yasal-Kitlesel Parti Seçeneği 211
"Pembe Broşür" 213
"Parti" Olmak 216
Kadınlar 217
"Bacı" Kültürü 220
Taciz ve Şiddet 222
13. Bölüm
İstanbul'a Geçiş 223

Yurtdışındaki Devrimci Yol 225
Darbeyi Beklerken 228
Sol İçi Çatışmalar 229
Darbeye Karşı Önlem 231

14. Bölüm

12 Eylül 233
Cuntaya Karşı Direniş 235
İlk Büyük Operasyon 237
Son Toplantı 239

15. Bölüm

Bir İşkence Merkezi: DAL 245
İşkenceciler 248
DAL'da Karşılaşma 251

16. Bölüm

Mamak Askeri Cezaevi 255
İlk Açlık Grevi 258
Cuntanın Gazetecileri 260

17. Bölüm

Devrimci Yol İddianamesi 265
Savunma 267
Mahkeme 272
42 Günlük Açlık Grevi 274
Karar 281
Ceyhan'a yolculuk 284

18. Bölüm

Yeniden Dışarıda 288
Siyasette Yeni Rol 290
Tartışma Süreci 295
Vakıf 298

19. Bölüm

Yasal Parti Tartışması 300
"Geleceği Birlikte Kuralım" 301
Özgürlük ve Dayanışma Partisi 303
BirGün Gazetesi 311

20. Bölüm

Özel Hayat 316
Sonsöz 319
Kişi Adları Dizini 322

Önsöz

Uzun bir önsöz yazmayacağım. Zaten gerek yok. Kısa bir kronoloji vereyim; bir de kitaba dair birkaç bilgi...

Söyleşi için ilk buluşmamız 24 Mart 2008'deydi. Yani yayımlanmasından neredeyse üç yıl önce... Bu süre boyunca, görüşmelere uzun fasılalar vermek zorunda kaldık. Ya benim ya onun başka işleri öne çıktı. Ya da "Acele etme, biraz düşünelim" dedi. Toplam kaç görüşme yaptığımızı hatırlamıyorum ama herhalde 10'u bulmuştur. Son görüşme, 2010'un sonbaharında (galiba eylül) yapıldı. Sonrası kitabın yayına hazırlanması ve diğer teknik işler...

• • •

Siyasal hayatını doğrudan ilgilendirmediği sürece, özel hayatına ilişkin sorulara pek sıcak bakmadı. Kitabı okuduğunuzda göreceksiniz; olduğu kadar! Söyleşinin bazı bölümlerinin yayımlanmasını istemedi. Bunların

hemen hepsi –konuşma esnasında– üçüncü şahıslar hakkında söylenmiş sözlerdi. "Gerek yok" dedi, çıkardım. Bir de konuşmanın akışı içerisinde, aslında bugün için fazla önemi kalmamış kimi meseleler hak ettiklerinden daha fazla yer tuttu. Oraları da bir miktar "makasladık".

Kitabın son bölümüne konu olan 1991 sonrasını kısa tutmak istedi. O sürece dair olayların, tartışmaların canlılığını koruduğu; bu anlamda henüz tarih olmadığı kanaatindeydi. Ben de bu fikre katıldım. Söz konusu dönemi biraz "hızlı" geçtik.

• • •

Bir iki cümle de kişisel hissiyatımdan söz etmem gerekirse... Bu söyleşi benim için birçok bakımdan öğretici oldu. Devrimci hareketin çok önemli bir tarihi dönemini birinci ağızdan dinleme fırsatı buldum. Ama buluşmalarımız sadece söyleşi yapmaktan ibaret değildi. Denize girdik, yüzdük, güneşlendik. Balıkçılara gittik; yedik içtik, muhabbet ettik. Diyeceğim o ki iyi vakit geçirdik. Bu yanıyla da hayatımın güzel bir dönemi olarak hatırlayacağım. Dostluğuna minnettarım.

Adnan Bostancıoğlu

1. Bölüm

Sessiz Sedasız Bir Çocuk

– İstersen şöyle başlayalım... Genel olarak ketum bir insan olarak bilinirsin. Buna rağmen bu kitap çalışmasını neden kabul ettiğini anlatırsan, bir tür önsöz gibi de olur...

– Aslında ben o kadar da ketum bir insan değilimdir. Hemen bütün aktif siyaset hayatım, kolektif örgütlü süreçler içinde geçti. Bu yüzden benim öyle herkesten sakladığım büyük sırlarım yok.

Bizim yaşadığımız dönem, 1960'lardan 2000'li yıllara kadar uzanan bir süre. 40 kılsur yıl. Bu süre boyunca benim yaşadıklarım, tanık olduklarım, birinci dereceden sorumlu olduğum olaylar sadece bana ait şeyler değil. Bu dönem hem ülke açısından hem de devrimci mücadele açısından önemli bir dönem.

Kuşkusuz biz tarih yazmayacağız, o tarihçilerin işi. Ama o dönem hak-

kında, özellikle son dönemlerde o kadar çok değişik iddia ortaya atılıyor ki; bazen, ben acaba başka bir zamanda mı yaşadım diye düşünmeden edemiyorum. Örneğin gazetelerin birinde yayımlanan bir köşe yazısında 1971 yılında Maltepe Cezaevi'nde Mahir Çayan ve arkadaşlarının firar hazırlığında olduğunun güvenlik güçlerince önceden öğrenildiği; ancak Amerikalı bazı subayların müdahalesiyle firarın engellenmesinin önüne geçildiği, firardan sonra da Mahir Çayan ve arkadaşlarının Kızıldere'de katledilinceye kadar takip altında tutuldukları şeklinde iddialar ileri sürüldü. Sol çevreler içinden de benzer görüşleri savunanlar oldu. Ben Kızıldere öncesindeki dönemde hasbelkader Mahir Çayan ve diğer arkadaşlarla birlikteydim. Benim yaşadıklarım, en azından firar sonrasında Mahirlerin takip altında oldukları konusundaki iddiaların doğru olmadığını gösteriyor.

Gene son dönemlerde, benim birinci derecede sorumluluk taşıdığım Devrimci Yol hareketiyle ilgili de bizim kendi gerçekliklerimizle hiç ilgisi olmayan abuk sabuk iddialar, suçlamalar ileri sürülebiliyor. Her şey tersine çevirilmeye çalışılıyor.

Ben kendi adıma bir anı kitabı yazmayı düşünmüyorum; ama yaşadığım veya tanığı olduğum şeylerin, bir şekilde yazılı hale getirilmesinin gerekli olduğunu da kabul ediyorum. Belki böyle bir söyleşiyle bu ihtiyacı bir ölçüde karşılayabiliriz diye düşünüyorum.

– Sonuç olarak yazılan, anlatılan her şey hakkında ardı sıra bir tartışma gündeme geliyor. Bizim yapacağımız çalışmanın ardından da kimi tartışmalar çıkacak. O konuda bir kaygın var mı?

– Niye öyle bir kaygım olsun ki? Bütün yaşadıklarımdan sonra daha fazlası ne olabilir ki?

Kişisel hadiseleri bir yana bırakacak olursak, bizim kolektif tarihimize ait olanlar hakkında tartışmalar zaten hep var. İlgili ilgisiz herkes tarafından doğru yanlış her şey söyleniyor, her şey yazılıp çiziliyor. Yeni zamanlar dedikleri biraz da böyle bir şey! Bu yüzden o konuda bir sorun olmaz.

Burada senin soracağın sorular çevresinde konuşacağız. Çok uzun ve çok geniş kapsamlı bir tarihsel dönem söz konusu olduğu için, her şeyi böyle bir çalışmaya sığdırmak elbette çok zordur. Ayrıca benim anlatacaklarım, yaşananların sadece benim bulunduğum yerden görülebilenleri... Tabii şimdi hatırlayabildiğim yönleriyle sınırlı olması da kaçınılmaz. Binlerce, on binlerce insan bir dönemi kendi bulundukları yerlerden, benim göremeyeceğim yerlerden yaşadı. Oralarda yaşananlar ve onların açısından görünenler de kuşkusuz en az benimkiler kadar önemlidir.

– Kırk yıllık inişli çıkışlı, fırtınalı bir hayatın ardından buradaki büyük şehirlerin kargaşasından uzak hayatın sıkıcı gelmedi mi?
– Hayır, gelmedi. Böyle bir sükûnete gerçekten çok ihtiyacım vardı. Zaten bu köy, Bademler Köyü, senin bildiğin köylere pek benzemiyor. Köyün yetmiş yıllık bir tiyatrosu bile var ve köylülerin yarısı tiyatro sanatçısı sayılır!
– Senin için "bir köy çocuğu" diyebilir miyiz?
– Evet, diyebiliriz. Bir köyde doğdum ve çocukluğum doğduğum köyde geçti.
– Öyleyse köyden başlayalım... 1944, Anamur. Değil mi?
– Evet; Anamur'da, Ortaköy'de doğdum.
– İlkokulu da orada okudun...
– Evet, ilkokulu da Ortaköy'de okudum.
– Aile geçimini nasıl sağlıyordu? Baban ne iş yapardı?
– Bir miktar tarım arazimiz vardı. Oradan gelen gelirle geçiniyorduk.
– Dedenin müftü olduğunu sanıyorum. Zaten soyadın da oradan geliyor değil mi?
– Evet, dedemiz müftüymüş. Söylediklerine göre o bölgede "Sarı Müftü" diye bilinen, tanınmış bir hocaymış. Köydeki evimizin arka taraflarında bir medrese varmış, dedem orada ders veriyormuş. Benim çocukluğumda medresenin sadece yıkıntıları kalmıştı.
– Dedeni görmedin ama...
– Dedem ben doğmadan ölmüş, onu görmedim.
– Dolayısıyla dedenden dini bir eğitim alman söz konusu olmadı... Ya ailen? Mutaassıp mıydı?
– Hayır, ailem mutaassıp değildi. Babamı aydın görüşlü bir insan olarak hatırlıyorum. Dini eğitime gelince... Babam sonradan öğrendiğime göre öyle pek dindar, tutucu bir insan değilmiş ama beni yaz tatillerinde din hocasına göndermişti. Şimdi *Radikal*'de yazan Türker Alkan'la birlikte namaz hocasına giderdik. Yani, o konuda fazla bir icraatım olmasa da biraz eğitim aldım.
– Babanı erken yaşta kaybetmişsin...
– Evet, babamı kaybettiğimizde ben ilkokul birinci sınıftaydım. Onu kaybettiğimiz günü biraz ayrıntılı hatırlıyorum. O gün okulda, teneffüste okulun önündeki çeşme başında şakalaştığımız arkadaşlardan biri babamın öldüğünü söyledi. Ona inanmadım ve hatta kızdım ama ortalıkta da bir tuhaflık vardı. Sonra öğretmenimiz, babamın hasta olduğunu söyleyerek beni eve yolladı. Bir şeyler olduğunu anladım. Evin yakınlarına gelince, orada büyük bir kalabalık gördüm. Herkes ağlıyordu. Ben de ne olduğunu tam anlamadan ağlamaya başladım. Kimse bana

bir şey söylemedi. Bir süre ortalıkta ağlayarak dolaştım. Bir ara evimizin önündeki avluda kalabalık bir grubun bir şeyler yaptığını gördüm. İnsanların bacaklarının arasından yaklaşıp baktım, bir tabut yapıyorlardı. Babamın erken ölümünün hayatımı çok etkilediğini söyleyebilirim. Ondan sonra bir bakıma kendi başıma, hayatıma çok fazla bir müdahale olmadan büyüdüm.

Ailesiyle birlikte köyde... Ayaktakiler, soldan sağa: Mevlüt Gölgelioğlu, Leman Gölgelioğlu, Perihan Müftüoğlu (Göncü), annesi Rahime Müftüoğlu, babası Osman Müftüoğlu, Arslan Müftüoğlu. Oturanlar: Oğuzhan Müftüoğlu, Orhan Müftüoğlu, Neriman Müftüoğlu Deniz, Ahmet Gölgelioğlu.

– Ağabeylerin de var galiba...

– Evet, iki ağabeyim vardı. O sıralar biri üniversitede, biri lisede okuyordu.

– Yaş farkı büyük yani...

– Büyüktü evet. Üniversitede olan daha sonra okulu bırakıp geldi, askere gitti. Hukuk fakültesini bıraktı.

– Hangi ağabeyin?

– Büyük olan... Arslan Abim. Şimdi Anamur'da yaşıyor. Galiba biraz da babamın ölümü nedeniyle okulu bırakıp Anamur'a dönmüştü. Küçük ağabeyim Orhan Müftüoğlu, tıp okuyordu. Onu bu yıl (2008) kaybettik...

– Tarla işleriyle falan nasıldı aran?

– Eh, kıyısından köşesinden... Ufak tefek getir götür işleri... Zaten çok

küçüktüm ve fazla bir şey yapacak durumum yoktu. Ama ailem hep benim küçüklüğümdeki tembelliğimden söz eder.

– Sen ailenin en küçüğüydün galiba...

– Evet, üç ablam iki ağabeyim vardı. İki de üvey ablam var.

– Söz aileden açılmışken bir noktaya açıklık getirelim. Vaktiyle Süleyman Demirel'in özel doktorluğunu yapan Osman Müftüoğlu senin akraban mı? Hatta kardeşin olduğu bile sanılıyor...

– Kardeşim değil, kuzenim. Daha doğrusu onun babası Abdullah Müftüoğlu benim amcamın oğluydu. Osman'ın Demirel'in doktorluğu söz konusu olduğunda, galiba MİT Demirel'i uyarmış; "Efendim, siz bunu doktor olarak alıyorsunuz ama o anarşist Oğuzhan Müftüoğlu'nun kuzeni!" falan diye. Bunu Selahattin Duman nereden duyduysa bir ara *Sabah* gazetesindeki köşe yazısında eğlenceli bir şekilde yazmıştı. Güya Demirel'e demişler ki: "Bu Müftüoğlu ailesi size takmış; Oğuzhan beceremedi, sıra Osman'da!.."

– Evet, yeniden çocukluk günlerine dönersek...

– İlkokulu bitirene kadar annem ve iki ablamla birlikte köyde yaşadık. Köyümüz Anamur'un 5-6 kilometre dışında, denizden birkaç kilometre içeride bir köydü. Evimiz köyün en üst sınırında dağın eteğindeydi. Genişçe bir arazi içinde, diğer köy evlerine göre biraz daha büyükçe ve iki katlı bir evdi. Orada büyüdüm.

– O köydeki en büyük araziler sizin miydi?

– Pek iyi bilemiyorum ama sanırım öyleydi. Ama büyük deyince yanlış anlaşılmasın, öyle Doğu'dakiler gibi bir büyüklükten söz etmiyoruz. Sanırım birkaç yüz dönüm tarım arazisi.

– Dolayısıyla sizin durumunuz ekonomik ve sosyal olarak bir miktar farklı. Hatta köylüler belki de sizin arazilerde çalışıyordu.

– O dönemde, yani benim çocukluğuma denk gelen 1950'li yıllarda tarım arazilerinden fazla bir gelir elde edilmezdi. Araziler değerli değildi, sonradan değer kazandı. Söylediğin gibi o zaman diğer köylülerden daha fazla arazi sahibi olmak, belki yoksulluk çizgisinin biraz üstünde bir hayat sağlayabiliyordu. Ama sonuçta, bizim yaşadığımız da bir köy hayatıydı. Sözgelimi annem de köylülerle birlikte çalışırdı. Ama evde yardımcılar vardı.

– Ortaokula Anamur'da başladın. Nasıl bir yerdi Anamur o yıllarda?

– 1950'li yıllar... Anamur orta boy bir Anadolu kasabasıydı. Demokrat Parti'nin ilk dönemleri... Henüz yolların yeni açıldığı, otomobilin köylere ilk defa girmeye başladığı, ulaşım aracı olarak daha çok Austin marka kamyonların kullanıldığı yıllar... Anamur şimdi özellikle Anka-

ralı yazlıkçıların doldurduğu bir tatil kenti oldu. O dönem epey dışa kapalı bir yerdi. İl merkezine 7-8 saatte zor gidilirdi.

– İlkokulunun adını hatırlıyor musun?

– Adını mı?..

– Evet, olur ya hani, Hasan Âli Yücel İlkokulu falan gibi... Seninkinin adı neydi?

– İlkokul, işte! Adı falan yoktu. Köyün o bölgedeki tek okulu, hatta civardaki köylerle birlikte o bölgedeki tek ilkokuldu.

Anamurlu arkadaşlarıyla yaylada, 1950'lerin sonu.

– Ya ortaokul?

– O da Anamur'daki tek ortaokul.

– Onun da adı yoktu deme! Türkiye'de her ortaokulun adı vardır. Mesela benimki Mehmet Akif Ortaokulu'ydu. Diplomanda ne yazıyordu mesela, okulun adı?

– Diplomamı hiç görmedim...

– Anamur Ortaokulu falan mı acaba?

– Anamur Ortaokulu'dur herhalde... Zaten başka okul yoktu. İlkokul da Ortaköy İlkokulu'dur...

– Lise yok muydu Anamur'da?

– Hayır. Çok sonra açıldı lise. Liseyi Mersin Tevfik Sırrı Gür Lisesi'nde okudum. Bak, onun ismi vardı!

– Nasıl bir öğrenciydin? Çalışkan mıydın mesela?

– Vasat sayılır... Çok çalışkan bir öğrenci değildim. Ama dersi asan, öyle haylaz bir öğrenci de değildim. Dersi çoğunlukla sınıfta öğretmenin anlatımıyla öğrenen tipte bir öğrenciydim. Kendi halimde okuyordum. Öğretmenlerin pek şikâyetçi olmadığı, sorun çıkarmayan bir öğrenci. Köyde okurken de köylülerle aramızdaki farktan kaynaklanan bir şeyi belli belirsiz hissederdim. Sanki öğretmenlerin bana karşı davranışları farklıydı.

– Yani diğer öğrencilere göre...

– Evet, diğer çocuklardan daha farklı davranırlardı.

– Köyün zengin ailesinin çocuğu olmandandır herhalde...

– Sanırım zenginlik değildi mesele. Köyün "ileri geleni" gibi bir ifade belki daha doğru olur. Babam saygı duyulan biriydi köyde. Aydın bir insandı. Evde çoğu eski harflerle yazılmış raflar dolusu kitapla bir büyük dolap dolusu ilaç vardı. Köyde doktor olmadığı için, kasaba da uzak olduğundan; hastalananları muayene eder, ilaç verir, iğne yapar, onları tedavi ederdi. Köyün doktoru gibiydi biraz. Kış gecelerinde köylüler, babamın av arkadaşları bizim evde toplanır, ocakta yanan ateşin etrafında sohbet ederlerdi. İlkokulda iki öğretmenim oldu. İbrahim öğretmen ve Ali Rıza öğretmen. Öğretmenler köy çocuklarını döverdi ama dediğim gibi bana karşı daha toleranslı davranırlardı. Ben hiç dayak yemedim onlardan. Ama zaten beni dövmeleri için bir neden de olmazdı. Sadece bir kere babamla ahbaplığı olan Halit öğretmen, diğer öğretmenlere vekâlet ettiği bir gün, sınıfta sebepsiz yere sertçe kulağımı çekmişti. O kadar üzüldüm ki ateşim çıktı, bir hafta kadar hasta yattım, okula gitmedim. Evde de kimseye söyleyemedim utancımdan.

– İlkokulda mı?

– Evet...

– Pardon gülüyorum... Çok enteresan... Yani, bir kulak çekmeye bir hafta hasta yatman... Hayatının sonraki bölümlerinde başına gelenler düşünüldüğünde...

– Belki, ailenin en küçük çocuğu olmamın da etkisiyle, belki biraz fazla hassas bir yapıya sahiptim.

– Soracaktım, unuttum. İsmini kim koymuş senin?

– Herhalde babam koymuştur...

– Şu bakımdan soruyorum; hani Abdullah Oğuzhan ya ismin... Oğuzhan o yıllarda çok rastlanan bir isim değil herhalde...

– Abdullah dedemin, babamın babasının adıymış. Oğuzhan... Evet, ağabeylerim de Arslan, Orhan... Hep bir "han" var yani.

– Evet... Ortaokul diyorduk. Okul hayatın... Mesela senin resme karşı ilgin var. O zamanlar da var mıydı, yoksa daha sonra mı ortaya çıktı?

– Resim yapmayı severdim. Aslında her çocuk sever resim yapmayı. Benim çizgilerim falan da fena değildi. Yaz tatillerinde mesela, hep resimle uğraşmaktan, bir şeyler karalayıp boyamaktan hoşlanırdım. Hâlâ da severim, fırsat oldukça; mesela sıkıcı toplantılar sırasında falan, not tutmak için elime aldığım kâğıt kalem en çok bu işe yarar.

– Ortaokula başladığında Anamur'a mı taşındınız?

– Ortaokul birinci sınıftayken hâlâ köyde oturuyorduk. Okula yürüyerek gidiyorduk. 5-6 kilometrelik bir mesafe... Vasıta falan yoktu. Sabahleyin erkenden kalkar, köyden kasabaya gidenlerle birlikte yola koyulurduk. Akşam da eğer eşekle, atla dönen varsa, alırlardı arkalarına... Yağmurlar yağmaya başlaymca köyle kasaba arasındaki çayın suları yükselirdi, yürüyerek oradan geçemezdik. Köprü yoktu çünkü. Bu yüzden kış aylarında Anamur'daki akrabalarımızın yanında kalmaya başladım. Önce bir süre amcamın oğlu Abdullah Müftüoğlu'nun evlerinde kaldım. Az önce sözünü ettiğimiz Osman Müftüoğlu'nun babası... Sonra Sultan halalarda kaldım. İnönü hükümetinde İmar İskân Bakanlığı yapan Sadık Kutlay'ın annesi. Sonra köyden ayrılıp kasabaya, Anamur'a taşındık.

Lise Yılları

– Lise yıllarına geçersek... Mersin'e mi taşındınız lise için?

– Hayır... Liseyi, Mersin Tevfik Sırrı Gür Lisesi'nin pansiyonu vardı, orada yatılı olarak okudum.

– O dönemde dersler nasıldı, ilgi alanları belirmeye başlamış mıydı?

– Edebiyat öğrencisiydim. O dönemde ikinci sınıfta fen ve edebiyat olarak ayrılıyordu sınıflar... İlgim fen derslerinden çok edebiyat bölümü derslerineydi. Tabii resme de ilgim vardı. Resim hocamız Haşmet Akal'dı. Türkiye'nin ilk kübist ressamlarındandı. Çok iyi, ileri görüşlü bir insandı... Komünist olduğu söylenirdi. İnsan lise çağına gelince artık yaşadığı ülke, dünya üzerine düşünmeye başlar. Ya da siyasete dair bir şeyleri fark eder.

– 50'lerin sonu oluyor sanırım...

– 57-58 yılları, CHP ile Demokratlar arasında kamplaşmanın olduğu yıllardı. O dönemde politikleşme özellikle taşrada, daha çok CHP-DP arasındaki çekişme etrafında yoğunlaşmıştı. Bu tür siyasetle fazla bir ilgim yoktu. Tabii bir ölçüde izliyordum, o konuda bir duyarlığım da vardı ama herhangi bir aktif tavrım yoktu. O dönem iletişim araçları çok sınırlı, radyo iktidarın kontrolündeydi. CHP'nin *Ulus* gazetesi vardı. Okulda olmasa bile pansiyonda daha çok din üzerine tartışmalar olurdu. Felsefe öğretmenimiz Zeki Silan enteresan bir tipti. Akşamları

mütalaa yaptığımız sınıflara gelir ve din, felsefe gibi konularda tartışmaya kışkırtırdı bizi.

Mersin Tevfik Sırrı Gür Lisesi, 1960.

– 50'lerin sonundan söz ediyoruz. Memleket ihtilale gidiyor. Hani böylesi koşullar insanları politikleştirir. Anlattıklarına bakılırsa, senin bu konuda çok sıcak bir ilgin yokmuş galiba...

– Politika benim için hiç önceliği olan bir şey değildi. Aslında, şu parti bu parti şeklindeki politikayı ben hiçbir zaman sevmedim. Lisede birlikte okuduğumuz Mustafa Demir, Anamurlu bir köylü çocuğu, hep okul birincisi olan çok çalışkan biriydi. Benden bir yıl üst sınıftaydı. Mustafa sonradan Almanya'da TKP'nin üst yöneticilerinden biri oldu. Örneğin lisede okurken onunla aramızda hiçbir ciddi siyasi tartışma hatırlamıyorum. Zaten o sıralar onun da öyle bir eğilimi yoktu. Çok sonraları ben Dev-Genç yönetimine seçildiğimde Ankara'da gelip beni buldu; işte, bu işler örgüt olmadan olmaz diye, beni "partili" yapmak istedi. Tabii o zaman bizim parti anlayışımız onlarınkinden çok farklıydı. Gene lisede sonradan sol hareketler içinde bulunan TSİP'ten İsmet Özdemir gibi arkadaşlar da vardı. Onlarla da bir siyasi tartışma ortamı içinde değildik. O dönemde politikaya sıcak ilgimiz yoktu. Hatta sonradan ilgimiz olacağına dair de en ufak bir emare yoktu. Benim politikleşmem daha çok liseden sonra, üniversite yıllarında... 27 Mayıs

sonrasında 60'lı yıllardaki kitlesel gençlik hareketleri içinde oldu. Ben devrimci olduktan sonra politikayla ilgilenmeye başladım. Ama o, tabii başka türlü bir politikaydı.

Peki aile ve yakın çevre CHP-DP saflaşmasında nerede duruyordu?

- Ailem CHP'liydi. Akrabalarımız arasında DP'liler vardı... Anne tarafımda, dayılarım... Yine 27 Mayıs'tan önce Mersin milletvekili olan Hidayet Sinanoğlu amcamın torunuyla evliydi. 27 Mayıs'tan sonra Yassıada'da yattı.

– Galiba sıkılıyorsun ama yeniden çocukluk yıllarına döneceğim. Annenden hiç söz etmedik...

– Annem, ev kadınıydı. Bozyazı ilçesinden... O zaman Anamur'a bağlıydı. Denizciler denilen geniş ailelerden birinin kızıydı. Ben onun altıncı çocuğuydum. Babam öldüğünde annem sanırım kırklı yaşlardaydı. Daha sonra hep bizimle meşgul oldu. Ben cezaevindeyken... 12 Eylül'den sonra, cezaevindeyken öldü. Onun ölümünü uzun süre bana haber vermemişler. Görüşe geldiklerinde bana hep annen biraz rahatsız diyorlardı. Yaklaşık 6 ay kadar sonra bir mektup geldi Arslan Abimden. "Biz uzun süredir sana söyleyemedik ama... Avukatınla konuştuk, o söylememizin doğru olacağını söyledi... Annemi bu yaz kaybettik" diye bir mektup... Onun ölümünü aylar sonra gelen böyle bir mektuptan öğrendim, uzun süredir dışarıyla ilişkisi kesilmiş halde tutulduğumuz hücrede.

– 7 yaşında babasını kaybetmiş bir çocuğun eğitimi, aile içi eğitimi anneye kalıyor herhalde...

– Doğrusunu istersen şu veya bu şekilde yetiştirilmek, eğitilmek diye bir şeyden bahsetmek zor. Kendi başıma büyüdüm diyebilirim. Annem daha çok ev işleriyle uğraşır; babamın ölümünden sonra da evin geçimini sürdürmeye, tarlaları ektirip biçtirmeye çalışırdı. Babamın ölümünden sonra aile için epey sıkıntılı bir dönem oldu. Köyde iki ablam ve annemle ben yalnız kalmıştık. Ağabeylerim okulları nedeniyle Anamur'da değillerdi. O hengâmede arada kaynadım gittim diyebilirim.

– Ağabeylerinin otoritesi var mıydı üzerinde?

– Pek yoktu. Sadece bir kez, üniversitede ilk kez sol eğilimim belirginleşmeye başladığında, Arslan Abim karşıma dikilip, "Solculuğu bırakacaksın" diye tutturmuştu. Ben bunu kabul edemeyeceğimi söyleyince de bana küstü. 12 Mart'ta tutuklanıp hapse girinceye kadar birkaç sene benimle konuşmadı. O döneme kadarsa, yani küçüklüğümde, aslında otoriteye gerek olacak bir durumum falan da yoktu zaten. Biraz fazla akıllı uslu denilen, sessiz sedasız bir çocuktum ben.

– Sessiz derken...

– Böyle demek ne kadar doğru bilmiyorum. Dediğim gibi, köyün atmosferinin biraz dışında büyüdüm. Kasabaya taşındıktan sonraysa, bu kez de kasabalılardan biraz ayrıksı bir durum... Yeğenlerim, amca çocukları, epey kalabalık bir aileydik. Benim az biraz içekapanık bir durumum vardı. Kitaplar, resim, biraz da futbol. Müzikle de ilgilendim ama bir enstrüman çalmayı öğrenemedim. Yaz aylarında çok top oynardık. Bir parça da aileden gelme av merakım vardı. Bir tane havalı tüfek almışlardı bana, onunla... Nişancılığım fena değildi.

– O dönemdeki arkadaşların arasında hâlâ arkadaşlığını sürdürdüklerin var mı?

– Tabii siyasetle uğraştığım yıllarda, kaçaklık ya da cezaevi yıllarında Anamur'dan uzun süre ayrı kaldım. İzlerini kaybettiklerim oldu. Çok kopukluk oldu. Yeğenlerim var. Ahmet (Gölgelioğlu) diş doktoru, Ankara'da bir hastanede başhekim yardımcısı. Noyan, Anamur'da eczacı. Onlar Leman ablamın çocukları. Diğer yeğenlerim... Osman, konuşmuştuk, kuzenim... O şimdi çok ünlü bir doktor. Ağabeyi Tamer, profesör. Siyasal'da hocaydı, sonra Rekabet Kurulu Başkanı olmuştu. Şimdi Başkent Üniversitesi'nde...

– Anamur'a gidip geliyor musun?

– Yazları fırsat olursa, kısa da olsa giderim.

– Çocukluk günlerinden kalma tanıdıkların hâlâ var mı?

– Anamur'da mı? Var tabii... Yeğenlerim başta, okul arkadaşlarım, akrabalar, tanıdıklar... Anamur'a gittikçe görüşürüz. Emekli çoğu...

– Peki, tekrar lise yıllarına dönelim. 27 Mayıs demiştik. 27 Mayıs günlerini nasıl hatırlıyorsun? Yani senin hissiyatın neydi ihtilal olduğunda?

– 27 Mayıs öncesinde ağabeyim tıp fakültesinde okuyordu. Demokrat Parti'ye karşı eylemlere katılan ve gözaltına alınanlar, tutuklananlar olmuştu. Gözaltına alınan gençlerin kıyma makinelerine atıldığı söylentileri yayılmıştı. Bunlar bizi etkiliyordu haliyle. 27 Mayıs'ta ihtilal olduğunda Anamur'daydım. Sabah çarşıya çıktığımda duymuştum. CHP'liler sevindi, DP'liler üzüldü. Bir akrabam tutuklanarak Yassıada'ya götürüldü. Sonraki günlerde biz de herkes gibi radyodan Yassıada duruşmalarını izledik. Senin sormak istediğin, böyle demokrasi dışı bir darbe olayı karşısında tepki gösterip göstermediğim veya olumsuz bir hissiyat içinde olup olmadığım gibi bir şeyse, hayır o dönemde öyle bir tavrım yoktu. Doğrusunu istersen, o dönemdeki ilgi alanlarım ve politik bilinç düzeyimle, olup bitenleri çok fazla yakından izlediğimi söyleyemem. O zaman benim ilgi alanım daha çok edebiyat, resim, biraz felsefe gibi konular üzerindeydi.

Mersin Tevfik Sırrı Gür Lisesi'nde arkadaşlarıyla
(Oğuzhan Müftüoğlu en solda), 1961.

– Ne okuyordun?

– Biraz daha küçükken bazılarını Kemal Tahir'in yazdığını sonradan öğrendiğim bir hayli "Mayk Hammer" tükettikten sonra, daha çok klasikler... Tabii bu arada, ortaokuldayken o dönemin bütün çocukları gibi *Tommiks* ve *Teksas* külliyatını hatmettiğimizi söylemeden geçmeyelim. Klasikler içinde özellikle Dostoyevski'nin benim o dönemdeki ruh dünyam üzerindeki etkisi oldukça fazlaydı. Ortaokul sıralarında bir yerlerden Dostoyevski'nin bir iki kitabı geçmişti elime. *Yeraltından Notlar*'la sanırım *Kumarbaz*. *Yeraltından Notlar* bir hayli ağır gelmişti; ama okudum. Sonraki yıllarda Dostoyevski'nin hemen bütün kitaplarını okudum. *Budala, Suç ve Ceza, Karamazof Kardeşler* ve diğerleri. Tolstoy, Victor Hugo, Goethe'nin *Faust*'u... Aslında pek de sistemli olmadan elime ne geçerse... Lise birinci sınıfta genç bir edebiyat öğretmenimiz vardı; bir subayla evli, güzel bir kadındı. Bir ara elimde Cronin'in bir romanını görünce uyarmıştı beni, daha seçerek okumam konusunda... Onun yönlendirmeleri de etkili oldu. Mersin'de sahil kenarındaki Halkevi binasında çok güzel bir kütüphane vardı. Orada roman okuyarak vakit geçirmeyi çok severdim.

– O yıllarda arkadaş çevren nasıldı? Sosyal hayat anlamında... Birlikte eğlenir miydiniz, bir yerlere gider miydiniz?

– Okulun pansiyonunda kalıyordum. Tevfik Sırrı Gür Lisesi o dönemin koşullarına göre modern ve iyi bir liseydi. Oldukça değerli öğretmenler vardı. Lisenin avlusu içinde bir pansiyon binası vardı. Orada yatıp kalkar, orada yemek yer, ders çalışırdık. Hafta içinde okul dışına çıkmak yasaktı. Ancak hafta sonlarında dışarı çıkardık. Mersin, o dönemde oldukça modern, Türkiye'nin en demokrat şehirlerinden biriydi. Kozmopolit bir yapısı vardı şehrin... Araplar, Yahudiler, Ermeniler vardı. Özgür bir ortam hâkimdi Mersin'e... Yahudi bir işadamının işlettiği, kaliteli filmlerin gösterildiği son derece güzel sinemaları vardı. En büyük zevkim, hafta sonları sinemaya gitmekti. O sinemada dönemin bütün güzel filmlerini izledim. Benim fazla ilginç ve sosyal bir hayatım olmadı. Pansiyonda bizden oldukça büyük, Adana Demirspor ve Mersin İdman Yurdu gibi futbol kulüplerinde oynayan, tabiri caizse tohuma kaçmış öğrenciler vardı. Derslerle falan alakaları da yoktu. Akşamları okulun duvarlarından atlayarak kaçar, sinemaya veya eğlenmeye giderlerdi. Ben sadece son sınıfta bir kez kaçtım, onda da okuldan atıldım. Atıldım derken, aslında dönem bitmişti ve ben de sınıfı geçmiştim. Nöbetçi öğretmene gidip durumu anlattım ve akşam sinemaya gitmek için izin istedim. "İzin vermedi. İzin vermezseniz kaçarım!" dedim. "Kaçarsan ceza alırsın!" dedi. Akşam yatağın içine bir yastık koyup, şapkamı siyahı görünecek şekilde baş kısmına yerleştirdikten sonra, okul duvarından atlayıp kaçarak sinemaya gittim. Hoca akşam yatakhaneye gelip beni kontrol ediyor, önce yatakta yattığımı sanıp, "Hah işte böyle!" gibisinden bir şeyler söylüyor. Fakat arkadaşlar gülmeye başlayınca, yorganı açıp bakıyor ki yatan ben değilim yastık. Tabii sabah kahvaltısında müdür geldi ve kovuldum. Ama artık liseyi bitirmiştim...

– Lise bittiğinde insan artık kendisine bir yol çizer... "Bir şey" olmaya karar verir ya, en azından genellikle böyledir. Sen ne olmayı düşünüyordun?

– Ben bir şey olmaya falan karar vermemiştim, kafam çok karışıktı. Goethe'yi, Dostoyevski'yi falan okuya okuya kafam çok karışmıştı. Daha ilkokulda din eğitimi almıştım ama o konuda da kafam karışıktı. Okuduğum kitaplarda, Dostoyevski'nin, Tolstoy'un roman kahramanlarına söylettiği fikirler arasında kendi geleceğimi aradığım yıllardı. Üniversiteye böyle gittim. Bana en yakın gelen Akademi'ydi: Güzel Sanatlar Akademisi. Orayı çok istedim, sınavlarına girdim ama olmadı. Onun dışında olmak istediğim bir şey de pek yoktu.

– Akademi sınavlarına kaç yılında girdin?
– 1962. Liseyi o yıl bitirdim.
– İstanbul'a geldin...
– Önce Ankara'ya geldim. Anamur'da tahta bir bavula giysilerimi koydular, cebime de 5-10 kuruş... Hadi git oku diye... Ankara'ya geldim, hayatımda ilk defa.
– O zamana kadar Mersin'den hiç çıkmamış mıydın?
– Mersin'den dışarıya hiç çıkmamıştım. Kar bile görmemiştim ben o yaşıma kadar. Uzaktan dağlarda görürdüm.
– Bir de... Bu tahta bavul lafı biraz klişedir. Seninki gerçekten tahta mıydı?
– Yani belki öyle değildir ama öyle hatırlıyorum işte. Belki filmlerde öyle sahneleri göre göre öyle sanıyorum.
– Önce Ankara'ya geldin...
– Evet, Orhan Abim İstanbul'da okumuştu, tıp fakültesinde... O, İstanbul'u iyi biliyordu. Bana bazı krokiler çizdi. "Şuraya git, şu kişileri gör!" diye. Önce Ankara'da Ulus'ta bir otele gittim. Sora sora sınava giriş kaydımı yaptıracağım yeri bulup kayıt yaptırdım. Radyoevi'nin orada bir kız lisesi vardı, sınava o okulda girdim.
– Ankara Üniversitesi'nin sınavı mıydı?
– Evet...
– O dönemde her üniversite kendi sınavını mı yapıyor?
– Ankara'da Ankara Üniversitesi merkezi sınav yapıyordu. Başka üniversite yoktu. İstanbul'daysa her fakülte kendi sınavını ayrı ayrı yapıyordu. Ankara'da girdiğim sınavda hukuk fakültesini ve başka bazı fakülteleri kazanmışım.
– Sadece o sınava girmemiştin, değil mi?
– Ankara'da sadece o sınava girdim. Sonra İstanbul'a gittim. Sınavlara kayıt yaptırmak çok zordu. Her birisi ayrı ayrı fakültelerin sınavları... Edebiyat fakültesine gidiyorsun mesela... Kuyruklara giriyorsun uzun uzun, harçları yatırıyorsun. Orası bitiyor, oradan çıkıp başka bir fakülteye... Şimdi tam hatırlamıyorum kaç fakültenin sınavına girdiğimi. Yalnız hatırladığım bir hadise var. Şişli civarında bir yerden sanıyorum, Güzel Sanatlar'a kayıt yaptırmak üzere Fındıklı'ya gideceğim. Tabii kuyrukta beklerken yanındakilerle falan konuşuyorsun. Şişli'de bu şekilde tanıştığım öğrencilerden birinin babasının arabası varmış, o tarafa gidiyorlar. Fındıklı'ya... Beni de aldılar yanlarına. Yolda giderken söyleniyordu adam; "İstanbul güzel ama taşradan geliyorlar, mahvediyor-

lar bu şehri!" falan diye. Âdeta Anadolu'dan barbarlar gelip şehri işgal ediyorlarmış gibi. Adam, yüzüme karşı söylüyor bunu...

– Sinirlerin bozuldu mu?

– Biraz bozuldu tabii... Ama kızamadım da diğer taraftan. Neyse... Girdik Güzel Sanatlar'daki sınava... 500 kişi. 12 kişi alacaklar. Zaten kurs açıyorlarmış yazın hocalar... Sınavla ilgili şeyleri öğretiyorlarmış. Benim hiç aklımın köşesinden geçmeyen acayip şeyler sordular.

– Yetenek sınavı değil mi?

– Yetenek sınavı ama teknik incelikleri olan şeyler soruyorlar. Bilmeme imkân yoktu. Etraftakilere baktım, benden çok daha güzel yapıyorlardı. Zaten sınavın yarısında moralim bozuldu, çıktım gittim.

– Nereye?

– Nereden hatırlayayım?

– Hayır, Ankara'ya mı döndün, Anamur'a mı?

– İstanbul'da başka sınavlara da girdim. Oradan oraya koşuşturmacâ biraz daha sürdü. Sonra da Anamur'a döndüm. Gazetede ilan ediliyordu sonuçlar. Bazı smavları kazanmışım. Gittim Hukuk'a kayıt oldum.

– Ama hukuk okumak istemiyordun?

– Güzel Sanatlar dışındaki okulları istemiyordum. Doğrusu ne yapmak istediğim konusunda kafam karışıktı. Hukuk fakültesini tercih etmemin nedeni, devam mecburiyetinin olmamasıydı. Gerçi sonradan okudukça, hukuk eğitiminin öyle boş bir eğitim olmadığını gördüm. Yani, eğitim müfredatı çok geniş kapsamlıydı. Bir de okula girdiğimiz dönemde öğretim üyeleri ağır toplardı. Okulun şekillenmesinde Hitler Almanyası'ndan kaçan Yahudi hocaların etkisi vardı. Bizim hocalardan hatırladıklarım: Bülent Nuri Esen, Faruk Erem, Uğur Alacakaptan, Tahsin Bekir Balta, Hüseyin Cahit Oğuzoğlu, Kudret Ayiter, İlhan Arsel... İlhan Arsel, şimdi zannediyorum Amerika'da yaşıyor, İslamiyet konusunda yazdığı aykırı kitaplar nedeniyle... Hocaların çoğu 1961 Anayasası'nı hazırlayan kadro içindeydi. İlk girdiğim derslerden biri Bülent Nuri Esen'in anayasa dersiydi. Hoca derse gelirken daha koridorda öğrenciler hocayı alkışlarla karşılıyor, ders başlamadan önce de amfide epey bir şamata oluyordu. Hoca bütün bu şamataları gülerek izledikten sonra bir tiyatro sahnesindeymişçesine dersi anlatmaya başlıyordu. Epey ilgi çekici eğlenceli bir havası vardı okulun; "Ne olacağın önemli değil, burada okunur" deyip orada kaldım.

2. Bölüm

Öğrenci ve Bakanlıkta Memur

– Üniversiteye geldiğinde Ankara'da nerede kalıyordun?

– Hukuk fakültesinin arkasında bir yurt vardı. Fakültenin yurdu... Oraya kayıt oldum önce. Ama asker koğuşu gibiydi. Aşağı yukarı 60-70 kişilik yatakhaneler... Dolaplar sınırlı. Tuvaletler koridorun sonunda, herkesin ortak kullandığı... Daha sonra, Site Yurdu'na geçtim. Sonradan faşistler tarafından işgal edilen Site Yurdu... Orası dörder kişilik odaları olan, kütüphanesi, yemekhanesi bulunan temiz ve yeni bir yurttu. Bir yıl sonra okuldan ayrılıp işe girdim.

– Okuldan ayrılıp derken, tamamen ayrılmadın herhalde...

– Hayır, kaydım duruyordu tabii... Derslere devam mecburiyeti yoktu. Derslere devam etmiyordum. İmar İskân Bakanlığı'nda bir iş buldum. Gecekondu Araştırma Dairesi vardı. Gecekondu önleme projeleri ge-

Hukuk Fakültesi'nde ilk yıl, 1962

liştiriyordu. Bir sınav açılmıştı. Sınavı kazanan 20-30 kişi araştırmacı olarak işe girdik.

– Ne tür bir iş yapıyordunuz?

– Sınavı kazandıktan sonra bir süre kursa tabi tuttular. Gecekondu araştırma işi Bursa'daydı. Sınavı kazanan bir grup arkadaş Bursa'ya gittik. Arkadaşlardan bazıları Siyasal öğrencisiydi, onlar biraz da yaşça büyük, solcu gençlerdi. Bursa'da gecekondu bölgelerinde araştırmalar yaptık. Elimizde 200-300 soruluk anket formları vardı. Evlere gidip rölevesini çıkarıyorduk. Nerede yaşıyorlar, mutfak neresi, nerede yatılıp kalkılıyor... Yedikleri, içtikleri, kazançları, iş hayatları, sosyal hayatları... Bu konulardaki soruları sorup formları dolduruyorduk. O zamanlar Bursa'nın gecekonduları, muhacir semtleriydi. Bulgar göçmenlerinin çok yoğunlukta olduğu yerler... Çok yoksul bölgelerdi. Öyle ki bir odada ortada kuzine, 5-6 kişi kalıyorlar... Öbür odada bir inek bağlı.

– Siz nerede kalıyordunuz?

– Biz bir grup, Ahmet Orhun, İbrahim Elibüyük, Erdoğan, Mehmet ismindeki arkadaşlarla birlikte Altınova diye bir pansiyon vardı; Arnavut bir adamın işlettiği... Orada kalıyorduk.

– O ekipten, sonradan siyaseten arkadaşlığın olan kimse var mı?

– Çok fazla eylemlere katılmasalar da düşünce olarak hep solda olan, sevdiğim arkadaşlarım vardı. Ahmet ve İbrahim hep ara sıra haberleştiğim iyi arkadaşlarımdı. Onlarla Ankara'da da bir süre aynı evde kaldık, arkadaşlık ettik. Ama benim siyaset yolculuğum sırasında mecburen ayrı kaldık.

– Ne kadar sürdü o çalışma?

– Bursa'daki gecekondu araştırması zannedersem 5-6 ay sürdü.

– Peki o sırada okul ne durumda?

– Okul Cebeci'de olduğu yerde duruyordu! Sonraki yıllar çoğunlukla yıl boyu değişik işlerde çalışıyor, yıl sonunda sınavlara giriyordum. Birkaç yıl İmar İskân Bakanlığı'nda çalıştım, bir yıl Ziraat Bankası'nda... 67-68 yılına kadar bu şekilde idare ettim.

– Bursa işi yarım kaldı. O işle nasıl vedalaştın?

– O iş şöyle bitti: Sağcı bir insan olan daire müdürünün ekip içinde bir ispiyoncusu varmış. Çalışma döneminin sonunda, Ankara'ya döndüğü-

müzde o kadının raporu doğrultusunda "SBF'li komünistler"le beraber benim de işime son verildi.

Uludağ, Bursa, 1963.

– Bir dönem de olsa, bir gecekondu çalışmasının içinde olmuşsun. Orada gördüklerinin hayatının sonraki bölümünde etkisi oldu mu?

– Bir kere hayata bakışında etkili oluyor tabii. Yoksul insanları sokakta da görüyorsun. Ya da köyde... Ama orada ailenin içine giriyorsun. Mahrem denilebilecek bilgileri ilk elden alıyorsun. İki yüz küsur soruyu sorup cevap aldığın zaman başka bir dünyayla tanışıyorsun. Bizim de öyle ahım şahım bir hayatımız yoktu, işte ben de çalışarak okul hayatımı sürdürüyordum; ama orada karşılaştığımız tablo çok daha farklıydı. Araştırma yaptığımız bölgede yaşayanların çoğu Bulgar göçmeniydi. Bir tür komün hayatı yaşıyorlardı. Oradaki çalışmalar sırasında dünya görüşümün biraz daha netleştiğini söyleyebilirim.

– Ankara'ya dönünce işten atıldın. Okula mı devam ettin?

– Hayır... Aslında işten atılacağımı öğrenince o sırada İmar İskân Bakanı halamın oğlu Sadık Kutlay'dı. Ona gittim, durumu anlattım. Beni gene İmar İskân Bakanlığı'na bağlı Mevzuat ve Sosyal Hizmetler Dairesi'ne aktardılar. Masa başı göreviydi. Bir süre de orada çalıştım. O da enteresan bir işti. Türkiye'de cumhurbaşkanına, başbakana, bakanlara, "Benim evim yok barkım yok, paraya ihtiyacım var" diye yazılmış bütün dilekçeler bizim önümüze geliyordu. O dilekçelere biz cevap ve-

riyorduk. Orada cumhurbaşkanının ya da başbakanın yerine; nasıl ev para falan veremeyeceğimizi, mevzuatın buna müsait olmadığını izah ederek akıl veren mektuplar yazıyorduk. Böylece adama bir şey verilememiş de olsa adam yerine konularak koskoca cumhurbaşkanından veya başbakandan cevap verilmiş oluyordu.

Bursa Yeşil Türbe önü, çalışma arkadaşlarıyla, 1963.

– Sosyal Hizmetler Kurumu'ndaki işin ne kadar sürdü?

– Tam adı, İmar İskân Bakanlığı Mesken Genel Müdürlüğü Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı! Tam hatırlamıyorum ama epeyce çalıştım sanırım...

– Site Yurdu'nda mı kalıyorsun?

– Hayır, Bursa'dan döndüğümüzde, orada birlikte çalıştığımız Ahmet Orhun'la birlikte, onun ablasının İzmir Caddesi'ndeki çatı katında kalıyorduk.

Site Yurdu kantini, Ankara, 1963

İlk Sosyal Hareketler

– Yıl kaç?

– 64 yılı falan olmalı. Bir arkadaş çevremiz vardı. Tiyatroya, sinemaya, operaya, klasik müzik konserlerine falan giderdik. Bir de Beşiktaş maçlarına... Her defasında da rezil olur, "Bir daha asla!" diyerek geri dönerdik.

– Yeri gelmişken... Senin Beşiktaşlılığın ne zamanlara dayanıyor?

– Çocukluktan kalma bir şey...

– Kim etkili oldu?

– Ağabeylerim de Beşiktaşlıydı. Onlar aşılamış olmalı.

– Maaile Beşiktaşlı mısınız?

– Erkekler takımı olarak evet!

– Ne güzel! Ankara'dan devam edelim... O sıralarda ülkede ne gibi olaylar yaşanıyordu?

– Türkiye'de 27 Mayıs sonrasında kurulan İnönü hükümeti devam ediyordu. O sıralarda Kıbrıs'ta iki cemaat arasında gerginlik yaşanıyordu. Rum tarafında EOKA isimli milliyetçi örgütün silahlı eylemleri devam ediyordu. Olaylar ciddi boyutlara ulaşınca, hükümet Kıbrıs'a müdahale etmeye karar verdi. Ancak Amerika karşı çıkınca müdahale gerçekleşmedi. Amerikan Dışişleri Bakanı'nın Türkiye'ye gelişi nedeniyle Kızılay'da gösteriler oluyordu. Bir iş çıkışında dolaşırken kendimi

böyle bir kitlesel gösterinin içinde buldum. Büyük bir kalabalık vardı, organize bir gösteri olduğu belliydi. Birtakım adamlar kitleye Amerika karşıtı sloganlar attırıyordu.
Daha sonra, o dönemde Amerikan Başkanı Johnson'ın İnönü'ye yazdığı bir mektup, bir süre sonra *Hürriyet* gazetesinde manşetten yayımlandı ve büyük bir yankı uyandırdı. Mektupta Türkiye'nin Amerika'dan alman silahları kendilerinin izni olmaksızın kullanamayacağı ifade ediliyordu. O vesileyle Türkiye'nin Amerika'ya bağımlılığı ilk kez bu kadar çarpıcı bir şekilde ortaya çıktı.
Bu hadise birçok bakımdan bir dönüm noktası oldu. Yaşlı İnönü herhalde hizaya getirilmek için Amerika'ya çağrıldı. Galiba pek ikna olmamıştı ki dönüşünde Paris'teyken o ünlü, "Yeni bir dünya kurulur, Türkiye de o dünyada yerini alır!" açıklamasını yaptıktan sonra hükümetten düşürüldü. Böylece Süleyman Demirel'in 12 Mart'a kadar sürecek olan uzun iktidar döneminin yolu açıldı.
Gene bu olay 65-70 yılları arasında gelişen gençlik mücadelesinin anti-emperyalist bir rota üzerinde gelişmesinde de ciddi bir rol oynamıştı. Bütün dikkatler Kıbrıs'a müdahale edilip edilmemesinden çok, ABD'nin Türkiye üzerindeki ikili anlaşmalara bağlanmış egemenliği üzerine yöneldi. Zaten çok geçmeden bütün ikili anlaşmalar, Amerikan üslerine dair bilgiler ortalığı kapladı. Türk-Amerikan ilişkileri üzerine panel, söyleşi, konferans gibi şeyler yapıldı.

Solculuğa Doğru...

– Peki o sıralar sen kendini sadece solcu olarak mı tanımlıyorsun? Marksist olmak gibi bir durum var mı?
– Dediğim gibi, küçük yaşlarda din konusunda biraz eğitim görmüştüm. Ancak sonraları orada öğrendiklerimle giderek gelişen kendi muhakeme dünyam arasında ciddi bir uyuşmazlık doğdu. Ortaöğrenim hayatım boyunca böyle bir zihni karışıklık içinde yaşadım.
Siyaseten solcu olmadan önce aklımı kurcalayan bu tür sorunlardan büyük ölçüde kurtulmuştum diyebilirim. Hukuk fakültesine kaydolduktan sonraki ilk birkaç yılımda genel olarak solcu biriydim. Daha çok varoluşçu felsefeden etkilenmiştim. O dönemlerde Jean Paul Sartre ve Albert Camus gibi yazarları severek okurdum.
O sıralarda Marksist klasiklerin çevirilerinin yaygın bir şekilde basılıp yayımlanması başlamamıştı. Bu yüzden Marksizm konusunda düşünce tarihi ve siyasal tarih kitaplarında anlatılan genel bilgilerin ötesinde bir bilgim yoktu.

Fazla bir siyasi faaliyet ve eylemlilik içinde de değildim. Mesela... Talat Aydemir'in darbe teşebbüsünde bulunduğu dönemde Site Yurdu'nda kalıyordum. Gece darbe oluyor diye yurt ayaklanmıştı. 28. Tümen'in tankları yurdun önünden şehre doğru geçiyordu. Bazı öğrenciler tezahürat yapıyordu. Tankların darbe yapmaya mı, yoksa darbeyi bastırmaya mı gittiğini bilmeden peşlerine takıldık. Kurtuluş'a kadar arkalarından gittik. Kızılay'dan silah sesleri geliyordu. Sonra herhalde sıkıldım ve yurda dönüp, yatıp uyudum. Ne olup bittiğini ertesi gün öğrendim. O sıralarda darbeci subaylar, Albay Talat Aydemir ve Binbaşı Fethi Gürcan asılırken bile çevremizde bu konuya dair fazla bir tartışma ve hareket de olmadı.

– Evet... Bursa dönüşü arkadaşınla birlikte İzmir Caddesi'nde bir eve çıkmıştınız... Sonra hep orada mı kaldın?

– Bütün öğrenciler gibi, birkaç arkadaş bir araya gelip ev kiralıyorduk. Bir yıl kadar Kavaklıdere'de bir ailenin yanında pansiyoner olarak kaldım. Bir ara birkaç arkadaş Karanfil Sokak'ta bir evde kaldık. Birlikte oturduğumuz arkadaşlardan biri, Orhan Dönmez isimli, Antalyalı bir arkadaştı. Macit ve Ali İhsan adında iki arkadaş daha vardı. Bir gün o evde, biz yokken valizlerin karıştırıldığını, içindeki eşyaların ortalığa döküldüğünü gördük. Benim valizimin içinde üç-beş sol kitap vardı. Hırsız girmiş diye düşündük ama içeriden alman hiçbir şey yoktu. Daha sonradan Orhan'ın MİT görevlisi olduğunu öğrendik. İçimizdeki en keskin solcu oydu.

– Sizinle kalmaya devam etti mi peki?

– Hatırlamıyorum doğrusu. Zaten onun MİT'çi olduğunu çok sonra öğrendik.

– O da sizinle birlikte, "Allah allah, n'olmuş buraya ya!" falan mı diyordu?

– Şimdi onu da hiç hatırlamıyorum. Faruk Sükan'ın akrabası olduğunu söylerdi, onun vasıtasıyla işe almışlar diye duyduk, çok sonra...

– 65 seçimlerinde TİP'in 15 milletvekiliyle Meclis'e girmesi nasıl bir hissiyat yarattı sizde?

– Ben TİP üyesi değildim ama sempatim vardı. TİP ilk kez sosyalist parti olarak girmişti seçimlere ve 15 milletvekili kazanmıştı. 250 bin kadar oy almıştı. O zaman seçimlerde milli bakiye sistemi uygulanıyordu. Yani partilerin ülke çapında aldığı oylar toplanarak ona göre milletvekilliği kazanılıyor, kimsenin oyu boşa gitmiyordu. TİP milletvekillerinin Meclis performansı da müthişti. Çetin Altan'ın konuşmaları o derece rahatsız ediyordu ki iktidardaki AP'lileri, bir gün Meclis'te dövdüler, linç etmeye kalktılar. Çok sonraları Demirel onlardan bahse-

derken, "15 kişi bizim canımıza okudular!" diye anlatmıştı sıkıntılarını.

– Hangi meyhanelere gidiyordunuz o zamanlar? Senin içkiyle de pek aran yoktur ama...

– İlk yıllar arkadaşlar nereye giderlerse ara sıra ben de onlara takılırdım. Bazen Anamurlu arkadaşlarla Cebeci'de bir meyhane vardı, tren istasyonuna doğru ara sokakta bir meyhane, oraya giderdik. Bazen Ali Çetinlerin bir öğrenci evleri vardı, orada kendi aramızda eğlenirdik. Daha sonra solculuk yıllarında Kızılay'da meşhur Tavukçu vardı... Mehmed Kemal'in Kalem diye bir meyhanesi vardı, bütün maruf solcuların gittiği bir yerdi. Ben pek fazla gitmedim. Belki bir, iki... Meyhane solculuğu diye biraz da iğnelerdik hadiseyi.

Bir nişan töreninde arkadaşlarıyla eğlenirken, Ankara, 1964.

– O dönemdeki arkadaşlarından 68 hareketi içinde yer alanlar oldu mu? Biraz mezuniyet yıllarına denk geliyor çünkü...

– Geniş bir zaman diliminden söz ediyoruz. Ama öyle hatırladığım kadarıyla tanınan biri yok. 12 Mart sonrasında da buluştum bir çoğuyla.

– O dönemden şimdilere kalmış sağcı önemli isimler var mı sizin okuldan? Siyasal'dan epey var galiba bildiğim kadarıyla. Hani Hasan Celal Güzel'den tut da Abdüllatif Şenerlere kadar...

– Bizim okuldakilerin en ünlüsü sanırım Hüseyin Üzmez'di.

– Hüseyin Üzmez suikast nedeniyle hapiste değil miydi?

– Ahmet Emin Yalman'a suikasttan sanırım 6 yıl hapis yatıp çıkmıştı.

– 50'li yıllarda olmuyor muydu bu?

– Evet, 50'li yıllarda. Altı yıl cezaevinde yatıyor. 27 Mayıs'tan sonra afla çıkıyor, okula kayıt yaptırıyor. İlk girdiğim sene bizim sınıfın öğrencisiydi. Bir de ülkücü avukat Can Özbay vardı. Ülkücü kesimin başındaydı. Uğur Mumcu, onun hakkında, bir dersle ilgili yardım istemek için odasına gelip kendisine sanırım MİT'le ilgili görevli kimliği gösterdiğini söylemişti. Daha sonra galiba köşe yazılarında da yazdı bunu.

– Uğur Mumcu asistandı galiba o dönemde...

– Uğur asistandı, Doğu Perinçek de asistandı yine bizim fakültede. Uğur Mumcu aslında bizim forumların vazgeçilmez adamıydı. Hep aramızda, yani başımızda olurdu. Derslerde, sınıfta, forumlarda, kantinde bir arkadaş gibiydi. Ama düşünce yapısı olarak bizden farklı olduğu açıktı, daha o zamanlardan farklıydı. Sonraları cezaevinde epeyce ortak anılarımız oldu.

– 70'li yıllarda da görüşme, konuşma imkânınız oluyor muydu?

– Zaman zaman buluşup görüştük. Bazen benim talebimle olurdu, onun geniş bilgi ve ilişki cephesinden bilgilenmek amacıyla. Bir kere o, bizim Devrimci Yol'un *Cumhuriyet* boykotu sırasında aramıştı. O boykottan şikâyet etti, gazetenin satışını niye engelliyorsunuz diye; ben de gazetenin taraflı yayınından şikâyet ettim, gazetenin satışını engellemediğimizi, sadece boykot ettiğimizi, yani okumadığımızı söylemiştim. Bir kez de Kahramanmaraş olaylarından sonra Meclis'te sıkıyönetim görüşmelerinin olduğu gün görüşmek istedim. Kavaklıdere'deki evlerine gittim. Çay ikram ettikleri sehpanın üzerinde onun yazılarının da eleştirildiği bir sayfası açıkta kalacak şekilde katlanmış bir *Devrimci Yol* dergisi vardı. Öteden beri askerlerle ilişkisi vardı. Sıkıyönetim konusunu, ordunun eğilimlerini öğrenmek istedim. Biraz Necdet Üruğ'dan söz etti, sıkıyönetimin 12 Mart gibi olmayacağını düşündüğünü falan söyledi. Biz konuşurken aşağıdan Meclis civarından patlama sesleri duyuluyordu. Evindeki telsizden polis anonsu Meclis duvarları civarındaki çöp bidonlarına bomba bırakıldığını bildiriyordu. O, "İyi saatte olsunlar iyi çalışıyor!" dedi. Milletvekillerini sıkıyönetim ilanına motive etmek için patlatılıyordu bombalar. Sonra eve bir telefon geldi, "Bir binbaşı gelecek, istersen kal!" dedi gülerek. Bir kere de sanırım 92 yılında, bazı gazete bürolarının posta kutularına tuhaf bir bildiri bırakılmıştı. MİT Müsteşarı'nın imzasıyla, antetli kâğıtta bize yönelik bir suikast yapılacağını bildiren sahte bir mektup. İşte Kürtçüler şunu yapıyor, bunu yapıyor; onlara misilleme olarak Oğuzhan Müftüoğlu ve Nasuh Mitap'a karşı kontrgerilla eylemi düzenlenmesine karar verilmiştir diye MİT antetli, mühürlü, MİT Müsteşarı'nın kaşesi olan bir yazı basına

dağıtılmıştı. Tuhaf bir şeydi. Uğur Mumcu'yla hatırladığım kadarıyla İstanbul'da Velidedeoğlu'nun cenazesinde karşılaştık. Olayı aktardım. "Ya bana da böyle tehditler çok geliyor, aldırış etmiyorum. Ama İsmet Sezgin'le bir konuşayım" dedi. Onunla arası iyiydi. Sonra bir kez de *Cumhuriyet*'ten ayrıldıktan sonra *Milliyet* gazetesinde çalışırken görüşmüştüm. Son görüşmemiz o oldu.

FKF Yılları

– Tekrar geri dönersek... Örgütlü hareketle ilk temas ne zaman oldu?

– Hâlâ İmar İskân Bakanlığı'nda çalışıyordum. Bir gün çalıştığım dairede masamda otururken bir istifa dilekçesi yazıp verdim ve oradan ayrıldım. Biraz memurluk, biraz talebelik içinde amaçsızca geçen üniversite hayatımın bir dönemi böyle bitti.

Sanırım 67 yılında Hukuk Fakültesi Fikir Kulübü'ne üye oldum. Okulda, Site Yurdu'nda karşılaşıp tanıştığım Mümtaz Kotan bir gün kantinde yanıma gelip FKF'ye üye olmamı teklif etti. 2,5 liralık bir makbuz verdi. O şekilde üye oldum. Örgütlü hareketlere katılmaya başlamam yavaş yavaş da olsa ondan sonra başladı.

Mümtaz doğulu şivesiyle sola dair konuları heyecanlı ve tutkulu bir şekilde tartışmayı seven bir Kürt delikanlısıydı. Bir köfte arabaları vardı, köfte satarak FKF için para kazanmaya çalışırlardı. Onların fedakârlıklarını hayranlıkla izlerdim ve şimdinin devrimci gençlerine, o zaman biz böyle yapardık diye anlatırım. Mümtaz ayrılıklar sırasında önce Sosyalist Devrim yanlısı oldu. Sonra Zülküf Şahin'le birlikte Kürt hareketi içindeki Rızgari grubunu örgütledi.

FKF'ye üye olduktan sonra gençlik eylemleri içinde yer almaya başladım. FKF içindeki Sosyalist Devrim-Milli Demokratik Devrim (MDD) tartışmalarını ilk kez o dönemde yakından izleme imkânım oldu. Ondan önce ara sıra *Yön* dergisi alır okurdum ve oradan bu konu hakkında genel bir şeyler biliyordum. O yıl *Türk Solu* dergisi yayımlanmaya başlayınca onu izlemeye başladım.

FKF binası Adakale Sokak'taydı. Oraya giderek küçük hasır taburelere oturur; bir yandan dergiyi karıştırır, bir yandan kızlı erkekli türküler söyleyip durmadan tartışan grupları izlerdim. Az da olsa tanıdıklarım vardı. Mihri Belli'yi ilk kez orada gördüm. Ceketini omzuna atmış, kasketi hafif yana eğilmiş halde içeri girip birilerini sorup çıkmıştı.

Öyle bir gün FKF'de genel yönetim kurulu toplantısı vardı, sanırım Doğu Perinçek'in genel başkanlıktan düşürüldüğü toplantı... Ortalıkta

benim pek anlamadığım hararetli tartışmalar vardı. Doğu kaybettikten sonra etrafındaki grupla birlikte dışarı çıktı. Yanımda Anamurlu Hüsnü Yıldırım adında bir arkadaş vardı. Onlarla birlikte biz de dışarı çıktık. Hüsnü, Doğu'yu tanıyordu; yakınlarda Ahmet Say'ın evi varmış –Fazıl Say'ın babası– oraya gidelim dediler. Hüsnü, "Haydi biz de gidelim" dedi. Aslında saçma bir şeydi, ne ben onları tanıyordum ne onlar beni... Amaçsızca onların peşine takıldık. Sanırım Kocatepe yakınlarında Kızılırmak Sokak civarında bir evdi. Doğu'nun sonradan yakından tanıyacağım ekibinin çoğu oradaydı; Atıl Ant, Gün Zileli, Cengiz Çandar ve ötekiler. Kendi aralarında hararetli bir şeklide toplantının değerlendirmesini yapıyorlardı. Biz bir kenarda oturduk, Doğu bir ara Hüsnü'ye sanırım benimle ilgili bir şeyler sordu. Sonradan da hep yabancı kaldığım bu çevreyi biraz izledikten sonra oradan ayrıldık.

– Eylemli sürece gelirsek... İlk boykotlar 68'de yanılmıyorsam. Önce Ankara'da, sonra İstanbul'da...

– İlk boykot Dil Tarih'te olmuştu. Kargılı'nın öncülüğünde...

– Kargılı?

– Celal Kargılı. CHP'li dernek başkanı...

1968 baharında Avrupa'da başlayan gençlik hareketleri dalgası Türkiye'deki üniversiteleri de ister istemez etkilemişti. Ama bizdeki boykotlar üniversitelerin özgül sorunlarından kaynaklandı. Türkiye'de, Batı'daki 68 hareketini yaratan bir fikri ve kültürel birikim henüz yoktu.

Bu yüzden bizdeki üniversite hareketleri en azından başlangıçta, Batı'daki gibi mevcut düzeni hedefleyen bir başkaldırı şeklinde değil; üniversitelerin birikmiş sorunlarına karşıydı.

O yıl benim tek bir dersten sınavım vardı, o sınava girmek için okula gitmiştim. Baktım kapılar tutulmuş, "Boykot" duyurusu yapan pankartlar asılmış. Kapının önüne de bir karatahta koyarak talepleri yazmışlar. Taleplerin başında da fakültedeki sınav yönetmeliğinin değiştirilmesi, üssü mizan ve eleme usullerinin kaldırılması gibi maddeler konmuş.

– Eleme, üssü mizan ne demek?

– O zaman Ankara Hukuk'ta ilginç bir smav yönetmeliği vardı. Önce her sınıf için kurayla iki ders tespit ediliyordu. Öğrenciler önce bu iki dersin sınavına girer, ikisinden de geçemezlerse elenerek öteki sınavlara giremez, otomatikman sınıfta kalmış sayılırdı. Buna eleme dersleri denirdi. Üssü mizan kuralıysa derslerin not ortalamasının yedinin üzerine olmasını gerektiriyordu.

Ankara'da Anamurlu arkadaşlarıyla, 1965.

– Yedinin üzeri mi?

– Evet, buna benzer bir sürü saçma kural vardı. İşte bu gibi taleplerle başlayan boykota iktidar yanlısı sağcı gruplar hariç hemen bütün öğrenci kitlesi destek veriyordu.

Boykotu, içinde Fikir Kulübü mensuplarının da bulunduğu bir komite yönetiyordu. Boykot süresince zaman zaman idare binasının önünde öğrenciler toplanır, boykot komitesindekiler tarafından gelişmeler hakkında bilgi verilirdi. Öğrenciler de çıkar konuşurdu. Okula düzenli devam etmediğim için çoğunu ilk kez orada gördüğüm öğrenci liderleri bana çok güzel gelen etkili konuşmalar yapıyorlardı. Abdullah Emre İleri, o sosyal demokrasi derneklerindendi; Fikir Kulübü'nden Atıl Ant, sonradan uzun yıllar arkadaş olduğum Zeki Oruç Erel, Tuğrul Çakın gibi... Zeki ile Tuğrul 12 Eylül'de Devrimci Yol davasındaki avukatlığımızı üstlendiler.

Boykot bir süre sonra fiilen işgale dönüştü. Okulun idari bölümü ile profesörler katı dahi öğrencilerin kontrolündeydi. Geceleri koridorlarda masalar üzerinde yatarak sabahlara kadar okulda kalınıyordu. O zaman boykot üzerine çıkan bir tartışmada İsmet İnönü, "Boykot da bir işgal de!" demişti.

– Hiçbir politik talep yok muydu?

– Hukuk boykotunda zaman zaman politik hedefler içeren talepler eklenmekle birlikte esas mesele sınav yönetmeliğiydi. Birçok profesör ve

asistan da boykotu destekliyordu. Bunların başında da Uğur Alacakaptan ve Mukbil Özyörük geliyordu. Sonuçta üssü mizan ve elemelerin kaldırılması gibi talepler kabul edildi, boykot sonuçlandı. Okula omuzlara alınarak gelen Uğur Alacakaptan bir süre sonra dekan seçildi.

– Yine o yıllarda FKF içinde siyasal ayrılıklar da boy vermeye başlıyor! TİP ve Milli Demokratik Devrimciler olarak... Senin bu tartışmalarda taraf olma durumun söz konusu muydu?

– FKF üyesi olmadan önce ara sıra okuduğum dergilerden, sosyalist kesim içerisindeki tartışmayı biraz izliyordum; ama taraf olma durumum pek söz konusu değildi. Birlikte kaldığımız arkadaşlardan bazıları, mesela İsmet Şekercioğlu, benden daha sıkı solcuydu ve onlar daha fazla ilgili gibiydiler. Önceleri tartışma sanki Yön çevresiyle TİP arasındaki bir tartışma gibi anlaşılıyordu. Birtakım eski tüfeklerden söz ediliyordu. *Yön* dergisinde Mihri Belli'nin takma isimle yazdığı yazılardan söz edilirdi.

– Tabii bunun FKF'ye de bir yansıması oldu. MDD'ciler ve Sosyalist Devrimciler (SD) diye... Senin o tartışmaları izleme imkânın oldu mu?

– Çalıştığım işten ayrılarak fiilen okula devam etmeye başladıktan sonra biraz daha yakından izledim. Hukuk Fakültesi'ndeki Fikir Kulübü toplantılarına katılmaya başlayınca, herkesi daha yakından tanımaya başlamıştım.

Türkiye'de 65-70 dönemi esas olarak anti-emperyalist mücadelenin önde olduğu bir dönemdi. Devrimci Gençlik hareketine karşı, Amerikan kaynaklı güçler eliyle oluşturulan örgütlenmeler, saldırılar üniversitelerde giderek sertleşen çatışmalara yol açmıştı. Sonra da arka arkaya gelen ölümler... İstanbul'da Vedat Demircioğlu'nun polis tarafından öldürülmesi.. Arkasından Taylan Özgür. Yine bir polis tarafından... Kanlı Pazar... Daha sonra, Battal Mehetoğlu, İlker Mansuroğlu, Mehmet Büyüksevinç, Mehmet Cantekin... Bunlar faşistler tarafından öldürüldü. Ankara'da hatırladığım ilk olay doktor asteğmen Necdet Güçlü'nün öldürülmesi...

– FKF içindeki ayrılık diyorduk...

– Oraya geleceğim... FKF içerisindeki ilk ayrılıklar, TİP yöneticilerinin gelişen anti-emperyalist eylemleri yanlış bulması nedeniyle oldu. Meclis'te anti-emperyalizm konularına değiniyorlardı ama gençlik mücadelesinin bu doğrultuda gelişmesine karşı soğuk bir tavır takınıyorlardı. Gençlik eylemlerini, faşistlerin saldırılarıyla birlikte başlayan eylemleri büyük ölçüde tehlikeli, provokatif buluyorlardı. İşçi sınıfı çizgisinden uzaklaşma gibi görüyorlardı. Bu durum, gençliğin MDD tezine

yaklaşmasında epey etkili oldu. Aslında önceleri saflar tam olarak belli olmamıştı. 68'den sonra bu ayrışma daha da hızlandı. Anti-emperyalist eylem çizgisi güç kazanınca TİP yönetiminin gençlik hareketine karşı tutumu daha da keskinlik kazandı. FKF'deki yönetimi ele geçirme kavgaları başladı. Bir ara Doğu Perinçek FKF Başkanı olmuştu. Seçilirken safını henüz tam belli etmemiş olan Doğu'nun başkan olduğu kongrenin ağırlıklı tartışma konusu Dev-Güç'le ilişkilerdi. Tartışma, FKF'nin Dev-Güç'e katılması üzerineydi. Doğu seçildikten sonra, GYK kararıyla FKF'nin Dev-Güç'e katılması kararı aldırdı. Bunun üzerine, bir süre sonra SD yanlısı İstanbul kanadı tarafından başkanlıktan düşürüldü.

– Bu Dev-Güç meselesi neden bu kadar önemliydi? Ne yapılıyordu?

– Dev-Güç Kadri Kaplan, Mucip Ataklı gibi eski 27 Mayısçıların, Milli Talebe Federasyonu etrafındaki kesimlerin, TÖS ve DİSK'in de içinde yer aldığı bir güç birliği örgütü, bir tür geniş cephe hareketiydi. Değişik niteliklerdeki aşağı yukarı otuz kadar örgüt bir araya gelerek bildiriler yayımlayıp bazı ortak mitingler düzenlediler.

Yönetimde olduğumuz dönemde ben de bu Dev-Güç toplantılarından bazılarına katılıyordum. Demokratik kitle örgütleri toplantıları gibi bir şeydi.

27 Mayıs öncesi meydana gelen 28-29 Nisan olaylarının yıldönümünde bu mitinglerden biri gerçekleştirilmişti. Epey kalabalık bir miting olmuştu. Mitinge Aziz Nesin ve Mucip Ataklı'yla birlikte İlhan Selçuk da konuşmacı olarak katılmıştı. İlhan Selçuk son dönemlerdeki gerici saldırılara değindikten sonra, buna karşı iyi gelişmelerin de olduğu, devrimci güçlere katılımlar olduğu mealinde bir konuşma yapmıştı.

– İnsanlarda, beklenen darbe gerçekleşecek duygusu yaratmaya dönük bir konuşma mı demek istiyorsun?

– Belki İlhan Selçuk'un konuşması, ordu içindeki darbe yanlısı kesimlerin güçlendiğini ima ediyordu; ama onu dinleyenlerin en azından hepsinin de darbe bekleyen insanlar olduğu düşünülmemeli. O zaman birileri darbe hesapları içinde olabilir ama biz devrimci bir kavganın içindeydik. TİP yönetimi kavgalara karşı çıkıyor, seçimle iktidara geleceğiz diyordu, biz buna inanmıyorduk. Çin'de, Rusya'da veya Küba'da nasıl olduysa öyle veya başka şekilde olacak bir devrime inanıyorduk.

– Bir yandan da gerici saldırıların başladığı bir dönemdi, değil mi?

– Devrimcilerin henüz çok güçsüz olduğu bir dönemdi. Durmadan dayak yiyorduk. Nitekim o mitinge de gericiler taşlı sopalı saldırmıştı. Kanlı Pazar'ı düşün; izinli bir miting yapıyorsun, bir güruh geliyor vurup öldürüp dağıtıyor.

Bir olay hatırlıyorum, tarih aklımda değil ama nispeten ilk dönemler-

deydi. Kurtuluş'ta anti-emperyalist bir miting yapılacak. Birkaç yüz kişi yürüyerek alana geldik. Kürsü beş-altı faşist tarafından işgal edilmiş. Ellerinde demir çubuklarla, kimseyi kürsüye yaklaştırmıyorlar. Birkaç kişi yaklaşmaya kalkınca saldırdılar, demir çubukları üzerimize sallayarak. Herkes kaçmaya başladı, tabii ben de! Önümde bir asteğmen vardı, resmi elbiseli hem kaçmayın diye bağırıyor hem herkesten hızlı o kaçıyordu, demir çubuk darbelerinden kurtulmak için. Beş-altı kişi bizi dağıttı. Dönem öyle bir dönemdi.
Anamur'da da bana 15-20 kişi taşlar ve sopalarla saldırmıştı. Kayseri'de TÖS kongresinin yapıldığı binaya saldırmışlardı. Özellikle ilk dönemler oldukça zor günlerdi.
İşte belki İlhan Selçuk tarafından yapılan konuşmanın, onun ima ettiğinden bağımsız olarak kitle üzerindeki etkisi, gerici saldırılar karşısında fazla yılgınlığa kapılmamak doğrultusunda bir etkiydi.
– Evet, Doğu Perinçek'in FKF Başkanlığı fazla uzun ömürlü olmuyor demiştik...
– Evet, daha sonra Yusuf Küpeli seçildi. O, iki kesim arasında daha ortada duran biri gibiydi. Yusuf devrimci gençlere güven veren, sevilen biriydi o dönem. Militan, mücadeleci bir kişiliği vardı. Yusuf'un tavrı da seçildikten sonra netleşti. SD yanlılarının FKF'den tasfiye olması Yusuf'tan sonra başkan seçilen Atila Sarp dönemine rastlar. O dönemden sonra FKF'de MDD-SD tartışması bitti. Ama bu kez de MDD içi farklılıkların mücadele dönemi başladı.
Ancak buraya şunu da eklemek isterim. Ben o dönemlerde FKF yönetimlerinde hangi grubun hâkim olacağına ilişkin, daha ziyade yönetim düzeyindeki çekişmelerle pek ilgilenmezdim.
– Hemen hemen aynı dönemde bir de Çekoslovakya'nın işgali var, sol içerisinde önemli tartışmalara neden olan...
– Evet, o dönemin önemli tartışmalarından biri oldu. Solda ve TİP içinde... İlk önce Mehmet Ali Aybar şiddetle karşı çıkmıştı işgale... FKF içerisinde bizler de bunu çok tartıştık o dönemde, doğru mu yanlış mı diye... Şok etkisi yapan bir olaydı. Sosyalist bir ülke bir başka sosyalist ülke tarafından işgal ediliyor; farklı görüşler savunuyor, farklı bir yönelime girdi diye... İlginç olan, MDD görüşünü savunan kesim, bu konuda Sovyetler Birliği'nin tutumu hakkında daha olumlu bir tavır takındı. Çekoslovakya'daki gelişmeyi, emperyalistlerin Sovyetler etrafındaki hattı zayıflatma çabası, orada bir gedik açma girişimi olarak değerlendiriyorlardı.
– Aslında tek tek siyasi figürler açısından bakıldığında, Aybar'dan başka net bir karşı çıkış yok...

– Aslında başlangıçta Behice Boran, Sadun Aren de karşı çıkıyorlardı, Aybar'la beraber... Aybar'ın karizması çok yüksekti ve parti içinde çok büyük etkisi vardı. Ama daha sonra, Türkiye'ye özgü sosyalizm tezlerini geliştirip Sovyetler Birliği'nden ideolojik olarak bağımsız bir sosyalist anlayış geliştirme düşüncesini gündeme getirince işler değişti. Sovyet çizgisine Ortodoks bir bağlılık gösteren kesimler tepki gösterdiler. Bu TİP içindeki Aren-Boran ekibiyle Aybar ekibi arasında, Aybar'ın başkanlıktan ayrılmasıyla sonuçlanan ayrılığa yol açtı.

– Fakat görebildiğim kadarıyla gençlik içindeki tartışmalarda çok büyük yankısı olmamış Çekoslovakya'nın işgalinin...

– Ben MDD yayınlarını okuyan, onların düşüncelerini kendisine daha yakın bulan bir insan olmama rağmen, bu mesele konusunda kendimi ikircikli hissettim. Biz tabii daha çok Leninist tezleri benimsiyorduk, daha çok o doğrultudaki kitapları okuyorduk. Öyle olunca, Çekoslovakya'daki gelişmeler, bizim bildiğimiz sosyalizmden bir kopuşu ifade ediyordu. Buna rağmen müdahalenin hoşuma gittiğini söyleyemem. Daha sonraki yıllarda bunları etraflıca tartıştık; ama o dönemde fazla ayrıntılı bir tartışma olmamıştı. MDD'nin, Mihri Belli çevresinin Sovyetler'den yana tutumu karşısında da ciddi bir tepki olmadı.

Ya *Türk Solu* dergisinde ya da *Aydınlık*'ta Vahap Erdoğdu'nun uzunca bir yazısı çıkmıştı. Vahap Erdoğdu imzasıyla diyeyim... Çünkü o çevrenin kolektif yazısı gibiydi. Yazı uzun uzun Amerika'nın Sovyetler'e yönelik yıpratma politikalarından bahsediyor ve işgal karşısında olumsuz bir tepki ifade etmiyordu. Bu olay bizim aramızda çok büyük meseleye sebep olmadı ama TİP'te ayrılığın yolunu açtı.

– Yıllar sonra Mehmet Ali Aybar'ın biraz da yeniden keşfedilmesi, aslında o tutumuyla ilişkili değil mi? Gerek güler yüzlü sosyalizm, gerek Türkiye'ye özgü sosyalizm tezleri vesilesiyle bir tür iadei itibar yapıldı...

– Sen iadei itibar diyorsun ama ben daha sonraki yıllarda bu konuyla ilgili Aybar'la aramızda geçen bir anımı aktarayım. 70'li yıllarda, biz *Devrimci Gençlik* dergisini çıkarıyorduk. Bir seçim öncesinde Aybar'ın mücadele arkadaşlarından Uğur Cankoçak beni aradı, Aybar'ın bizimle görüşmek istediğini söyledi. Aybar o dönemde Sosyalist Devrim Partisi'ni kurmuştu. Tabii gittik! Kavaklıdere'de, Güneş Sokak'ta bir apartman dairesinde görüştük. Bize güzel çikolatalar ikram ettikten ve nazikçe hal hatır sorduktan sonra neden görüşmek istediğini anlattı. Yaklaşan seçimlerde örgütlenme çalışmalarını tamamlayamadıkları için seçime giremeyeceklerini, bu durumda seçimlerde Türkiye solunu yalnızca TİP gibi, Sovyet yanlısı akımların temsil edeceğini, bu durumun sol açısından büyük bir

sorun olduğunu anlattı. "Siz de Sovyetler'e revizyonist diyorsunuz, o halde Sovyet yanlısı solun güçlenmesini siz de istemezsiniz" dedi. Sonra, "Sizin yurt çapında geniş örgütlenmeniz var" diyerek, seçime girme şartlarını yerine getirme konusunda kendilerine yardım etmemizin mümkün olup olmadığını sordu. Devrimci gençlerden bazıları geçici olarak SDP üyesi olacaklar ve eksik yerlerdeki örgütlenmeler tamamlandıktan sonra SDP'den istifa edeceklerdi.

Çekoslovakya olayları konusunda TİP içinde meydana gelen tartışmanın TİP'in efsanevi genel başkanı için hazırladığı hüzün verici netice buydu.

İlginç olan şu... İnsan düşünmeden edemiyor... THKP-C'nin, daha sonra bizim savunduğumuz düşünceler; Sovyet ya da Çin çizgisini reddeden, bunlarla hiçbir bağımlılığı olmayan, Türkiye'nin kendisine özgü koşullarından yola çıkan bir hattı. MDD içindeki duruşumuz da buna yakındı. Buna rağmen, Aybar'ın o tarafta bizim de başka bir tarafta duruyor olmamız tuhaftır, çelişkili bir durumdur. Daha çok hareketin yönlendirici pozisyonunda olanların Sovyetler'e karşı gözettiği denge hesapları etkiliydi sanırım.

– Bir parantez açalım. Hangi kitapları okuyordun?

– O sıralar artık daha önce okuduğum roman türlerinden kısmen uzaklaşmıştım. Daha çok, Sol Yayınları'nın, Süleyman Ege'nin yayımladığı kitapları... O zaman hangileri çevrilip piyasaya çıkmışsa, onları... Yabancı dilden okuma alışkanlığı, olanağı olmayanlar için tek yol bu çevirilerdi. Herkes gibi ben de o dönemdeki tartışma konularına dair, doğru karar verebilmek için, kim ne yazmışsa okumaya çalıştım. Genelde teorik kitaplar... Marx ve Engels'in ama daha çok Lenin ve Mao'nun kitaplarını... *Kapital*'in sanırım sadece ilk cildi çevrilmişti. *Manifesto* ilk ne zaman çevrildi, hatırlamıyorum. Temel eğitim kitaplarını; *Felsefenin Temel İlkeleri*, Nikitin'in *Ekonomi Politik*'i falan, herkes okurdu. Tabii Stalin'i de... Altlarını çize çize okurduk. *Ne Yapmalı, Bir Adım İleri İki Adım Geri, Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi, Devlet ve İhtilal, Nisan Tezleri, İki Taktik, Yeni Demokrasi*... Ve ötekiler...

Keza Türkiye'nin sosyoekonomik yapısına ilişkin kitapları, makaleleri; hani Türkiye kapitalist bir ülke mi yoksa feodal veya yarı feodal bir ülke mi diye, Türkiye'ye uygun bir sosyalizm programı nasıl olmalı, Marksizm Türkiye koşullarına nasıl uygulanmalı... Bir de o kadar geç girdik ya devreye, kimseden geri kalmamak için, sürekli okumaya çalışırdık. Bir ara Herbert Marcuse okumaları da yaygındı, 68 etkisiyle... Ben ona pek itibar etmedim.

– Gençler arasında yaygın mıydı peki kitap okuma alışkanlığı?

– Yaygın sayılırdı. Zaten Fikir Kulübü'nün yeni üyeler için hazırladığı okuma listeleri vardı. Diyalektik ve tarihsel materyalizme dair kitaplar, emperyalizm ve benzeri... Okumayı teşvik eden şeylerden biri güncel fikir tartışmalarıydı. Saflar iyice belirginleştikten sonra biraz azaldı. Her şey belli oldu, artık işimize bakalım gibi bir eğilim. Özellikle akademisyen PDA'cılar (Proleter Devrimci Aydınlık) takımına bir tepki olarak eylemciliği öne alan, okuma yazmayı az biraz küçümseyen bir eğilim de belirdi. Tamam, çok lazımsa içimizden birileri de bu işlere baksın, biz de mücadelenin pratik görevleri bağlamında işimize bakalım gibi bir hava oluştu. O zaman da işte ilmiye sınıfı-askeriye sınıfı gibisinden bir teorisyen-eylemci ayrımı oluştu. Mahir, Elrom olayında adı duyuluncaya kadar eylemci yanıyla değil; entelektüel, teorisyen yanıyla tanınan biriydi. Bu yüzden eylemlerdeki rolü açığa çıktığında çok şaşkınlık yaratmıştı sol çevrelerde. Dev-Genç yönetimindeyken, beni de kalemiye sınıfından görürlerdi. Hüdai'ye (Arıkan) beni de atış talimine götürmesini isteyince, "Sen bu işlerden anlamazsın, sen kaleminle uğraş!" diye takılırdı, şakayla. Bazen bu tür bir anlayışın, bizim cenahta hep böyle devam edip geldiği gibi bir duyguya kapılırım.

Milli Demokratik Devrim-Sosyalist Devrim Tartışmaları

– MDD-SD tartışmalarına dönersek...

– Durmadan oraya dönüyoruz zaten! İyi de soru neydi?

– MDD'nin liderleri ya da fikir babaları diyebileceğimiz insanlarla TİP yöneticilerinin yaklaşım farkından söz ediyorduk...

– Temel farklılık TİP yöneticilerinin parlamenter mücadeleyi esas alan bir yaklaşım içinde olmasına karşılık, Mihri Belli'nin parlamento dışı mücadele yollarını esas almasıydı. Yoksa TİP programıyla MDD programı arasında, hele o dönemde öyle büyük bir ayrılık ortaya çıkarabilecek bir farklılık yoktu.

Parlamento dışı mücadeleyse bize ihtilalcilik olarak görünürdü. Ancak MDD'nin ilk döneminde, yani Mihri Belli versiyonunda bu parlamento dışı mücadelenin mahiyeti çok net değildi; ucu açık bir şeydi. Zaten cuntacılık meselesi de, MDD içerisindeki ayrılıklar da bu ucu açık yerden çıktı. Mihri Belli bu süreçte hiç kuşkusuz belirleyiciydi. Geçmiş mücadele anılarıyla dönemin devrimci gençleri için, hepimiz için bir idoldü.

– Sen, MDD tarafının anti-emperyalist söyleminin gençliğin tavrında etkisi olduğunu söyledin; ama meselenin bir de "asker-sivil

aydın zümre" yanı var. MDD'nin içinde ordudan sol ya da ilerici bir darbe beklentisi yok muydu?

– Elbette 12 Mart öncesi Türkiye solunda ciddi bir darbe yanlısı akım vardı. SD taraftarları arasında da darbe yanlıları vardı; ama tabii daha çok MDD içinde ve esas olarak *Yön* ve Avcıoğlu'nun *Devrim* dergisi çevresindeydi.

Ancak ortada sadece bir beklenti olduğundan söz etmek de bana göre durumu tam olarak anlatmıyor; sanki ortada öyle bir durum veya hareket yok da birileri beklenti içindeymiş gibi... Oysa ordu içinde bir sol darbe örgütlenmesi zaten vardı, dönem öyle bir dönemdi, herkes bunu konuşurdu.

Ordu içinde sağ-sol cunta örgütlenmeleri her zaman vardı. Bu ABD ve Sovyetler Birliği'nin karşılıklı Soğuk Savaş politikalarıyla ilgili olarak ortaya çıkan bir durumdu. Bizim gibi ABD'nin egemenlik alanındaki ülkelerde askeri darbeler ABD politikalarının temel araçlarından biriydi. Ona karşı da SSCB, ara bölge ülkelerde, Nasır örneğinde olduğu gibi sol ve anti-Amerikan darbeleri destekleyen politikalar güdüyordu.

Türkiye'de 12 Mart öncesindeki darbecilik akımı, 27 Mayıs'ın bir tür artçı dalgası gibidir. İlk iki darbe girişimi hemen 27 Mayıs ertesinde gerçekleşmiş ve iki darbeci subay idam edilmişti. Talat Aydemir'le Fethi Gürcan... 27 Mayıs hareketinde önemli görevlerde bulunan Madanoğlu gibi generaller de emekli olduktan sonra, sol görüşlere yakın fikirlerin etkisi altında ordu içindeki sola yakın bir müdahale odağı oluşturmuştu. Bu tartışma sivil aydınlar arasında daha 27 Mayıs'ın hemen ertesinde yayımlanmaya başlayan *Yön* dergisi içinde başlayarak gelişti. Başlangıçta solun her çeşidi iç içeydi. Sonra farklı eğilimler farklı yollara yöneldi. *Yön* dergisinin kapanmasından sonra Doğan Avcıoğlu *Devrim* dergisini çıkardı. Bu dergi, darbenin teorisinin yapıldığı bir merkezdi. Onlarınki ordunun yapacağı hiyerarşik bir müdahaleden çok, ordu içindeki solcu askerlerin sivillerle işbirliği içinde yapacağı bir ihtilalle devrim yapma teorisiydi.

– Bunun gençlik içinde bir karşılığı yok muydu?

– Tabii ki bu teoriye gençlik içinde inananlar da çoktu. Yusuf Küpeli'nin FKF'ye başkanlık yaptığı dönemde bu daha bir su yüzüne çıkmaya başlamıştı. Yusuf Küpeli, bu darbecilik meselesi nedeniyle Mihri Belli'ye çok sempatiyle bakmayan biriydi. Biraz tepkiliydi Mihri Belli'ye karşı... Oysa daha önceki dönemde FKF Başkanlığı yapan Doğu Perinçek ve ekibinin –sonradan Aydınlık adını alan ekip– Mihri Belli'yle ilişkisi çok daha sıcaktı. Hatta onların Doğan Avcıoğlu çevresiyle ilişkileri de çok yakındı. Onlar, baştan itibaren her zaman darbeci bir akım olmuştur.

Devrimci Gençlik mücadelesi içindeki ayrışma, 12 Mart'a doğru yaklaşırken hızla saflaşmaya dönüştü. Bir sol cuntayı savunanlar son MYK'ya karşı ayrı bir grup tavrına girmişlerdi.

– 12 Mart'ta ordu, asker-sivil aydın zümrenin devrimci misyonu bir yana, aksine düzeni tahkim etme yönünde davrandı. Dolayısıyla devrimin müttefiklerinden biri olarak görülmesi havada kalan bir şey değil mi? Hayat zaten aksini göstermedi mi?

– Sol bir askeri darbeye inananlar, ordu üst kademesinin kontrolündeki bir askeri müdahale değil, 27 Mayıs'ta olduğu gibi alttan gelen bir harekete bel bağlıyorlardı. 12 Mart'ta olan şey, ordu içindeki yönü sola dönük bir darbe girişiminin bastırılarak taraftarlarının tasfiye edilmesiydi. 9 Mart'ta onların bel bağladıkları hareket akamete uğratılmış, solcu olarak bilinen askerler de tasfiye edilmişlerdi.

Tabii, bana göre de senin ifadenle söyleyeyim, hayatın aksini gösterdiği şey, bizim gibi Amerika ve NATO çerçevesinde bağımlılık ilişkisi içindeki ülkelerin ordularından emperyalizmin çıkarları ve istemleri aleyhine bir hareket beklenmesidir.

Ama tabii inanmak isteyenler için, bir kere olmamış olması, en azından mantıken bir daha olamayacağı manasına gelmez de denilebilir. Zira bugün de inananlar var zaten.

Sol bir darbe tezini savunanlar içinde en popüler isimlerden biri Uğur Mumcu'ydu. Onunla 1978 yılında Ecevit'in danışmanıyken yaptığım bir görüşmede, "Ben artık sosyalizmin gerçekleşebileceğine inanmıyorum; eskiden sol bir cuntayla olabileceğine inanırdım, 12 Mart'ta olmayacağını gördük. Seçimle olamayacağı da Şili'de Allende örneğinde görüldü. Sizin inandığınız gibi silahlı bir halk ayaklanmasıyla da zaten bizde olmaz" demişti.

Ordunun bir bütün olarak devrimci bir misyona sahip olduğu şeklindeki teori daha çok Hikmet Kıvılcımlı'ya aittir. O bu tutumunu ordunun bizim tarihimiz açısından ilerici bir misyon taşıdığı, böyle bir geleneğe sahip olduğu düşüncesine dayandırırdı. Nitekim Kıvılcımlı 12 Mart olduğunda da "Ordu kılıcını attı!" diye yorumlamıştı o zaman.

Tabii bu konuda Doğan Avcıoğlu'nun özel bir yeri var. Bana göre, Doğan Avcıoğlu 27 Mayıs gibi bir darbeyi Türkiye'yi içinde bulunduğu gerilikten kurtaracak bir yol olarak görüyordu. O Marksist bir gelenekten gelen biri değildi. Düşüncelerini de *Türkiyenin Düzeni* isimli kitabında ortaya koymuştu. Bu kitap 12 Mart öncesinde ordu içinde yaygın bir şekilde okunuyordu. Onları böyle bir düşünceye sevk eden faktörlerden biri de –demin de söyledim– 27 Mayıs'ı gerçekleştiren kimi generallerin, Madanoğlu gibi, Mucip Ataklı gibi generallerin ve

subayların giderek sol bir kimlikle ortaya çıkmalarıydı. Madanoğlu, 27 Mayıs ihtilalinin en muktedir subayıydı; bir gecede 14'leri tutuklayıp yurtdışına gönderdi, o dönemde her şey elindeydi. "Ah şimdiki aklım o zaman olsaydı!.." dediği söylenirdi. Onlar 12 Mart sonrasında birlikte Ziverbey'de sorgulanıp, işkence görüp yargılandılar; bir kısmı Selimiye Cezaevi'nde bizimle birlikte yattı.

– Darbe beklentisi üzerinden siyaset diyoruz, MDD içinde de bu yönde bir eğilimin olduğunu söylüyoruz ama sözgelimi Mihri Belli de böyle bir noktada mıydı? Onun komünist bir geçmişi var...

– Elbette, farklı bir kişiliği var. Türkiye komünist hareketinin içinden geliyor. Yunan iç savaşında yer almış, Türkiye'de uzun yıllar illegal faaliyet göstermiş, işkence görmüş, hapis yatmış... Bizler, yani dönemin her şeyi yeni yeni öğrenmeye başlayan devrimci gençleri açısından Hikmet Kıvılcımlı ve Mihri Belli saygı duyulan, sevilen devrimci önderlerdi. Mihri Belli bizlere Kıvılcımlı'ya göre biraz daha yakın gelirdi. Çoğumuz ona Mihri Abi derdik, hâlâ öyle deriz.

– Ne zaman tanıştın?

– Mihri Belli'yle tanışmam sanırım 69 veya 70 yazma rastlar. O zamana kadar daha çok yayın toplantılarında veya konferanslarda izlemiştim. O yaz eşi Sevim abla ve çocuklarıyla beraber Anamur'a tatil yapmaya gelmişlerdi. Pulludere denilen bir orman kampı var Anamur'da, deniz kenarında, orada çadır kurup tatil yapıyorlardı. O sırada Anamur'da benim yanımda olan Ulaş'la (Bardakçı) birlikte yanlarına giderdik. Kaldıkları yer pek güvenli bir yer sayılmazdı. Benden güvenlik için bir silah bulmamı istemiş, ben de çakaralmaz bir şey bulup getirmiştim. Ağaçların altında oturup karpuz yerken bize mücadele anılarını anlatırdı.

Mihri Belli tabii ki Avcıoğlu'ndan farklı biriydi. Ancak bütün eskiler gibi o da Sovyet ekolünden gelen bir anlayışla hareket ediyordu. Sovyetler'in genel çizgisinden fazla uzaklaşmayan bir çizgi izlerdi. Gençlik, işçi-köylü hareketlerine önem vermekle birlikte sonuç alıcı eylemin yukarıdan geleceğini düşünmüş ve buna göre bir hareket planı öngörmüştü. Doğan Avcıoğlu gibi sol bir askeri darbenin örgütleyiciliğinden ziyade, gelişen sol darbe hareketinin gerçekleşme ihtimalini hesaba katarak pozisyonunu geliştirmeye çalışan, o hareketle bir şekilde ilişkilenme yanlısı olan bir tutum içindeydi.

Geçenlerde Ankara'da yaptığımız bir panele Mihri Belli bir not yollamıştı. Orada, "Doğu Perinçekler bizden askere yeterince yakın değiliz diye ayrılmıştı. Askerlerle ilişkisi olanlar, gençler bizim etkimizde diye, muhtemel bir askeri hareket konuşunda aslı olmayan olumlu haberler

getiriyorlardı, orada bizim aleyhimize konuşulanlarıysa anlatmıyorlardı..." şeklinde ifadeler vardı. Aslında sanırım bu ifadeler dahi çok şey anlatmaya yetebilir.

Arkadaşlarıyla özel okullarla ilgili bir yürüyüşte, Ankara.

3. Bölüm

Dev-Genç Yılları

– Eylemler içinde katıldığın ve hatırladığın öne çıkmış neler var?

– Söyledim, ben eylemciliği ön planda biri değildim. Ama o dönemde gerçekleştirilen her Dev-Genç eyleminde olabildiğince yer aldım. Mitingler, yürüyüşler, kavga dövüş...

Daha çok Sinan Kazım'la (Özüdoğru) okuldaki siyasi çalışmalara katılırdık. Gece evlerde toplanıp pankart, duvar gazetesi falan hazırlardık. O işlerde biraz becerikliydim. Ertesi gün de okulda duvarlara asardık. İlk dönemlerde okullarda faşistlerle çıkan kavgalar en çok bu duvar gazeteleri üzerinden olurdu.

İlk zamanlar kavgalar da biraz kendiliğinden gelişen şeylerdi. O günlerdeki naifliğimizi anlatan bir olay hatırlıyorum. Bir gün Hukuk kantininde otururken Beşevler'den bir haber geldi. Oradaki okullardan birini faşistler kuşatmış. Biz bir grup koştur koştur dolmuşlara bindik. Giderken,

Erdal Gökyüzü diye biri vardı, kantinde falan hep bizim aramızda dolaşan biriydi, onu gördüm. İrikıyım da biriydi. Hadi dedim, Beşevler'de faşistler saldırmış, oraya yardıma gidiyoruz. "Tamam, hemen geliyorum!" falan gibi bir şeyler dedi. Biz gittik. Beşevler'de, Akademi'yi kuşatmış faşistler, biz dışarıdan onlara saldırınca, kuşatmayı dağıttık. İlahiyat'ın oraya kadar kovaladık. Sonra geri döndük. Belediye otobüsüyle geri dönerken Erhan Erel'le beraberdik, Erdal Gökyüzü'yle olan konuşmamı ona anlattım, işte gelmedi kavgaya diye... Erhan gülmeye başladı, "Sen onun polis olduğunu bilmiyor musun?!" dedi. Meğer, Erdal Gökyüzü daha önce Dil Tarih'te galiba, epey bir "solculuk" yapmış, marşlar öğretmiş... Marş diyorum, şundan... Kantinde toplanıp marş söylerdik. Devrimci marşlar. Orada marşları en gür sesle okuyan Erdal'dı. Nereden bileyim ben, adam meğer polismiş, hem de galiba komiser. Dil Tarih'te açığa çıkınca "tayinini" bizim oraya yaptırmış. Sonra adam Demirel'in koruması olmuştu. Burada naiflik kelimesinin benim için biraz hafif kaldığım kabul etmek zorundayım.

Bir de Amerikalı askerlere karşı girişti̇ğimiz biraz eğlenceli bir saldırı hareketimiz olmuştu. Ünlü 6. Filo eylemi İstanbul'da olmuştu. Biz onda yoktuk. Ama daha sonra 6. Filo'nun İzmir'e gelmesi söz konusu olunca, bu sefer İzmir'de eylem yapıldı. Ankara'dan otobüslerle İzmir'e geldik. Bornova'daki öğrenci yurduna yerleştik. Gündüz limanda, Konak Meydanı'nda; gece de sokaklarda Amerikan askerlerine karşı eylemler oldu. Bizim bir grubumuz vardı. Alsancak'a, barların olduğu yere gittik. Gece yarısından sonra barlardan çıkan birkaç Amerikalı asker gördük. Ama boyları en az 1,90 civârında... Onlara saldırdık. Bizim ekibin hepsi ufak tefekti. Amerikalının bir teki bile, hepimizi rahatça haklayabilirdi.

– Adam üstelik deniz piyadesi... Dünya kadar eğitim görmüş.

– Biz saldırdık ama pek hasar veremedik. Ben de kavga konusunda çok deneyimli değilim zaten. Bir ara baktım bizimkiler "eylemi" bitirip çekiliyorlar. Tek kalmışım. Hiçbir şey yapmadan kaçmayı yediremedim kendime. Bir kez olsun vurayım diye elimdeki sopayı şöyle adamın ayak hizasına doğru bir salladım ama biraz sembolik oldu. Çok komik bir tabloydu. Adam bana bir çaksa sanırım gözümü hastanede açardım. Sonra ben de bizimkilerin peşinden kaçmaya başladım. O geceyi pek çok arkadaş gözaltında geçirmişti. Yakalananlar arasında sanırım Mahir de vardı. Biz nasılsa yakalanmadık.

– Sen gözaltına alındın mı hiç?

– Atila Sarp'ın Dev-Genç başkanı olduğu ilk dönemlerde... İlk kez o dönemde gözaltına alındım. Yabancı sermayeye karşı eylemler düzenlen-

mişti. Bize Bahçelievler'deki Amerikan şirketlerinin reklam tabelalarını kaldırma işi verdiler. Gece yarısı beş-on kişilik Hukuk grubu olarak çıktık. Galiba fazla gürültü patırtı yaptık ki polis müdahale etti. Kaçmaya çalıştık ama hepimiz yakalandık. O geceyi Emniyet'te geçirdik. Fişlenip sorgulandıktan sonra ertesi gün mahkemede serbest bırakıldık.

Genellikle Dev-Genç'in DTCF önünde yapılan forumları sonrasında Kızılay'da anti-emperyalist eylemler olurdu, Tuslog binası, Amerikan Kültür Merkezi, Pan-Am hep saldırı hedefleri olurdu. Kızılay'da Zafer Meydanı yakınlarındaki Pan-Am bürosuna cam dayanmazdı.

– O dönemin yaygın eylemlerinden biri de toprak işgallerine ya da köylü eylemlerine destek vermek. Senin hiç dahlin oldu mu?

– O dönemde köy çalışmalarına işçiler içindeki çalışmalardan fazla önem verilirdi. Ankara zaten sanayi bölgesi olmadığı için işçi kesimi, hele ki o dönemde pek yok gibiydi. Sadece bir ara hukuk fakültesindeki Erhan Erel gibi arkadaşlarla işsizler arasında bir çalışma yürütmüştük. Kıvılcımlı'nın önerisiyle sanırım, İşsizlikle ve Pahalılıkla Savaş Derneği diye bir dernek de vardı. Sabaha karşı erken saatlerde amele pazarlarına gidip bildiri dağıtır, o gün iş bulamayanları alır FKF'ye götürür, çay ikram eder, konuşmaya çalışırdık. Yetersiz kalınca da yakınlardaki TİP'li âşıklardan birini yardıma çağırırdık.

– Nasıl yani, nöbetçi âşık mı vardı?

– Öyle bir şey işte! Onlar sazla sözle daha iyi anlaşırlardı.

– Köylü eylemleri demiştik...

– Söylediğim gibi, Dev-Genç döneminde daha çok köylüler arasında çalışmalar yapılıyordu. Bunun nedeni de sanırım Milli Demokratik Devrim teorisinde köylülüğe yapılan vurguyla ilgili bir şeydi. Devrim kırlardan şehirlere doğru gelişecekti ya... Karadeniz'de, Ege'de, özellikle fındık, çay, tütün üreticileri arasında köy çalışmaları yürütülürdü. Dev-Gençliler genellikle gruplar halinde örgütlü bir şekilde Anadolu'nun çeşitli yerlerine dağılırdı.

– Bunlar kendiliğinden gelişen eylemler değil miydi?

– Toprak işgalleri başlangıçte öyleydi. Zannediyorum, ilk kez Elmalı'da olmuştu. Bir göl meselesi vardı. Dev-Gençliler de katılmıştı. Ama küçük çiftçi eylemleri için pek kendiliğinden diyemeyiz. Küçük üreticilerin sıkıntıları vardı. Muhalif bir potansiyel de... Ama müdahale edilmese eyleme geçmezlerdi. O dönem, 65'le 70 arası, toplumsal hareketliliğin en üst düzeye çıktığı dönemdi. Solun önünde çok geniş bir eylem alanı açılmıştı. Üniversiteler, köyler, gecekondular...

– Ben o dönemde gecekondu çalışması olduğunu bilmiyorum. Yani okuduğum kaynaklarda rastlamadım...

– 70 sonrasında gecekondu bölgelerindeki yürüttüğümüz gibi bir siyasi çalışma o zaman yoktu tabii... O dönem kırdan kente göçün en hızlı ve düzensiz geliştiği bir dönem. Ankara, İstanbul gibi büyük şehirlerin varoşlarında yoğun gecekondulaşma başlamıştı ve onunla birlikte belediye zabıtalarının yıkım savaşları da... İşte yıkım çatışmalarına müdahil olma şeklinde bir durum. Gecekonducular yıkım ekipleriyle dövüşürken Dev-Gençliler gelir gecekonducularla birlikte davranırdı. Yoksa 70'li yıllardaki gibi, bir bölgeye gidip, oraya yerleşerek sürdürülen uzun vadeli bir çalışma olmadı.

– Peki siz herhangi bir köye, gecekondu mahallesine gittiğinizde; siz kimsiniz hemşerim, ne işiniz var burada demiyorlar mıydı?

– Zaten rastgele gidilmezdi, bazı ön ilişkiler mutlaka olurdu. O zaman köylülerin çok sıcak bir yaklaşımı vardı bize karşı... O dönemde Dev-Genç âdeta tek başına bir muhalefet partisi hüvviyeti kazanmıştı. Nerede bir toplumsal sorun var, oraya müdahil olunuyordu. Örneğin Adana'da Sabancı'nın bir fabrikasında bir grev başlamıştı. Grevi bastırmak için güvenlik kuvvetlerini kullandılar. O sırada çekilmiş bir fotoğraf var. Yedi tane devlet görevlisi; polis, jandarma, bekçi, astsubay falan, yedi güvenlik görevlisi; yerde yatan bir işçiyi döverken çekilmiş bir fotoğraftı... O fotoğrafın gazetede çıktığı gün bir otobüs dolusu Dev-Genç militanı grevci işçileri desteklemek için Ankara'dan Adana'ya gitmişti. Ben de oradaydım. Bir yandan oradaki grevci işçilere destek olmaya çalışılırken, diğer yandan Ankara'daki bütün fakültelerde polisinin tutumunu protesto etmek ve işçileri desteklemek için bir gün boykot yapıldı. Dev-Genç böyle bir hareketti.

Köylerde...

– Köy çalışmalarına dönersek...

– O dönemin genel toplumsal uyanış dalgası köylü kitlelerini de sarmıştı. Karadeniz'de fındık, çay ve tütün üreticilerinin; Ege'de üzüm ve tütün üreticilerinin, topraksız köylülerin bir hareketlenmesi yaşanmıştır. Dev-Genç bu hareketlenmenin taşıyıcı unsurlarından biridir. Yaz ayları geldiğinde Dev-Gençliler ya tatile memleketlerine giderdi ya da gruplar halinde köy çalışmaları içine katılırlardı. Ben de 69 yaz döneminde Anamur'da bir köy çalışması örgütlemiştim. Önce TÖS'lü öğretmen arkadaşlarla toplantılar yaptık. Ne yapabiliriz, nasıl yaparız gibi. Çoğu köy öğretmeniydi. Kendi köylerindeki sosyal yapıyı anlatan raporlar hazırlamalarını istedik. Gerek dağ köylerinde gerek ova köylerinde nasıl yaşıyorlar, ne üretiyorlar, mülkiyet durumu ne, sorunları ne?.. Öğret-

menlerin büyük çoğunluğu bu konuda raporlar getirdi. Onları okuyup değerlendirdik. Sonuçta ova köylülerinin ortak bir eyleme yönlendirilmesinin daha kolay olduğu sonucuna vardık.

– Senin pozisyonun ne orada?

– Fiilen oradaki sol hareketin, siyasi çalışmaların öncülüğünü yapıyordum. Şair Abdülkadir Bulut, Arif Şahin, Ali Kurt çalışmalara katılan öğretmen arkadaşlardan bazılarıydı.

Köylüler örgütsüz oldukları ve koruma altında olmadıkları için, ürünlerini yok pahasına satmak zorunda kalıyorlardı. Kendi tarlalarında ücretli çalışıyor gibiydiler.

Gruplar halinde önce daha rahat ilişki kurabileceğimiz köylere gittik. Köy meydanında, köy kahvesinde ya da köy okulunu açtırıp okulun bir sınıfında köylüleri topluyor ve yapmak istediğimiz şeyleri anlatıyorduk. Önceden ilişkili olduğumuz köylülerin çok katkısı olurdu. Onlardan bize katılanlarla birlikte diğer köylere kiraladığımız minibüslere doluşup gidiyorduk. O çalışmalar sırasında bazı çevreler tarafından kışkırtıldığı söylenen biri tarafından bıçaklanarak yaralandım. Sonuçta köy temsilcileriyle Anamur'da büyük bir toplantı yapıp bir köylü birliği kurulması ve miting düzenleme kararı alındı. Türkiye'deki ilk büyük köylü mitinglerinden biri gerçekleşti. Sonradan Anamur Köylü Birliği diye bir dernek de kuruldu ama kalıcı olamadı, 12 Mart'tan sonra kapandı.

– Birlikte hareket ettiğiniz arkadaşlarınız ne oldu?

– O dönemdeki arkadaşlardan Arif Şahin 12 Mart'tan sonra tutuklanıp yargılanmış, sonra görüşlerini değiştirerek sağa kaymıştı. Şair Abdülkadir Bulut, 12 Eylül öncesinde daha çok TKP'ye yakındı. 12 Eylül'den sonra yargılandı, Anamur'dan Silifke'ye duruşmaya giderken yolda minibüsten düşüp öldü. Ali Kurt da geçenlerde Anamur'da denizde yüzerken kayboldu. Boğularak ölmüş. Cesedi bir süre sonra Kıbrıs'ta bulundu.

"Gerilla Kampı"

– Anamur'da bir "gerilla kampı" yaptığınızdan bahsedilir. Bu da o zamanlarda mı oldu?

– O bir sonraki yıl olmuştu. 1970 yazı sanırım. Münir Ramazan Aktolga, Ulaş Bardakçı, Oktay Etiman, Mustafa Kemal Çamkıran ve Hüseyin Onur'un da aralarında olduğu bir grup arkadaşla Anamur'un dağlık bölgelerinde bir tür eğitim, gerilla eğitimi diye düşündüğümüz bir şey yapmıştık.

– Bu "gerilla kampı" nereden çıktı, kim karar verdi?

– "Kırmızı" ve "beyaz" *Aydınlık* ayrışmasından öncesine rastlayan bir

olay bu. Ben Anamur'daydım, kimin nasıl karar verip nasıl örgütlendiği hakkında hiçbir bilgim de yok! Bir şekilde karar vermişler, çıkıp geldiler.

Anamur'da bir emekli teğmen vardı, Güngör Türkeli. 27 Mayıs sonrasında Albay Talat Aydemir'le birlikte ordudan atılan havacı teğmenlerden biri. Sanırım Münir, Ankara'da *Aydınlık* dergisinde onunla ilişki kurmuş, o da Toroslar'da çok uygun kamp yerleri bildiğini söylemiş. Anamur'a kalkıp gelmişler. Ben de ekibe katıldım, bir çuval peksimet, bir-iki tabanca tüfek aldık. Gece yarısı bir cip kiraladık, Toroslar'a doğru yola çıktık. Güngör Türkeli'nin mihmandarlığında gece yarısı ormanın içinde saatlerce yürüdük. Mihmandarımızın artık hiç kimsenin bulunmadığını söylediği ıssız bir bölgede kamp yaptık.

Sabah gözümü açtığımda, hemen yanı başımdaki bir kayanın tepesinde bir çoban çocuğu, şaşkınlıkla bize bakıyor, bunlar nereden çıktı diye. Yani o kadar ıssız işte!

Bir hafta kadar orada kaldık. Gece yürüyüşleri, biraz da yakın dövüş teknikleri öğrenmeye çalıştık. Ama "komutanın" kendisi pek de eğitimli olmadığı için bizi de fazla eğitemedi o konularda. Tabii, en çok hayatı idame ettirme talimleri yaptık. Ulaş'la kurbağa, sincap yakaladık; ağaçlardan meyve toplayıp, kuş avladık falan. Ben de bir ara bir tavşan vurdum.

– **Senin çocukluk yıllarındaki avcılık deneyimin işe yaradı herhalde...**

– Orada enterasan bir hadise de olmuştu. Dağda kayalara falan tırmanarak dolaşıyorduk. Bir tepeye çıktığımızda Anamur Cumhuriyet Savcısı ve hükümet tabibiyle karşı karşıya kaldık! Elimizde tüfek, tavşan; üstümüz başımız gerilla kıyafetleri, yani parka postal... Anamur'dan beni tanıyorlardı. Halimize bakıp siz burada ne yapıyorsunuz diye güldüler. "Eee, tavşan avlıyoruz işte" dedim. Delil de elimizde. Ben de onlara sordum tabii, siz ne arıyorsunuz diye... Onlar da oralarda işlenen bir cinayet nedeniyle keşif için gelmişler.

Dağda bir hafta kadar kaldık. Bir miktar da gerillaya karşı eğitim broşürleri gibi kitaplar ve broşürler vardı elimizde. Gerilla tekniklerine dair bilgiler falan, onlar üzerinde biraz okuyup tartışmak gibi girişimlerimiz de oldu; ama daha çok dağlara, kayalara tırmanmaktan ibaret kaldı eğitimimiz.

Ben biraz erken döndüm dağdan, sınavlarım vardı. Eylül sınavları çok yaklaşmıştı. Ders çalışmam lazımdı. Takıntı haline gelmişti, fakülte durmadan uzuyor. Şunu artık bitirsek diye düşünüyorum. Onlar da 3-4 gün sonra dağdan inip Anamur'a geldiler. Ulaş perişan vaziyetteydi,

dağda üşütüp hastalanmıştı. Bir gün bizde kaldılar, ertesi gün diğerlerini yolcu ettim. Ulaş bir hafta kadar yanımda kaldı.

– Gün Zileli anılarında anlatıyor. Bu kampa onu da çağırmışlar; ama tam otobüse binecekken Emniyet'ten tanıdığı bir polisi görerek otobüse binmekten vazgeçmiş. "Anamur ekibi takip ediliyordu. Dağa gittiklerinden haberdardılar. Bu yüzden onlara da söyleyerek ben kaçtım!" diye anlatıyor. Bu konuda sen ne düşünüyorsun?

– Gün, Doğu Perinçek ekibine yakındı o zaman. Fakat Doğu'nun ekibine göre daha militan, biraz hiperaktif bir arkadaştı. Önüne gelen her işe katılan bir tip. O yüzden Münir kendisiyle konuşup, kampa gelmesi için ikna etmiş. Herhalde Münir onu bu şekilde kendilerine çekebileceğini düşünmüş. Ama Gün otogarda tam otobüse binecekken, "polis izliyor!" diyerek kaçmış. Münirler onun polisi bahane ederek gelmekten vazgeçtiğini düşünüyorlardı.

Bana göre de Münirlerin o sıralarda takip altında olması büyük ihtimaldir. Nitekim o sıralarda Anamur'a bazı MİT mensupları gelip benim de çevremde dolaşmaya başlamışlardı. Onlardan biri kamp ekibinin Anamur'a gelmesinden bir süre önce Anamur Kaymakamı'nın makam cipiyle gelip beni buldu. Sözde kendisi de devrimciymiş, Silifke'deki devrimci arkadaşlardan falan söz etti, dağ köylerinde bir görevi varmış. Beni kendisiyle dağ köylerine gelmeye ikna etmeye çalıştı; av avlarız, köylerde devrimci propoganda yaparız falan diye. Artık benim için oralarda başkaca bir iyilik düşünüp düşünmediğini bilemiyorum. Tabii ben onu bir şekilde atlattım. Aynı şahsı sonraki günlerde MHP Anamur İlçe Başkanı'nın yanında gördüm. Bu yüzden doğrusu ben Gün'ün iddiasının doğru olduğu kanısındayım.

– Peki sizin ekibin buna benzer başka kamp çalışmaları oldu mu?

– Benim olmadı. Daha sonra başka bazı bölgelerde Dev-Gençlilerin benzer maceralara giriştiklerini biliyorum. Bir kısmı yakalanıp tutuklanmıştı.

– Evet, tekrar 60'lara dönelim... Ama köye değil şehre... Doğu Perinçek grubunun FKF'den tasfiye edilmesinde etkin olanlar sonradan Dev-Genç yönetiminde etkin olan ekip. Hatta Mihri Belli galiba iki grubun arasında kalıyor; ama tercihini Dev-Gençlilerden yana kullanıyor, öyle mi?

– Ben bu tür gelişmelerin kulis tarafında hemen hiç bulunmadım. Görünüşte işlerin tam ortasında bir yerlerde olduğum, her şeyden haberdar olduğum sanılabilir ama aslında pek öyle değildi. Kamp sonrası Ankara'ya döndüğümüzde ortalık kaynıyordu. Doğularla iyice köprüler atılmış, yeni bir ayrılık rüzgârı esmeye başlamıştı. Doğuların ekipten

tanıdıklarım bana Münir'in *Aydınlık*'ın parasını alarak Toroslar'da dağa çıktıklarını anlatıyorlardı! Herkes dağcılardan söz ediyordu; ama benim de içlerinde olduğumu dağda beraber olduğumuz arkadaşlar dışında bilen yoktu.

Mihri Abi, Anamur'dayken Küçükesat'taki evlerinin adresini vermiş, uğramamızı istemişti. Bazen giderdim. Hem Doğu'nun takımından hem bizimkilerden gelip giden çok oluyordu. Evet, Mihri Belli biraz arada kalmış gibiydi. Şimdilerde televizyon programlarında darbe karşıtı vaazlar veren Şahin Alpay, *Aydınlık*'ın 12. sayısında açıkça ordudan gelen bir askeri darbeyi rasyonalize etmeye çalışan bir yazı yazmıştı. O sıra "kırmızı" *Aydınlık*'taki yazılar Mihri Belli'nin kontrolünden geçiyordu. Şahin Alpay'ın o yazısı ayrılık konusundaki en önemli tartışma konularından biri oldu.

– Bu yazı "kırmızı" *Aydınlık* denilen *Aydınlık Sosyalist Dergi*'de değil mi?

– Evet, zaten bizim "beyaz" Aydınlık dediğimiz diğeri sonradan Doğular tarafından çıkarıldı.

Daha önce işler, sadece konuşma düzeyinde sürüyordu. Sonradan PDA'cı olan kesimin, eylemlerin Milli Cephe'yi böldüğü, anarşizan sol sapma içinde oldukları falan şeklinde eleştirileri vardı.

Şahin'in tezlerinin esası, Türkiye'de işçi sınıfının önderliğinin objektif ve sübjektif koşullarının olmadığı, bu yüzden önce asker-sivil aydın zümre öncülüğünde bir milli demokratik hareket yapılması; ancak ondan sonra milli demoratik devrim yapılabileceği şeklinde özetlenebilecek bir şeydi. Cuntacılığın teorik gerekçesi gibi bir şeydi. Şimdilerde Şahin'in askeri darbeler konusundaki büyük uzmanlığının arkasında işte kendisinin o günlerdeki engin tecrübeleri var!

Ayrılık hadisesinin netleştiği günlerde Mihri Belli'nin evinde bir toplantı olmuş, gençlik içindeki tarafların önde gelenlerinin katıldığı... Ben yoktum o toplantıda. Sonra evlerine gittiğimde Mihri'nin tavrı belli olmuş gibiydi. Militan kesim bir tarafta kalmıştı; Sevim ablayla kendi aralarında, diğerlerinin de basın işinde çok becerikli olduğundan konuşuyorlardı.

Kemalizm ve Darbe

– Benim anladığım kadarıyla Kemalizm meselesi senin hayatın boyunca çok fazla önemsediğin bir mesele olmamış. Kimi siyasal saflaşmalarda ölçüt teşkil ederken, senin için öyle bir ölçüt olmamış. Ama benim, en azından okuduklarımdan algıladığım, Kemalizm

tartışmalarının o dönemdeki saflaşmalarda sanki senin işaret ettiğinden daha fazla ağırlığı var gibi...

– Kemalizm meselesi konusunda bir tartışma vardı; ama o, bugün yürütülen tarzda bir tartışma değildi. O zaman daha çok Kemalizmin niteliği üzerine teorik bir tartışma yürütülüyordu. Doğu Perinçek grubu Kemalizmi "sağ" ve "sol" Kemalizm diye ayırıp anti-emperyalist olanın sol olduğunu ileri sürerken; örneğin Mahir, Kemalizmin Kurtuluş Savaşı'ndaki anti-emperyalist tavrının belirleyici olduğunu, anti-emperyalist olmayan kesimlerin Kemalist sayılamayacağını ileri sürüyordu. Daha çok kendisine Kemalist diyen Kemal Satır ve Feyzioğlu gibilerle, diğerlerini ayırmak için sürdürülen Kemalizm tartışmasının çerçevesi buydu. O zamanki saflaşmalarda senin dediğin gibi Kemalizm meselesinin bir ölçüt olduğunu söylemek de pek doğru değil.

Gençlik hareketi içinde Mustafa Kemal figürünün belirli bir yeri olduğu doğru. İlk dönemlerde 10 Kasımlarda kalpaklı fotoğraflarından yaka rozeti takılıp, Anıtkabir'e gidilirdi.

Bu bir tartışma konusu da değildi. Mao'nun Sun Yat Sen'e sahip çıkması, Che'nin Bolivar'ın devrimine sahip çıkması gibi bir şeydi. Toplumu kazanmak için o toplumun geçmişindeki olumlu değerlere, ulusal kahramanlara sahip çıkılması gerektiğini düşünen bir tavır...

Zaten pratik süreç içerisinde de bir avuç insanla başlamıştık... Ben Anamur'da devrimcilik yaparken 3-5 kişiydik, daha sonra toplumun ilerici kesimleriyle birleşerek, öğretmenlerle birleşerek, köylüleri etrafımıza toplayarak çoğaldık. Onlarda Atatürk sevgisi, Mustafa Kemal sevgisi vardı zaten. Türkiye'de insanlara sol düşünceyi benimsetmek için öncelikle üstüne gidilecek bir mesele olarak görmüyorduk. Bugün de öyle yapılmasını doğru bulmuyorum zaten. Ama konuya bir darbecilik algısı içinde bakılıyorsa, o başka bir tartışmadır.

– Bu anlamda 15-16 Haziran'ı sormak istiyorum. Ordudan ilerici bir hamle bekleme rüyasının sonu olmadı mı o hadise? İşçilerle askerlerin karşı karşıya gelmesini kastediyorum.

– Hayır, olmadı! Çünkü ordudan ilerici bir hamle bekleyenlerin beklentisi, ordu içindeki kendi anlayışları doğrultusunda sola dönük bir kadronun aşağıdan; yani komuta kademesi dışından yapacağı bir hareketle idareye el koymasına dair bir rüyaydı. O rüya 9 Mart'a kadar devam etti.

Sonuçta sıkıyönetim ilan edilip işçi hareketi askerler tarafından bastırıldığı için, öyle gözü kapalı, ordunun devrimci bir güç olarak varolduğu; Türkiye'deki devrimci hareketin ordu vasıtasıyla ilerletileceği şeklindeki beklentiler elbette bir darbe aldı. Ama ordunun komuta kademesi dışın-

daki askerlerden gelecek bir ihtilal beklentisi içinde olanlar, bu beklentilerini 9 Mart'a kadar sürdürdüler.
Aslında 15-16 Haziran'ın kendisi kadar *Kurtuluş* dergisinin tavrının bizim açımızdan daha önemli sonuçları olmuştu.
– Nasıl bir tavır?
– *Kurtuluş* gazetesinin 15-16 Haziran ertesindeki manşeti hatırladığım kadarıyla, "Sıkıyönetim tarafsız olmalıdır!" şeklindeydi. Bu başlık MDD yönetiminin orduya ilişkin beklentilerinin de bir ifadesiydi. Bu olay, MDD'nin resmi tezlerinden kopuşu başlatan bir olaydı. THKP-C'ye doğru giden süreçte bir dönüm noktası oldu.
O döneme kadar yürütülen mücadelenin hedefleri oldukça muğlaktı. Bir yanda çok somut bir cunta seçeneği, öbür yanda o seçeneğe eklemlenme stratejileri... İşte, "işçi sınıfının öncülüğünün objektif koşulları yok", "asker-sivil aydın zümreyi ürküterek milli cephe bozulmamalı" falan gibi anlayışlar... İşçi hareketinin öylesine büyük bir özgüvenle kendisini ortaya koyuşu burjuvaziyi paniğe sürüklediği gibi, solun kendisini de ciddi olarak sarsarak bu anlayışları aşan yeni arayışlara götürdü. Kendi dışındaki güçlere bel bağlayan anlayışlara karşı, kendi öz gücüne dayanan bir devrimci harekete yönelik arayışlara...
– FKF'nin Dev-Genç olduğu kurultayı hatırlıyor musun? 69'un ekim ayı...
– Atila Sarp'ın başkan olduğu kurultay...
– Evet, sormamın nedeni 15-16 Haziran'dan sonra yapılan ilk kurultay olması... Mahir Çayan'ın çok uzun konuşmasını yaptığı...
– O en son kurultaydaydı, yani bizim seçildiğimiz.
– Galiba bunda da yapıyor, Doğu Perinçek ve grubunu hedef alan...
– Bu konudaki anlatımlarda bir karışıklık olduğunu sanıyorum. Gerçi ben önceki kurultayda yoktum. O kurultaya gelirken Yusuf Küpeli başkanlığındaki FKF merkez yürütmede, Doğu Perinçek grubuyla bir ayrışma, karşılıklı saflaşma başlamıştı. Aslında baştan beri farklı ekipler vardı. Doğu'nun çevresinde Şahin Alpay, Gün Zileli, Atıl Ant, Cengiz Çandar... Diğer yanda Münir Ramazan Aktolga, Yusuf Küpeli, Mahir... Ben bu ekipleşmelerin merkezinde bulunmadım. Yani tepede, ekipleşme, iktidar mücadelesi gibi işlerin de içinde olmadım. Oralarda olup bitenler biraz garibime de giderdi. İlk zamanlar *Aydınlık* dergisine gider bir kenarda kendi başıma oturur, etrafı seyreder, pek fazla bir şeye karışmazdım. Bir defasında *Aydınlık*'ta öyle oturuyorum. Gün Zileli'yle Oral (Çalışlar) kendi aralarında "*Aydınlık*'ın önümüzdeki sayısına beraber bir yazı yazalım" diye konuşmaya başladılar. Sonra "Ne yazalım?" diye yazacak bir konu aramaya başladılar. Garibime gitti, laflarına karıştım. Daha ne

yazacağınızı bilmiyorsunuz, sırf yazı yazmış olmak için yazacaksınız, gibisinden bir şeyler söyledim. "Sahi, doğru!" falan deyip geçiştirdiler. FKF Başkanı olduğu dönemde Yusuf'un MDD'ci tavrı aslında çok net değildi. En azından başlangıçta... Sonra zamanla MDD'ci yönü netleşti, öne çıktı. Bir yandan da Mihri Belli'ye karşı mesafeli davrandı. Bu dönem, bir yanıyla da TİP yanlısı kesimlerin, yani sosyalist devrimcilerin neredeyse bütünüyle FKF dışında kaldıkları dönemdir. Burada ilginç olan şey, Zülküf Şahin gibi, Mümtaz Kotan gibi Kürt hareketine yakın kişilerin eğiliminin TİP'ten yana olmasıydı.

– Bu biraz tuhaf değil mi? MDD'ci olmaları beklenmez mi aslında? Niye acaba?

– Evet, aslında Kürt sorununun demokratik bir devrim tarafından çözülmesi sanki daha akla yakın gibi... Buna rağmen TİP içinde olmaları paradoksal bir görüntü oluşturuyor. Belki o zaman Kürtlük kimliğinden çok sosyalistlikleri ön plandaymış. Sanırım Tarık Ziya Ekinci gibi isimlerin TİP içinde olması etkili oldu. Biraz da MDD çevresinin askersivil aydın zümre vurgusu, yani Kemalizme sıcak bakması Kürtlerin MDD'ye mesafeli durmasında etkili olmuş olabilir.

Geçenlerde Tarık Ziya Ekinci'nin *BirGün* gazetesinde yayımlanan bir yazısını okumuştum; bugün Türkiye'nin temel meselesinin demokrasi meselesi olduğunu savunarak, 60'lardaki MDD-SD tartışmasında kendi SD yanlısı tavırlarının hata olduğunu söylüyordu. İlginç bir paradoks.

– Bu arada... Dev-Gençlilerin çoğu aynı zamanda TİP üyesi. Dev-Genç'in TİP'ten kopuşu nasıl oldu?

– Gençlik hareketi içinde Sosyalist Devrimcilerin etkinliği kırılınca onlar Sosyalist Gençlik Örgütü adıyla örgütlendiler. TİP içerisinde de tersi bir durum oldu. Sanırım Malatya Kongresi'nden başlayarak MDD'cilerin partiden uzaklaştırılması gündeme geldi. Vahap Erdoğdu başta olmak üzere bir grup parti üyesi MDD'yi savundukları için partiden atıldı. MDD'cilerin parti içindeki etkinliği kırıldı. Buna karşılık, parti içinde "proleter devrimci muhalefet" örgütlenmeye çalışıldı, bir süre... Mihri Belli'nin ve eski tüfeklerin önderliğinde...

İlişkiler de gerginleşmişti. TİP'in Çankaya ilçe teşkilatında bir toplantı hatırlıyorum. Ben üye değildim ama toplantıyı izlemek için gitmiştim. Arka sıralarda oturan beyaz saçlı bir adam, kim olduğunu bilmiyorum, ortalığı karıştıracak birkaç laf etmişti. Herkes bir anda birbirine girdi. Yumruklar, tekmeler konuştu. Bir ara kargaşa içinde kürsünün yanına kadar sürüklendim. Behice Boran, sanırım kendisini kargaşadan korumak için kürsünün üzerine çıkmıştı. İki taraf da beni pek tanımadığı için, iki taraftan da dayak yerim diye kürsüye yakın bir yerde bir san-

dalyeye çıkmıştım. Kongre o kargaşa içinde sona erdi. Galiba o gün bir Beşiktaş maçı vardı. Çıkıp ona gittim.

– İyi yapmışsın. Sol içinde şiddet olayını, daha doğrusu solun sola karşı şiddet uygulamasını sanki Dev-Gençliler başlatıyor gibi... TİP'lileri hedef alan bir biçimde...

– O olaylarda Dev-Gençlilerin daha agresif olduğu doğrudur. Ama sanırım MDD'cileri tasfiye ederek farklı görüşlere karşı tahammülsüzlük gösteren ve ilk tasfiyecilik eylemini başlatanlar da TİP yöneticileri olmuştu. Bu bakımdan olayı belki yalnızca sol içi şiddet başlığı altında tartışmak da yetersiz kalıyor. Siyasi görüş ayrılıkları kısa bir süre önce birlikte mücadele etmekte olan insanların arasında çok büyük bir gerilim ve düşmanlık doğmasına neden olabiliyor. En sert hadiseler, düşmanca tutumlar da aslında birbirlerine en yakın durması gerekenler arasında çıkıyor. Bunun çarpıcı bir örneğini 12 Mart sonrasında Mahirler Maltepe Cezaevi'nden kaçtıktan sonra meydana gelen ayrılıkta da görmüştüm. Ulaş'ın vurulduğunu öğrendiğimiz gün; Mahir, Ulaş'ın saklandığı yeri kısa süre önce ayrıldıkları Münir ve Yusufların ihbar etmiş olabileceğini söylemişti. İnanılır gibi değildi. Benim bu düşünceye katılmamam üzerine de Mahir, "Sen onları bilmiyorsun, bir kere öyle düşünmeye başlayınca her şeyi yapabilirler" demişti. Bana çok acı gelmişti o zaman. Bu kuşkuya yol açan şey şiddetten de beter bir şey bence.

Şimdi de siyasi görüş ayrılıkları oluyor. Belki şiddete fazla dönüşmüyor gibi. Ama bak, en büyük hasımlıklar, düşmanlıklar hep bir süre önce birlikte olan, siyaseten en yakın durması gerekenler arasında oluyor. Solun sol içi şiddet kadar üstünde durulması gereken bir problemi de bu bence. O dönemde sadece MDD'cilerle TİP'liler arasında değil; MDD'nin kendi içinde, PDA'cılarla diğerleri arasında da kavgalar çıkıyordu. Ben bu kavgaların içinde doğrudan bulunmadım. Bu anlamda biraz "pasifist" biri sayılırım.

Son Dev-Genç MYK'sı

– Uzun zaman mesafeli dursan da sözünü ettiğin o ekiplerden birinin parçası oldun sonuç itibarıyla...

– Aslında 12 Mart'a kadar tam olamadım desem yanlış olmaz. Dev-Genç yöneticisi olduğum dönemde bile, yani 12 Mart öncesinde görüşlerim her zaman çok açık olmasına karşın, işlerin çok da merkezinde olduğum söylenemez.

– Peki Dev-Genç MYK'ya kim önerdi seni?

– Münir önermiş olmalı diye düşünürüm. Belki Anamur'da o meşhur

gerilla kampında birlikte olmamızdan. Yoksa kendileriyle o düzeyde bir ilişkim yoktu. Kendi aralarında ne konuştuklarını bilmiyorum. Tuhaf olan kongreden önce bunu benimle de konuşmamışlardı. Ben Mahirlerin görüşlerini destekleyen bir tutum aldıktan sonra Muzaffer Erdost bana Mihri Belli'nin beni Dev-Genç Başkanlığı'na önermeyi düşündüğünü söylemişti. Herhalde Mahirlerin listesine girmekle yanlış yaptığımı anlatmak için Başkanlık daha önemli ya! Oysa o sıra ne başkanlık ne MYK üyeliği falan benim aklımın köşesinden bile geçmiyordu. Bu öğrencilik faslı çok uzadı, etrafa karşı ayıp oluyor gibi bir duygu içinde, okulu bitirip ne yapacaksam öyle yapayım diye düşünüyordum.

Dev-Genç yöneticileri: Oğuzhan Müftüoğlu, Ertuğrul Kürkçü, Sinan Kazım Özüdoğru, SBF kantini, Ankara, 1971.

– Dev-Genç MYK'ya seçildiğin dönemde değişmedi mi hayatın?

– MYK için önerdiklerinde aslında kendimi bu iş için pek uygun bulmuyordum ama sorumluluktan kaçıyor durumuna düşmemek için itiraz edemedim dersem pek de yanlış olmaz. O zaman hayatım tabii biraz değişti. Daha ciddi bir sorumluluk var ama hafif tertip bir eğreti halim de var. Kendimi bu işlerin öznesi gibi hissetmiyordum.

– Yapma Allaşkına! Nasıl oldu seçilmen?

– Gerçekten, fazla abarttığımı düşünme, doğru söylüyorum, FKF kongresinde seçimlerin nasıl olduğunu bile bilmiyordum. Kendi seçildiğim

kongrede oy kullandığımı da hatırlamıyorum. Hukuk fakültesinde mücadele içindeki sıradan militanlardan biriydim. Bizim okulda Sosyalist Devrimcilerin çok fazla etkinliği yoktu. Daha çok Doğulara karşı tartışmalar içerisindeydik. Galiba o tartışmalarda biraz ön plana çıktım. Fikir Kulübü'ndeki seçimlerde teorik tartışmalara falan katılırdım. Daha önce anlattığım Şahin Alpay'ın *Aydınlık*'taki yazısı üzerine bir eleştiri konuşması falan da yapmıştım. Belki öyle nedenlerle beni de kurultay delegesi seçmişler. Dev-Genç'in son kurultayına da daha çok o yüzden mecburen katılmıştım. Orada ekipler kendi taraftarlarını MYK'ya seçtirmeye çalışıyorlar doğal olarak... Ben de dediğim gibi, galiba Münir'in önerisiyle yönetime aday gösterilmişim. Önce genel yönetim kurulu listesinde ismimi gördüm. Tabii gurur verici bir şey ama ben kendimi pek öyle bir görev noktasında görmüyordum. İtiraz da edemedim, görevden kaçmak gibi mi olur diye. Öyle kaldı. Zor bir karardı, belki sonraki bütün hayatım boyunca vazgeçmeyeceğim bir yolculuğa öyle çıkmış oldum.

İşte Mahir'in ünlü dört saatlik konuşmasını yaptığı, PDA'cıların tasfiye edildiği, onların da bu yenilgiyi kabul ettiği bir kongre oldu. Mihri Belli'yle bağlar da zayıflamıştı. *Aydınlık Sosyalist Dergi* içindeki, yani dergiyi çıkaranların kendi içindeki tartışmalara çok dahil olduğumu da söyleyemem. Vahap'la (Erdoğdu), Seyhan'la (Erdoğdu) falan konuşuyorduk. Muzaffer Erdost'un yanına giderdim, orada konuşurduk. Bu konuşmalarda giderek ortaya çıkan farklılıklar laf arasında geçerdi. Mihri'den falan şikâyet edilirdi.

– Onlar seni nasıl görüyorlardı acaba?

– Onu bilemem! Sanırım biraz daha fazla önemsiyorlardı.

– O MYK'da Sinan Kazım Özüdoğru dışında senin özel olarak arkadaşın olan kimse var mıydı?

– Hepimiz arkadaştık. Kazım, Zafer (Kutlu), Hüdai (Arıkan), Şaban İba, Cemal (Selmanpakoğlu), Fevzi (Bal)... Ama özel hayat ilişkisi olarak, hani birlikte özel olarak bir yerlere gitmemiz falan, biraz Kazım, biraz da Zafer, onların dışında pek söz konusu değildi.

– Bu Dev-Genç MYK'sıyla birlikte... Yani gelinen noktada, Mahirlerin illegal bir yapıya doğru çekilme tavrı mı vardı acaba? Dönemin çok öne çıkmış insanları yok gibi o listede...

– Biraz öyle. İşler başka bir yöne doğru, farklı bir örgütlenmeye doğru gidiyordu. Mesela Ulaş, İrfan Uçar, Cevahir pek ortalıkta görülmüyorlardı. Mahir falan daha önce de hiç Dev-Genç yönetiminde olmamıştı, o arada okula gelip gidiyordu. Sanırım, artık arka planda daha farklı çalışmalar yapmak üzere, öne çıkmış kadroları arka plana çekme ve yeni bir ekiple Dev-Genç çalışmasını götürme tarzı bir durum vardı.

Bizim liste *Aydınlık Sosyalist Dergi* içindeki Mahirlerin, Münirlerin ekibine yakın isimlerden oluşuyordu. Mihri Belli ile ayrılık deklare edilmiş olmasa bile, ertelenmiş bir ayrılık olarak berabermiş gibi bir görüntü vardı.

Hastalık Günleri

– Dev-Genç MYK'sının formel, düzenli toplantıları oluyor muydu, yoksa herkes işine gücüne mi bakıyordu?

– Formel toplantılarımız yoktu ama zaten sürekli bir aradaydık. Gece de SBF yurdunda kaldığımız için sürekli toplantı halindeydik de denebilir. Şaban, Hüdai, Zafer falan daha çok bölgelerindeki mücadelelerin içindeydiler. Okullardaki çatışmalarda militanların örgütlenmesine kadar birçok iş...

Biraz da sürece yeni girdiğim için SBF ve hukuk fakültesi dışında beni öyle fazla tanıyan kimse de yoktu. Bir keresinde Necati Sağır beni İstanbul'da tutuklamaya kalkmıştı. Dev-Genç MYK'ya seçildikten sonra bir şey için İstanbul'a gitmem gerekti. Necmi Demir'le görüşmek için gittiğim Güzel Sanatlar Akademisi'nde Necati Sağır benden şüphelenerek silah çekip tutuklamaya kalkmıştı beni. Onları MYK üyesi olduğuma zor inandırmıştım.

Üstelik Dev-Genç yönetimine seçildikten kısa bir süre sonra sarılık hastalığına yakalandım ve uzunca bir süre evde yatmak zorunda kaldığım için işlerin tümüyle dışında kaldım.

Zafer Meydanı'nda bir eylem yaptıktan sonra koşarak geri çekiliyorduk. O eylemden sonra baktım ben koşmak bir yana yürümekte de zorlanıyorum. Bu yüzden çok geride kaldım, polislerin arasına düştüm. Bir ara Sıhhiye'de (Mustafa Kemal) Çamkıran'la ben polis otolarıyla yüz yüze kalmıştık. Polisler de bize nasılsa dokunmadı, okula zor dönebildim.

Siyasal'ın girişinde etüt odaları vardı, yorgunluktan gidip orada dinlenmeye çalışıyordum, dinlenirken orada uyuyakalıyordum. Bu iş sürekli hale gelince Hacettepe Tıp'taki arkadaşlardan staj yapmakta olan Rengin Erdal'a gittim. Aslında Hacettepe'de halamın kızı vardı. Profesör Keriman Tınaztepe, bölüm başkanıydı. Ben ona değil stajyer arkadaşımıza gittim. Rengin beni muayene etti, üşütmüşsün diye bazı ilaçlar verdi. Ama hastalığım geçmedi, idrar kahverengi bir renge dönünce yeniden gittim Rengin'e, durumumu anlattığımda yüzü kıpkırmızı oldu. Beni büyük bir telaşla Keriman ablaya götürdü. Sarılığa yakalandığım anlaşıldı. Keriman Abla, "Altı hafta kıpırdamadan sırtüstü yatacaksın!" dedi. Ben, "Hiç mümkün değil yatamam" dedim; ortalık çok karışık,

biz de memleketi kurtarmaya çalışıyoruz ya! Tabii üç gün sonra ayakta duramayacak kadar kötüleştim. Mecburen gidip ablamların evinde iki ay kadar kolumu kıpırdatamadan yatmak zorunda kaldım. Böylece Türkiye hızla 12 Mart'a doğru sürüklenirken ben evde, her şeyin dışında yatıp kaldım.

12 Mart'a yaklaştığımız günlerde biraz iyileşmiştim. Ama hâlâ bakıma ihtiyacım olduğu günlerde ben ne olup bittiğini bile tam kavrayamadan 12 Mart geldi, kaçak duruma düştük.

– Hastalığın sebebi neydi acaba?

– Hastalanmam Siyasal'daki hayatımızın derbederliğinden oldu diye düşünüyorum. Açıkçası pislikten. Postallarla yatakların üstüne uzanıp uyuyorduk. Herkesin bir yatağı yoktu. Gidip odanın birinde boş bir yatak bulup yatıyorduk. Kazak, gömlek, postal... Çünkü Siyasal her an basılabilir, giyinmeye fırsatımız olmaz diye... Şimdi söylemekten utanıyorum ama ibret olsun diye söylemem lazım. Tuvaletler çok pisti, sabun bulunmazdı. Mahvetmiştik Siyasal yurdunu. Bu yüzden normal öğrenciler de kalamaz olmuştu.

– Oralara geleceğiz ama Dev-Gençlilikten söz ederken bir şey soracağım. Az önce konuşmanın içinde Tavukçu'ya falan gidip hep beraber içki içmekten bahsetmiştin. O dönemde bu tür şeyler, sosyalistlerin, devrimcilerin özel hayatının bir parçası mıydı? Şundan soruyorum... 70'lerde devrimciler için böyle bir şey pek söz konusu değildi. Yani, hadi toplanalım, yemek yemeye, içki içmeye gidelim olmazdı.

– Aslında o, önceki döneme ait bir durumdu. 68-69 falan... Topluca hareket etme alışkanlığı o zaman vardı. Ne bileyim, işte diyelim ki FKF'deki tartışmalı bir toplantıdan sonra hep beraber çıkılıyor, haydi Tavukçu'ya deniliyordu. Oraya gidildiği zaman uzun bir masa kuruluyor, rakılar geliyor, türküler falan... Sonra da herkes 5'er 10'ar lira atıp gidiyordu. Ama bu birlikte kotarılan bir iş veya bir toplantıdan sonra olan bir şeydi. Yoksa durduk yerde içki içmeye diye toplanıp gidilmezdi. Bu belki içkiyle araları epey iyi olan eski komünistlerden gelen bir alışkanlıktır. Ben öyle çok meyhaneci bir tip değildim ama katıldığım da oluyordu. Sonra işler kızışmaya başladığında biraz çığrından çıkmaya başlayan bu konuyu, yani içki içme meselesini bizim MYK döneminde biraz disipline etmeye çalışmıştık. Yasaklandı falan... Adam gece nöbetinde ama içki içiyor, sonra da tatsız olaylar çıkıyor. Bir akşam biraz geç vakit Ziraat yurduna gitmiştim, bahçedeki nöbetçi içkili halde beni tanımadı. Bana silah çekti. Allahtan yanındaki beni tanıdı, "Ana! MYK gelmiş lan!" diye...

– Kılık kıyafet nasıldı?

– Son dönemde herkes parka giyerdi. Biraz ucuz ve rahat olduğu, biraz da militan bir hava verdiği için... Ben pek parka kullanmazdım. Eski fotoğraflarımda hep normal bir kaban, kadife pantolon, ayakkabı falan... Parkalı fotoğrafım hiç yok.

– Aslında Mahir'in fotoğraflarında da parkalı bir halini hatırlamıyorum. İşte ceket, içinde kazak falan... Yani normal bir kıyafet diyeyim... Acaba THKO'lularda mı daha yaygındı askeri kılık kıyafet işleri?

– Yok, Dev-Genç militanları içinde de genellikle yaygındı, parkalı kıyafetler. Bazı arkadaşları hep parkayla hatırlıyorum. Biraz Filistin'e gidip gelenlerin getirdiği bir modaydı galiba. Mahir de çokça parka giyerdi.

– O dönemde senin THKO ekibiyle hiç rabıtan oldu mu?

– 12 Mart öncesinde olmadı. THKO ekibi derken Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'dan söz ediyorsan onlarla birkaç karşılaşma dışında herhangi bir rabıtam olmadı. 12 Mart sonrasını daha sonra konuşuruz. Buna rağmen MYK üyesi olarak THKO taraftarı arkadaşlarla ilişkilerimiz tabii ki vardı. Örneğin Denizlerin Amerikalıları kaçırdıkları günlerdeydi, bir ara benim *Cumhuriyet* gazetesine bir iş için gitmem gerekmişti. SBF kantininde voltalayan THKO'cu arkadaşlardan biri, galiba Recep Sakın adında bir arkadaş, benim *Cumhuriyet*'e gideceğimi duyunca kantinde yanıma geldi. Fikret Otyam'a vermemi rica ederek elime bir zarf tutuşturdu. Ben de alıp ne olduğunu sormadan cebime koydum. Kızılay'daki *Cumhuriyet* bürosuna gittim. Her taraf polis kaynıyor. O sırada Denizler her yerde aranıyor. Ben işimi hallettikten sonra biraz orada oturdum. Gazeteci Yılmaz Gümüşbaş vardı, biraz onunla sohbet ettik. Sonra da polislerin arasından falan geçip çıktım geldim. Recep'in verdiği zarfı orada bırakmayı unutmuşum. Siyasal'a gelince aklıma geldi, açıp baktım. Denizlerin, "Amerikalıları kaçırdık, şunları şunları yapmazsanız elimizdeki rehin Amerikalı askerleri öldüreceğiz!" diye yayımladığı THKO bildirisi... Adama bildiriyi Fikret Otyam'a götürmesi için görev vermişler ama o benimle gönderiyor. Dev-Genç yöneticisiyim, orada bir yerde yakalansam, düşünsene...

– Fakat biraz tuhaf değil mi, bildiriyi sana vermeleri?

– Onlar, böyle biraz yarı legal bir durumdaydılar demek mümkün, biraz da her şey iç içe. Deniz, Yusuf, Hüseyin isim isim her yerde aranmaya, evler okullar basılmaya başladı. Arandıkları dönemde bile Hüseyin İnan Siyasal'a gelip gidiyordu. ODTÜ'de kampüste kaldıkları biliniyordu. ODTÜ kampüsüne büyük bir baskın oldu. Okulun basılacağı anlaşılınca çıkıyorlar kampüsten. Peşinden çok büyük bir çatışma çıktı ODTÜ yurtlarında...

– Hatta çatışma bile denemez. Yurtları tek taraflı taramışlar...

– 12 Mart'ın ayak sesleri duyuluyordu. Çıkan olaylarda bir kişi öldü, Tayfun Mater, Akın Dirik orada tutuklandılar. Daha 12 Mart gelmeden içeri düştüler.

– Erdal Şener öldürülüyor orada. Tarih de 5 Mart 1971. Akın Dirik de yaralanıyor. Ben ODTÜ'deyken her yıl o hadiseyle ilgili bir anma töreni düzenlenirdi. Neyse... Şimdi başka bir meseleye girmek istiyorum. Özellikle son dönemde çokça sözü edilen solun darbeci olduğu iddialarına... Mesela Hasan Cemal'in anılarını yazdığı kitapta Dev-Genç'le ilgili bir iddiası var. Kendilerinin askeri kullanarak darbe yapmaya çalıştıklarını anlatırken, bazı Dev-Gençlilerle bir yerlere bomba atmaları konusunda anlaştıklarını ileri sürüyor. Bu konuyu Aktan İnce isimli bir Dev-Gençliyle konuşmuşlar. Nedir bu olayın aslı, sen biliyor musun?

– Onların, yani Hasan Cemal'in de içinde olduğu cuntacıların böyle bir girişimleri oldu; ama biz böyle bir tertibin gerçekleşmesine izin vermedik. O zaman Kızılay'da bir nedenden dolayı bir protesto eylemi koyacaktık. Zannediyorum, İstanbul'da öldürülen bir arkadaşımız için... O dönemlerde gelenek haline gelmişti, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi önünde bir forum düzenlenir, bütün okulların katıldığı forumdan sonra Kızılay'a doğru yürüyüş yapılırdı. O eylemden galiba bir gün önce Hasan Cemal'in iddia ettiği şekilde bir tertip hazırlandığına dair bir bilgi bize de geldi. Buna göre Zafer Meydanı'ndaki tören sonrasında tekrar Dil Tarih'e dönülmeden, kitleyi Kızılay istikametine yürütmeye çalışacaklar, orada polisle bir çatışma çıkarılarak iki taraftan bomba atılacakmış. Bu iş için Basın Yayın grubundan Aktan İnce'yle konuşup anlaştıkları söylenmişti. Ben bunu ya Ertuğrul'dan (Kürkçü) ya da Kazım'dan duydum. Onlara mühimmat falan da verilmiş deniyordu. Şimdi o zaman bu bilgiyi kim getirdi, gerçekten doğru muydu onu da tam bilmiyorum.

– Bomba atma işi gerçekleşmedi herhalde...

– Biz bu tertibi engelledik. Böyle bir tertip hazırlandığını öğrenince buna karşı önlem almaya çalıştık. Aslında o grubun önemli isimlerinden biri de Aydın Çubukçu'ydu; bu iddialar gerçekten doğru mu, işin aslı nedir, en iyi o bilir.

Dil Tarih önündeki forumdan sonra Zafer Çarşısı'na kadar hep birlikte gidildi. Belki o zaman böyle bir tertip dikkate alınarak bu yürüyüş iptal de edilebilirdi; ama cuntacılar bizim gençliği pasifize ettiğimize dair üstümüzde öyle bir baskı oluşturmuşlardı ki gençliği kaybetmemek için böyle şeyleri göze alamıyorduk. Bu yüzden her şeye rağmen Zafer Çarşısı'nın önüne kadar gidildi. Ancak yapılan kısa konuşmanın

ardından kitlenin Kızılay istikametine yöneltilmesi önlendi. Bunun için bütün MYK üyeleri Bakanlıklar tarafında bir set oluşturduk. Ben de oradaydım. Orada bizim bu tavrımıza karşı çıkanlardan bazılarıyla ufak çaplı itiş kakış da olmuştu. Kazım Özüdoğru'nun o gür sesiyle bağırıp çağırarak kitlenin geri çekilmesi için çalıştığını çok iyi hatırlıyorum. Sonuçta tertiplenen provokasyon önlendi ve hep birlikte Dil Tarih'in önüne doğru çekilerek dağıldık.

Sonra... Sanırım bu olayın ertesindeki günlerde, Hasan Cemal'in yazı işleri müdürü olduğu *Devrim* dergisinin başyazısında, bizim devrimci gençliğin eylemini pasifize ettiğimize dair bir başyazı yayımlanmıştı. Şimdi Hasan Cemal sözde bir itiraf havasında olayı anlatırken, sonrasından hiç söz etmiyor. Bomba falan attırmak için bazı gençlerle anlaşmışlar, böylece askeri darbe yapmaya kışkırtacaklarmış falan; ama sonra ne olmuş, tertipledikleri iş neden ve nasıl yapılamamış, bunlardan hiç söz etmiyor. Çünkü herkese çamur atacak, kendi çamurunu herkese bulaştıracak ki bu şekilde bütün solun geçmişte cuntacı ve darbeci olduğunu söyleyebilecek. Bu tutum dürüst bir tutum değil. Geçmişte cuntacılık yapanların çoğu, haydi isim vermeyeyim, böyle yapıyorlar. Kendi pisliklerini bütün sola mal ederek, kendilerini bu şekilde aklanmış sayıyorlar. Sonra da ortaya çıkıp, televizyon programlarında falan, solun geçmişinin darbecilik konusunda sorunlu olduğu hakkında bütün sol adına konuşarak günah çıkarıyorlar. Bu ne biçim rezillik! Bugün medyaya hâkim sağ liberal çevreler de sürekli bu tür insanları sözde geçmişin temsilcileri gibi ekranlara çıkarıp solun geçmişini karalatmakta kullanıyorlar. En kötüsü de bazılarının bunu bugünün egemenlerine yaranmak için yapıyor olması.

– Hadisede adı geçen Aktan İnce grubu nedir?

– Aktan İnce, Aydın Çubukçu gibi, daha çok Basın Yayın Yüksek Okulu'nda okuyan arkadaşlardan oluşan ama Hukuk ve Siyasal'dan bazı arkadaşların da katıldığı bir grup. Dev-Genç içindeki gruplaşmalarda biraz ortada duran; ama daha çok Doğu Perinçek grubuna yakın arkadaşlardı. Kuseyri de onlara yakındı.

– Mustafa Kuseyri'yi tanıyor muydun?

– Evet, Mustafa bizim hukuk fakültesinde hepimizin sevdiği, miting ve eylemlerde hep beraber olduğumuz bir arkadaşımızdı. Antakyalı geniş ailelerden birisinin oğluydu. Benim özel bir arkadaşlığım yoktu; ama zaten FKF üyeleri hepimiz bir aile gibiydik, onu hepimiz severdik.

– Kuşkulu bir ölümü var, değil mi?

– Bu olay bizim yönetime gelmemizden önceki yıl meydana gelmişti. Atila Sarp'ın başkan olduğu dönem. Bir odada kendi aralarında konuşur-

larken ya da işte şakalaşırlarken tek bir kurşun şakağına gelerek ölmüş. Ama dışarıdan gelen birileri tarafından öldürülmüş gibi yansıtılmış, olay ertesinde aydınların da katıldığı büyük bir protesto yürüyüşü düzenlenmişti. Oysa olay hakkında ileri sürülen iddia hiç inandırıcı değildi. Çünkü olayın olduğu yer SBF ile Hukuk arasında, hemen arkalarında da Hukuk ve Siyasal yurtları bulunan, dışarıdan birilerinin öyle kolayca gelip, bir adam öldürüp kaçabilecekleri bir yer değildi. Tabii, işin aslı bir süre sonra açığa çıktı ve *Hürriyet* gazetesi manşet yaptı. Devrimcileri çok kötü duruma düşüren bir hadise oldu.

9 Mart'tan 12 Mart'a

– Söz darbecilikten açılmışken 9 Mart'taki sol darbe girişimiyle sizin ilişkiniz var mıydı?

– Bizim bir ilişkimiz yoktu; ama olayın gelişiminden haberimiz vardı, daha doğrusu herkesin haberi vardı. Mart ayında cunta lafları sokakta dolaşır hale gelmişti. Bir ara ne olup bittiğine dair biraz malumat edinmek için yanlış hatırlamıyorsam Kazım, Ertuğrul ve ben, *Akşam* gazetesinin Emek İşhanı'ndaki bürosuna, İlhami Soysal ve Altan Öymen'le konuşmaya gitmiştik. Altan Öymen'in kısık bir sesle, masa üzerindeki bir kâğıt parçasına çizdiği bir şema üzerinde, Faruk Gürler, Muhsin Batur, Memduh Tağmaç gibi isimler arasına oklar çizerek bir şeyler anlattığını hatırlıyorum. Oradan oraya gelip giden oklardan anlaşılan oydu ki cuntacı subaylar Batur ve Gürler ekipleriyle anlaşmışlar, onlar da Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç'la... Aslında sonuç daha o zamandan ortadaymış.

Biz, bir cunta gelirse ilk işlerinden biri öncelikle bizi bertaraf etmek olacak diye düşünüyorduk. Gençlik içindeki kendi adamlarını işbaşına getirecekler... Buna rağmen özellikle son zamanlarda bizleri bu cunta işiyle ilişkilendirmeye çalışmaları gerçekten benim garibime gider. Siyasetin en azından asgari bir dürüstlük içinde olması gerekir.

– Zaten Sarp Kuray da hem THKP-C yanlılarının hem THKO'luların 9 Mart darbe girişimine katılmaları yönündeki davete icabet etmediklerini, kabul etmediklerini açıkladı.

– Dürüst davranmış. Gerçi ben öyle bir davet olduğuna dair bir şey hatırlamıyorum. Belki Mahirler veya Yusuflara söylenmiştir ama benim öyle bir bilgim olmadı. Zaten 9 Mart'tan bir gün önce, o gece darbe yapılacağı haberi ortalıkta dolaşıyordu. Bizim olayla bir ilişkimiz olmamasına rağmen bazı önlemler alınmaya çalışılıyordu.

– Ne tür önlemler?

– Bazı laflar dönüyordu bizimkiler arasında, şurayı basarız, burayı basarız gibisinden. Bana Emek Mahallesi'nde bir eve gidip orada beklemem söylendi. O gece Zafer Kutlu, onun nişanlısı ve ben bize adresi ve anahtarı verilen, içeride bizden başka kimsenin olmadığı bir eve gidip orada bekledik. Bir durum olursa, bizimkilerin gelip bizi alacakları söylenmişti.

– Gelen giden olmadı mı?

– Olmadı... Zafer elindeki transistörlü bir radyodan ne olup bittiğini öğrenmeye çalışıyordu. Biraz bekledikten sonra ben yatıp uyudum. Sabah kalkıp Siyasal'a gittik.

– Evet, o gece darbe olmadı ama Muhsin Batur'la Faruk Gürler'in aslında 9 Mart darbesinin içinde oldukları söylenir. Sonrası nasıl yansıdı size?

– Muhsin Batur'la Faruk Gürler Genelkurmay Başkanı'yla anlaşarak yön değiştirmişler, hareket bunun için olmamış diye yansımıştı.

9 Mart hadisesi hakkında türlü hikâyeler anlatılır. Bazı anlatımlara göre sözde kendisi de 9 Mart darbe girişiminin içerisinde olan Korgeneral Atıf Erçıkan, cuntacıların toplantısında Celil Gürkan ve solcu subaylar arasındaki konuşmaları kaydetmiş, götürüp Genelkurmay Başkanı'na kaseti vermiş. İçinde, "İktidarı aldıktan sonra üst düzey generalleri ekarte ederiz" gibi laflar geçiyormuş. Genelkurmay Başkanı da Muhsin Batur'u, Faruk Gürler'i çağırıp bantı onlara dinletiyor. Onlar da sözde bunun üzerine yön değiştirerek Tağmaç'la anlaşmışlar. O günlerde bu yüzden Atıf Erçıkan'ın evi bombalanmıştı. Ruhi Koç'la Sarp Kuray bu bomba atma işinden de yargılandılar.

Ama benim bu senaryoya pek de aklım ermez. Başka rivayetler de var. Aslında bu darbe girişiminin içindeymiş gibi görünüp ikili oynadıkları, ordu içerisindeki genç solcu subayların tasfiyesi için bir provokasyon tezgâhlandığı iddiası da var. MİT zaten hadiseyi başından beri izliyor. Mahir Kaynak, darbe planının içerisinde ve her şeyi MİT'e rapor ediyor. Ordu içerisinde yaygınlaşan devrimci düşünceleri tasfiye maksadıyla tasarlanmış bir operasyon olarak düşünmek de mümkün.

Neyse... Biz o sabah Siyasal'a döndük. Öğrendik ki orduda o gece kırmızı alarm mı diyorlar her neyse, alarm ilan edilmiş, kimse bulunduğu yerden dışarı çıkamıyor. Bir kısmı o gün tasfiye ediliyor, bir kısmı da daha sonraki günlerde... Zaten peşinden de muhtıra geldi.

4. Bölüm

Muhtıra

– 12 Mart muhtırası verildiğinde neredeydin?

– Siyasal'ın kantininde radyo dinliyorduk; kantinde değil de masatenisi falan oynadığımız bir salon vardı girişte, haberleri orada berberin önünde radyodan dinlerdik. Orada duyduk 12 Mart muhtırasını... İlk anda pek bir şey de anlaşılmadı. Muhtıra veriyorlar, anayasal reformlar yapılmazsa ordu idareye el koymaya kararlıdır filan gibi sözlerle sol ve reformist bir hava verilmeye çalışılan bir metin. Bir askeri hareket, tutuklama, darbe falan yok; sadece tehdit ediyorlar. Arkasından Meclis toplanıyor, muhtıra okutuluyor, sonra hükümet istifa ediyor. O zaman ben; Demirel'in yerinde olsam, artık bir daha siyaset falan yapmam diye düşünmüştüm. Kendine bağlı memur durumundaki birilieri "çekil git!" diyorlar, gidiyorsun. Oysa adam daha sonra da kaç kere gitti geldi, sonra cumhurbaşkanı bile oldu.

Sanırım 80'li yıllardaydı, Demirel kendi anlayışına dair şöyle bir öykü anlatmıştı. Şimdi hangi gazetecinin aktardığını hatırlamıyorum. Isparta'da Osman Emmi adında biri varmış, kabadayı birisiyle iddialı bir tavla oynuyorlar. Oyunun kritik bir yerinde kabadayı eğer düşeş atamazsa kaybedecek ama zar diyelim dübeş gelmiş. Fakat kabadayı zarları hemen karıştırıverip "Düşeş" geldi diyerek oynamaya başlamış. Osman Emmi itiraz edecek olunca, adam elini beline atmış ve "Düşeeeş!" diye üstelemiş. Osman Emmi, adamın belindeki silaha bakmış ve bir-iki yutkunduktan sonra "Oynaaa, oynaaa!" demiş. Isparta usulü Türk demokrasisi bu işte!

– Evet, muhtıra verildi. Dev-Genç yöneticilerisiniz. Hayat hiçbir şey olmamış gibi sürdü mü?

– 12 Mart'ta, muhtıradan sonra, sanırım aynı günün akşamı Devrimci Güç Birliği toplantısı yapıldı. Bazı sendikaların, TÖS'ün, oda başkanlarının katıldığı 30-40 kişilik bir toplantı. Ertuğrul ve Kazım'la birlikte ben de katıldım. Doğrusu toplanan grup içinde 9 Mart'ın gerçekleşmesinden yana olanların sayısı pek de az sayılmazdı. Bu yüzden oldukça karamsar bir hava hâkimdi. Muhtıraya karşı çıkanların yanı sıra desteklemekten yana olanlar da vardı, bazıları da daha nötr bir tutum içindeydi. Kimlerin ne konuştuğunu hatırlamıyorum. Sonuçta bir sürü değerlendirmelerden sonra bir bildiri yayımlanması kararlaştırıldı.

– Muhtıracılardan talepleri olan bildiri mi?

– Sanırım o meşhur tartışmalı bildiri. Bildiri yazmak için bir komisyon oluşturuldu, ben, galiba Kazım'la birlikte ayrıldım oradan. Ertuğrul orada kalmıştı. Ya da çok iyi hatırlamıyorum şimdi, belki Kazım da kaldı. Ertuğrul demokratik kuruluşlardan kopmamak için imzaladığım söylemişti. İşte o meşhur bildiri metni o şekilde hazırlanmış. Ertesi gün bildiri *Cumhuriyet* gazetesinin manşetinde, "Aralarında Dev-Genç'in de bulunduğu Devrimci Güçler muhtırayı destekliyor" diye yayımlandı. Sonra sürekli Dev-Genç muhtırayı destekledi diye atıf yapılan hadise bu. Akıllarda hep *Cumhuriyet*'in manşeti kaldı. Tuhaftır, İlhan Selçuk'un kendisi bile yıllar sonra o manşete dayanarak Dev-Genç'in 12 Mart muhtırasını desteklediğini yazdı köşesinde. Çünkü kendisi 12 Mart somasında kurulan Erim hükümetini uzun bir süre desteklemişti.

– Fakat yıllar boyunca Dev-Genç'in o dönemde cuntadan böyle bir beklentisi mi vardı acaba diye eleştiriler eksik olmadı...

– İşte "galatı meşhur" diye tabir edilebilecek öyle bir yanlış bilgi o şekilde yaygınlaştı ve yıllar boyu öyle eleştiriler yapıldı. Demokratik Güç Birliği bildirisi bence de hatalı bir bildiri ve "demokratik kuruluşlardan kopmamak için imzaladık" demek de hatayı ortadan kaldırmıyor. Ama

bizim değil 12 Mart'ı, 9 Mart'ı bile desteklemediğimiz ortadayken, 12 Mart sonrasında cuntaya karşı birçok arkadaşımızın ölümü pahasına yürütülen direniş ortadayken; sadece öyle bir bildiriyle 12 Mart'ı desteklediğimizin ileri sürülüp durulması da en azından iyi niyetli bir şey olarak görülemez.

Dev-Genç adına ertesi gün ayrı bir bildiri daha yayımlanmıştı. O bildirinin de eleştirilebilecek bazı yönleri vardı. Bildiriyi hazırlayan arkadaşlarla bu konuda bir şeyler konuşmuştum ama içeriğini şimdi hatırlayamıyorum. Sonra galiba bu bildirinin bazı bölümleri değiştirilerek yeniden yayımlanmıştı. O bildirinin sonunda da devrimci talepler sıralanmış, devrimcilerin ancak o doğrultudaki hareketleri destekleyebilecekleri vurgulanmıştı.

Talepler meselesi de şöyle bir şeydi. O dönemlerde yayımladığımız bütün bildirileride devrimci talepler öne sürmek âdetimiz vardı. Muhtıracılara karşı yayımlanan bildiride de böyle taleplerin bulunması, muhtıracıları desteklemek veya onlardan bu şekilde beklenti içinde olmak anlamında değil; tersine muhtıracılar bunları zaten yapmayacakları için, desteklenmemesi gerektiği manasında anlaşılması gereken bir şey. Elbette bu da eleştirilebilecek bir şey. Yani o talepleri yapabilecek bir darbe olsa onu desteklemek doğru mu olur sorusu sorulabilir. Zaten o bildiride böyle bir ifade de vardı ama o ayrı bir tartışma. Bu yüzden bu bildiriyle muhtıranın desteklendiğini söylemek mümkün değil.

Aslında bence o dönemde bizim durumumuz açısından gerçek olan şey, gelişmeler karşısında endişeli olduğumuzdu. İşlerin iyiye gitmediği ortadaydı.

– Muhtıra verildiğinde sen iyileşmiştin, değil mi?

– Yataktan kalkmış, ortalıkta dolaşıyordum.

– Dolayısıyla 12 Mart'a belki zinde güçlerin yanında değil ama zinde girdin diyebiliriz...

– Geçirdiğim ağırca bir hastalıktı, sanırım tam olarak iyileşmiş sayılmam.

– Etkileri hâlâ var mıydı üzerinde?

– Epeyce bir halsizlik vardı, oldukça zayıftım ama pek de o tür şeylere bakacak bir ruh hali içinde değildik.

– Evet, eylemli günler başlamıştı. Özellikle THKO'nun eylemleri... Önce banka soygunu, ardından Amerikalıların kaçırılması... Ondan aşağı yukarı bir ay sonra da THKP-C Ziraat Bankası Küçükesat Şubesi'ni soyuyor. THKP-C henüz yeni yeni örgütlenirken bu tür eylemlere girmesinde, THKO'nun harekete geçmiş olmasının payı var galiba...

– Bizim o zamanki genel ruh halimiz açısından değerlendirildiğinde, ülkede gelişen siyasal ortamla birlikte Denizlerin eylemlerinin de THKP-C nin aslında önceden öngörülmemiş olan silahlı eylemlere başlamasında önemli bir etken olduğu tabii ki doğrudur. Biz Dev-Genç'in yönetimine geldikten sonraki günlerde Türkiye hızla bir darbe sürecine doğru gidiyordu. Aslında bizim tavrımız, bu darbe sürecini kışkırtacak eylemlerden kaçınmaktı. O dönemde ikili bir kuşatma altında kaldık. Daha önce de söylediğim gibi, Doğan Avcıoğlu ve onun etrafındakiler, yani cuntacılar, Dev-Genç yönetiminin gençlik eylemlerini pasifize ettiği şeklinde yayınlar yapıyorlardı. Onlar gençlik eylemlerinin hızlandırılarak askerin idareye el koyması için uygun bir ortam yaratılmasını istiyorlardı. Gençlik içerisinde cuntacıların uzantısı olarak hareket eden kesimler de vardı. Bunun içerisinde Atila Sarp'ın çevresindeki grup var, daha çok Hacettepe'de etkindiler. Sarp Kuray'ın etrafındaki eski denizci öğrencilerden oluşan bir ekip vardı, bunlar da bizi pasifizmle suçluyorlardı.
Öbür yanda da Denizlerin bu tür eylemlere girişmeleri her şeyi altüst eden bir ortama yol açıyordu. Yani, biz bir yanda cuntacılara karşı frene basmaya çalışırken; onların şehir gerillası tarzındaki eylemleri, gençlik içerisindeki psikolojik atmosferi altüst etmişti. Cuntacılar Denizlerin amacı bu olmasa bile, bu tür eylemleri de darbe ortamının geliştirilmesi açısından kullanmaya çalışıyorlardı.
Bu ortamda özellikle gençlik kitlesi içerisinde bir kararsızlık ve kafa bulanıklığı ortaya çıktı.
THKP-C aslında biraz daha uzun vadeli olması tasarlanan sabırlı bir çalışma niyetindeydi. Bunun yerine kısa vadeli ve sonuç alıcı işler gündeme geldi. Mahir o dönemde THKP-C'nin silahlı eylemlere başlamasıyla ilgili olarak, "Gemi azıya almış bir atı dizginleyebilmenin ancak önüne geçmekle mümkün olduğu" şeklinde bir ifade kullanmıştı. Hatırladığım kadarıyla yazılı metinlere de geçti; Mahir, "Silahlı mücadele önce solu toparlayacak" diyordu.

– Peki THKP-C ile THKO arasında esaslı bir siyasi farklılık var mıydı?

– MDD içindeki parçalanmalar, gençlik kitlesi içinde farklı eğilimlerin ve arayışların gelişmesine yol açtı. Bunda özellikle eski MDD önderliğinin daha çok sol bir darbe olasılığına yönelik bir tutum içinde olmalarının önemli bir rolü oldu. Eskilerden Doktor Hikmet Kıvılcımlı da kendisi cunta ilişkileri içinde olmamakla birlikte tarihsel olarak "ordunun devrimci rolü"ne vurgu yapan bir tezi savunuyordu. Bu bakımdan gençlik içindeki sol darbe yanlısı kesimlerin bazıları kendilerini "Doktorcu" olarak tanımlıyorlardı.

Bu ortam içinde ortaya çıkan THKO, Régis Debray'ın *Devrimde Devrim* isimli kitabındaki Küba devriminin Fokocu yorumunu benimseyen bir anlayışı savunuyordu. Buna göre küçük bir kıvılcımın bütün bir bozkırı tutuşturması gibi, küçük bir askeri grubun başlatacağı silahlı eylemlerin kitleleri harekete geçirmeye yeteceğini düşünüyorlardı. Bizim benimsediğimiz Mahir Çayan tarafından geliştirilen ve "Kesintisiz Devrim 1" isimli broşürde etraflıca ortaya konulan çizgiyse devrimci mücadelenin her şeyden önce Marksist bir parti öncülüğünde yürütülmesini zorunlu gören ve sınıf mücadelesini ideolojik, politik ve ekonomik mücadele bütünlüğü içinde kavrayan bir genişliğe sahipti. Ayrılık esas olarak bu temelde gelişti. Gerçi Mahirler bir ara ODTÜ'ye gidip örgütleri birleştirelim diye Denizlerle görüşmüşler ama onlar bu öneriyi kabul etmemiş. Bizim esasen önümüzde daha uzunca bir örgütlenme süreci öngördüğümüz, bir darbe ortamına yol açacak eylemlerden kaçınmaya çalıştığımız bir dönemde THKO eylemleri başladı. Önce bir banka soygunu... Sonra Amerikan elçiliğinin önündeki polis noktasının kurşunlanması... Ardından dört Amerikalının kaçırılması... Bütün bunlar Dev-Genç içerisindeki ilişkileri de alabora etti ve sürecin yönünü değiştirdi.

THKP-C ise o günlerde Denizler tarafından yapıldığı izlenimi bırakan iki banka soygunuyla Mete Has'ın kaçırılarak fidye alınması eylemlerini gerçekleştirdi. Bu eylemler silahlı propaganda niteliğinden ziyade maddi kaynak teminine yönelikti. THKO'nun şehir eylemleri 12 Mart öncesinde başladı. Zaten Deniz Gezmiş ve Yusuf Aslan, 12 Mart'ın hemen ertesinde Ankara'yı terk ederken yakalandılar. THKP-C nin asıl kendisini duyurduğu Elrom'un kaçırılmasıysa 12 Mart sonrasında sıkıyönetim ilanının ertesinde yapıldı.

– Senin anlattıklarından, THKP-C'nin eyleme geçmesinin erken bir hamle olduğu sonucunu çıkarabilir miyiz?

– Bu izafi bir kavram... Şimdi her şey olup bittikten sonra bir sürü farklı şey söylemek mümkün. Bizler o zaman yolunu yeni çizmiş bir hareketin parçası olarak görüyorduk kendimizi. Her yönden bir sürü eksiğimiz vardı. Hazırlıksız olduğumuz veri kabul edilirse, erken davranıldı denilebilir. Ya da hazırlanmakta gecikildi. Objektif koşullar senin dışında geliştiği için, erken olduğunun söylenmesi de çok fazla mana ifade etmiyor. Cuntanın, emperyalizmin müdahalesiyle senin dışında oluşmuş bir ortam var. 12 Mart'tan sonra yapılan eylemleri tartıştığımızda, devrimcilerin inisiyatifi kaybettiği, daralmanın ve geri çekilmenin zorunlu hale geldiği bir dönemde bir savunma hareketi olarak kaçınılmazdı diye görüyorduk. Bunu Mahir 12 Mart sonrasında yazdığı bir değerlendirme metninde bir ricat taktiği olarak ifade etmişti.

Düzenli bir geri çekilme yapabilir miydik, ayrı mesele. Hareketin bütünü açısından, böyle bir geri çekilme konusunda organize değildik. Herkes morali bozuk bir biçimde çil yavrusu gibi dağılmıştı. Aydınların tutuklanmaları... THKO'luların peş peşe yakalanmaları... Devrimci eylem alanının birdenbire boşalması... Buna hazırlıklı değildik. Umudunu neredeyse tamamen cuntacı harekete bağlamış olanların hayallerinin iflas etmesi, ordunun inisiyatifi altında yapılan işkenceler, baskılar, tutuklamalar çok büyük bir moral bozukluğunu beraberinde getirmişti. Elrom'un kaçırılması bu moral bozukluğunu dağıtan bir etki yaratmıştı ama sonra İstanbul ekibinin yakalanması, arkasından Cevahir'in vurulup Mahir'in yakalanması, yalnızca THKP-C açısından değil; Türkiye'deki devrimci mücadele açısından da bir dönemin sonunun gelmekte olduğunu gösteriyordu.

– İşlerin zora girmesi 26 Nisan'da sıkıyönetim ilan edilmesiyle başladı, değil mi?

– Sıkıyönetime gelmeden önce 40 günlük bir dönem var. 12 Mart'tan sonra uzunca süre işler belirli bir denge ortamı içinde geçti. İlerici görünümlü 1. Erim hükümeti kuruldu. Sadi Koçaş, Atilla Karaosmanoğlu falan; yani "Onbirler"in de olduğu hükümet. O sıra 12 Mart şiddeti henüz ortada yok. Biz akşamları farklı farklı yerlerde kalıyoruz ama gündüzleri yine Siyasal'a gidip geliyoruz. Dediğim gibi, Denizler 12 Mart'ın hemen arkasından yakalanmışlardı. Yaralı olarak yakalanan Yusuf hastanede tedavi altındaydı. Onun yanına gidip gelenlerden haber alıyorduk.

O arada Ertuğrul İstanbul'a gidip geldi. Bir toplantı yapılmış, nasıl devam edileceği konusunda görüşülmüş, hazırladıkları bir bildiriyi de yanında getirmiş. Bana galiba Kazım vermişti, okumam için. 1 Mayıs'ta yapılacak bir eylem arkasından yayımlanan bildirinin metniydi. İsrail'in İstanbul Başkonsolosu Efraim Elrom'un kaçırıldığını anlatan bir bildiri. "İhtilalin Yolu" bildirisi.

– O Efraim Elrom'un kaçırılmasından sonra yayımlanmadı mı?

– Evet de öncesinde bildiri hazırlanmış.

– Tam anlayamadım. Kaçırılmadan önce bildirisi mi geldi?

– Evet!..

– Emin misin, öncesinde olduğuna?

– Tabii ki eminim. Hatta Ertuğrul'la, Kazım'la içeriği hakkında konuşmuştuk. Bana o an yapılacak eylem doğru gibi gelmemişti. Bizim örgütümüzün halka ilk duyurulacağı eylem böyle olmamalı diye... Nedeni de şuydu. Denizler daha önce Amerikalıları kaçırıp, sonra bıraktıklarında, Mahir o zaman, "Söylediğini yapacaksın, yapmazsan bir daha devlete

hiçbir şey yaptıramazsın, inandırıcılığın kalmaz" diye düşünüyordu. O halde işin sonunun nereye gideceği belliydi ve örgütün kendisini halka tanıtımının bu şekilde bir öldürme eylemiyle yapılacak olması bana doğru gelmemişti. O zaman öyle düşünüyordum. Hani mecbur kalırsın, vurursun, vurulursun ama... Tabii ben sadece söylemiş oldum. Değişen bir şey olmadı. Elrom kaçırıldı ve öldürüldü.

– Fakat ben şu az önceki bildiri işine takıldım. Sen henüz adamı kaçırmamışsın ama bildiri yazıp; Efraim Elrom'u kaçırdım, isteklerim yerine getirilmezse öldüreceğim diye bildiri yazıp örgüt içinde gezdiriyorsun. Bu nasıl olur? Amatörlük değil mi?

– Öyle örgüt içinde yaygın bir gezdirme hadisesi değildi ki. İstanbul'a giden Ertuğrul, Mahirlerle konuştuktan sonra yanında getirmiş, herhalde sadece birkaç kişi okuduk.

– Hayır, mesele o değil. Yani bir güven ilişkisinden söz etmiyorum. Diyorsun ki Ertuğrul İstanbul'dan getirdi. Yolda yakalansa ne olacak?

– Ceza hukuku açısından suça nakıs teşebbüs hali söz konusu olurdu!

– Hayır, zihniyet açısından bir sorun yok mu?

– Tabii ki yanlış; sana anlatmadım mı, Denizlerin Amerikalıları kaçırdıkları zaman kamuoyuna duyurmak için yazdıkları bildiriyi *Cumhuriyet*'e nasıl gönderdiklerini. Biraz öyleydi, amatörce veya naifçe gidiyordu her şey.

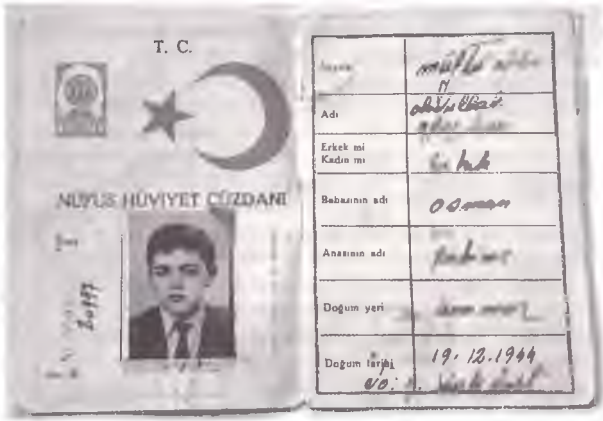
12 Mart Günleri

– Muhtıradan sıkıyönetime kadar geçen 40 günlük süre çok olağanüstü yaşanmamış anladığım kadarıyla... Peki sıkıyönetim ilan edilince neler oldu? Hayatınız ne ölçüde değişti?

– 26 Nisan günü, yani sıkıyönetimin ilan edildiği gün, yine Devrimci Güç Birliği toplantısı vardı. Durum nedir, ne yapılmalı falan konuşuluyor. Demirtepe'deki TÖS Genel Merkezi'ndeydi. TÖS adına Dursun Akçam yönetiyordu toplantıyı. Bir ara telefon geldi. Telefonu o açtı. Yüzü biraz kızardı, sonra yazmaya başladı bir kâğıda... Ankara, İstanbul, İzmir, Tunceli falan filan... Sonra telefonu kapattı, alı al moru mor. "13 ilde sıkıyönetim ilan edildi" dedi, "şunlar şunlar yasaklandı" O anda ben camın kenarına gittim, aşağıya baktım, kuşatıldık mı diye... Toplantı dağıldı. Ben o akşam, eczacılık fakültesinde okuyan yeğenim Noyan'ın (Gölgelioğlu) sol sempatizan olan ama beni tanımayan arkadaşlarıyla birlikte kaldığı bir öğrenci evi vardı Maltepe'de, orada kaldım. Ertesi gün Maltepe'de Ayşe Sicimoğlu ismindeki bir arkadaşın

evine uğrayıp Ertuğrul ve Koray'la görüştüm. Orası da aslında öteden beri kullanılan bir verdi.

Kimse ne yapılacağını bilmiyordu. Ben kendime kalacak bir yer aramaya koyuldum. Öyle parka postal değilse bile çok da düzgün bir kıyafetim yoktu. Gidip Kızılay'daki bir mağazadan kendime biraz daha düzgün giyecekler aldım. Böylece benim zoraki illegal hayatım başlamış oldu.

Nüfus cüzdanındaki fotoğraf, 12 Mart döneminde "ARANIYOR" afişlerinde kullanılmış.

– Yeğeninin evinde kalmaya devam ettin...

– Hayır... İlk zamanlar çoğunlukla Aşağı Ayrancı'da Uğur (Yıldırım), Mustafa (Aksoy) ve Mehmet (Çelebi) isimli arkadaşların kaldıkları bir ev vardı, onların yanında barındım. Daha çok sosyal demokrat nitelikli arkadaşlardı. Onlar beni koruyup sakladılar. Bir gün evin arka sokağında birkaç askeri cemse görünce bizim kaldığımız ev de basılabilir diye hep beraber telaşlandık. Evdeki arkadaşlardan Mehmet'in üst katta akrabaları vardı, sanırım ablasının eviydi, beni oraya çıkardılar. Ev sahipleri hiç tanımadıkları birini evlerine kabul edip risk almaktan çekinmediler. 12 Mart'ın karanlığı henüz toplumun üstüne çökmemişti.

– Dev-Genç'in kendi ilişkileri ne durumdaydı?

– O dönem artık kitle eylemliliğinin tamamen geri çekildiği, kitlesel

ilişkilerin dağıldığı bir dönemdi. Mücadelenin bütün öncü unsurları kaçak duruma düşmüştü. Mücadeleyi yaygın olarak yürütebilecek bir organizasyon da yoktu. Sadece oradan oraya kaçan, günler boyunca, geceler boyunca saklanan ve halk içerisindeki iletişim imkânlarını bütünüyle yitirmiş, elinde sadece bir tek vurucu eylem olanağı kalmış bir hareket durumuna düşmüştük. Bize sempati duyan geniş kitlelerin o aşamada neredeyse yapabileceği hiçbir şey yoktu. Temas halindeysek bizim saklanmamıza yardım etmek ya da kendi çevrelerinde bizi sempatiyle izlemekten başka yapabilecekleri bir şey kalmamış gibiydi.

Bir örnek olması için anlatayım. Hüseyin Onur diye bir arkadaşımız vardı Hukuk'ta. 12 Mart'tan sonra o kaçaklık günlerinde ortada kalmıştı. Bir ara görüştüm onunla. Ne yapacağını bilemiyordu, kimseyle irtibat kuramıyordu. Önceleri benden daha etkin birisiydi Hüseyin ama 12 Mart sonrasında fonksiyonsuz kalmıştı ve kararsızlık içindeydi. Hüseyin'le o dönemden sonra hiç karşılaşmadım. Yurtdışına çıkmış, 40 yıla yakın bir zamandır İsveç'te yaşıyor.

– Tam da o dönemde Efraim Elrom kaçırıldı...

– Elrom'un kaçırılmasından sonraki gelişmeler, süreci bütünüyle bambaşka bir mecraya soktu. Ünlü "Balyoz Harekâtı" başladı. Dev-Genç kapatıldı, hakkımızda tutuklama kararları çıktı, kaçak duruma düştük. Bütün ilerici aydınlar, yazarlar tutuklanmaya başladı. Böyle bir şey olduğu zaman, ne yapacağız, nereye gideceğiz, konuşulmamıştı. Herkes bir tarafa dağılmıştı.

İstanbul'da Necmi ve İlkay Demir, Necati Sağır, İrfan Uçar yakalandılar. Sonra Maltepe'de kuşatma olayı oldu. Cevahir öldü, Mahir yaralı yakalandı. Saklandığım yerde olayı duyduğum zaman büyük bir hayal kırıklığı yaşadım.

– Ne tür bir hayal kırıklığı? Biraz açar mısın?

– Hayal kırıklığı ifadesi aslında duygularımı anlatmak için tam uygun bir ifade değil. O sıralarda yalnız başına bir yerlerde saklanıyordum. Bizimkilerle ilişkim de kopuktu. Olaydan sonra çok sarsıldım. Son yıllarda arkadaşlarımızın ölümlerine biraz alışmış gibiydik; ama bu olay farklıydı. O zamana kadar yaşanan her şey sanki birden silinip gitmiş gibi tam bir şok, büyük bir boşluk duygusu...

– Merkezle de bağlantın yok...

– Tam olarak merkez denilebilecek bir şey de var mıydı, bilemiyorum. Arkadaşlarla bir şekilde irtibat kurabiliyordum. Daha çok Selahattin Güleç irtibat kuruyordu. Merkez o sıralar sanki Selahattin'den ibaret gibiydi. Bir ara fotoğraf falan verdim, bana sahte bir kimlik getirdi. O zamana kadar kendi kimliğimle dolaşıyordum veya belki de kim-

liksiz... Selahattin mühendisti, şişman kerli ferli görünümüyle pek de Dev-Gençlilere benzemiyordu. Herkesin ortalıktan kaybolduğu o koşullarda irtibatları o yürütüyordu. Bir ara beni kaldığım yerden alarak Emek'te Hüseyin Yavuz'la beraber kaldıkları eve götürdü. Bir süre o teras katında kaldık.

Herkes bir taraflara savrulmuştu. Münir ve Şaban da daha sıkıyönetimin başlarında yakalanmışlardı. Özellikle Münir'in gelişigüzel, özensiz bir şekilde yakalanmış olması da beni şaşırtmıştı.

– Aslında partinin merkez komite üyesi...

– Evet, Münir merkez komitedeydi.

– Münir Ramazan Aktolga yakalanıyor ama sonra kaçıyor galiba...

– Yakalandıktan bir süre sonra kaçtı. Selahattin'e haber gönderip kaçtıktan sonra gideceği bir adres istemiş. Münir, nasıl derler, uyanık bir tipti. Kaçışı da öyle. Öyle çok organize bir firar değil. Hakikaten bir süre sonra çıktı geldi.

– Nasıl kaçtığı konusunda bilgin var mı?

– Münir, Dışkapı'da Yıldırım Bölge'de gözaltında tutuluyormuş, orası bir tür nezarethane... Onu henüz Mamak Cezaevi'ne yollamamışlar. Herkesi önce oraya dolduruyorlar, adamlar da henüz çok organize değiller. Havalandırmada bir tel örgü varmış. Asker önünde nöbet tutuyor. Münir bir fırsatını bulup tel örgünün altından geçip arka taraftaki caddeye çıkıp kaçmış. Bu kadar basit!

– Özür dilerim, gülüyorum ama... Hani Münir çok amatörce yakalandı demiştin ama devlet de çok amatör. Yani herkes amatör...

– Gerçekten, insan inanamıyor. Münir'in THKP-C'nin merkez komite üyesi olduğunu cümle âlem biliyor. "*Aydınlık Sosyalist Dergi*"ye Açık Mektup"un altında imzası olan dört kişiden biri. Ama demek ki o işleri hiç ciddiye almamışlar. Bir de daha sonra benim yakalandığım dönemde olanlarla karşılaştırınca!

THKP-C'ye Geçiş

– İstanbul'da Elrom ve ardından Maltepe hadisesi yaşandığında, Ankara'da örgütün tepkisi ne oldu? Yusuf Küpeli, Münir Aktolga, Ertuğrul Kürkçü o sırada Ankara'dalar değil mi?

– Evet, Ankara'dalar. Alttan alta negatif bir şey hissediyordum. En azından negatif bir hava yaymasalar bile, pozitif olarak işi sahiplenen ve onun üzerinden proje geliştiren bir tutum yoktu.

Bir defasında Münir ve Ertuğrul'la Emek'te bir evde buluştuk. Yusuf İstanbul'a geçmişti... Subaylardan biri beni aldı, güya artık illegal çalış-

ma dönemine geçtiğimizi hissettirecek şekilde, sokaklarda dolaştırarak Münir'le Ertuğrul'un kaldığı eve gittik. Ülkü Ahmet'in evi... Bir ara Ülkü'nün evsahibi geldi. Biz içerideki odaya geçtik. Adam gittikten sonra biraz konuştuk ama nedense adamın gelmesi sırasında çok tedirgin olmuşlardı. Öyle ki o buluşmamızda onların tedirginliği dışında ne konuştuğumuzu bile tam hatırlamıyorum. Oysa 12 Mart sonrası Münir'le ilk görüşmemizdi.

Sonra Münir de İstanbul'a gitti. Biz Ankara'da kaldık. Mahirlerin firarına kadar geçen dönemde, Mehmet Yüksel'in Anıttepe Parkı'nın arkasında Müjde Sokak'taki çatı katında kaldım, uzunca bir süre.

Mehmet Yüksel'in kaldığı yer küçücük, soğuk, derme çatma bir yerdi. Orada Karadeniz'e gidinceye kadar Sabahattin Kurt da kaldı.Mehmet Yüksel DTCF öğrencisi inançlı bir devrimci arkadaştı. Cebimde Anamur'daki arazimizin satışından gelen on binlerce lira para varken; bu para örgütün, halkın parasıdır diye, çoğunlukla makarna, zeytin-ekmek yiyerek hayatımızı sürdürmeye çalıştığımız zamanlar... Daha sonra Selahattin (Güleç), Mehmet Yüksel'in benim kendisine karşı patron gibi davrandığımdan şikâyet ettiğini söylemişti. Dev-Genç zamanından kalma üstümüzden atamadığımız hallerimiz. Bizim için illegal devrimci örgüt hayatımızın ne yapacağımızı tam bilemediğimiz acemilik zamanlarıydı. El yordamıyla bir şeyler yapmaya, çoğunluk sadece saklanmaya çalışırken, bir sürü hata yaptığımız zamanlar...

– Sabahattin Kurt'tan söz ettin. Bildiğim kadarıyla çok sevilen biri...

– Sabahattin'e "Sabo" derdik. Siyasal Bilgiler'dendi. Dünya tatlısı biriydi... Kaçaklık günlerimizde Mehmet Yüksel'in evinde uzun süre beraber kaldık. Münirlerin ayrılığı döneminde canı çok sıkılmıştı, doğru karar vermek için benimle uzun uzun konuştu. Bana çok ayrıntılı sorular sordu. Verdiğim yanıtları ikna edici bulmuştu. Sonra daha rahat saklanma imkânlarının olduğu bir bölgeye, Karadeniz'e yolcu ederken onu bir daha göremeyeceğim hiç aklıma gelmemişti.

– Evet, şimdi biraz toparlarsak... 31 Mart'ta Maltepe'de Cevahir öldürülüyor, Mahir yakalanıyor. 29 Kasım'da da Maltepe Askeri Cezaevi'nden firar ediyorlar. Arada yaklaşık 6 aylık bir dönem var. Bu süre boyunca sen Ankara'dasın. Münir Ramazan Aktolga'yla Yusuf Küpeli İstanbul'a gitti. Ertuğrul nerede?

– Ertuğrul da Ankara'da bir yerlerde saklanıyordu. Zaman zaman görüşüyor, bazen aynı yerlerde, özellikle Yavuzların evlerinde birlikte kalıyorduk. Ankara'da yaptığımız işler hakkında konuşuyorduk. Benim kimlerle nasıl ilişkilerim olduğunu bilirdi.

Kazım, Siyasal baskınında kafasına bir dipçik darbesi yemişti ve alnında çok belirgin bir yara izi vardı. Hüdai çok uzun boyluydu, fazla dikkat çekiciydi. Şaban İba zaten yakalanmıştı. Zafer'in ise, yaşadığı bir olay vardı; bir taksi şoförünün ölümü... Talihsiz bir olay. Belki o yüzden çok tedirgindi ve fazla aktif değildi.

En rahat hareket eden bendim. Sıkıyönetim bildirilerinde televizyondaki kullanılan resmim benim liseden kalma bir resmimdi. O resimden benim sokakta tanınmam olanaksızdı. Ama sonuçta ben de aranan biriydim. Hem de elli bin lira ödülle! Buna rağmen epey rahat hareket ediyordum. Özellikle Mahirler İstanbul'dan geldikten sonra sanki tümüyle normal biri gibi fütursuzca oradan oraya dolaşmaya başlamıştım.

– Bu sıralar Ankara'da hiç mi örgütlülük yoktu?

– Sıkıyönetim olmuş, çil yavrusu gibi dağılmışız... Ondan önceki dönemden kalma herkesin ayan beyan bildiği evlerde kalıyoruz. Birbirimizle doğru düzgün örgütsel ilişkimiz de yoktu.

Nasuh Mitap gençlik kesiminde... Feyyaz Kurşuncu gecekondularda, özellikle Altındağ bölgesinde... Koray Doğan ODTÜ, mühendis odaları ve aydınlar arasında... Ali Başpınar, Erkek Teknik ekibiyle birlikte... Ankara grubunun sorumlusu diyebileceğimiz bir konumda bir örgüt çalışması yürütüyorduk. Askerlerin kendi sorumluluk ilişkileri vardı.

Kendi imkânlarımız içerisinde bir teşkilat oluşturduk. Bütün bu süreçte, kimse bize İstanbul'da ortaya çıkan durum karşısında şöyle yapacağız, böyle hareket edeceğiz demedi. Önümüzde uzun vadeli stratejik bir plan da yoktu. Sadece derlenip toplanmaya, kendimizi korumaya ve hayatımızı idame ettirmeye çalışıyor, İstanbul'daki davanın gidişatını izliyorduk.

Mahir'in yazdığı "Kesintisiz Devrim 1", sıkıyönetimin hemen öncesinde basılmıştı ve elimizde çok az sayıda kopyası vardı. Onları Koray'la birlikte teksir edip çoğalttık. Okunmasına çalıştık. İdeolojik bakımdan daha net bir fikir birliği oluşturma çabası içerisindeydik.

Ali Başpınar ve Sedat Kesim, Keçiören tarafında bir işyeri kurdular. Bunlar Erkek Teknik ekibi olduğu için, tesisatçılık üzerine bir dükkân açtılar. Elektrik, su tesisat işleri yapıyorlardı. Keçiören'deki dükkânın bodrumunu barınacabilecek bir yer olarak ayarladılar. Orada aranır durumda olan pek çok arkadaş; Zafer, Mehmet Alkaya, Salih Veyisoğlu bir süre saklandılar. Feyyaz Kurşuncu gecekondu bölgelerindeydi. Tuzluçayır ve Keçiören'de Dev-Genç ilişkileri içerisinde örgütlediğimiz arkadaşlar vardı. Onları organize etmeye çalışıyordu. Onun ilişkileri içinde Dışkapı taraflarında bir elektrikçi dükkânı açtık. Firardan sonra Cihan Alptekin orada bir süre barındı.

Koray ve ona bağlı Selami Şakiroğlu vardı, şimdi Fransa'da yaşıyor. Daha sonra *Demokrat* gazetesinin teknik müdürlüğünü yapmıştı.

– Koray Doğan'ı nereden tanıyordun sen? ODTÜ'lü...

– Örgütsel çalışmalar içinde tanışmıştık. Ama daha çok 12 Mart sonrasında beraber çalışıyorduk. Çok yetenekli, kararlı, becerikli biriydi... Onunla 12 Mart sonrasından başlamak üzere öldürüleceği güne kadar sürekli birlikte olduk.

– Mahirler cezaevindeyken içeriden size bilgi geliyor muydu?

– Zaman zaman haber alıyorduk. İstanbul kanadındaki arkadaşlardan geliyordu, askerler getiriyordu. Kazım'la Hüdai iki havacı teğmenin evinde kalıyorlardı. Üsteğmen Salih Veyisoğlu'nun Emek taraflarında bir evi vardı. Mehmet Alkaya, Tayfun Orçun, bunlar da havacı teğmenler... Sıkıyönetim koşullarında İstanbul'la ilişkileri rahat sürdürebilen arkadaşlar... Asker oldukları için sıkıyönetim koşullarında çok rahat hareket ediyorlardı.

– Bu arada enteresan bir şey var. THKP-C'nin ordu içerisinde epey yaygın ilişkileri varmış. Devrimci Yol döneminde bu tür ilişkilere pek itibar edilmedi herhalde... Potansiyel varmış üstelik... 12 Eylül'den sonra onlarca, yüzlerce subay, astsubay tutuklandı, ordudan atıldı. Ama THKP-C'nin cesametine bakıldığında oluşturduğu ilişki ağı, Devrimci Yol'la kıyaslandığında daha etkin görünüyor. Devrimci Yol, bu ilişkilere mesafeli mi davrandı? Yeri gelmişken...

– Asıl yeri bence daha sonra gelir ama şimdi kısaca söyleyeyim. Orhan Savaşçı'nın yönetimindeki askeri örgütlenme, Mahirlerin Maltepe'den firarında da etkin rol oynadı ama sonraki tevkifat zincirinin de yolunu oluşturdu. Çözülmenin de yoluydu aynı zamanda... Bize kadar gelen tutuklama silsilesinin başlangıcı, Maltepe Cezaevi'ndeki firarın ardından askerlere yönelik operasyon olmuştur. Ankara'da önce askerler tutuklandı, onların evlerine baskınlar yapıldı. Biz panikle askerlerin evlerini boşalttık. Ama askerlerden elde ettikleri bilgilerin izini sürerek sivil kesime, bize ulaştılar.

– Bu bana ders oldu mu diyorsun?

– O konuda biraz tutuk kalmamıza neden olmuş olabilir. Arada bir de İlyas Aydın olayı vardı, biliyorsun. Yıllarca THKP-C'nin MİT'le ilişkisi konusundaki söylemlere malzeme oluşturdu. Ona da sonra geliriz. Bir de THKP-C'nin askerler içerisindeki örgütlenmesi, Hava Kuvvetleri'nde başında Batur'un da bulunduğu cuntacı hareketin bir tür koruması altındaydı. Batur etkin ve güçlü olduğu sürece Hava Kuvvetleri'ne dokunamadılar. Daha sonraki kimi anılarda, Batur'a subaylarla ilgili MİT'in operasyon yapacağı haberlerinin gittiği; ama Batur'un Fuat Doğu'ya,

MİT Başkanı mı neydi, "Kıllarına dokunursanız canınıza okurum!" türünden haber gönderdiği şeklinde rivayetler de oldu... Tabii bunun ne kadarı doğru ne kadarı şehir efsanesiydi bilemiyorum. Ordu içerisindeki örgütlenmenin çok güvenilir ve sağlam yürütülebilmesi, yani devlet istihbaratından bağımsız yürütülebilmesi o kadar kolay değildir. Devrimci Yol döneminde, bu tür ilişkileri güvenle yürütebilecek bir yapılanmamız olsaydı, kuşkusuz daha geniş bir hareket alanı bulabilirdik. Ama böyle bir şey olmadı. Daha çok alt düzeyden ve kısmen kendiliğinden paralel temaslar oldu. Yani doğrudan bizimle temaslar yerine herhangi bir okuldaki Dev-Genç yöneticisinin teması şeklinde. Bu polis içerisinde de vardı. Sayısal olarak bakarsan, belki sonraki dönemde devrimci sempatizan olan daha çok asker vardır. Ama THKP-C dönemindeki gibi yoğunlaşmış, merkezileşmiş bir ilişki zinciri yoktu.

– Bu arada bir şey soracağım, az önce Ankara örgütlenmesinden söz ederken bahsi geçen isimlerden çoğunun sonrasını biliyorum ama Feyyaz Kurşuncu'yu tanımıyorum. O sonradan ne yaptı? Yani 74'ten sonraki süreçte adını hiç duymadım...

– Aydınlıkçı oldu. Necati Sağır, Ülkü Ahmet, İlkay Demir, Necmi Demir'le birlikte Aydınlıkçı oldular. Bir de Muzaffer İlgen isimli bir arkadaşımız vardı. Feyyaz ve Muzaffer'le çok iyi arkadaştık. Bir tereddüt yaşadılar. Ben o konuda sanırım zayıf kaldım, gittiler.

Önce *Militan Gençlik* diye bir dergi çıkardılar. Sonra *Halkın Yolu*, daha sonra *Aydınlık*'a katılma kararı aldılar. Feyyaz'a Aydınlıkçı olduğunda iki ay süreyle *Aydınlık* dergisini ismi dışarıdan görülecek şekilde cebinde taşıyarak ortalıkta dolaşma görevi vermişler. Onlardan ayrıldığımızda; ama daha çok bu durumlara düşmelerine çok üzülmüştüm.

– Evet... Ankara'da örgütlenme, barınma koşullarının yaratılmasından söz ediyorduk... Bu arada fazlasıyla tanınmış simalar ne yaptı?

– Bir miktar barınma koşulları hazırladık ama Kazım olsun, Hüdai olsun Ankara'da hareket edemez duruma gelmişlerdi. Bir iş de yapamıyorlardı... Bu nedenle onların Karadeniz'e gitmelerini düşündük. Sinan Kazım Özüdoğru, Hüdai Arıkan, Saffet Alp ve Sabahattin Kurt, Ankara'dan ayrılarak Karadeniz bölgesine geçtiler.

– Karadeniz'de nereye?

– Ordu, Fatsa civarına. Feyyaz Kurşuncu'yu göndererek oradan Ahmet Atasoy'u çağırdık. Onunla, arkadaşları orada barındırmalarının mümkün olup olmadığını konuştum. Gidecekleri yeri ayrıntılı sormadım, sadece Karadeniz'in kırsal kesiminde bir yer anlatmıştı. Onun olumlu yanıt vermesi üzerine nasıl gidecekleri konusunda konuştuk. Gene

Feyyaz'ın rehberliğinde gidişleri ayarlandı. Zakir ve İbrahim (Dikmeoğlu) onlara yardım etti. Ankara'dan ayrıldılar.

– Bu arada Münir Ramazan Aktolga ve Yusuf Küpeli İstanbul'dalar... Hareket içerisinde bir tartışma başlıyor galiba...

– Mahirlerin mahkemeye çıkmasından sonra Münirlerin tedirginliği artmış. Mahir'in mahkemede savunması nedeniyle... Mahir mahkemedeki sorgusunda eylemleri THKP-C adına yaptıklarını açıklamıştı. Örgütün merkez komite üyelerinin açıklanmış olması sanırım bir rahatsızlık yaratmıştı.

– Açıkladığı adamlar dışarıda değil mi?

– Dışarıdalar.

– Dışarıda olanların ismini mi verdi, bunlar merkez komite üyesi diye?

– Doğrusu şimdi ben tam olarak nasıl olduğunu bilmiyorum. Bu konu hakkında firar sonrasında Mahir'le beraber olduğumuz dönemlerde hiç konuşmadık.

– Şimdi bunu tam anlayamadım. Şöyle mi düşündü acaba? Emniyet'te isimlerini söylediyse, mahkemede inkâr etmenin anlamı yok. Çıkıp mahkemede de söyleyelim, o adamlar da sorumluluklarının gereğini yerine getirsin gibi mi düşündü?

– Birincisi, Yusufların isimlerini Emniyet'te kimin verdiğini bilmiyorum, Mahir ağır yaralı olarak yakalanmıştı, hatırladığım kadarıyla sorgusu da diğer arkadaşların ifadesi üzerine Selimiye'de askeri savcı tarafından alınmıştı. O sıralarda bu konuda yazdığı bir şiiri var, yoldaşlarının ifadelerini birleştirerek hazırlanan ifadesini kendisini yıpratmak için kullandıklarına dair. Belki bu durumda madem isimleri ortaya çıkmış mahkemede açıkça kabul edelim diye düşünmüş olabilir. Ama ben aralarında bir güvensizlik olduğunu sanıyorum. Münir ve Yusuf'un bu durumdan çok rahatsız oldukları ortada. Zaten daha sonra Mahirlerin Kızıldere'de ölümünden sonra açılan ikinci THKP-C davasında sorgularındaki tutumları da bu yöndeydi.

– Münir Ramazan Aktolga ve Yusuf Küpeli'nin tavrıyla ilgili bilgi alabiliyor muydunuz, haber geliyor muydu size?

– İstanbul'da Mahir'in eylemlerinin sol sapma olduğu şeklinde bazı eleştirilerin, özellikle Bingöl Erdumlu'nun başını çektiği bir grup tarafından dile getirildiği söyleniyordu. "Biz böyle konuşmamıştık, böyle yapılmayacaktı" diyorlarmış. Eylemleri ve mahkemedeki savunması eleştiriliyormuş. Biz bundan sonra işçi eylemlerine ağırlık vereceğiz, şeklinde bir yönelime girdiklerine dair duyumlar alıyorduk. Ben yakalandıktan sonra arkadaşlar arasında Bingöl Erdumlu tarafından yazıl-

dığı söylenen bir yazının dolaştırıldığını da duymuştum ama öyle bir metni görmedim.

– Peki, İstanbul'daki bu hadise karşısında sizin Ankara'da bir tereddüdünüz oldu mu?

– Hayır, ilk zamanlarda tartışma bize pek net yansımamıştı. İstanbul'dan ressam Mehmet (Sönmez) gelip gidiyordu, o Yusuflarla ilişkiliydi. Onun aktarımlarından bir şeyler fark edilebiliyordu. Zaman zaman Orhan Savaşçı geliyordu. Ertuğrul'un daha etraflı bilgisi vardı da bize aktarmadıysa onu bilemiyorum. Ama sonradan, firardan sonra ayrılık ayyuka çıkınca bunları konuştuk. Biz o sıralar sık sık Koray'la, Feyyaz'la, Nasuh'la, Ali Başpınar'la buluşurduk. Onların birbirlerinden bağımsız örgütlenme yapıları olduğu için ben onlarla ayrı ayrı buluşurdum.

– Nerede buluşup görüşüyordunuz?

– Akşam olunca sokak aralarında bir yerde buluşup, konuşup ayrılırdık.

İllegalite Günleri

– Bir sonraki randevuyu da sokağa vererek mi?

– Evet...

– Yani telefon irtibatı falan yoktu...

– Hayır, telefon irtibatı yoktu, telefon kullanmıyorduk. O dönemde sabit telefon dışında telefon vb bir şey de yoktu.

– Adresler de bilinmiyor...

– Benim kaldığım yerlerin adreslerini diğer arkadaşlar bilmiyorlardı. Ben onların yerlerini, irtibat noktalarını biliyordum.

– Bir sonraki randevuyu orada kararlaştırıp ayrılıyorsunuz.

– Evet.

– Sen bir sonraki randevuya gelmiyorsan onlar açısından sana ulaşmanın imkânı yoktu. Sen nerelerde kalıyordun?

– Bana doğrudan ulaşma imkânı olmazdı ama Ankara küçük bir yer, aslında herkes birbirini biliyordu, bir şekilde ulaşmak mümkün olurdu. Ama böyle durum pek olmadı.

Ben bir ara Nadire (Mater) ile Dilek tarafından tutulan bir evde kaldım. O sıra Tayfun (Mater) içerideydi. Bir gün orada bulunduğum bir sırada kapıya iki polis geldi. Galiba ihbar olmuş, Nadire'yle Dilek'in polisleri atlatmayı başarmaları sayesinde, başıma tatsız bir hadise gelmesinden kurtuldum. Yavuz Gökmen'le Füsun Özbilgen'in Dedeman Sineması'nın karşısında, Akay Caddesi'nde bir evleri vardı. Bir dönem orada saklandık. Mahir kaçtıktan sonra, o da bir dönem oraya bizim yanımıza geldi. Birkaç gün orada kaldık.

– O esnada ne iş yapıyorlardı Füsun'la Yavuz Gökmen?

– Füsun, sanırım Sayıştay'da çalışıyordu. Yavuz da başka bir yerde çalışıyordu.

– Gazeteciliğe başlamamışlardı yani...

– Yavuz o dönemde Anka Ajansı'nda değildi... Füsun da gazeteci değildi, Yavuz daha sonra Anka'da çalışmaya başladı, 12 Mart'tan sonra. Onların evinde kalıyorduk. Şimdi gazeteci olan bir oğlu vardı Yavuz'la Füsun'un: Altan. Çok küçüktü. Onlar işe gidiyorlardı sabahları, ben çoğu zaman evde kalıyordum, gündüz hiç dışarı çıkmıyordum. Çoğu zaman ufaklığı da götürüp anneannesine bırakıyorlardı. Akşam da çocukla beraber geliyorlardı. Şimdi, her gün eve geldiği zaman 3-4 yaşlarında bir çocuğun, evin içinde bir adamın bulunması normal değildi. Soma bir yerlerde konuşacağı endişesiyle birtakım mizansenler düşünmek zorunda kaldık. Bunlar eve geldiğinde, ben bir yere saklanıyordum. Füsun, Altan'ı alıp Dedeman Sineması'nı gören bir pencereye götürüyordu. "Aaa bak sinema oynuyor, şu neymiş, bu neymiş" diye oyalarken ben o arada saklandığım yerden çıkıp kapıya gidiyordum. Kapının zilini içeriden hafif oynatınca, kapı zili çalıyordu. "Kim gelmiş bakalım... Aaa, Mehmet gelmiş" diyorlar ve böylece yeni gelmiş gibi içeri giriyordum.. Bir gün ben bir nedenle ortaya çıkmakta biraz geciktim, Füsun hâlâ Altan'ı oyalamaya çalışıyor. İş uzayınca Altan patladı: "Eee, hadi gelecekse gelsin, sıkıldım artık!"

– Nakit ihtiyacı nasıl çözülüyordu?

– O konuda epey sıkıntı oluyordu. Ben çoğunlukla kendi imkânlarımı kullandım. Ailemden kalma bir şeyler vardı bir miktar. Ağabeyim Anamur'daki arazilerimizden bir miktarını satarak bana 44 bin lira civarında bir para yollamıştı. Onu kullanıyorduk. 40 bin lirasını da firar sonrasında Ankara'ya geldiklerinde Mahir'e vermiştim. Onun kalanını da Kızıldere'de kuşatıldıklarında yakmışlar.

Büyük Firar

– Mahirlerin firar edip Ankara'ya gelişlerine doğru bir seyir izledi konuşma...

– Şimdi, bir taraftan çalışmalar sürdürülürken bir taraftan da hayatımızı devam ettirmeye, yakalanmamaya, ilişkilerimizi sürdürmeye ve geliştirmeye çalışıyoruz. O sıralarda İstanbul'da cezaevindeki arkadaşların, Mahirlerin kaçış hazırlığı içerisinde olduğunu öğrendik.

– Nereden geliyor haber, subaylardan mı?

– Bize İstanbul'dan geliyordu. Sanırım Orhan Savaşçı haberleşiyordu.

Tabii o günü büyük bir heyecanla bekledik. İlk gün bir şey olmadı, acaba ne oldu derken ertesi gün haber patladı.

– Bu noktada bir şey soracağım. Mesela ben şimdiye kadar okuduklarım içerisinde dışarıdan yardım aldıklarına ilişkin bir şey duymadım. Sana firar bilgisini ulaştırırken, dışarıdan yardım yapıldığına dair bir şey söylediler mi?

– Doğrusunu istersen benim ayrıntılar hakkında bilgim yok. İkinci THKP-C iddianamesinde, yargılanan havacı subaylara atfedilen suçlar var bu konuda. Haber getirip götürmüşler; asker elbisesi, tünel içine ışık sağlamak için kablo vs gibi bazı malzemeler temin edilmiş diye. Cezaevinde görevli subaylardan bazıları örgütle ilişki içerisindeki devrimci arkadaşlardı. Sabahattin Sakman, Atilla ve Olcay Özsever, Fuzuli Yazıcı. Sabahattin Sakman çok başarılı bir öğrenciymiş. Kolundaki saatin arkasında Süleyman Demirel'in imzası vardı. Hani okul birincilerine verilen altın kol saatlerinden.

– Ama doğrudan firarla ilgili yardımları var mı?

– Nasıl bir şey yani? Kastettiğin kapıyı açıp çıkarıverme falansa, tabii öyle bir şey yok.

– Neyse, firara devam edelim...

– Firarı duyunca büyük bir coşku, büyük bir sevinçle karşıladık. Mehmet Yüksel'le karşılaşmamızı hatırlıyorum eve geldiğim zaman... Ona hiç söyleyememiştim böyle bir kaçışı beklediğimizi... Tabii o bunu radyodan öğrenmiş, gözleri ateşböceği gibi parlıyordu.

– Güzel bir duygu, değil mi?

– Tabii... Doğrusu 12 Mart'tan sonra sürekli olumsuz gelişmeler yaşamıştık. Hep baskı, işkence ve ölüm haberleri...Nihayet yüzümüz güldü bu haberle. Feyyaz'la karşılaştığımda o gün sokaktaki herkesin yüzü gülüyor demişti bana.

– O kadar da değildir herhalde...

– Evet, Feyyaz bazen bu tür durumlarda işi biraz abartarak eğlenceli bir hale getirmeyi severdi ama gerçek payı da vardı. O dönemde Ankara'da cuntaya karşı büyük bir tepki vardı. Hani ortada yapılan çok fazla bir şey olmadığı halde mağdur edilmiş insanlar söz konusu... Firar olayı bir şok etkisi yarattı. Nasıl olur da bir askeri cezaevinden kaçarlar? Ankara'da herkesin birbirine fıkralar anlattığını aktarıyorlardı. En yaygın fıkra... "Mahirler kazdıkları toprağı ne yapacaklarmış? Toprak reformu yapıp köylülere dağıtacaklarmış!" Bir diğeri, "Mahir şu anda neredeymiş? Tünelde, Çankaya'ya doğru devam ediyormuş" gibi... Böyle espriler dolaşıyordu ortalıkta.

– Firarın detaylarıyla ilgili başka bilgin var mı?

– Firardan bir süre sonra, daha 3-5 gün geçmeden, dışarıdaki arkadaşların, Yusufların, Münirlerin, firar konusunda yardımcı olmadıkları, çıkışta beklemeleri gereken yerde kimse olmadığı için firarilerin yoldan geçen otobüslere binerek şehre geldikleri, onlara yeteri kadar silah verilmediği şeklinde haberler gelmeye başladı. Tünelden çıktıktan sonra askeri araziyi terk ettikleri noktada birilerinin beklemesi gerekiyor. Bir terslik oluyor, ilk gün firar gerçekleşemiyor, ertesi gün çıkıyorlar. O saatte karşılayan kimse yokmuş. Asker elbiselerini çıkarıyorlar ve bir süre yürüdükten sonra yoldan geçen bir otobüse binerek İstanbul'a geliyorlar. Anlatılana göre, gidecek yerleri olmadığı için bir ara Kabataş'ta, caminin yanındaki kahvede oturup çay içiyorlar falan...

– Fakat tabii hayat dışarıda olanlar için o kadar kolay değildi...

– Olabilir ama ne olursa olsun ortada çok ciddi bir sorun olduğu açıktı. Sonra zaten çok geçmeden ayrılık haberi geldi. Önce Mahir'den bir mektup geldi... Firardan bir süre sonra bir araya gelip konuşmuşlar, tartışmışlar, karşılıklı suçlamalar falan.

– Peki bu karşılama işi, bunların bir yere yerleştirilmesi işi, Yusuf Küpeli ve Münir Ramazan Aktolga ya da işte kim varsa İstanbul teşkilatında, esasen kimin sorumluluğunda?

– Tabii ki doğrudan doğruya Yusufların, Münirlerin sorumluluğu altında olması gereken bir iş. Onlar daha sonra, "Bir aksilik oldu, firar saatiyle bizim beklediğimiz saat birbirine denk gelmedi" gibi bir savunma yapıyorlar. Bana hiç de ikna edici gelmemişti. Her neyse... Daha sonra bizim görüşlerimizi istediler. Biz de toplandık, bir mektup yazarak görüşlerimizi bildirdik.

– Yusufların ne düşündüğünü biliyor musunuz?

– İstanbul'dan Mehmet Sönmez geldi. Daha ziyade Yusuf Küpelilerle birlikte tavır alan, onların düşüncelerini savunan bir arkadaştı. O da kendince Yusufların görüşlerini ve ayrılma nedenlerini bize aktarmıştı.

– Onlar bir metin hazırlamışlar mı?

– Onlardan da bir mektup vardı. Mektubu getiren Mehmet Sönmez'in de katıldığı bir toplantı yapıldı. Ben, Ertuğrul, Selahattin Güleç, Tayfun Orçun, Salih Veyisoğlu.

– Subaylar yani...

– Evet, bizim askerler de vardı. Selahattin Güleç'le Mehmet Sönmez, onlar Yusufların çizgisini doğru buluyorlardı. Biz daha önce Koray Doğan, Feyyaz, Sabahattin Kurt, Nasuh Mitap ve Ali Başpınar'la kendi

aramızda konuşmuştuk. Ayrı ayrı yaptığımız konuşmalarda hepimiz Mahirlerin tutumunu doğru bulduğumuzu, Yusufların izlenen çizgiye karşı o dönemdeki hareketlerini tasvip etmediğimizi kararlaştırmıştık. Ben de o toplantıda aynı doğrultuda görüş belirttim.

– Siyasi miydi, duygusal mıydı bu görüş?

– Duygusal yanı da vardır tabii. Bir kere şunu kabul etmiyorduk: Yusufların, "Biz aslında baştan itibaren böyle bir şeyi öngörmemiştik, Mahir bizi yanlış bir yola sürükledi" diyerek Mahir'i suçlamaları bize ters gelmişti. Çünkü hepimiz Dev-Genç'ten beri Türkiye'deki devrimci mücadelenin gelişim seyrinin bu yöne doğru gittiğini, birleşik devrimci savaş teorisini, birleşik devrimci savaş çizgisini benimsemiştik. Mahir'e suç atılarak, daha henüz birinci adımda, ilk darbede böyle bir şey yapılmasını hiçbir şekilde; hem siyasi bakımdan hem ahlâki bakımdan doğru bulmuyorduk. Bu, bir savaşta yaralı arkadaşının üstüne basarak kendini kurtarmaya çalışmak gibi hayatım boyunca bana ters gelen bir şey olarak görünmüştü.

– Sen teşkilatın mutabakatını alarak mı gittin?

– Tabii ki öyle! Bu konuyu ilk konuştuğum Koray Doğan'dı. Hatta kendi düşüncemi söylemeden düşüncesini sorduğumda, en ufak bir tereddüt göstermeden tavır koymuştu. Nasuh, Feyyaz ve diğer arkadaşlarla da konuştuk. Sabahattin üzülüyordu. Tabii böyle bir ayrışmadan hoşnut olması söz konusu değildi. Niye öyle oldu, niye böyle oldu diye çok tartışmıştı. Evde onunla uzun uzun tartışıp konuştuk. Diğer arkadaşlar açısından da farklı bir şey olmadı. Aşağı yukarı aynı şeyleri benimsedik. Ertuğrul'la çok sonra cezaevindeki bir görüşmemizde... Bunu söyleyeyim de içimde kalmasın, o karar toplantısını kastederek, "Senin orada tavrın öyle olmasaydı bütün bunlar olmayacaktı" gibi, o zaman çok üzüldüğüm bir serzenişi olmuştu.

– Ama Ertuğrul da sonuç itibarıyla Mahirlerden yana tavır aldı.

– Evet, o zaman öyleydi. Neyse sonra biz kendi görüşümüzü bildiren bir mektup yazıp gönderdik. Sanırım Ertuğrul kaleme aldı. Daha sonra da Yusuf Küpeli ve Münir Aktolga'nın THKP-C'den ihraç edildiğine dair Mahir Çayan, Ulaş Bardakçı ve Ziya Yılmaz tarafından, tabii kod isimleriyle imzalanmış bir bildiri geldi.

– Sonra Mahirler çıkıp geldiler herhalde.

– Hemen değil, Mahir Ankara'ya daha sonra geldi, Ulaş ve Ziya İstanbul'da kalmışlar. Ankara'ya gelişleri de Denizlerin kurtarılması için yapılması düşünülen eylemle ilgiliydi.

– Bir şey diyeceğim... Artık buna tırnak içinde "resmi tarih" diyeceğim... Dönüp bakıldığında sanki sadece Yusuf ve Münir'in parti-

den ihraç edildiği ve hadisenin bundan ibaret olduğu gibi bir bilgi var. Aslında şu anlatımından çıkan sonuç, THKP-C içinde ciddi bir ayrılık olmuş.

– Yusuf'la Münir sadece merkez komiteden ihraç edilenler. Daha alt seviyede, ne bileyim genel komite diye bir şey varsa, oradan ve daha alttan Yusuflarla birlikte tutum takınmış olanlar epey vardı. Bu ayrılık örgütü ortasından ikiye bölen bir olaydı. Bunu hem Ankara'da hem İstanbul'daki yargılanma sırasında daha ayrıntılı bir şekilde görme imkânımız oldu. Yusuflar ve Münirler İstanbul'a gittikten sonra ve ayrılık resmen meydana gelmeden önce, hareketin çizgisini *de facto* değiştiriyorlar. Bunu resmen deklare etmemekle beraber, bu çizgi yanlıştır, sol sapmadır, biz bunu terk ediyoruz; işçi sınıfının içinde, işçiler arasında örgütlenmeyi esas alan bir rotaya giriyoruz, diyorlar... Yusuf Küpeli, Bingöl Erdumlu, Ramazan Aktolga, Mustafa Ulusoy, İrfan Uçar ekibi o doğrultuda çalışmaya başlıyorlar. İstanbul'daki ikinci davada THKP-C'nin özellikle işçi kesimi içindeki çalışmalarından yargılananların hemen hepsi Yusufların yanında yer alan arkadaşlardı.

– Evet... Ziya Yılmaz, Ulaş Bardakçı İstanbul'da kalıyorlar. Ömer Ayna, Cihan Alptekin ve Mahir Çayan Ankara'ya geliyor.

– Ben Mahir'le firardan sonra Ankara'ya geldiğinde ilk kez Selim ismindeki bir teğmenin Küçükesat civarındaki evinde karşılaştım. Benim için biraz garip bir duyguydu; Maltepe'de yaralı olarak yakalandığında, artık o da gitti diye düşünmüştüm. Sanki öbür tarafa gidip gelmiş gibi karşımda duruyordu. Saçlarını siyaha boyatmış, bıyıklarını kesmişti; ama yüzü hiç değişmediği için komik bir hali vardı.

Ankara örgütündeki arkadaşlarla ilgili ayrıntılı bilgi almak istedi. Koray'ı, Nasuh'u, herkesi tek tek sordu. Özellikle herhangi bir eylemde görev alma açısından düşüncemi öğrenmek istiyordu. O günkü koşullarda bunun dışındaki hususların pek fazla bir önemi olmadığı gibi bir eğilimi vardı.

Biz Ankara'da "Kesintisiz 1" isimli broşürü Koray ve Mehmet Yüksel'le birlikte teksirle çoğaltıp dağıtıyorduk. O broşürdeki, Mihri Belli'yle ilgili pek hoş olmayan bir dipnotu çıkarmamızı istedi. Nedenini sorduğumda, "Artık o tür şeylerin gereği yok" gibi bir ifade kullandı. Bana "Kesintisiz 2-3" diye bilmen metnin el yazısıyla yazdığı ilk taslağını verdi, görüşümü öğrenmek istedi. Galiba içeride hazırlamışlardı. İstanbul'daki o toplu aramalara benzer bir şeyle karşılaşma ihtimali düşünülerek önlem olsun diye evin içine bir barınak kazıyorlardı. Salonun ortasındaki parkenin bir kısmını sökerek 3-4 kişinin sığabileceği büyüklükte bir odacık yapmışlar. Fakat o küçücük odacıktan çıkan toprak

neredeyse bir odayı dolduracak kadar büyüktü. Bu toprak banyodaki küvette eritmeye çalışılıyordu ama bu şekilde baş edilemeyeceği anlaşılınca başka çözümler arandı. Eve gidip geldikçe poşetlerle dışarı taşınmaya çalışıldı. O da olmayınca bizim askerler bir cemseye yükleyip götürerek boş bir araziye boşaltmışlar.

– Sen de o evde mi kalıyorsun?

– Ben o sıralar Yavuz Gökmenlerde kalıyor, arada Mahirlerin kaldığı eve gidip geliyordum. Bir gün Mahir'le Ertuğrul, benim kalmakta olduğum Yavuzların Dedeman Oteli'nin karşısındaki evlerine çıkıp geldiler. İstanbul'da firarla ilgili sürdürülen operasyondaki tutuklamalar ve sorgulardan hareketle askeri aparatın Ankara'daki elemanlarına dönük operasyon başlamış. Evi ilk basılanlardan biri havacı teğmenlerden Tayfun Orçun'du. Biraz telaş içinde geldiler, baskından kıl payı kurtulmuşlar. Askeri kesimin barınma olanaklarının ortadan kalkmasından sonra bütünüyle bizim sivil kesim içindeki örgütlenme çevremizde kaldılar.

– Bu Ulaş Bardakçı'nın öldürüldüğü dönem mi?

– Ulaş'ın ölümü biraz daha sonra oldu. Bir süre Yavuzların evinde kaldık. Bu dönemde Mahir, "Kesintisiz 2-3" diye bilinen broşür üzerinde çalışıyordu. Ben bazen orada kalıyordum, bazen başka yerlerde. Bir gün akşam vakti eve gelirken, tam evin kapısının karşısında, giyiminden, duruşundan falan polis olduğunu anlayabildiğim birini fark ettim. Adam tam evin kapısının karşısında duruyordu. Yukarı çıktım, "Galiba gözetleniyoruz" dedim. Muhtemelen o gece basacaklardı. "Hiç gecikmeksizin terk edelim" dedi Mahir. Hemen fırlayıp hep birlikte apar topar çıktık. Caddeden geçen rastgele bir taksiye binerek oradan uzaklaştık.

– Kim kimsiniz?

– Mahir, ben, Ertuğrul. Sanırım bizimle Füsun da gelmişti,

– Cihan Alptekin'le Ömer Ayna?

– Hayır o sıra Cihan ve Ömer başka yerde kalıyorlardı. Koray'la birlikte Cihan ve Ömer'in saklanmasına da yardımcı oluyorduk. Ben Ömer'le fazla bir arada olmadım. Yalnızca bir-iki kere görüştüm. Mahir ve Cihan'la aynı yerde kalmakta ısrar etmiş. O yüzden kısaca görüşmüş, isteğinin yerine getirilmesinin zor olduğunu anlatmıştım. Cihan'la daha çok beraber oldum, kimi zaman aynı yerlerde kaldık. Sanırım şubat ayında Akın ve Filiz Yılmazların Sıhhiye'deki evinde birlikte kaldık. Cihan'ın aklı fikri Denizlerin kurtarılması için yapılacak eylemdeydi. Bunun için ısrarla kendisini Mahir'in yanına götürmemi istiyordu. Öyle bir eylemin ancak THKO ve THKP-C tarafından ortak yapılarak başarı-

labileceğine inanmıştı. Birlikte gerçekleştirdikleri firar sırasında da bu konuda aralarında fikir birliği oluşmuş. Aslında Cihan o sıralarda iki örgüt arasında fazla bir ayrım da görmüyordu. Durumu Mahir'e aktardım. Onun isteği üzerine Cihan'ı Mahirlerin kaldığı Kemal Kabaklı ismindeki arkadaşın Abidinpaşa taraflarındaki evine götürdük. Çocuklar gibi sevindi. Evde bir ara Mahir'le ikisi gülüşe gülüşe kâğıt oynuyorlardı. Ondan sonra Kızıldere'de öldürülmelerine kadar birlikte kaldılar.

– Cihan Alptekin'le Ömer Ayna'nın o süreçte ayrıca THKO teşkilatıyla ilişkileri var mıydı?

– THKO'nun fazla bir teşkilatlanması yoktu. Onlara Koray yardım ediyordu. İrtibatlarını o sağlıyordu. Çoğunlukla da bizim çevremizde kaldılar.

Neyse... Füsunların evinden apar topar çıktığımızı anlatıyordum. Biz oradan süratle çıktık, bir taksiye bindik ve alelacele daha önce benim Mehmet Yüksel'le birlikte kaldığımız Müjde Sokak'taki eve gittik. Oysa o evi artık güvenilir bulmadığım için ben bile orada kalmıyordum. Çünkü İstanbul'daki öbür ekipten bilenler vardı. Her an oranın basılma ihtimali vardı ama ilk anda rastgele gidebileceğimiz bir yer bulamadım. İlk önce oraya gittik, sokakta kalmamak için... Bizim ayrılmamızdan bir süre sonra Yavuz Gökmenlerin evi basılmış ve önce Füsun gözaltına alınmış. Yavuz dışarıdaymış. Daha sonra o da gözaltına alındı.

– Yani senin gördüğün adam tahmin ettiğin gibiymiş...

– Evet! Zaten daha sonra Emniyet'te, işkence sırasında, "Orada tam yakalayacaktık, senin yüzünden elimizden kaçırdık!" gibi laflar ediyorlardı.

– Orada ne yapmaya karar verdiniz?

– Ne yapacağımız üzerine konuştuk. Bu artık sona yaklaşmakta olduğumuzun son sinyalleriydi. Orada kalmamız mümkün değildi. O gün ya da ertesi gün Süheyl'in (Kırçak) Çankaya'daki evine geçtik.

Ondan sonraki süreç çok zor geçti. Çünkü örgüt üyesi askerlerin ilişkilerini takip ederek bize ulaşıyorlardı. O zamana kadar asker arkadaşlardan bazıları sivil kesimdeki örgütlenmeye dair epey yer öğrendiği için ilişkiler kısmen de olsa iç içe geçmişti. Bu yüzden operasyonların bizim sivil kanada sıçraması kaçınılmazdı. Nitekim Yavuzların evinden sonra, Mehmet Yüksel'in evinden başlamak üzere bizim yerlerimizden bazıları da basıldı. Aralık ayının başlarıydı. O tarihten sonra 10 veya 11 Mart'ta Koray'ın öldürülmesi ve ertesi gün benim yakalanmama kadar sürekli bir kaçıp kovalamaca yaşadık. Gazeteler her gün büyük başlıklarla Maltepe Cezaevi'nden kaçanlar hakkında, tabii özellikle Mahir hakkında haberler, resimler yayımlıyordu. Artık Ankara'da oldukları

ayyuka çıkmıştı ve köşe bucak aranıyorlardı. Bu süreyi Ankara'da daha önceden, Dev-Genç döneminden tanıdığımız arkadaşların evlerinde saklanarak, sık sık yer değiştirerek ve Denizlerin davasının sonucunu takip ederek geçirdik.

– Peki gittiğiniz ev sahipleri biliyor mu gelenlerin Mahir Çayan, Ertuğrul Kürkçü, Oğuzhan Müftüoğlu olduğunu?

– Çoğunlukla benim geleceğimi, bazen de yanımda birilerinin olacağını bilirlerdi. Bunlar daha önceki süreçten, Dev-Genç sürecinden arkadaşlarımız. Bizim 12 Mart sonrasında örgütsel çalışma içerisinde yer alan arkadaşlardı. Bu günden bakıldığında durum garip gelebilir. Yavuz Gökmen'le Füsun... İkisi de hukuk fakültesinde FKF üyeleriydiler. Polisin, herkesin bildiği insanlardı. Yavuz Önen, Teoman Öztürk, Hülagu (Bulguç), Hüseyin (Tanrıöver), Süheyl ve diğer bize yardım eden, evlerinde kaldığımız insanlar 12 Mart öncesinin siyasi faaliyetleri içinde sosyalist, devrimci insanlar olarak bilinirlerdi. Bir kısmı da çok tanınmış önemli insanlardı. Bir yandan o koşullarda onlar ciddi bir risk alıyorlardı, öte yandan bizim için de ciddi bir riskti.

– Şöyle bir şey oldu mu o dönemde? Mesela sen haber gönderiyorsun, durum müsait mi birilerini getiriyorum diye... Yok abi beni bulaştırmayın bu işe diyen olmadı mı hiç?

– O şekilde olmuyordu ama başka türlü bazı hadiseler olmuştu.

– Nasıl?

– Bir keresinde Kızılay'da Konur Sokak'ta oturan bir arkadaşımızın evinde kalacaktık, önceden geleceğimizi haber verdik, yanımda Mahir'in olacağını da biliyorlardı. Kaldığımız yerden ayrılmak zorundaydık. Evin önüne taksiyle geldik. Mahirler takside beklerken, ben çıktım kapıyı çaldım. Kapı açılmadı. Evde beklemesi gereken insanlar evde yoklardı veya açmıyorlardı. Her gün gazetelerde koca koca resimleri çıkan ve bütün Emniyet teşkilatının peşinde olduğu adamlarla Kızılay'ın göbeğinde...

– Neden beklememişler? Bu bir felaket!

– Sonra, bir yanlışlık olduğu şeklinde açıklamışlardı bana. Zaten daha sonra yeniden oraya geldik, arkadaşlar bir süre orada kaldılar. O an başka gidecek hazır bir yer de olmadığından, bir an ortada kaldık. Apar topar başka bir yere gitmek zorunda kaldık. Nasuh bir ara Yıldız'da bir arkadaşının yanında kalıyordu.

– Çankaya'ya yakın...

– Hayır. Emek Yıldız bloklarının orada bir yerdeydi. Çaresiz oraya gittik. Onlar da şaşırdı, habersiz gelişimizden. Ben Mahirleri orada bırakıp çıktım, kalacak başka bir yer bulduk, oraya geçtik.

– Bozuk atıyor mu Mahir böyle bir durumda, kardeşim getirdin bizi buraya, herif yok evde diye...

– Yani haklı olarak atabilir; ama çok değil en fazla bir-bir buçuk yıl kadar önce, Dev-Genç yönetimine biraz da tesadüfen katılan birisi olarak bana ne söyleyebilirdi ki? Bazen kaldırmaya çalıştığım yükün ağırlığına bakıp bana, "Tek başına bir parti gibisin..." diye moral vermeye çalışırdı. Durum ortadaydı. Kaldığımız evlerdeki insanlar bir süre sonra tedirgin olmaya başlıyorlardı. Çünkü bir sürü silahı, bombası olan adamlarla birliktesin evin içerisinde. Her an basılma tehlikesi içerisinde bir gerginlik, tedirginlik... Çoğu böyle bir hayata alışkın olmayan insanlar... Sokağa çıkıyor, işyerine gidiyor çok normal bir şeymiş gibi; ama aklı evde kalıyor. Akşam dönüyor geliyor... Ama ev her an havaya uçabilir ya da bir şey olabilir... Ev sahibi bir süre sonra herkesten şüphelenmeye başlıyor, evin gözetlenmesinden kuşkulandığını söylüyor. O durumda tabii biz de yavaşça toplanıp gidiyorduk.

Ulaş'ın Ardından Gözyaşı

– Evet... Süheyl'in evindeydiniz en son...

– Evet, Süheyl'in evinde kaldık bir süre. Ulaş'ın öldürüldüğü gece oradaydık. Gece birimiz nöbet tutardı her zaman. Bir gün, sabaha karşı, nöbet tutan Ertuğrul bizi ağlayarak uyandırdı, "Ulaş vurulmuş, ölmüş!" diye... Radyo haberlerinden dinlemiş. Ulaş'ın öldüğünü, sonra Ziya'nın da vurularak yakalandığı haberini böyle öğrendik. Orada Mahir'in ağladığını hatırlıyorum. Ben belki aralarındaki en duygusal insanlardan biriydim ama o an orada donup kaldım.

Milliyet
Fındıkzade'de 03.15'de, Amavutköy'de sabah 7'de silâhlı
ULAŞ ÖLÜ, ZİYA YARALI
ELE GEÇTİ

Ulaş Bardakçı'nın ölümünün ardından *Milliyet*'in manşeti.

Sabah olunca ben evden çıktım. Karlı bir gündü, Ulaş'ın ölümünden çok sarsılmıştım. Özel arkadaşlığım olanlardan biriydi. Çankaya'dan aşağıya yürümeye başladım. Fârâbi Sokak'ta İsrail elçiliğinin önünden yürürken belimdeki tabanca, pantalonumun kemeri biraz bol olduğundan paçamdan aşağı kaydı. Kaldığım evlerden bir arkadaşın pantolonunu giymiştim, biraz bol geliyordu. Az ileride polisler vardı. Tabancayı dizimin altında yakaladım. İçeriden ittire ittire yeniden belime yerleştirdim. Şans

eseri polisler şüphelenip üstümü aramaya falan kalkmadılar. Önlerinden geçip aşağı doğru yürüyüp gittim. Tunalı Hilmi'ye kadar yürüdüm. Denizler hakkında verilen idam cezasının infazını engelleyebilmek için yapılacak bir eylemle ilgili olarak Koray'la buluşacaktım. Tunalı Hilmi Caddesi'nde bir arkadaşın evi vardı, orada buluşurduk. Koray henüz gelmemişti. O ara eve kolejli bir kız öğrenci geldi. Ortaokul öğrencisi veya lise 1, bilmiyorum... Ben gazetelere bakıyordum. Kız birden Ulaş'ın vurulduğundan söz edip onu anlatmaya başladı. Komşularıymış. Ulaş'ın ne kadar iyi, ne kadar güzel bir insan olduğunu anlatmaya başladı. Bu sefer de ben kendimi tutamadım, gözümden yaşlar dökülmeye başladı. Oradakilerin ağladığımı görmemesi için elimdeki gazeteyi biraz kaldırıp gözyaşlarımı saklamaya çalıştım.

5. Bölüm

Çember Daralıyor

– Evet... Kaçma kovalamaca sürüyordu...

– Süheyl'in evine aralık aymın ortalarında gitmiştik. Çankaya Basın Sitesi, Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nün hemen karşısına denk düşen, birtakım elçiliklerin bulunduğu ya da elçilik mensuplarının, belli düzeyde insanların oturduğu bir yerdeydi. Yani etraf polis dolu. Süheyl, çevredeki bazı gelişmelerden şüphelendiğini falan söyledi. Biz de olabilir dedik, önlem alalım. İyice sıkışmaya başlamıştık.

– Hasılı çember giderek daralıyor...

– Çember giderek daralmaya, daha doğrusu kalacak yer konusunda sıkışmaya başlamıştık. Süheyl'in evinden Konur Sokak'ta Hüseyinlerin evine gitmek üzere ayrıldık. Ama o çıkış halini de anlatmam gerekir... Hiçbirimiz araba kullanmasını bilmiyoruz. Sabah akşam televizyon-

da fotoğrafı çıkan adamlar... Bütün gazetelerin manşetlerinde aranan adamların fotoğrafları... Ben de aranıyorum sözde, televizyonda yayınlanan arananlar listesinde benim de resimlerim vardı; ama ben onların yanında sanki normal bir vatandaş gibi olmuştum. Gece gündüz demeden sokaklara çıkıp taksiyle, dolmuşla oraya buraya gidiyordum.
Mahirlerle birlikte olduğumuzda rastgele bir taksiye mecbur olmadıkça binmezdik. İbrahim Dikmeoğlu isminde taksicilik yapan bir arkadaşımız vardı. Çok değerli, yürekli bir insandı. Kızılay'da bir durakları vardı. O durakta sıra beklerken uzaktan bir yerden ona kendimi gösterir, ileride bir yerde beklerdim. O da hiç sorun etmeden sıradan çıkar gelir beni alırdı. İbrahim'in Dikmen'deki evinde de epeyce saklanmıştım. Yine ona haber verdim. Hoşdere Caddesi'ndeki bir duraktan bizi almasını istedim. Ama İbrahim biraz gecikince biz caddenin kenarında beklemek zorunda kaldığımız için gene biraz sıkıntı yaşamıştık. Sonra İbo geldi ve oradan uzaklaştık.
Ben o koşullarda Mahir'in artık yurtdışına çıkmasının daha doğru olduğunu düşünmeye başladım. Bunu onunla konuştum. Bir ara kaldığımız yerde Yavuz Önen de vardı. Bu konuyu o da Mahir'le konuşuyordu. Mahir'in kaçışıyla birlikte büyük bir moral kazanmıştık. Sol açısından bunun çok önemli olduğunu düşünüyordum. Sağ kalmalarının, özellikle Mahir'in sağ kalmasının çok önemli olduğunu düşünüyordum. Yurtdışına çıkması gerektiğini savunduk. Ancak Mahir dışarı çıkma fikrine hiç yanaşmadı.

– Kabul etmezken bir gerekçesi var mıydı?

– Her şeyden önce Denizlerin idamı söz konusuyken yurtdışına çıkmayı kabul edemiyordu. Bunun ötesinde, önceki dönemlerden farklı olarak bu dönemde askeri liderlikle siyasi liderliğin birliği ilkesine vurgu yapıyor; işlerin, eylemlerin başında olması gerektiğini savunuyordu.

– Diyelim ki birilerini kaçırdınız, rehin aldınız vs. Deniz Gezmiş'in, Yusuf Aslan'ın, Hüseyin İnan'ın serbest bırakılması konusunda devletin pazarlığa gireceğine dair sizde bir kanaat var mıydı?

– Bana göre yapılacak eylemde Mahir'in bulunması zaten doğru değildi. Mahir Çayan'ın içinde bulunduğu bir yeri, diyelim önemli bir yabancı elçi rehin alındı, Denizlerin bırakılması bir yana, bana göre hiç düşünmeden elçiyle birlikte havaya uçurmaktan çekinmezlerdi. Bunu onunla konuştuk. Yapılacak bir eylemde kendisinin bulunduğunu anladıkları anda bulundukları yer neresi olursa olsun, ellerindeki rehine kim olursa olsun cuntanın orayı havaya uçurmaktan çekinmeyeceğini söyledim. Bunun için yapılacak eylemde Mahir'in olmasını doğru bulmuyordum. Yapılması gerekeni içeride kalanlar yapabilirdik...

– O ne diyor, yapamazlar mı diyor?

– Firar hareket için büyük bir prestij yaratmıştı, biraz geri çekilip cuntanın eline geçmemeyi başarabilmek bile ilerisi için büyük bir kazanç olur diye düşünüyordum. Ama Mahir'i ikna etmek mümkün olmadı. Bana hep yanlış gelmiştir. Sanırım örgüt içindeki ayrılık olayının da onun tutumunda önemli bir etkisi vardı. Belki şöyle demek daha doğru, eğer parti içindeki o ayrılık hadisesi yaşanmamış olsaydı, her şey daha farklı gelişebilirdi.

Böyle konuşuyorum ama on yıl sonra, aynı hatayı biz de yaptık. 12 Eylül'den sonraki günlerde sıkıştığımız zaman yurtdışına çıkmayarak aynı hataya düştük. Belki aynı ruh halleri içinde...

– Bu kovalamacaların tarihi için aşağı yukarı ne diyebilirsin? Ulaş'ın öldürülmesinden birkaç gün sonra değil mi?

– 19 Şubat'tan sonraki günler, Mart'a doğru... O aralar Cihan'la ben Akın Yılmazların evinde kalıyorduk. Cihan benden sürekli kendisini Mahir'in yanına götürmemi istiyordu. Bunun için çok ısrar ediyordu. O günlerde asker arkadaşlar da kaçak duruma düşmüştü. Salih Veyisoğlu'yla Mehmet Alkaya, Ali Başpınar'ın Keçiören'deki işyerinin mahzeninde kalıyorlardı. İlyas Aydın'ı da bir süre önce oraya geçirmiştik.

İlyas Aydın Vakası

– Sonradan onun ajan olduğu söylendi. Uğur Mumcu da öyle şeyler yazmıştı. Sen bu konuda ne biliyorsun? Neydi bu İlyas Aydın olayı?

– İlyas Aydın, Orhan Savaşçı'nın askeri kesimdeki örgüt ilişkileri içindeki bir yüzbaşıymış. Efraim Elrom'un öldürüldüğü evi kiralayan kişi olarak gazetelerde yer almıştı. Mahirler yargılanırken İlyas Aydın İstanbul'dan kaçıp gelmiş ve Ankara'daki subay arkadaşların evlerinde saklanıyormuş. Ben son dönemde karşılaştığımız zamana kadar tanımıyordum, bir ilgim ve bilgim de olmadı.

– Efraim Elrom olayıyla ilişkisi tespit edildiği için mi kaçıyor?

– Evi tutan o olduğu için kaçak duruma düşmüş. Mahir mahkemeye ilk çıktıklarında bir ara Ulaş'a bir pusula vermek isterken nöbetçi asker görüyor ve pusulayı alıyor. İçerisinde, "Efraim Elrom İlyas Aydın tarafından öldürüldü" şeklinde bir ifade varmış. Bu da gazetelere yansımıştı. Ankara'da askeri kesimdeki örgüt üyelerine karşı operasyonlar başladığı sıralarda bir ara Mahir benden onun kaldığı evin de basılabileceğini, bu yüzden onun oradan alınmasını istemişti. Hatta ev polis tarafından önceden basılmış olabilir diye de hazırlıklı gitmemizi tembihlemişti.

Biz verilen adrese Nasuh'la birlikte ikimiz gittik. Bendeki el bombasını Nasuh'a verdim, o kapıyı çaldı, ben de elimdeki silahla onun birkaç adım arkasındaydım, kapıya polis çıkarsa diye... Kapıyı ev sahibi açtı, rahat bir nefes aldık. Ev sahipleri İlyas'ın evden gittiğini söyledi. Kızılay'da bir fotoğrafçı dükkânı vardı, oraya gitmiş. Koray'la birlikte gidip oradan aldık. Ali Başpınar'ın Keçiören'deki mahzenine götürüp bıraktık.

– Mahir'in hassasiyeti niye? Yani sizi polisin karakol kurması muhtemel bir eve gönderecek kadar...

– Onu bilemiyorum. İlyas Aydın olayı çok karmaşık bir olay, ben de tam olarak çözebilmiş değilim. Biraz da o yüzden anlatıyorum. Mesela Ulaş'ın öldürüldüğü günün ertesinde Keçiören'deki arkadaşların yanına gitmiştim. Arkadaşlar Ulaş'ın ölümünü öğrendiklerinde İlyas'ın ağladığını, daha sonra da oradan çıkıp gittiğini ve geri dönmediğini söylediler, kaçmış yani... Ben Mahirlerin kaldığı yere geldiğimde olayı anlatınca, Mahir hiç duraksamadan "Ajan!" dedi. Alkaya'yla Veyis'e söylendi ve "Nasıl kaçırdılarsa gitsinler yakalayıp getirsinler!" dedi. Ben doğrusu çok şaşırdım. Mahir'e, "Sen adama şimdi ajan diyorsun ama o zaman beni niye öyle birini kurtarmak için, karakol ihtimali olan eve gönderdin" diye sordum. İlyas'ın Ulaş'ın ölümünü duyunca ağladığını anlattım, "Ajan olsa ağlar mı?" diye sordum. Ertuğrul da, "Asıl ajanlar ağlar" diye Türk filmi gibi bir laf etmişti. Halimiz çok hoştu doğrusu.

Bence Mahir baştan itibaren İlyas'tan şüpheleniyordu; ama çok emin olamamıştı. Yani polisle de MİT'le de ilişkisi olduğunu biliyorlar. İkili çalıştığını düşünüyorlar ama esas kime çalıştığım bilemiyorlar. O konuda tereddütteyken, bu kaçma olayım düşününce ajan olduğu kanaatine ulaştı galiba...

– Sonra ne oldu, bulabildiniz mi İlyas Aydın'ı?

– Mümkün olabilir mi? Salih Veyisoğlu'nu gördüğüm zaman Mahir'in talimatım aktardım, "Nasıl kaçırdılarsa o şekilde yakalasınlar" diyor diye.

– Nasıl yakalayacaklar ki adam kaçmış gitmiş...

– Fakat ben İlyas Aydın'ı bir kez daha gördüm. Koray'ın öldürüldüğü gündü. Koray'la buluşacaktık. Taksiyle tam Genelkurmay'ın önünden geçerken, şöyle 15-20 metre kadar ileride o aslanlı merdivenlerin önündeki kaldırımın kenarında, ya karşıya geçmek için ya da taksi beklerken İlyas Aydın'ı gördüm. Onu görünce beni görmemesi için taksıde oturduğum yerde hafifçe eğilerek saklandım, önünden geçip gittik.

– Emin misin İlyas Aydın olduğuna?

– Evet, eminim. Daha sonra Emniyet'te sorgum yapılırken, bana herkesi sordular. Bir sürü şey sordular. Fakat İlyas'la ilgili hiç soru sor-

madılar. Sorguda Birinci Şube Müdürü İhsan Parlak vardı, bir ara fırsat bulup ona, "Niye 'Prenses'i sormuyorsunuz?" diye sordum. O zaman takma adı"Prenses!"

– Kimin?

– İlyas Aydın'ın.

– "Prens" mi yoksa?

– Yok, "Prenses!" Ne bileyim, öyle diyorlardı. Polis müdürüne, "Onu niye sormuyorsunuz bana!" diye aniden sorunca şaşırdı ve "Nereden bileceksin onu sen..." dedi. "Diğerlerini de bilmiyorum ama herkesi soruyorsunuz" dedim. Tepkilerini öğrenmek için, "O ajan değil mi?" dedim: "Sizin adamınız!" Biraz şaşırdılar, sonra da polis müdürü, "Ulan, bu komünistler hem adama 'Prenses' diyorlar hem ajan" diye söylenmekle yetindi.

– Sen ne tür bir sonuç çıkardın bundan? Yani kanaatin ne yönde oluştu?

– İkili oynayan biri olduğu açık. Birileri adına çalıştığı da... Bizim yakalanmamızdan sonra Malatya yöresine gidiyor. Malatya yöresindeki devrimcileri örgütlemeye başlıyor.

– Bu adam deli mi Allah aşkına?

– Oradan Filistin'e gidiyor. Birileriyle ilişki kurup Filistin'e geçiyor. Filistin'de Teslim Töre ve arkadaşları onu yakalıyor, bir eve hapsediyorlar. Gülten Çayan'a haber veriyorlar. Gülten Çayan Paris'ten geliyor. Sorgulanıyor. Teslim Töre'nin bana anlattığına göre adam ajan olduğunu kabul ediyor.

– Öldürülüyor orada...

– Galiba oralarda öldürülmüş. Öyle söylendi. 12 Mart sonrasında Uğur Mumcu "İlyas Aydın nerede" diye yazıp durmuştu, oysa bütün bunları o da biliyordu.

– Peki şey diyeceğim... Eğer gerçekten ajansa, bayağı gözüpek bir ajan olmalı ki ta Filistin'e kadar gidiyor.

– Bu sanırım cesaretten başka bir durum bence... En azından ben Mamak Cezaevi'ne gittikten sonra onun hakkında ajan diye dışarıya haber göndermiştim. Cevdet diye bir SBF öğrencisiyle; İlyas Aydın ajan, Koray Doğan onu Genelkurmay'dan çıkarken görmüş, herkes bilsin dikkatli olsunlar, diye haber gönderdim. Kendim gördüğümü saklayarak. Bir süre sonra Mustafa Ekmekçi de *Cumhuriyet*'teki köşesinde bu konuda, "Koray Doğan İlyas Aydın'ı Genelkurmay'dan çıkarken gördüğü için mi öldürülmüş?.." gibi bir yazı yazmıştı.

– Olayı başka şekilde dramatize etmiş yani...

– Dramatize edilmiş bir şekilde... Koray'ın ölümünü bu işe bağlamışlar, benim gönderdiğim haberden dolayı.

– O günlerde yazdı, değil mi?

– O günlerde... Arşivlerde bulunabilir belki. Böyle yayımlandı, biliniyor yani bizim onun hakkında ajan dediğimiz... Bir yandan da düşünüyorum; buna rağmen Malatya'da, Filistin'de ne işi vardı?

– En azından tedbir alır, değil mi?

– Sadece kendisi değil, onun bağlı olduğunu varsaydığımız kurum açısından da soru işareti var. Deşifre olmuş bir eleman niye böyle kullanılsın?

– Neyi diyorsun peki?

– Ne olduğunu, kimin nesi olduğunu bilmiyorum; ama farklı bir şekilde çalışıyor olabilir.

– Bu saatten sonra anlaşılması da artık çok zor...

– Bu olayla ilgili 90'lı yılların ortalarında *Yeniden* dergisinde bunları yazdım. Sonra Ertuğrul'a da sordum, senin kanaatin ne diye. "Sen söylenecek her şeyi söylemişsin" dedi. Onun da bir adım sonrasına dair bir kanaati yoktu. Aslında İlyas Aydm olayını en iyi bilmesi gereken kişi Yüzbaşı Orhan Savaşçı'dır. İstanbul'da THKP-C davasında yargılandığımız sırada ona da İlyas Aydın'ın MİT görevlisi olup olmadığını sormuştum. O da bana, "MİT nasıl bir örgüt?" diye bir soru sormaktan öteye bir şey söylememişti.

Koray Doğan'ın Öldürülmesi

– Kaldığımız yere dönersek... Mart ayı artık, galiba ilk büyük darbe Koray Doğan'ın öldürülmesi oldu o günlerde. Nerede öldürüldü?

– Koray 9 Mart'ta vuruldu. Aşağı Ayrancı'da Meneviş Sokak'taki Nervin Tan'ın evinin önünde.

– Mahirler mart ayının başlarında Bahçelievler'de 32. Sokak'ta Ali Rıza Yurtsever isminde bir arkadaşın evine geçtiler. Ali Rıza o sıralarda evde yoktu. Yalnızca Ali Rıza'nın 70-80 yaşlarında Türkçe bilmeyen annesiyle 12 yaşlarında Ferdane adında bir kız çocuğu vardı.

– Türkçe bilmeyen derken, Kürt mü yani?

– Evet...

– Ali Rıza nerede?

– O sıralarda Ali Rıza'nm başından tatsız bir hadise geçmiş, o konuyla ilgili Tunceli taraflarına gitmişti.

– Ali Rıza'nın bilgisi dahilinde mi, sizin eve gidişiniz?

– Onunla daha çok Selahattin irtibat kuruyordu. Ama onun evi daha önce de kullanıldığı için tabii ki bilgisi dahilindedir.

– Sen, Ertuğrul ve Mahir var'değil mi?

– Cihan da onlarla birlikte oraya gelmişti. Ben orada kalmadım. Daha çok dışarıdaki işlerle uğraşıyordum. Denizler hakkındaki adli süreç hızla sona doğru gidiyordu ve idamları durduracak bir hukuki gelişme olanağı da giderek zayıflıyordu. O konuda ne yapabiliriz konusunda bir çalışma vardı.
Öldürülmesinden bir gün önce, 8 Mart'ta Koray'la buluşarak akşam Hoşdere Caddesi'nde bir evde kaldık. Onun ODTÜ'den arkadaşlarının kaldığı bir evdi. Akşam geç vakitlere kadar arkadaşlarıyla birlikte kâğıt oynayıp yattık. Koray sabah erkenden çıktı. Daha sonra bizim kaldığımız evin civarında Feyyaz Kurşuncu'yla buluşup onunla birlikte benim yanıma geleceklerdi. Feyyaz'la buluşmadan önce, biraz aşağıda, Aşağı Ayrancı Meneviş Sokak'ta nişanlısı Nervin Tan ve kardeşinin kaldığı ev vardı, oraya uğramak istiyor. Kapıyı çalınca karşısına polis Ümit Erdal çıkıyor. Ev basılmış.
– **Ümit Erdal?**
– Birinci Şube'den... Emniyet'teki işkence operasyonlarında başkomiser. Daha sonra 70'li yıllarda bir silahlı saldırıya uğramıştı.
– **Evet, oradan hatırlıyorum.**
– Koray'ı yakalıyorlar ama o fırlayıp kaçıyor. Hatta ceketi polislerin elinde kalıyor. Arkasından ateş ediyorlar, yaralanıyor. Karşıda bir inşaat var, yaralı halde oraya atıyor kendisini... Orada yaralı olarak yakalıyorlar.
Ben kaldığımız evde olanlardan habersiz bekliyordum. Epey bir zaman geçti, Koray dönmedi. Kaldığımız evin penceresi Hoşdere Caddesi'ne bakıyordu. Feyyaz Kurşuncu'nun da bir-iki kere evin önünden geçtiğini gördüm. Bir aksilik olduğunu anladım.
Biraz sonra... Tosun diye Koray'a fizik olarak çok benzeyen ODTÜ'lü bir arkadaş vardı. O, telaşla eve geldi. Bana, "Koray'ın üstünde ne vardı?" diye sordu. Benim, "Ne oldu, ne diyorsun?" sorularıma gene, "Koray'ın üstünde ne vardı?" diye ısrarla soruyor. Sonra anlattı. Ayrancı'dan bir dolmuşa binmiş. Koray'ın nişanlısının evinin civarında iki kadın dolmuşa biniyor... Birbirleriyle konuşurken, "Şurada beyaz gömlekli, kravatlı bir çocuğu vurdular" diye bir şeyler söylüyorlar. Tosun da Koray'ın vurulmuş olabileceğini düşünüyor.
– **Kızların evinin orada olduğunu biliyor herhalde...**
– Evet, tabii ki biliyor. Hepsi arkadaş. Dolmuştan inip, doğru bizim kaldığımız eve gelmiş. Koray gerçekten beyaz gömlekli, kravatlıydı. Onun olduğu artık kesin gibiydi.
– **Ölümü nasıl oluyor peki?**
– Mahirlerin takibi çerçevesinde örgüt üyesi askerlerin çoğu yakalan-

mıştı. Mahir'in yerini öğrenmek için sorgulanırken benim ismimi veriyorlar, nerede olduklarını o biliyor diye... Benimle de Koray vasıtasıyla irtibat kurduklarını söylüyorlar. Bu şekilde önce Koray'm babasının Emek'teki evleri basılıyor, sonra nişanlısının evi. Koray'ı yaralı halde yakaladıktan sonra hastaneye götürmüyorlar. Polis otosunda sorgulamaya çalışıyorlar. Kan kaybından ölüyor.

Akşam Mahirlerin kaldığı Bahçeli'deki eve gittim. Onlar haberi radyodan dinlemişler, Koray Doğan isminde bir öğrenci çatışmada öldürüldü diye... Üzüntü içinde, nasıl olduğunu sordular. O dönemde kaybettiklerimiz arasında ismi çok bilinmez ama Koray gerçekten bizim için çok önemliydi. Bir yıllık kaçaklık dönemimizdeki en yakın arkadaşlarımdan biri olmuştu. Ankara'da Denizlerin kurtarılması için yapılacak eylem planlarıyla ilgili her şey biraz da ona bağlıydı.

– **Koray Doğan'ın öldürülmesinin hemen ardından sen de yakalandın sanırım. Nasıl oldu?**

– O akşam oradan ayrıldım. Ayrılırken bana, "Dikkat et!" dedi Mahir, "sakın sen de yakalanma!.." Son görüşüm oldu onları. Çıktım; ama artık düzenli kalacak yerim falan da yoktu. Dedeman Sineması'nın karşısındaki sokakta, zannediyorum Kennedy veya Kızılırmak... Onun devamı olabilir. Orada ODTÜ'lü arkadaşların kaldığı bir yer vardı üst katta, oraya gittim. Evde kimse yoktu, ev biraz dağınıktı.

Sona Doğru...

– Evin anahtarı mı vardı?

– Evet, anahtar vardı, içerisi çok dağınıktı. Basılmış veya evdekiler apar topar evi terk etmiş olmalıydılar. Orada bulunan giyeceklerle üzerimdeki elbiseleri değiştirip çıktım. Çıkışta etrafta kimse yoktu.

Ayrancı'da Güvenlik Caddesi üzerinde SBF'li üç kız arkadaşın kaldığı bir ev vardı. Bir ara birkaç gün orada kalmıştım, oraya uğradım. Evde annelerinin olduğunu öğrenince ayrıldım. O geceyi başka bir evde geçirdim.

Ertesi gün, bir telefon kulübesinden Nasuh'un kaldığı evi aradım. Telefonu açanlar polisti. Orası da basılmış ve onlar da yakalanmıştı. Ulus'tan dolmuşa binerek Keçiören'e gittim. Orada Selahattin Güleç'in kaldığı Selçuk ve Nevin İnançların evi vardı. Karı koca tutmuşlardı o evi ve zaman zaman bizim arkadaşlarımızın da gidip kaldıkları bir yerdi. Selahattin Güleç orada kalıyordu. Maksadım orada Selahattin'i bularak ondan yardım istemekti.

Kapıyı çaldım, içeride telaşlı bir hareketlenme oldu. Bizim Selahattin

biraz sakar bir tipti, telaşlı, paldır küldür hareket eden... Herhalde o an basiretim bağlandı, belki tüm olup bitenlerden, Koray'ın ölümünden falan... İçeriden gelen hareketliliği Selahattin'in sakarlığına yordum. Kapı hızla açıldı, iki polis üstüme çullandı. Belimde emniyeti açık, mermi ağzına sürülmüş bir 14'lü tabanca vardı, ona sarılmaya çalıştım. Üstüme çullandılar, boğuştuk bir süre. Ama zaten onlara göre fazla çelimsiz biriydim, birisi beni kucakladı, birisi tabancasını boğazıma dayadı. Polisin heyecandan elleri titriyordu. Öylece yakalandım.

– O evin kim tarafından verildiği konusunda bir fikrin yok anladığım kadarıyla...

– Yok! İlyas veya önceden yakalanan arkadaşlar... Koray'ın vurulduğu ev, Mehmet Yüksel'in, Füsunların evleri, Ali Butto'nun (Başpınar) dükkânı ve diğerleri İstanbul'daki firar operasyonunun ardından gelen operasyonlarla deşifre olmuştu.

Ankara Emniyet Müdürlüğü, Mart 1972.

– Yakaladıklarında hemen Birinci Şube'ye mi götürdüler?

– Hayır, Emniyet'ten gelip almaları için bir süre bekledik karakol kurulan evin içinde... Beni kelepçeleyip bir koltuğa oturttular ve merkeze haber verdiler.

Tabii yakalanmış olmam benim için büyük bir hayal kırıklığıydı. O zamana kadar sağ yakalanacağımı hiç düşünmemiştim. Bir an her şeyin sonu gelmiş gibi, dipsiz bir kuyuya düşmüş gibi bir duyguya kapıldım.

O güne kadar sadece bir kez polis tarafından gözaltına alınmıştım. O da sadece bir gece nezarette kalma şeklinde. Bu yüzden hiç işkence de görmemiştim. Hatta herhangi bir şekilde ciddi bir dayak yemişliğim bile yoktu. Şimdi önümde esaslı bir işkenceli sorgu vardı.

Korkmadığımı söyleyemem. Üstelik üzerimde çok büyük bir yükle yakalandım. Maltepe Cezaevi'nden kaçmış olan Cihanlar, Mahirler, ayrıca zaten kaçak durumda olan başkaları; Hüdai, Kazım, Zafer ve diğerleri. Hepsinin yerlerini biliyordum. Bunu polisin de biliyor olmasından korkuyordum.

– Polisin bilgisi derken, senin bunları bildiğin konusunda mı?

– Evet, yakalanış şeklim de zaten onu gösteriyordu.

Sonradan öğrendiğime göre, benim ismim yakalanan özellikle asker kökenli arkadaşların Mahir'in yerini söyletmek için sorgulanmaları sırasında ortaya çıkmış. Bunun üzerine önce beni yakalayarak Mahirlere, bana da Koray vasıtasıyla ulaşmayı hesaplamışlar. Bu arada belki biraz da saçma bir şekilde aynı anda Anamur'daki evlerimiz, akrabaların evleri, dağ başında bir eski su değirmenimiz vardı, orası dahil her yeri basıp aramış, yakınlarımı sorgulamışlar.

Bu yüzden üzerimde çok büyük bir yük, kaldırmakta zorlanacağım bir sorumlulukla yakalanmıştım. İşkenceden korkmak tabii ki normal; ancak ben işkencede çekeceğim acıdan çok, orada yanlış bir şey yapıp arkadaşlarıma zarar vermekten korkuyordum. Onun endişesi içerisindeydim.

– Mahirler en son bıraktığın evde mi o sırada?

– Evet, bıraktığım evde sıkışıp kalmışlardı ve gidecek bir yerleri de yoktu. Yakalandığımı anlayınca oradan çıkıp başka bir yere de gidemezlerdi. Zaten neredeyse benim bilmediğim hiçbir yer de yoktu.

Feyyaz Kurşuncu'ya, sanırım Koray öldürüldüğü gün, yani ben yakalanmadan bir gün önce, "Bana bir şey olursa, Bahçelievler 32. Sokak'ta şu numaralı eve git, orada bazı arkadaşlar var, onları bul!.." diye bir şeyler söylemiştim. Ondan başka da kimse yoktu orada olduklarını bilen. Sonradan öğrendiğime göre akşam ben eve gelmeyince Mahirler yakalandığımı anlamışlar. Evdeki küçük kız, Ferdane, onu gönderip Feyyaz'ı bulmuşlar. Feyyaz'ın daha sonra Selimiye Cezaevi'ndeyken bana anlattığına göre, benim Ankara'da onları bıraktığım Bahçeli'deki evden ayrılıp ayrılmamayı konuşmuşlar. Mahir, "Buradan ayrılmayalım" demiş; benim en son vereceğim yerin orası olduğunu söylemiş. Belki hesap doğru ama çok büyük bir risk. Bir süre direnip belli bir zaman kazandıktan sonra nasıl olsa çıkmışlardır diye orayı söylemiş olsam, benim de felaketim olurdu. Ama işte, belki mecbur oldukları için öyle düşünmüşler. Karadeniz'e gidinceye kadar o evde kalmaya devam etmişler.

Neyse... Beni kelepçeledikleri yerde endişeler içinde bir süre bekledim. Sonra iki sivil polis geldi beni Emniyet'e götürdü. Emniyet'te birtakım işlemler yaptılar, bir odada bir süre beklettiler. Orada bir ara Yavuz Önen'i de gördüm. Demek onu da birileri söylemiş, gözaltına almışlardı. Sonra başka iki sivil polis geldi, "Haydi gidiyoruz!" dediler. Aşağı indik, gözlerimi bağlayıp bir araca bindirdiler, Emniyet Sarayı'ndan

ayrıldık. Epey gittikten sonra araba toprak bir yoldan ilerlemeye başladı. Kuş sesleri duydum, artık Ankara'ya bahar geliyordu. Bir yerde durduk. Arabadan indirdiler, bir gürültü patırtı, bağrış çağrış içinde bir merdivenden indirip bir odaya soktular.

– Polisler bağırıyor değil mi?

– Herhalde. Gözlerim bağlıydı.

– Bağrış çağrış deyince, başka mahkûmların sesleri değil yani...

– Sanırım daha çok askerler. Biri, "Lan sen Anamurlu musun, Anamur'dan böyle şerefsiz çıkar mı" gibi bir şeyler de söyledi. Biri, "Şimdi öldün sen!" dedi. Bodrum gibi bir yerde bir odaya soktular ve girer girmez birisi bir yumruk çaktı. Şöyle hafıften geriye doğru uçarak yere düştüm. Sonra filmlerdeki dayak sahneleri gibi, ortalarına alıp sürekli küfür ederek kaldırıp kaldırıp dövdüler bir süre. Öyle sakatlamadan, temiz bir dayak atıyorlardı doğrusu.

Sonra durdular, "Konuşacak mısın?" dediler. Ben, "Ne konuşacağım" dedim, "Konuşacak bir şey yok ki ben Dev-Genç yöneticisiyim..." dedim. Sonradan Ümit Erdal olduğunu öğrendiğim kişi, "Yok, bu böyle konuşmaz, yatırın!" dedi. Yıktılar. Falaka ve elektrik işkencesiyle tanışmam böyle başladı. Önce ayaklarıma sopayla vurmaya başladılar. O zamana kadar hiç tatmadığım bir acıydı. Bir süre öyle devam ettikten sonra ilk soruları, "Mahir nerede?" oldu. Tabii ben, "Ne Mahir'i; ben Mahir'i falan görmedim, zaten çok tanımıyorum" dedim. "Yok canım!" dediler: "Yavuzların evinden çıktıktan sonra nereye gittiniz?" Yaşadığımız hadiselerin ortasından girdiler.

– Demek ki takip edildiğinize dair kuşkun doğruymuş...

– Evet... Ben haberim yok, bilmiyorum falan diye inkâr ettikçe sürekli şurada şöyle yapmadınız mı, şuraya gitmediniz mi gibi, sahip oldukları bilgileri sıralayıp biz her şeyi biliyoruz havası vermeye çalışıyorlardı. İlk kez işkenceli sorguya maruz kalıyordum. Hani öyle tabiat olarak çok şiddet görmüş geçirmiş biri değildim. Bana işkenceyi Ümit Erdal yapıyordu. Ona, "Binbaşım!" diye hitap ediyorlardı. İşkencede gözlerim bağlı değildi. O zamanki işkence tabii 12 Eylül dönemindeki kadar gelişmiş değil. Askı falan yok; sürekli falaka, elektrik ve aşağılayıcı yöntemlerle işkence yapıyorlardı. Kısa sürede sonuç alabilmek için biraz ağır bir şekilde işkenceyle benden bilgi almaya çalışıyorlardı. Aradıkları kişiler bulundukları yerden kaçmasınlar diye... Ben pek küfürbaz biri değilim; ama öyle kötü muameleye de alışık biri değilim ya, bir ara elimde olmadan işkence tezgâhında yattığım yerden işkencecilere küfretmeye başladım. Ümit Erdal yediği küfürlerden sinirlendi, işkenceyi kesip, "Ne küfrediyorsun lan!" diye başımı tekmelemeye başladı.

– Kendine bir taktik belirlemedin mi?

– Yakalanmadan önce Orhan Savaşçı'nın Mahirlerle beraber konuşurken anlattığı bir konu vardı. Polislerin ya da MİT'in elinde insanları konuşturmak için birtakım ilaçlar olduğu ama bunu her zaman denemedikleri; çünkü iğne yapılan kişi üzerinde çok olumsuz etki bıraktığı, hayatının...

– Kaydığı...

– Öyle bir şeydi. Onun için pek kullanılmadığı gibi bir şeyler söylemişti. Ne kadar doğruydu bilmiyorum ama o hikâye de gelip aklıma takıldı. Yani bunlar benim Mahirlerin yerini bildiğimi ve söylemediğimi anlarlarsa bu yönteme başvurabilirler mi diye... Bunun benim üzerimde yapabileceği tahribattan çok, sonuçta o bilgiyi onlara vermenin sonuçları korkutuyordu.

Bu yüzden o zamana kadar ortaya çıkmış olan ilişkileri kabul ederek, Mahirlerin nerede olduklarını bilmediğim konusunda inandırıcı bir ifade vermeye karar verdim.

Bu şekilde o zamana kadar öğrendikleri hususları kabul ederek, sürekli yer değiştirdikleri için Mahirlerin nerede olduğunu bilmediğimi söyledim. Tuzluçayır taraflarında bir yer tarif ederek, oraya gitmiş olabileceklerini söyledim. Mahirlerle birlikte gittiğimizi bildikleri yerleri falan anlattım... Onları en son Dedeman Sineması yakınlarındaki Raşit isminde ODTÜ'lü arkadaşın evinde bıraktığımı, yakalanmadan bir gün önce gittiğimde orada kimsenin olmadığını, evin içinin dağınık olduğunu anlattım.

– Elbiseni değiştirdiğin ev galiba...

– Evet, orayı anlattım. "İçeride bir karışıklık vardı, kimse yoktu, orayı terk edip gitmişler, onlarla irtibatımı kaybettim" dedim. Mahirlere benimle irtibatları koparsa gidebilecekleri bir yer söylediğimi anlatarak muhtemelen orada olduklarını söyledim. Mamak'ta, Tuzluçayır'ın arka taraflarında bir yerden söz ettim. Adres istiyorlar veremiyorum. Zaten adres olarak bilmiyorum. Biraz tarif ettim.

– Kimindi o ev?

– Aslında orada ev falan yoktu. Hatırladığım kadarıyla merdiven altında bir odacık, kümes gibi bir yer. Saffet Alp, Karadeniz'e gitmeden önce bir-iki gece orada saklandı. Mahirlerin oraya gitmeleri mümkün değildi, zaten bilemezler de! Maksadım, gecekondu bölgesine gidilecek, yeri göstermek için mecburen beni de götürecekler.

İşkencecilerin hepsi beni bırakıp gitti. Cebeci'den itibaren bütün bölgeyi kuşatmışlar. Akşam üzeri, geceyi bile beklemeden baskına gidildi. Tabii yeri göstermek üzere beni de götürdüler. Bahsettiğim yeri uzaktan

gösterdim, silahlı asker ve polisler etrafı iyice sardı, önlerine beni alarak merdiven altına yaklaşıldı. Önden beni sürüyorlar ki içeriden ateş açarlarsa ilk ben vurulacağım. İnandırıcı olmak için, "Beni vurun, yerinizi söyledim!" falan diye bağırdım. Etraftaki evlerden insanlar seyrediyorlardı. Tabii orada hiçbir şey bulunmadı. Daha orada tepeme bindiler; bizi kandırdın, yalan söyledin diye. Geri götürdüler ve işkenceye devam ettiler.

Ben doğru söylediğimde ısrar ettim, sürekli aynı şeyi anlattım. Mahirlere yardım ettiğimi, onları bazı yerlere götürdüğümü; ama işte o şekilde onlarla irtibatımın koptuğunu söyleyip durdum. Arada biraz nefes alabilmek, zaman kazanabilmek için şurada da olabilirler, burada da olabilirler diye birtakım yerler gösterdim. O şekilde sanırım üç-dört gün kadar bir zaman geçti.

Bunlardan birinde başıma tatsız bir hadise de geldi. Bunu da burada kaydetmeden geçmeyelim. Hatırladığım kadarıyla Mustafa Coşkun isminde bir arkadaş vardı. Sıkıyönetimin ilk günlerinde onunla gecekondu tarzı bir yerde görüşmüştük. Yanında İhsan Doğan adında bir başka arkadaş da vardı. Sonraki yıllarda *Hürriyet* gazetesinin nedense ikide bir "kızıl avukat" diye manşetlere taşıdığı bir arkadaş...

– Ev nerede?

– Cebeci'de, hukuk fakültesinin üst taraflarında bir yerdeydi. Onların daha sonra oradan ayrıldıklarını biliyordum. Burada olabilirler, diye orayı söyledim. Yine adres yok ve yine önde ben, oraya gidildi. İçeri daracık bir yerden giriliyor. Yine aynı şey, ateş ederlerse beni vuracaklar, en önde benim. Zile bastılar, hemen kapının sol tarafında bir pencere var. İçeriden ışıklar yanınca pencere camından Aydın Çubukçu'yu gördüm. Kapı çalınca uyanmış, yatağın üzerinde pijamasıyla oturmuş halde. Bir de yanında hukuk fakültesinden tanıdığım Umur Aksan adında bir arkadaş. Beynimden vurulmuşa döndüm. Benim için büyük bir talihsizlikti. Çünkü Aydın, Ziraat Bankası soygunundan aranıyordu. Öyle rastgele aranan biri de değil!

– Zaten uzun yıllar yattı değil mi?

– Aydın çok uzun yıllar, 18 yıl kadar hapiste kaldı sonra.

– Hatta 12 Mart'ın en çok yatan ismiydi değil mi?

– Evet! Baskın ekibinin başında Tevfik Türün vardı, o zamanki Ankara Sıkıyönetim Komutanı... Bütün baskınlara katılıyordu. Geldi Tevfik Türün koluma girdi, hafif tertip sürüye sürüye kimsenin olmadığı bir tarafa doğru beni yürüttü. Sözde ötekiler duymasın diye yavaş bir sesle, "Bak" dedi, "evladım seni öldürecekler. Az sonra kurşuna dizecekler. Ben seni kurtarırım. Bana söyle, senin söylediğini kimseye söylemem.

Mahir'in yerini bana söyle, seni kurtaracağım. Hemen yurtdışına gönderirim seni." Oyun oynar gibi beni kandırmaya çalışıyordu. Ben de eğildim kulağına, fısıldayarak, "Paşam" dedim, "Bilsem söylemez miyim, bilmiyorum; bana boşuna o kadar işkence yapıyorlar."
Sonra götürdüler, bir süre daha işkence ettiler. Bu şekilde epey bir zaman geçti. Sonunda benden umudu kesmeye başladılar. Bir ara bana işkence yaparken diğer arkadaşlardan bazılarını getirip, Selahattin'i, Nasuh'u, "Bak işte Oğuz'a işkence yapıyoruz, sen söyle!" diye onlara baskı yapıyorlardı. Güya onlar beni işkenceden kurtarmak için bildikleri bir şey varsa söyleyecekler.

– Neyi söyle diyorlar?

– Tabii asıl Mahir'in kaldığı yeri ve diğer arkadaşları soruyorlar onlara... Ama zaten onlar bilmiyordu.

– Sana Mahirlerden başka kimseyi sormuyorlar mı?

– Diğer arkadaşları da soruyorlardı ama asıl aradıkları Mahir'di. Özellikle Sinan Kazım'ı ve Hüdai'yi soruyorlardı. Ben onların güneye gittiklerini söyledim. "Sinan Kazım ve Hüdai ile bir gün buluştuk, onları arabayla Dikmen'in arka taraflarında bir yere götürdük, Ankara çıkışlarında kontrol olduğu için araziden güneye doğru gideceklerdi" diye bir hikâye anlattım. Bunlar Karadeniz'e gittiler ya, Akdeniz tarafına, ters tarafa sevk edeyim diye öyle bir ifade vermiştim.
Sonraki dönemde örgüt içindeki ayrılığın bir devamı olarak, o zamana kadar yaşanan her şeyin aslında bir oyun ve provokasyon olduğu, Mahirlerin hapishaneden kaçmasına bilerek göz yumulduğu, polisin ve MİT'in her şeyi bildiği türünden iddialar ortaya atıldı. Bu tür komplo teorileri bugün de değişik çevreler tarafından ileri sürülüyor. Hatta Mahirler Ankara'dayken de Karadeniz'e giderlerken de aslında takip altında oldukları iddia edildi. Ertuğrul da mahkemedeki ifadesinde anlatmıştı. Karadeniz'e giderlerken yolda yük taşıyan kamyonların tartıldığı bir kantarda tartıya çekilen kamyonda fazla ağırlık olmasına rağmen kamyonda hiç arama yapılmamış. İşte bu da o tür iddiaların bir kanıtı olarak ileri sürülüyordu.
Benim o zaman Emniyet'te yaşadıklarım, tanık olduklarım bu tür iddiaların gerçekle ilgisinin olmadığını gösterir. Örneğin işkence ekibinin başında Birinci Şube Müdürü İhsan Parlak vardı. İşkence seanslarına bizzat katılıyor, kenardan sorular soruyor, talimat veriyordu. Diğerleri ona, "Albayım!" diye hitap ediyordu. Zaman zaman bana tekrar tekrar aynı soruları sorarak yalan söyleyip söylemediğimi anlamak istiyordu. Mahirlerin yerini artık benden öğrenmekten umudunu kesmeye başlayınca, belki de bilsem bile artık orayı terk etmiş olacaklarını düşünerek,

bu defa onların ne yapmayı düşündüklerini öğrenmeye çalışıyordu. Öyle bir sorgu esnasında Mahirlerin güneye geçerek Kıbrıs üzerinden yurtdışına çıkmaya çalışabileceklerini tahmin ettiğimi söyledim. Mahirlerin bir ara kendi aralarında Doktor Hikmet'in Alanya'dan kayıkla Kıbrıs'a geçip oradan yurtdışına kaçtığından bahsettiklerini duyduğumu anlattım. "Ankara'nın çıkışları kontrol altında, nasıl çıkacaklar" sorusuna karşı da gene araziden yürüyerek Ankara dışına çıkabileceklerini anlattım.

– Yediler mi peki?

– Benim bu anlatımım üzerine Akdeniz sahillerinde epey tertibat almışlar. Her tarafa hücumbotlar falan sevk etmişler... Alanya-Antalya sahillerini kontrol altına almışlar.

Kazımların ve Mahirlerin Karadeniz'de olduğu anlaşılınca İhsan Parlak hışımla zincirli olduğum odaya geldi. "Hani ulan Akdeniz'e gideceklerdi? Kazımlar Karadeniz'deymiş, niye yalan söyledin?.." diye bana saldırdı. Zincirli olduğum karyolaya çıkıp üstümde tepinmeye, göğsümü kafamı tekmelemeye başladı, ayakkabısının ökçesiyle alnıma vurdu. Bir yandan da, "Devleti bir sürü zarara soktun!" diye küfrediyordu. Alnımdaki yara izi uzun yıllar geçmedi. Bütün bunlar, tabii eğer işkence odalarında sahnelenen bir oyun değilse, Mahirlerin firardan sonra sürekli takip altında olduklarına dair iddiaların doğru olmadığını gösterir. Hatta o sıra benim anlatımlarım nedeniyle biraz trajikomik bir hadise de yaşanmış. Tuğrul Paşaoğlu, Ankara'da operasyonlar başlayınca, ortalık karışıyor, ayak altından kaçayım diye Side'ye gidip bir pansiyona yerleşmiş. Bir sabah uyanınca her tarafın sarılmış olduğunu görmüş. Polisler onun da Mahirlerin takımından olduğunu biliyorlar ya, yakalayıp Antalya Emniyeti'nde, "Oğuzhan söyledi, sen buradan motor tutup Mahirleri kaçıracakmışsın!" diye iki gün işkence yapmışlar.

– Ama senin Tuğrul'la bir alakan yok. Yani Side'de olduğunu falan bilmiyorsun...

– Tabii ki yok, nereden bileceğim Tuğrul'un nerede olduğunu... O bizden uzaklaşmıştı, daha doğrusu 12 Mart sonrasında benim hiç ilgim olmamıştı. Neyse, zaten Mahirlerin Karadeniz'de olduklarını öğrenince onu da bırakıyorlar.

Beni ilk götürdükleri bu işkence yerinde ne kadar kaldığımı tam hatırlamıyorum. Bir süre sonra beni oradan alıp gözlerimi bağlayarak başka bir yere götürdüler. Gene bir binanın bodrum katındaki bir odada bir somyaya ayaklarımdan zincirlediler. Muhtemelen artık benden Mahirlere ulaşamayacaklarını anlamışlar ve dışarıda yeni bir iz yakalamışlardı.

– Nerede oldu bu, arabayla mı gittiniz yoksa aynı mekânın içinde mi?

– Arabayla götürdüler. Daha sonra Etimesgut'taki askeriyenin içinde bir işkence merkezi olduğunu öğrendim ama görme imkânım olmadı. Uçak sesleri geliyordu, uzaktan tren düdükleri duyuluyordu.

– İlk gittiğin yerle ilgili bir bilgin yok galiba...

– Yok! Bir ara ilk yerin Emek'teki MİT binası içinde bir yer olduğu söylendi. Ama ben oranın da Etimesgut içinde olduğunu sanıyorum.

– Sonra konuşmadınız mı hiç, nereydi orası gibi?

– Çok konuşuldu tabii. Sadece biz değil ki herkes oralardan geçmişti. Etimesgut içinde bir yerler olduğu hep söylendi duruldu. Uzun yıllar, cezaevinden çıktıktan sonra, İstanbul'a gidip gelişlerde hep uzaktan oralardaki askeri binalara bakarım, acaba hangisiydi diye.

Neyse, yeni gittiğimiz yerde çok zaman geçmeden, yeni yakalananlar getirilmeye başlandı.

– Kimler geldi?

– Önce Ülker adındaki SBF öğrencisi bir kız arkadaşı getirdiler. Arkasından Kemal Kabaklı. Benim zincirlendiğim odanın karşısında işkence yapılan bir oda vardı. Orada sorgu devam ediyordu. Onlara yapılan sorgulardan Mahirlerin izlerini yakaladıklarını anladım. Yeni gelenlere Feyyaz'ı sormaya başladılar. Sonrası çorap söküğü gibi geldi. Kazımların, Mahirlerin, Karadeniz'de olduğu ortaya çıktı. Ondan sonra Karadeniz'den, Fatsa'dan, Ordu'dan arkadaşları, köylüleri getirerek onları işkenceli sorguya aldılar. Fikri Sönmez, Hüseyin, Avni, Yusuf (Atasoy) ve diğerleri.

– Sen oradayken mi?

– Ben oradayken, evet... Onları sorgulamaya başladılar. Karadeniz'deki operasyonlar sırasında tutuklananlar arasında bulunan ve Selimiye Cezaevi'nde birlikte yargılandığımız Fikri Sönmez yıllar sonra Fatsa'nın belediye başkanı oldu. Aynı operasyonda 12 yaşında bir çocuk da vardı. Bizimkilerin hükümete taleplerini bildirmek için yazacakları daktiloyu onlara getiren 12 yaşındaki bu çocuk, Kızıldere'de katledilen Ahmet Atasoy'un yeğeniydi, Yusuf Atasoy. Ankara'da savcılık ifademin alınması sırasında karşılaştığım Yusuf, daha sonra Devrimci Yol'un Fatsa sorumlusu oldu.

– Evet, Karadeniz'den gelenleri sorguluyorlardı...

– Onlardan ifade alırlarken zaten İngilizler kaçırılmış. Birdenbire her şeyi bırakıp Karadeniz'e gittiler. İhsan Parlak demin anlattığım şekilde kafamı yardıktan sonra etrafındakilere, "Bunu ben gelinceye kadar bırakmayın, gelince canına okuyacağım!" diye tembih ederek çıkıp gitti.

– O da Kızıldere'ye mi gitti acaba?

– Tabii! Kızıldere'ye gittiler, İhsan Parlak, Ümir Erdal ve bütün işkence

ekibi. Orada işkence sırasında kabul ettiğim şeylere dayanarak bir ifade tutanağı hazırlanmıştı. İşte, THKP-C sempatizanıyım, Mahir Çayan ve arkadaşlarının Ankara'da saklanmalarına yardım ettim, tarzında bir ifade. Ümit Erdal, özellikle THKP-C sempatizanı olduğum şeklindeki ifademi yazdırırken, "Bizi kandırdığını sanma; ama şimdi seninle uğraşacak vaktimiz yok!" diyerek söyleniyordu. Sonra beni bırakıp gittiler.

– **Nereye bıraktılar?**

– Emniyet Müdürlüğü'ne gönderdiler.

– **Rahatlamışsındır...**

– Bir yandan işkencehaneden kurtulmanın verdiği bir rahatlama; ama bir yandan da dışarıdakilerin durumunun giderek kötüye gitmesinden kaynaklanan bir endişe vardı.

Şimdi işkence yapılan yerden Emniyet'e götürdükleri zamana dair aklımda kalan hemen hiçbir şey yok gibi. Hatırladığım tek şey şu: Polisler yakalandığım zaman teslim aldıkları eşyalarımı geri verirken, "Bak bakalım başka bir şeyin var mıydı?" dediler. Eşyalarıma baktım, o anda nereden aklıma geldi bilmiyorum, ciddi bir şekilde, "Bir de 14'lü tabancam vardı!" dedim. Adamlar şaşkın şaşkın yüzüme baktılar; ama bir şey yapmadılar.

Acı Haber

– **Sonra Mamak'a herhalde...**

– Evet, Mamak'a götürdüler. Daha sonra yaşamımın on yıldan fazlasını geçireceğim Mamak Cezaevi'ne...

Önce eski A Blok'un arka kapısından içeri aldılar. Yanımda Cevdet diye Siyasal'dan bir öğrenci vardı. Onunla birlikte içinde sadece bir ranza bulunan hücre gibi bir yere koydular. Bir süre sonra elinde asa bulunan bir general geldi. İsmi Abdullah Kuloğlu'ydu galiba. Cezaevi Müdürü Saldıraner'le beraber kapının önüne geldi. Ben ranzanın üst katında yatıyordum, kalktım ayaklarımı aşağı sarkıtıp oturdum. Kapıyı açtırdı, "Oğuzhan bu mu?" dedi. "Evet efendim bu!" dediler. İşkenceden perişan hale gelmiş durumuma baktı, "Şuna bak, bir sopa vursan ölecek" dedi. Sonra bana dönerek, "Bütün arkadaşlarınızı öldürdük, hepsini öldürdük!" dedi övünerek. Sonra tekrar, "10'unu da öldürdük!" dedi böbürlenerek ve biraz yüzüme baktı, sonra döndü gitti.

İnanmak istemiyordum; ama doğru söylediğini hissetim. On sayısı garibime gitti. Kazımlarla aynı yerde olmalarını düşünmüyordum. Belki yalan söylüyor dedim kendi kendime...

Sonra beni oradan çıkarıp mutfak bölümüyle koğuşların olduğu yerin

arasında bir yer vardı, ortasına bir somya koyup oraya kilitlediler. Yani savcıya götürmeden önce kimseyle görüştürmemek için. Kapısının yarıdan yukarısı camlıydı, parmaklık falan yok. Nöbetçi asker var önünde. Koğuştan insanlar mutfağa gidip yemek alıyorlar. Geçerken, daha önce tutuklanmış Dev-Gençliler zıplayıp, el sallıyorlar camdan. Benim geldiğimi öğrenmişler. Deniz kapının önüne geldi, gülerek selam verdi. "Geçmiş olsun!" dedi. O uzun boylu olduğu için zıplamadan içeriyi görebiliyordu..

Kızıldere'nin ardından *Hürriyet*'in manşeti.

– Sen durumu ne zaman öğrendin peki? Yani, generalin sözlerinden sonra, arkadaşlarının gerçekten öldürüldüğünü?

– Tam olarak beni koğuşlara verdikleri zaman öğrendim. Ama koğuşa gitmeden önce çıkarıldığım tutuklama yargıcı önce Emniyet'te alınan işkence ifadesinde yazılanları sordu, bunlar doğru mu diye. Mahir Çayan ve arkadaşlarının Ankara'da barınmalarına yardım ettiğime dair Emniyet ifademin genelde doğru olduğunu; ama işkence altında hazırlandığı için prensip olarak kabul etmediğimi söyledim. Bunun üzerine bana, "Sen niye gitmedin onlarla?" diye sordu. "Nereye gittiklerini bilmiyorum, bir aydır hiçbir şeyden haberim yok; onlara ne oldu?" diye sordum. Hâkim, "Hapishaneye gidince orada öğrenirsin" diyerek hakkımda tutuklama kararı verip cezaevine gönderdi.

Kızıldere'de olanları hapishaneye gidince öğrendim. Daha iyi saklanmaları için önceden Karadeniz'e yolladığımız arkadaşlar, Sinan Kazım Özüdoğru, Hüdai Arıkan, Sabahattin Kurt, Saffet Alp'le, Fatsa'daki arkadaşlardan Ertan Saruhan, Nihat Yılmaz ve Ahmet Atasoy'un da Mahir Çayan, Cihan Alptekin ve Ömer Ayna ile birlikte öldürüldüklerini, orada öğrendim.

Gazetelerin birinci sayfaları arkadaşlarımızın Kızıldere Köyü'ndeki muhtarın kerpiç evinin önüne sıralanmış, tanınmaz haldeki cesetlerinin fotoğraflarıyla doluydu.

– Kızıldere'ye uzanan yolun ayrıntılarını daha sonra öğrendin herhalde...

– Ben yakalandıktan sonra evdeki küçük kız aracılığıyla önce Ülker'e,

sonra Kemal Kabaklı ile Feyyaz Kurşuncu'ya ulaşmışlar. Koray'ın öldürülmesi ve benim yakalanmamdan sonra artık Ankara'da barınma ve Denizlerin idamını engellemek için herhangi bir şey yapma olanağı kalmaması nedeniyle bir makarna kamyonu içinde saklanarak Karadeniz'e geçmişler.

Ankara'daki ilişki kurdukları kişilerin sorgularında Karadeniz'e geçtikleri açığa çıkınca, bu kez orada operasyon ve tutuklamalar başlıyor. Etraflarındaki çember iyice daralınca, son bir hamleyle Ünye Radar Üssü'nde çalışan İngiliz askerlerini kaçırıyorlar. Denizlerin idamının durdurulmasını talep eden bir bildiri yayımlayıp rehineleri de yanlarına alarak Kızıldere Köyü'ndeki muhtarın evine gidiyorlar. Orası, daha önce Ankara'dan gelen Kazım, Hüdai ve Saffet'in kaldıkları yer.

Kızıldere katliamı, 30 Mart 1972.

Yerleri tespit edilince önce köyü sonra da kaldıkları evi kuşatıyorlar. Sonrası işte bilindiği gibi... Önce uzaktan dürbünlü tüfekle Mahir'i vurmuşlar, ardından kerpiç köy evini otomatik silahlarla delik deşik ederek, kaçırılan İngilizlerle birlikte içerideki herkesi öldürmüşler. Sadece Ertuğrul bu katliamdan kurtulmuştu. Kuşatanlar arasında Özel Harp Dairesi'ne bağlı ekiplerin de olduğunu çok sonra Kenan Evren açıklamıştı. Benim sorgumu yapanlar da onlardı. Bana kendilerinin doğrudan Genelkurmay'a bağlı "kontrgerilla" olduklarını söyleyerek övünüyorlardı. Bir iddiaya göre, kuşatma sırasında ilk ateşi açarak sözde çatışmayı başlatıp katliamı gerçekleştirenler onlarmış.

– Kızıldere'nin siyasi etkileri de büyük oldu, değil mi?

– Devrimci Gençlik hareketinin önde gelen kadrolarının böyle trajik bir şekilde yok edilmesi, 60'lı yıllarda gelişen devrimci hareketin bir döneminin sonu oldu. Zaten o tarihten sonra da artık hiçbir şey eskisi gibi olmadı.

Kızıldere yalnızca Denizlerin idamını engellemek için yapılan bir eylem olmakla kalmadı. Sonraki dönemin devrimci ruhunun biçimlenmesinde de çok büyük etkisi oldu.

60'lı yılların gençliğinin, bizim neslimizin, geriye dönüp baktığımızda

en yakınımızda gördüğümüz şey 27 Mayıs ve onun öncesindeki gençlik eylemlerinden başka bir şey değildi. Oysa 70'li yılların gençliği, Denizlerin idamı ve Kızıldere katliamının yarattığı bir sol siyasi iklim içinde yetişti. Bu durum 70'lerin ruhunun oluşumunda, sol içindeki ayrılıklarda, dolayısıyla 70'li yılların ikinci yarısında ülkede yaşanan olayların şekillenmesinde, olumlu ve olumsuz yönleriyle önemli bir rol oynadı.

– Mutlaka kişisel etkisi de olmuştur...

– Kızıldere'nin benim üzerimdeki etkileri de son derece derin oldu. Birkaç yıl gibi kısa sayılabilecek bir süre önce katıldığım devrimci hareketin ve o süre içinde tanışarak ortak bir kaderi paylaştığım arkadaşlarımın sonu, hayatım boyunca kaybolmayan derin izler bırakarak sonraki yaşantımın da yolunu çizdi.

İstanbul'da yargılandığımız ikinci THKP-C davasının iddianamesinde Kızıldere'ye doğru gelişen olaylar anlatılırken, Mahirlerin Karadeniz'e geçişleri hep benim yakalanmamla bağlantı içinde anlatılıyordu. Ben yakalanmamış olsaydım acaba olaylar nasıl gelişirdi? Benim ve orada kaybettiğimiz arkadaşlarımızın akıbeti nasıl olurdu? Bu soruların yanıtını bulabilmek tabii ki mümkün değil. Ama ben, daha çok dikkatsizliğimin sonucu, o şekilde yakalanışımın sebep olduğu sonuçların sıkıntısını içimde uzun süre taşıdım.

6. Bölüm

Mamak

– Sen yaşamının uzunca bir süresini Mamak Cezaevi'nde geçirdin. Buraya ilk getirildiğin tarihi hatırlıyor musun?

– 30 Mart'ın hemen ertesinde... Sanırım 1 Nisan 1972 günü.

– Emniyet'ten cezaevine geldiğinde senin sağlık durumun nasıldı?

– Yakalanmadan önce de pek sağlıklı biri değildim. Geçirdiğim karaciğer rahatsızlığı tam iyileşmeden 12 Mart dönemine girilmişti. Zaten o şartlarda çoğunlukla sağlıksız koşullarda yaşıyorduk. Üstüne bir de "Emniyet sefası" gelince tam olmuştu. Cezaevine geldiğimde ruh gibiydim. İrfan Uçar kendimi toparlayabilmem için bana torpil yaptı. Dışarıdan yanımda getirdiğim iki bin lirayı teslim ettiğim komün yöneticisine talimat verdi, bana fazladan bir paket Sana yağıyla reçel tahsis ettirdi.

– O dönemde kimler vardı cezaevinde?

– Dev-Genç davasından yargılananlarla THKO ve Aydınlık davalarında yargılananlar vardı. Ayrıca o dönemde "Balyoz Harekâtı"nda tutuklanan aydınlar ve gazeteciler, üniversite hocalarının bir kısmı hâlâ Mamak'ta tutuluyordu. Hatırlayabildiklerim: Muammer Aksoy, Emil Galip Sandalcı, Uğur Alacakaptan, Uğur Mumcu, Altan Öymen, Erdal Öz...

Dev-Genç davasından hatırlayabildiklerim İrfan Uçar, Şaban İba, Ali Başpınar, Ruhi Koç, Tuncay Çelen, Ömer Balköse, Fahri Doğu, Tayfun Cinemre, Cemal Selmanpakoğlu, Ziraat Dev-Genç grubu, Dil Tarihliler, İzmir Dev-Genç grubu, Ömer Polat...

Koğuşlardan birinde Uğur Mumcu, Garbis Altınoğlu ile ODTÜ grubu kalıyordu. Tayfun Mater, Akın Dirik, Sait Kozacıoğlu. Onlar ODTÜ olaylarından yargılanıyordu. Uğur Mumcu'yla Garbis Altınoğlu pek geçinemiyorlarmış o koğuşta...

İlhami Aras, Mustafa Kaçaroğlu ve Mahir Sayın'ı da ara koğuşların birine koymuşlardı. Onlar 12 Mart'tan önce yakalandıklarından ayrı bir davada yargılanıyorlardı.

Aydınlıkçılar; Doğu Perinçek, Halil Berktay, Hasan Yalçın, Nuri Çolakoğlu, Gün Zileli, Atıl Ant, tiyatrocu Erkan Yücel... Onlar da ayrı bir bölümdeydi.

Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan, haklarında mahkeme tarafından idam cezası verildiği için THKO davasında yargılanan diğer arkadaşlarla birlikte, ön hücreler denilen ayrı bir bölüm vardı, orada kalıyorlardı.

Cezaevinde bir de Samsun yolu tarafındaki ön bahçeye bakan, tutukluların "Formoza" adını taktıkları manzaralı bir bölüm vardı. TİP'liler, üniversite hocalarıyla gazeteciler oradaydılar.

– Aslında başka bir soru soracaktım ama Uğur Mumcu'yla Garbis Altınoğlu'nun geçinememesinden söz ettin? Nasıl yani?

– Garbis, Maocu bir gruptandı. İşte koğuşun gündelik düzenine pek ayak uydurmazmış. Uğur da bundan şikâyet ederdi.

– Garbis Altınoğlu'yla ilgili bir "sandık davası" vardı, değil mi? Çok tartışma konusu olan...

– Ben o olay hakkında basında çıkan haberler dışında fazla bir şey bilmiyorum. Olayın azmettiricisi olduğu ileri sürülen Garbis Altınoğlu Mamak'ta kalıyordu. Bir gün onu apar topar İstanbul'a götürdüler. Bir-iki gün sonra gazetelerden olayın ayrıntısını öğrendik. İki kız sözde örgüt içinde liderlik meselesi gibi bir nedenle ve Garbis'in talimatıyla öldürüldüğü iddia edilen bir örgüt üyesinin cesedini bir sandık içinde denize atmak isterlerken yakalanmışlardı. *Hürriyet* gazetesi manşetten

vermişti haberi. Çok garip bir olaydı ve işin aslı neydi hiç bilgim olmadı. Geçenlerde elime geçen bir kitap ilavesinde uzun yıllar Türkiye'de, sanırım Boğaziçi Üniversitesi'nde öğretim üyeliği yapan Amerikalı bir kadın tarafından yazılmış bir roman tanıtımı okumuştum. Romanda bu "sandık cinayeti" de anlatılıyormuş.

– Peki, biz cezaevine dönelim... Siz o zaman B Blok'ta mı kalıyordunuz?

– O dönemde tek blok vardı. Öndeki Mamak'tan tarafa bakan binaya o zaman A Blok deniyordu. 12 Eylül sonrasında B Blok adını alan yer. 80'li yıllarda A Blok olarak kullanılan arkadaki bina henüz inşaat halindeydi. Cezaevi hamamının penceresinden kibrit kutusu gibi hücrelerine bakıp, acaba oralara kimleri koyacaklar diye merak ediyorduk. On yıl sonra oraya da bizi koydular!

Görüyorsun adamlar ne kadar ileri görüşlü! Ta o zamandan memleketin yeni askeri cezaevlerine ihtiyacı olacağını biliyorlarmış.

Cezaevi Koşulları

– Cezaevinde askerlerin size yönelik bir baskısı var mıydı?

– O zamanlar, sonraki dönemlerle kıyaslayacak olursak fazla bir baskı olduğunu söylemek doğru olmaz. Dış bahçeye havalandırmaya çıkılır, orada açık havada futbol, voleybol falan oynanırdı. Koğuşlardaki hayata da pek müdahale etmiyorlardı. 12 Eylül dönemine göre daha azdı baskı. Ama sonraları 12 Mart yönetiminin faşizan idare anlayışı değişik şekillerde kendini gösterdi. İşte kravat meselesi, askeri elbise falan... Belki bir askeri cezaevinin rutin uygulamaları sayılacak şeyler bile bize baskı ve işkence gibi gelirdi.

Özellikle anılmaya değer iki faşist subay vardı, Burhan Poturna ve Doktor Metin Denli. İkisi de Gestapo subaylarından farksızdı. Sözde doktor olan Metin Denli hastalanarak revire gelen tutuklulara rahatsızlıkları ne olursa olsun Mogadon gibi uyuşturucu haplar verirdi, biz de zaten onları kullanmazdık.

Nöbetçi subayların nezaretinde tutuklulara 1, 2, 3 diye saydırılarak sayım yapılırdı.

– 12 Eylül'den sonra en yaygın dayak nedeniydi. 12 Mart'ta da mı vardı?

12 Eylül'deki işkence yöntemleri daha o zamandan uygulanmaya başlamıştı; ama tabii 12 Eylül'de yöntemlerini hem epey geliştirmişler hem çeşitlendirmişlerdi. 12 Mart'ta da arada öyle şeyler olmakla birlikte doğrusu yaygın dayak olayı yoktu.

Cezaevi Müdürü Kemal Saldıraner bizimle konuşurken, kendisinin örneğin dört bin beş yüz bilmem kaç kitap okuduğunu anlatarak övünmeyi çok severdi.

Bir ara tutuklulara asker elbisesi giydirme vakası yaşandı. Askeri cezaevlerinde tutuklu olanların yasaya göre asker kişi sayılması gerekçesiyle, tutuklu askerlerin giydiği haki renkli asker elbiselerinden giydirmeye kalktılar. Herkes kendisine uyanı seçsin diyerek bir sürü elbise getirdiler koğuşlara... Uğur Mumcu kendisine 3-4 beden büyük gelen bir elbise giyip, belini de iple bağladıktan sonra kardeşi Ceyhan Mumcu'nun yanına avukat görüşüne çıkınca dışarıda epey hadise olmuştu. Sonra bu uygulamadan vazgeçtiler.

– Bir de kravat meselesi demiştin, o neydi?

– Mahkemeye giderken kravat takmaya zorlamışlardı. Bunu nasıl bir mantıkla gündeme getirdikleri pek anlaşılmadı. Zaten hocalar falan mahkemeye takım elbiseleri, kolalı gömlekleri, kravatlarıyla tiril tiril çıkıyorlardı. En şıklardan biri de Muammer Aksoy hocaydı. Bizim kıyafetlerimiz tabii biraz pejmürdeydi. Neyse, bizim de kravat takmamızı istediler. Takardın takmazdın diye bir gerilim oldu. Takmayanları mahkemeye götürmeme, zorla takma gibi uygulamalar... Beni bir gün Ali Başpınar ve arkadaşlarının yargılandığı davaya tanık olarak çağırdılar. Onlar ayrı bir davada yargılanıyorlardı. Ellerimi kelepçeledikten sonra albayın kendisi kravatı taktı, o şekilde mahkemeye gittik. Beni öyle gören hâkim, "Niye direniyorsunuz ki bak ne güzel olmuş işte!" dedi. Sanki bizim öyle güzel olmamızı çok istiyorlarmış gibi! Onca yaşananların ardından bana biraz komik görünen durumlardı. Belki de o şekilde boynumuza kravat takılmasıyla "ip geçirilmesi" hadisesi arasında simetrik bir ilişki görerek kendilerince bir doyum sağlıyorlardı.

– Sen Mamak'a geldikten kısa bir süre sonra Denizler asıldı. Onların idamına da tanık oldun sanıyorum, değil mi?

– Tam bir tanıklık sayılmaz. Ben Mamak'a getirildikten bir ay kadar sonraydı. Onların davasının son dönemleriydi. Dışarıda bizim çabalarımızın başarısızlıkla sonuçlanması üzerine artık geri dönüşü olmayan bir sürece girilmiş gibiydi. Yargıtay Deniz, Yusuf ve Hüseyin hakkındaki idam kararını onaylamış; diğerleri hapis cezasına çevrilmişti. CHP Genel Başkanı İnönü birtakım girişimlerde bulunuyor deniliyordu; ama ondan da bir sonuç çıkmadı.

Onları cezaevindeki ön hücreler denilen ayrı bir bölümde tutuyorlar, bizlerle görüştürmüyorlardı. Son anda Denizleri kurtarmak için dışarıda bir girişim daha oldu. Bizim hukuk fakültesinden Niyazi Yıldızhan, Denizci Hasan'la (Ataol) birlikte Jandarma Genel Komutanı Kemalettin

Eken'i kaçırmak amacıyla bir eyleme giriştiler; ancak başaramadılar. Niyazi orada çıkan çatışmada Kemalettin Eken'in korumaları tarafından öldürüldü.

O hadiseden bir-iki gün sonra geç saatlerde cezaevinde bir olağanüstülük olduğunu fark ettik. İdari bölüm o saatlerde kapanır ve sadece nöbetçi subay kalırken, o akşam cezaevinde bir hareketlilik vardı. Giriş çıkışlar oluyordu. Bizim kaldığımız 5. koğuşla hücrelerin arası epeyce uzaktı, o tarafı göremiyorduk. Sadece kapı önünde yığılıp sesleri dinlemeye çalıştık. Bir ara arka bölümden bazı sesler geldi. Daha yakındaki koğuşlardaki arkadaşların söylediğine göre, Deniz, "Hoşça kalın arkadaşlar!" diye seslenmiş. Bir süre sonra sesler kesildi. Cezaevinin dışından araba homurtuları duyduk. Hepimiz orada kapının önünde donup kaldık.

– Evet... Cezaevinde Maocularla aranız nasıldı? Doğu Perinçeklerle...

– PDA davasında yargılananları ayrı bir koğuşta tutuyorlardı. Bazılarıyla zaman zaman aynı koğuşlarda birlikte kaldık. İnsani ilişkilerimiz iyiydi ama siyaseten zaten hiçbir ilgimiz kalmamıştı. Bir ara beni arka hücrelerde bir ay kadar Doğu Perinçek'le aynı bölümde tuttular.

– Siz sadece ikiniz misiniz?

– Evet, kısa bir süre için öyle oldu. Beni neden oraya koyduklarını bilmiyorum, o sıralarda PDA'yla ilgili bir operasyon devam ediyordu, belki Doğu'yla konuşmalarımızı dinleyerek örgüt sırlarımız hakkında bilgi edinmek istemişlerdir. Bazı sıkıyönetim komutanları bizlerin aralarındaki ideolojik ayrılıkların ciddi olmadığına, bir tür görev bölüşümü olduğuna inanıyorlardı. Ama biz pek siyaset konuşmuyorduk, siyaseten birbirimize çok uzaktık. Gündüzleri hücre kapılarını açıyorlardı. Satranç oynayarak vakit geçiriyorduk. Havalandırmaya çıkardıklarında da teke tek voleybol oynuyorduk. Başa baş geçerdi maçlar.

– Aydınlıkçılar, bildiğim kadarıyla mahkemede sert bir savunma çizgisi izliyorlar...

– Onlar 12 Mart sonrasında biraz daha keskin, radikal bir tutum içine girmişlerdi. Kendilerine yönelik cuntacılık ve pasifistlik suçlamaları karşısında bir savunma refleksiydi belki. MDD saflarındaki ayrışmada birlikte hareket ettikleri İbrahim Kaypakkaya ve arkadaşları PDA yöneticilerine sert eleştiriler yönelterek ayrılmış, TİKKO'yu kurmuşlardı. Emniyet sorguları konusunda da ciddi bir sorun yaşıyorlardı. Bütün bunlara karşı siyaseten çözülmeleri önlemek amacıyla mahkemede hukuki ifade vermeyi reddettiler. "Sert bir savunma çizgisi" dediğin bu.

– Mamak'ta THKO'lularla da aynı koğuşta mı kalıyordunuz?

– THKO davasından yargılanan arkadaşlar ben cezaevine geldiğimde

ayrı bir bölümde kalıyorlardı. Tayfun Cinemre gibi bizim koğuşta kalan THKO taraftarı arkadaşlar da vardı. Tuncay Çelen de bizleydi. Tayfun Cinemre daha 12 Mart'ın hemen ertesinde Cihan Alptekin'le birlikte kıra gitmeye hazırlanırken yakalanmıştı.

– O dönemde cezaevinde siyasal tartışmalar yürütüyor muydunuz?

– Farklı gruplar arasında herhangi bir tartışma yoktu. Zaten gruplar çoğunlukla ayrı bölümlerde kalıyordu.

Bizim gruptaki durum ise biraz karışıktı. Dışarıda yaşanan ayrılık nedeniyle üstü örtük bir ayrışma vardı. Bolca kitap okuyorduk. Hamdi Havuç tarafından yönetilen zula kitaplığı oldukça zengindi. Dağıtır, toplar, ortadan kaybederdi. Güzel tatlılar yapılırdı. Mamak Cezaevi'nin meşhur "etimek tatlısı" sanırım o zaman icat edilmişti.

– Aslında anlattıkların biraz 12 Eylül öncesi Mamak'ı andırıyor.

– Evet, demek ki gelenek pek değişmemiş.

– Evet, davalara gelirsek... Sen hangi davalardan yargılandın?

– Ben 12 Mart döneminde Ankara'da görülen Dev-Genç davasıyla, İstanbul'daki ikinci THKP-C davalarında yargılandım.

– Sonra ne oldu? Birleştirildi mi?

– Ankara'daki Dev-Genç davasının sonunda İstanbul'daki THKP-C davasıyla birleştirilmesi kararı verildi.

– Ne zaman oldu?

– Hatırladığım kadarıyla 1974 başlarında.

Selimiye'ye Yolculuk

– Dava için İstanbul'a gidip geldin mi?

– İki üç kez İstanbul'daki dava için götürdüler. Tutukluluk süremin bir kısmı İstanbul'da, Selimiye Kışlası'ndaki askeri hapishanede geçti. İlk gidişim Mamak Cezaevi'ne getirilmemden tahminen dört-beş ay sonrasına rastlıyordu.

– Bekliyor muydun?

– Tahmin ediyordum. Emniyet, savcılık ve tutuklama yargıcına verdiğim ifadelerde THKP-C sempatizanı olduğumu, Mahir Çayan ve arkadaşlarına yardım ettiğimi söylemiştim. Ama benim THKP-C Ankara sorumlusu olduğum şeklinde başka ifadeler de vardı. Bu yüzden İstanbul'daki dava için götürmelerini bekliyordum.

İstanbul'a götürmek için beni Mamak Cezaevi'nden teslim alan polisler Ankara Emniyet Müdürlüğü'ne götürdüklerinde, bana işkence yapan İhsan Parlak ve Ümit Erdal karşıma çıktı.

– Yeniden sorguya mı aldılar?

– Hayır, öyle bir şey olmadı. Polisler beni önce altıncı kattaki nezarethaneye koydular. Orada İstanbul'a götürülmeyi beklerken doğrusu burada gene başıma bir şeyler gelir mi diye biraz çekindim. Nitekim bir süre sonra işkenceci Ümit Erdal ve Birinci Şube Müdürü İhsan Parlak kaldığım hücrenin önüne gelip bana laf atmaya başladılar. Ama işkence falan olmadı. İhsan Parlak nezarethanenin kapısını açtırarak kapının önünde karşıma dikildi. Bana, "Mahirlerin yerini söylemedin de ne oldu, onların yerini söyleseydin biz onları sağ olarak yakalayacaktık, Denizler de asılmayacaktı. Mahirlerin ölümüne de, Denizlerin asılmasına da sen sebep oldun!.." diye tuhaf laflar etti.

– Sen ne dedin?

– Ben o koşullarda ne diyeceğim ki... Adam bana bir ay işkence yaptırmış, şimdi karşıma gelmiş tuhaf tuhaf konuşuyor. İlginç olan, bunlar 12 Eylül dönemindeki işkenceciler gibi kendilerini saklamaya da gerek görmüyorlardı. O kadar pervasız hareket ediyorlardı.

Neyse, daha sonra beni iki polis nezaretinde bir şehirlerarası otobüsle İstanbul'a götürüp Selimiye'deki Sıkıyönetim Komutanlığı'na teslim ettiler. Selimiye Kışlası'nda Harem iskelesine bakan tarafta en alt kısımda birtakım hücreler var. Beni o hücrelerden birine attılar. Çok soğuk, pis ve karanlık bir hücreydi. İçeride sadece rengi pislikten siyaha dönmüş bir yatak vardı. Yan taraftaki hücrelerde de başka tutuklular vardı. Yusuf Küpeli'nin sesini tanıdım, kendi kendisine söylenip duruyordu. Sanırım yan tarafta bir yerde de Münir kalıyordu.

– Birbirinize seslenme imkânınız yok mu?

– İmkân olsa bile benim ruh halim yaşanan ayrılık hadisesi yüzünden onlarla iletişim kurmaya uygun değildi. Sadece Yusuf Küpeli bir pusula göndermişti, nöbetçi erlerden birinin kapıdan içeri attığı bu pusulada son derece karışık ve bana abuk sabuk gelen şeyler yazılıydı.

– Ne mesela?

– Mahir'i suçlayan, "Gitti intihar etti, insanları da öldürttü!" gibi şeyler yazılıydı. Çok kötü ifadeler vardı. O zaman THKP-C davasının savcısı Naci Gür'dü. Bunun Naci Gür'ün benim moralimi bozmak için yaptığı bir oyun olabileceğini de düşündüm. Ama Yusuf'un ruh halini de bildiğim için, onun göndermiş olması da mümkündü.

Birkaç gün sonra Naci Gür THKP-C davasıyla ilgili sorguya aldı beni. "Herkes her şeyi anlattı, haydi konuş, anlat!" falan dedi. İşkence sorgucusu tavrıyla kaba saba tehditler savurarak benden, THKP-C üyesiyim şeklinde bir ifade almaya çalışıyordu. Ben önceki ifadelerimi tekrar ettim.THKP-C sempatizanıyım, aranan arkadaşlara yardım ettim falan gibi şeyler. Sonra, tutukluların kaldığı koğuşlara verdiler.

– Hangi koğuşa gittin?

– Osmanlı döneminde at ahırları olarak kullanılan zemin kattaki karanlık, soğuk, havasız bölmelere koğuşlar yapmışlar. Dev-Gençlilerle THKP-C davasından yargılananların bazılarını oraya koymuşlar. Beni Necmi Demir, Ragıp Zarakolu ve bir grup sendikacı işçinin bulunduğu bir koğuşa koydular.

– İşçiler kimdi?

– Gemi batırmaya teşebbüsten yargılanan işçiler...

– Ne gemisi?

– Cuntacılarla bağlantılı olarak İstanbul'da bazı sabotajlar yaptıkları suçlamasıyla yargılanıyorlardı. Taksim'deki Kültür Sarayı'nı yakma ve bir gemi batırma girişimi gibi iddialar. Emniyet'te işkenceyle kabul ettirilmiş suçlamalar... Sonra sanırım hepsi mahkemede suçsuz bulundu.

– Bu arada Ankara'daki duruşma sürüyor herhalde...

– Evet, Dev-Genç davası epeydir devam ediyordu. Selimiye'deki o koğuşta birkaç ay kadar kaldıktan sonra tekrar Ankara'ya, Mamak Cezaevi'ne getirdiler...

– Sen hangi maddeden yargılanmıştın?

– Dev Genç davasında, 146. maddeden idam talebiyle yargılandım.

– THKP-C'de?

– Orada 141. maddeden, örgüt yöneticiliğinden yargılandım. Sonradan Ankara'daki davada da 141. madde uygulandı ve THKP-C davasıyla birleştirildi.

– THKP-C davasında 146'dan vermediler mi cezayı?

– Hayır, 141'dendi. Zafer Kutlu, Hüseyin Yavuz, Ertuğrul, Orhan Savaşçı, Yusuf ve Münir 146. maddeden yargılandılar.

Ayrılığın İzleri

– Bu arada THKP-C'deki ayrılık cezaevine, mahkemelere nasıl yansıdı? Aranızdaki ilişkiler nasıldı?

– Ayrılık olayı sadece mahkeme ve cezaevini değil, sonraki bütün süreci çok etkiledi. Ankara'da biraz daha esnek ama İstanbul'da daha keskin ayrışmalar oldu.

Mamak'ta tutuklu bulunan bizim arkadaşların çoğu, dışarıda, partide yaşanan ayrılık konusunda çoğunlukla Yusufları destekleyen bir tutum almışlar. Cezaevine ilk getirdiklerinde ben bunu bilmiyordum. Sonra bana karşı belli belirsiz bir tavır olduğunu fark ettim. Kızıldere'de arkadaşlarımızın ölümü ve biraz da gördüğüm işkencelerin yarattığı ruh hali içinde ileri geri konuşuyordum. Münir ve Yusuf'un tutumu hakkında

da pek hoş olmayan laflar ediyordum. Özellikle İrfan Uçar benim bu tavırlarımı hoşnutsuzlukla karşılıyor, bana partili arkadaşlarımız hakkında bu tür konuşmaların doğru olmadığını hatırlatıyordu. Ben İrfan'ı da sevdiğim için onun bu tutumunu önceleri benim hâlâ biraz yabancısı olduğum "parti etiği" konusundaki bir duyarlılık gibi algılamıştım. Ancak biraz zaman geçince fark ettim. İrfan Uçar özellikle ODTÜ'lüler arasında sevilen biriydi. Hatta genel olarak Dev-Gençliler arasında hemen herkesin sevdiği saydığı biriydi. Ben de severdim. Onun etkisiyle ayrılıklar konusunda çoğunlukla Yusufların tutmunu benimser bir pozisyon almışlar. Ben cezaevine getirildiğimde Mustafa Kaçaroğlu, Mahir Sayın, İlhami Aras, Şaban İba ve diğer arkadaşların çoğunun tutumu da bu yöndeydi.

Tabii onların tutumunu benimsemeyen arkadaşlar da vardı. Onlar bana yakınlık gösterdiler. Tayfun Mater, Ali Başpınar, Sait Kozacıoğlu ve ODTÜ davasından yargılanan arkadaşlardan bazıları... Onların anlattığına göre, Bingöl Erdumlu'nun yazdığı söylenen ve o güne kadar savunulan görüşlerin tümüyle yanlış olduğu, yapılan eylemlerin de sol sapma olduğu şeklinde bir metin varmış. Herhalde İstanbul'dan İrfan Uçar getirmiş. Ben de bir-iki sayfalık çok kısa bir şeyler yazdım. Bu şekilde, aramızda açık bir tartışma olmadan belli belirsiz bir gruplaşma oldu. Aramızdaki insani ilişkiler iyiydi. Bir süre sonra İrfan Uçar'ı tekrar İstanbul'a götürdüler. Ondan sonra İstanbul'dan gelen bazı haberlerle hadise çok farklı bir mahiyet kazandı.

– Ne gibi haberler?

– İrfan Uçar'ın, Yusuf Küpeli'nin, Münir Aktolga'nın, Abdülhamit'i ve Demirel'i yurtsever olarak değerlendirdikleri, emperyalizmin oyununa geldiklerini söyledikleri gibi tuhaf haberler... Bu arada İrfan Uçar acayip bir eylem de yapmış. İrfan o sırada Selimiye Cezaevi'nin alt katındaki koğuşlarda kalıyordu. Orada koğuştaki arkadaşların şaşkın bakışları arasında anadan doğma soyunmuş ve koğuşun ortasında volta atmaya başlamış. Sonra da o halde kapının önüne gidip, nöbetçiye bağırarak savcıyla görüşmek istediğini söylemiş. Kapı dedimse, orada aslında tam bir kapı da yok, demir parmaklıklardan ibaret bir kapı, yani koridordan içerisi olduğu gibi görünüyor.

– Nedir bunlar, psikolojik bir yıkım mı?

– Tabii ki büyük bir psikolojik yıkım var ama o duruma nasıl geldiler? Gerçekten ilk anda anlaşılması çok zor bir olaydı. Daha sonra İstanbul'a beni tekrar götürdüklerinde bu tuhaf hadiselerin arkasında olanlar hakkında bir şeyler öğrenebildim.

Dışarıda yaşanan ayrışmadan sonra o güne kadar savundukları her şe-

yin yanlış olduğu şeklinde bir görüşe varmışlar. Yaptıkları tahlillerde 12 Mart'ın aslında Amerikan emperyalizmi tarafından Demirel hükümetini düşürmek için yapıldığı, Demirel hükümetine karşı mücadele eden solun Amerika'nın oyununa gelerek vatana ihanet ettiği gibi sonuçlara ulaşmışlar. Bu tahlili Osmanlı'ya kadar götürerek, Abdülhamit'in yurtseverliğinden Türkiye'deki sağcı-İslamcı cephenin ilericiliğine kadar varan görüşler.

İdris Küçükömer tarafından savunulan tezlerden de etkilendiği anlaşılan bu görüşlerin kim tarafından ne zaman ortaya atıldığı konusunda fazla bilgim yok. Bu konuda Mustafa Ulusoy ve Bingöl Erdumlu'nun isimleri geçmişti. Bu düşünceler kuşkusuz normal koşullar altında bir tür eksantrik fikirler olarak görülebilir ama asıl sorun bundan sonra başlıyor.

O zamana kadar savundukları bütün inançlarını yitirmiş insanlar, içine düştükleri durumdan kurtulmanın yollarını aramaya başlıyorlar. O zaman İstanbul Sıkıyönetim Komutanı, Demirel'e yakınlığıyla bilinen Faik Türün. Bingöl Erdumlu'nun bir yakını vasıtasıyla Türün'e haber gönderiyorlar. Sanırım bir rabıtaları da var... Görüşme talep ediyorlar. Türün kendisi görüşmüyor, galiba yaverini gönderiyor. Samimiyetlerini kanıtlamalarını istiyorlar. Mahkemelerdeki ifadelerini görmek istiyorlar. Demirel'in, Abdülhamit'in yurtseverliklerine dair basına yansıtılan açıklamalar bu yüzden. İrfan Uçar'ın savcıyla görüşme talebini iletmek için bütün elbiselerini çıkarması da tabii bir çılgınlık; ama belki bütün eski fikirlerinden vazgeçmiş olmasıyla, tüm elbiselerini çıkararak çırılçıplak kalması arasında simetrik bir ilişki de bulmuştur!

– Bir şey soracağım... Bu tür haberler size, yani Ankara'ya nasıl ulaşıyordu, nasıl haberiniz oluyordu?

– Avukatlar, görüşçüler ve arada bir İstanbul'a gidip gelen tutuklular oluyordu, onlardan geliyordu haberler. Arada bir gazetelerde de küçük haberler çıkıyordu. Hatırladığım kadarıyla ilk haberi alanlardan biri de o zamana kadar Münirlerin görüşlerine yakınlık duyan Şaban İba'ydı. Şaban'ın çok şaşkın bir vaziyette yanıma gelerek, "Nedir bu başımıza gelenler" diye dertlendiğini hatırlıyorum. Biraz da ilk zamanlar gelen haberlerin doğruluğundan kuşku duyduğumuz oluyordu. Ama zamanla bir şekilde işin aslı astarı öğrenilebiliyordu.

– Bu arada herhalde Ankara'da Dev-Genç davası devam ediyor. Bu gelişmeler ve Dev-Genç davasına yansıması nasıldı? Sizin tavrınız nasıl oldu?

– Hepimiz çok şaşırdık. Söylenenler inanılması güç şeylerdi. Bu yüzden uzunca süre kimse inanmak istemedi. Özellikle bu arkadaşların görüşlerini savunanlar da büyük bir şaşkınlık içindeydi.

O sıralar Dev-Genç davasının duruşmalarına gidip geliyorduk. Bir gün mahkemede adı geçenlerin duruşmaya getirilerek dinlenmesi konusunda bir talepte bulundum. Biz 146/1'den yargılanıyoruz. İddianamede Yusuf Küpeli ve Münir Aktolga'nın bizim bağlı olduğumuz örgütün yöneticileri olduğu iddia ediliyor. Bu şahıslar getirtilerek dinlensin diye bir talepte bulundum. Pek umutlu değildim ama mahkeme talebimi yerinde gördü ve onların getirtilmesi için karar aldı.

– Kimleri getirecekler?

– İrfan Uçar, Münir Ramazan Aktolga, Yusuf Küpeli ve Ertuğrul Kürkçü. Bir süre sonra hakikaten getirildiler. Mahkeme salonunda tutuklu sanıkların ön sırasına oturtularak sırasıyla ifadeleri alınmaya başlandı. Onlar ifade verdikçe bize gelen haberlerin hiç de yanlış olmadığı ortaya çıktı. İrfan Uçar'ın savunması hepimizi şaşkına çevirdi. Bütün eski görüşlerini değiştirdiğini, o güne kadar savunduğu her şeyin yanlış olduğunu anladığını söyledi. Bu yüzden diyalektik olarak kendisinin artık eski İrfan Uçar'la bir ilgisinin kalmadığını, bu yüzden yargıladıkları kişiyle bir ilişkisi olmadığından kendisini serbest bırakmaları gerektiğini sakin ve çok ciddi bir ifadeyle savundu.

– Hepsi aynı şeyleri mi söylüyordu?

– Diğerleri bu düzeyde değildi; ama söylemler farklı olsa bile ideolojik bakış açısı olarak genelde hepsi aynı mahiyette, aynı doğrultuda şeyler söylüyordu. Ertuğrul da Dev-Genç düzleminde bir savunma yaparken işlerin bu şekilde bir hal almasından Mahir Çayan'ı sorumlu tutan ifadeler kullandı. Yapılan konuşmalar karşısında bir ara hâkim Mehmet Turan da şaşırdı, "Sizi salaha ermiş görüyorum, neden daha önce böyle yapmadınız" gibi bir şeyler söyledi.

Biz arka sıralarda oturduğumuz yerde büyük bir şaşkınlık yaşadık. Özellikle bizim arkadaşlar, yani THKP-C grubundan olanlar büyük bir moral bozukluğu içine düştü. Bir şeyler söylemek gereğini duydum. Söz istedim ama öyle fazla bir şey söylemeyi pek beceremedim. Ertuğrul'un açıklamalarına katılmadığımı söyledim. Mahir'in ya da başka birinin talimatıyla hareket etmediğimiz, emperyalizme ve sömürüye karşı halkımızın ve ülkemizin çıkarları için, kendi inançlarımız için mücadele ettiğimiz şeklinde bir şeyler söyledim. Konuşurken biraz heyecanlanıp sesimi yükseltince Mahkeme Başkanı Ali Elverdi sözümü kesti. "Otur yerine!" diye bağırdı. Askerler gelip kolumdan çekerek yerime oturttular. O sırada Ertuğrul arkamdan bağırarak bir şeyler söyledi, ben ne dediğini anlamadım. Seyhan Erdoğdu ona bağırdı, karşı çıkan başka arkadaşlar da oldu, mahkeme biraz karıştı.

Ertesi gün hayatımın ilk medya darbesiyle karşılaştım. O sırada Zafer

Kutlu ile beni geçici olarak arka hücrelere almışlardı. Aydınlıkçılardan Atıl Ant ve Hasan Yalçın da oradaydı. Sabah gazeteler geldi. Gazeteleri ortak okuyorduk, nöbetçi asker değiştiriveriyordu. Benim okuduğum gazetede bir önceki günkü duruşmayla ilgili herhangi bir haber yoktu. Yan hücredeki Zafer'de *Milliyet* gazetesi vardı. Zafer hücresinden, "Vay be! Oğuz dün mahkemede sen neler söylemişsin!" diye seslendi: "Gazetenin yazdığına göre sen, 'Bütün suç Mahir Çayan'ın!' demişsin."
Nöbetçi askerden istedim, *Milliyet*'i bana getirdi. Gerçekten *Milliyet*'in mahkemeyle ilgili haberi şöyleydi: "Müftüoğlu Çayan'ı suçladı!" Başlığın altında da aşağı yukarı şöyle bir haber yazılmış: "Dev-Genç davasının dünkü duruşmasında ifade veren sanıklardan Oğuzhan Müftüoğlu söz alarak bütün suçun Mahir Çayan'da olduğunu söyledi."
– Vay be! Büyük rezalet bu! Çıldırmadın mı sen peki?
– Gazeteye bakarken donup kaldım. Hücredeyim, yapabileceğim hiçbir şey de yok. Bu medyadan yediğim ilk büyük darbe oldu. Daha sonra da çok karşılaştım. Üstüne üstlük, bir de 12 Mart'tan sonra sözde bizim "çok devrimci" arkadaşlarımızdan bazıları güya bize karşı ideolojik mücadele yapmak için o gazetenin kupürünü fotokopiyle çoğaltarak dağıtmışlardı.
– Bir şey soracağım. Bu yargılamaların sürdüğü dönemde hâlâ yeni idamlar olabilir diye bir kaygı var mıydı? Yani idam tehdidi altında bu şekilde davrandıkları söylenebilir mi?
– Olabilir ama bana göre esas mesele insanların inançlarını yitirmiş olmasıdır. Belki artık inanmadıkları bir dava uğruna o durumda olmayı kabullenemiyorlardı. Yoksa o sıralarda idam talebiyle yargılanan çok insan vardı, aşağı yukarı hepimiz idamla yargılanıyorduk. Gerçi doğrusu öyle bizi asacaklar gibi bir ruh hali içinde falan değildik ama sonuçta savcının talebi oydu. Böyle bir durumun insanı hiç etkilemediği elbette söylenemez. Dev-Genç davasında benim hakkımda idam cezası yerine 141. maddeden 8-12 yıl hapis cezası verildi ve İstanbul'daki davayla birleştirildi. Ben orada da 141'den yargılanıyordum. O zamanki ceza kanununda iki kez 141'den ceza alınması durumunda idam cezasının uygulanacağına dair bir garip hüküm vardı. Bu yüzden arkadaşlar, "İşte, seni iki 141'den asacaklar!" diye şaka yapmaya başladılar. Bu idam konusu bizim aramızda seni asacaklar, yok beni asacaklar türünden bir şaka konusu haline sokulurdu. Tabii Yusuf, Münir, Ertuğrul, İrfan gibi arkadaşların hukuki durumları daha farklıydı, sorumlulukları bizden daha ağırdı. Özellikle Ertuğrul, kişisel pozisyonu bizden çok farklı olmasa bile, Dev-Genç Başkanlığı'nın yanı sıra THKP-C yöneticiliği suçlamasıyla kaldırılması çok kolay olmayan bir yükün altına sokul-

muştu. Kızıldere gibi bir katliamdan sağ kurtulmanın nasıl bir travma yaratabileceğini de tahmin etmek zor değil.

– Peki onları sonra götürdüler mi İstanbul'a?

– Evet, duruşmadan sonra onları geri götürdüler.

– Sen de gittin galiba...

– Beni daha sonra götürdüler.

– Anladım, sormak istediğim şu: THKP-C davasına İstanbul'a gittiğinde bu insanlarla yeniden karşılaşmadın mı?

– İkinci kez İstanbul'a götürüldüğüm zaman, Selimiye Kışlası'nda Münir benim kaldığım koğuşun bitişiğindeki koğuşta kalıyordu. Cuntacılar, Numan Esin, Talat Turhan, Kızıldere muhtarı Emrullah falan o koğuşta kalıyordu. Koğuştan dışarı pek çıkmıyordu. Bir Kuran getirtmiş Kuran okuyor, namaz kılıyordu. Artık numara mı yapıyordu, yoksa ciddi miydi, bilmiyorum. O yüzden onunla orada kaldığım süre içinde hiç konuşmadık. Ertuğrul, İrfan ve Yusuf'u da sanırım ayrı bir bölümde tutuyorlardı. Yani cezaevinde görüşme imkânımız yoktu. Zaten o sıralarda öyle konuşma isteği gibi bir eğilimimiz de yoktu. Bu da aslında üstünde durulmaya değer başka bir mevzudur. O zamana kadar tamamen ayrı görüşlerde olduklarımızla konuşuyorduk; ama kısa süre öncesine kadar tamamen birlikte olduklarımızla konuşmuyorduk.

Mahkemede, yani THKP-C davasının duruşmalarında da Yusuf, Münir, Ertuğrul falan salonun ön tarafında, diğer tutuklulardan farklı bir yerde oturtuluyorlardı. Araya da askerleri diziyorlardı.

– Bu ayırma işi neye göre yapılmıştı?

– Herhalde, bu arkadaşlar eski görüşlerinden vazgeçtiklerini açıkladıkları için, böyle bir önlem alma gereği duymuşlardı. Bir hadise falan olmasın diye belki.

– Cezaevindeki yansıması nasıldı ayrışmanın?

– Benim İstanbul'da olduğum bir sırada Mamak'taki THKP-C yanlısı grup içinde ayrışma yaşanmış. Benim cezaevine ilk geldiğim zaman yazdığım metin çerçevesinde bir araya gelen Ali Başpınar, ODTÜ takımı, Tayfun Mater, Akın Dirik ve diğer bazı arkadaşlar Kaçaroğlu ve Şabanlara karşı ayrı bir grup oluşturmuşlar ve onların yönetimindeki komünden ayrılmışlar.

– Saflar cezaevinde belli olmaya başlamış galiba...

– Tam olarak bir saflaşma olmasa da daha sonra etkileri devam edecek bir kopuş ve duygu farklılaşması olmuştu. Geçen yıl, ölümünden önceki günlerde Ali Başpınar ve diğer bazı arkadaşlarla bir araya geldiğimiz bir gün, o günler hakkında bir sohbetimiz olmuştu. Ali Başpınar, Kaçaroğlu'nun geçmişteki ayrılık olaylarına değindiği bir yazısında

anlattıklarına karşı epey sinirlenmiş; bana, "O olayları yazmayacak mıyız" diye bir serzenişi olmuştu.

– Eh, şimdi anlatıyorsun işte. Evet, biraz İstanbul'daki cezaevi hayatından bahsedelim istersen...

– İstanbul'a ikinci götürülüşümde Selimiye'deki üst koğuşlarda kaldım. Orası alt katlardaki at ahırlarından bozma koğuşlara göre daha aydınlık ve havadar bir yerdi.

İstanbul'daki THKP-C davasındaki tutuklular üç ayrı yerde tutuluyordu. Bir kısım arkadaş Sağmalcılar Cezaevi'nde, bir kısmı da Selimiye'nin alt ve üst katlarındaki koğuşlardaydı. Ayrı yerlerde kalanlarla sadece duruşma günlerinde görüşebiliyorduk. Sağmalcılar'dakiler mahkeme günleri otobüslerle Selimiye Kışlası'ndaki duruşma salonuna getiriliyordu. Duruşma günleri öğle yemekleri duruşma salonunun bitişiğindeki bir yemek salonunda yenilirdi. Sağmalcılar'dan gelenlere kendi hapishanelerinin hazırladığı soğuk kumanyalar dağıtılırdı. Bize de Selimiye Cezaevi'nde askerlerin yediği karavanadan yemek veriliyordu. Onlarla yemek salonunda görüşüp konuşma imkânımız olurdu. O sohbetler sırasında Sağmalcılar'da kalanlar arasında ayrışmanın yarattığı gruplaşmalar vardı. Selimiye'deyse çok daha keskin bir ayrışma yaşanmıştı. Yusufların tutumunun yarattığı inanç yitimi ve kuşkucu ruh haline kapılanlarla, onlara karşı çok daha keskin bir radikal tutum içinde olanlar tümüyle birbirlerinden kopmuşlardı.

Yılmaz Güney

– Selimiye'deki gündelik hayat nasıldı? Mamak'tan farklı mıydı?

– Selimiye Kışlası'ndaki tutukluların hayatı Mamak'a kıyasla daha ferahtı. Sabahleyin koğuş kapıları açılıyordu. Ortada büyük bir koridor vardı. Koğuş kapıları akşama kadar açık kalıyor, herkes bir biriyle görüşebiliyordu.

– Koğuşta kimler vardı?

– Benim kaldığım koğuşta Yılmaz Güney de vardı. Dev-Gençliler ve THKP-C davasından bazı subay arkadaşlar... Mustafa Alabora da bizim koğuştaydı. Yılmaz Güney koğuşa geldiğim gün benimle konuşmak istedi. Bir kenara çekildikten sonra, birkaç arkadaşıyla birlikte koğuştaki genel komünden ayrıldıklarını anlattı.

– Neden ayrılmışlar?

– O zaman bir şeyler anlatmıştı ama doğrusu şimdi tam hatırlayamıyorum. Öyle üzerinde durulacak önemli bir siyasi mesele değildi. Sanırım basit bir meseleden dolayı aralarında bir kırılma yaşanmış.

Yılmaz Güney oldukça renkli bir insandı. Yemeklerden sonra masayı kaldırmak, bulaşıkları yıkamak gibi işler bir nöbet listesine göre sırayla yapılırdı. Yılmaz herkesin nöbetine yardım etmeyi âdet haline getirmişti. Günlük yaşantı sırasında böyle hoş ritüellere dikkat eden, değişik bir insandı. Onun o dönemde gelişmeye başlayan Çin-Sovyet çatışmasına dair meselelerde THKP-C görüşlerinden anti-Sovyetik görüşlere doğru bir kayma içinde olduğunu hissetmiştim.

– Onun THKP-C ile ilişkisi nereden geliyor?

– Mahirlerin firarından sonra onların saklanmalarına yardımcı olmuş, ondan yargılanıyordu. Faik Türün, firardan sonra Mahirleri yakalamak için büyük bir genel arama düzenlemişti. Bütün evler aranacak diye... Çılgınca bir iş. İstanbul gibi bir yerde bütün evleri, bütün işyerlerini tek tek arıyorlar. Adı da "Fırtına Operasyonu"ydu galiba... Mahirler de ne yapalım diye düşünüyorlar. Yılmaz'ın evine geçiyorlar. Anlatıldığına göre o arama sırasında Yılmaz'ın evine de gelmişler, kaçakları arıyoruz demişler. O da gülerek, buradalar demiş. Hakikaten oradalar ama! Askerler de gülüşmüşler tabii. Şöyle bir bakıp gitmişler. O ara tavan arasındaymış Mahirler. Bir de Mahirlere silah verdiği söyleniyordu.

– Daha sonra Yılmaz Güney'le görüşme imkânın oldu mu?

– O, cezaevinden bizden önce tahliye olup çıkmıştı. Yumurtalık savcısının vurulması olayından yargılanırken, Ankara'da Merkez Kapalı Cezaevi'nde ziyaretine giderek görüştüm. Savunması hakkında, "Yapabileceğim bir şey var mı?" diye sordum. "Biz hallediyoruz" dedi. Ona Yavuz Önen yardımcı oluyordu. O davadan hüküm giydikten epey sonra, galiba bir açık cezaevinde kalıyordu, 12 Eylül'den önceki günlerde bir ara haberleştik. Daha sonra hiç görüşmedik. Yurtdışındaki ölüm haberini Mamak'taki cezaevi hücresinde gazetelerden okudum.

Eve Dönüş

– İstanbul'dan mı tahliye oldun sen?

– İstanbul'dan.

– THKP-C davasından ceza aldın mı?

– Aldım galiba...

– Nasıl galiba?

– Davanın sonucunu bilmiyorum. Çünkü İstanbul'da dava devam ederken, dediğim gibi, Ankara'daki dava bitti ve İstanbul'dakiyle birleştirilme kararı çıktı. İstanbul'a gönderildim. Oradayken de af çıktı. Dışarı çıktıktan sonra da uzayıp giden davanın akıbetiyle pek ilgilenmedim.

– Af deyince, bu mesele ne zaman ciddi bir hal aldı?

– Benim İstanbul'a bu son gidişim 12 Mart döneminin son zamanlarına rastlıyordu. Cumhurbaşkanlığı seçimi yapılmış, Demirel ve Ecevit'in anlaşmasıyla Fahri Korutürk cumhurbaşkanı seçilmişti. Bu yüzden cumhurbaşkanlığı etrafındaki gerilim de sona ermişti. Yapılan seçimlerde Ecevit'in başkanlığındaki CHP'nin kazandığı başarı kaçınılmaz olarak af meselesini gündeme getirdi.

– Yüzde 33 oy alıyor. Birinci parti oluyor. Hatta hemen peşinde yerel seçimlerde yüzde 37'ye çıkarıyor oylarını... 6 Şubat 74'te MSP'yle koalisyon yapıyor...

– Benim görebildiğim kadarıyla, 12 Mart'ın ekonomik gerekliliklerinin kısmen tamamlanmasından, sermayenin sorunlarının çözülmesinden sonra düzenin rehabilite edilebilmesi bakımından Ecevit gibi birine ihtiyacı vardı.

Ecevit'in koalisyon hükümetiyle birlikte, af uzak bir beklenti olmaktan çıktı. Tabii biz de ister istemez havaya girdik, her ne kadar umrumuzda değil gibi görünüyorsak da... Canım n'olacak, ister çıksın ister çıkmasın falan diyorduk ama laf! İçeride olmakla dışarıda olmak arasında fark olmaz olur mu!

Neyse... Meclis'te akşamleyin af oylaması yapılıyor. Selimiye Cezaevi'nde herkes radyodan dinliyor. Ben bu işleri umursamaz havalarında gittim yattım. Çıkarsa, nasıl olsa sabah çıkıp gideceğiz. Sabahleyin uyandım. Radyo açık. Zannediyorum o sıra İsmail Cem TRT Genel Müdürü olmuştu. Çok duygulu bir klasik müzik parçası çalıyordu, acıklı acıklı... Dedim, bu çaldığına göre bu iş yattı. Ben yatmadan önce 163. madde oylamada geçmişti. O geçince, tamam havasma da kapılmıştık. Halbuki 141-142, 163'ten önce gelen maddeler. Niye önce onlar değil de 163 oylanıyor? Bu planlanmış bir şey miydi yoksa MSP'lilerin bir oyunu muydu onu bilemiyorum.

– Önce 163'ten mahkûm olanlara af çıkıyor galiba, siz içeride kalıyorsunuz...

– Onu anlatıyorum. Ajansta dinledik, 141-142 ve 146'nın af kapsamı dışında kaldığını... Bazılarının açıkça telaffuz ettiği bazılarının da göstermek istemediği büyük bir sıkıntı çöktü tabii... Birçoğumuz ters kaplumbağa olduk. Battaniyeyi başına çeken sırtüstü ranzaya devrildi.

Tabii haber gelmekte gecikmedi. Bu iş öyle değil, Anayasa Mahkemesi kararı bozacak ve çıkacaksınız, dediler. Kanun karşısında eşitlikten yasayı iptal edecek... Bir süre sonra hakikaten Anayasa Mahkemesi, yeni bir oylamaya, yeni bir yasaya gerek duymadan mevcut yasanın bir maddesini iptal ederek işi genel affa dönüştürdü ve tahliye yolu açıldı.

– İçeride kalanlar neden kaldı? Genel af değil miydi?

– Genel af, herkes için, tüm suçlar için geçerli af demek. Ceza indirimi 12 sene ve herkes yararlanıyor. Adam idam almış, onu tahliye etmiyor. Cezası 36 sene oluyor.
Herkes çıktı, ben içeride kaldım. Benim Ankara'daki Dev-Genç davasından da tutukluluğum olduğu için Ankara'dan tahliye kararı gelinceye kadar onlarla birlikte birkaç gün daha birlikte oldum. Ertuğrul, Yusuf, Münir, Orhan Savaşçı, Ziya Yılmaz, Zafer Kutlu... Bunlar 146/1'den yargılandıkları için tahliye olamadılar.
– Bu arada dava bitmemişti değil mi?
– Dava devam ediyor. Ben Ankara'daki mahkemeden tahliye kararı bekliyorum. Bizi Selimiye'den cemselerle Maltepe'ye götürdüler. Koca davada Akdemir Akmut'un karşısına 10-15 kişi çıkmaya başladık. Herhalde morali bozulmuştur adamın. Birkaç gün yattım. Tahliye olacağım diye yeğenim Ahmet'i (Gölgelioğlu) göndermiş bizimkiler İstanbul'a, bir yere kaçmadan al gel diye... O, kapıda bekliyor. Sonra, hazırlan gidiyorsun dediler. Maltepe Cezaevi'ndeki arkadaşlarla vedalaşırken Zafer Kutlu, "Eve sağ salim varınca bize haber ver!" diye tembihledi. Bir cemseye bindirip doğru askerlik şubesine götürdüler. Yaşar Marulyalı isminde ünlü bir mimar akrabam var, o geldi askerlik şubesine... Onun kefaletiyle bıraktılar. Aldı beni, bir arabaya bindirdi. Alt yoldan, Bostancı, Bağdat Caddesi, köprü hattından Taksim'e geldik. Tünel'in orada Türk Hava Yolları bürosu vardı. Oraya gittik. Fakat üstüm başım perişandı. Pantolon felaket, ayakkabı yok ayağımda, terlikle gelmişim. Yukarı Taksim'e çıktık, üstüme başıma bir şeyler aldık. Neyse... Havaalanına gittik, uçağa bindik. 45 dakika sonra Antalya'daydım. Yaz günüydü. Cehennem sıcağı... Bir 45 dakika sonra Konyaaltı'nın altın kumlarındaydım. Yakınlarım orada bekliyordu. Kaybettiğimiz Orhan Abim, ailesi, başka yakınlar gelmişler orada kamp kurmuşlar, beni bekliyorlardı. Mayomu giydim, onların bakışları ve "Yüzmeyi unutmuşsundur, dikkat et boğulursun!" uyarıları eşliğinde koştum, kendimi suya attım. Annem ve diğer yakınlarımdan bir kısmı da Gazipaşa civarında bir yerde bekliyordu. Sonra, geçirdiğim zor günlerde bazen artık bir daha göremeyeceğimi düşündüğüm Anamur'a döndük.

7. Bölüm

Dışarıda İlk Günler

– Tahliyenin ardından Anamur'da ne kadar kaldın, neler yaptın?

– Tahliye sonrasında yaklaşık beş yıllık bir ayrılığın ardından Anamur'a döndükten sonra birkaç gün, geçmiş olsun demek için gelenleri karşılamak üzere evde kapanıp kaldım. Sonra Anamur'da Pulludere diye deniz kenarında bir çamlık var, yeğenlerim yaz aylarında oraya çadır kurup kamp yaparlardı. İki ay kadar bir süre oradaki çadırlarda yatıp kalkarak, deniz kenarındaki kayalıklarda dolaşarak, yüzerek, dinlenerek vakit geçirdim. Tabii yanıma gelenler de eksik olmuyordu. Eski arkadaşlar, yeni tanıdıklarım... 12 Mart döneminde benim arandığım sıra olup bitenler hakkında birçok ilginç hikâye dinledim. Herkesin başından bir sürü şey geçmişti.

– Çıkacağın iyi kötü belli olduğunda bir gelecek tahayyülün oluşmuş muydu? Özellikle siyasi bakımdan...

– Sonuçta siyaset kolektif yapılan bir iş. O yüzden dışarı çıkarsak şöyle yaparız böyle yaparız falan diye, ne yapılacağı konusunda çok net bir kararım yoktu. Hem kendi yaşantım açısından hem siyaseten aklımda somut bir tasarım yoktu.

– Yine hep beraber bir şey yapılacak diye mi düşünüyordun?

– Tabii ki o zamana kadar birlikte olduğumuz arkadaşlarla beraber devam etme konusunda bir tereddüdüm yoktu; ama onun nasıl olacağı konusunda da bir fikrim yoktu. Hani, hareketin kurucu unsurlarından birkaç tanesi sağlıklı olarak ortadadır, onlarla birlikte oturulup konuşulur, birlikte karar verilir... Öyle bir durum da kalmamıştı. Siyasetle yoğun olarak ilgilenmeye başladıktan sonra beraber hareket ettiğim arkadaşların çoğu artık yoktu. Birçoğu öldürülmüştü, kalanların çoğu savrulup gitmişlerdi. Dışarıdaki arkadaşların ne durumda olduğunu da bilmiyordum.

– Bu arada okul ne durumda?

– Yıllarca yarım yamalak okuduğum hukuk fakültesini son sınıfta bırakmıştım. Dev-Genç yönetimi, kaçaklık, hapislik falan derken dört-beş yıldır okulla hiç alakam kalmamıştı. Artık ilişkim kesilmiştir diye düşünüyordum.

Fakat bir gün Ankara'daki arkadaşlardan biri aradı, ya Ülkü Ahmet ya da Muzaffer İlgen. Öğrenci affı çıkmış. 12 Mart döneminde haklarını kaybedenlerin eski hakları geri verilecekmiş. Bunun için Ankara'ya gelip fakülteye başvurmam gerektiğini söylediler. Böylece son sınıftan kalan bazı dersleri verirsem hukuk fakültesini bitirebilecektim. İlk anda, bu da nereden çıktı diye düşündüm. Hiç de öyle gidip ders çalışıp sınava girecek gibi bir ruh halim yoktu. Hukuk fakültesi falan aklımdan tümüyle çıkmıştı. Ama sonunda zaten artık Ankara'ya dönsem iyi olur diye düşündüm. Kalktım Ankara'ya döndüm.

– 1974 yılının sonbaharında... Okul için Ankara'ya dönüyorsun. 12 Mart dönemi bitmiş. Nasıl bir ortam buldun?

– Ankara sanki ağır bir hastalıktan yeni çıkmış gibiydi... 12 Mart faşizminin karanlığından çıkışın rehavet ortamı içinde... Hukuk fakültesine yeniden kayıt yaptırmak, daha doğrusu kaydımı yenilemek için başvuru yapmaya gittiğimde eski okulum beni çok iyi karşıladı. İçeriden çıkanlar genel olarak âdeta kahraman gibi karşılanıyordu.

O dönem üniversitelerdeki siyasi ortam 12 Eylül dönemi sonrasından çok farklıydı. 12 Mart'ta sola karşı yürütülen haksız baskılar, devrimci eylemler, Kızıldere, Denizlerin idamı vb, bütün bunlar sola karşı büyük bir sempati dalgası yaratmıştı. Uğur Mumcu, Adil Özkol, Uğur Alacakaptan, herkes okula dönmüştü. Öğretim üyeleri ve öğrenciler tarafından bizlere karşı da içten bir sevgi ve saygı gösteriliyordu.

Sınavlara hazırlanırken, İstanbul'daki dava sırasında ayrılık olayının yarattığı gerilim içinde ortak tavır aldığımız arkadaşlardan Ülkü Ahmet –şimdi Necati Sağır'ın eşi, Feyyaz Kurşuncu, Muzaffer İlgen –o zamanki soyadı İlgen, o da Feyyaz'la evlendi, Cevat Taşıran gibi arkadaşlarla Muzafferlerin Bahçeli'deki evlerinde veya Yalçın Çilingirlerde sık sık buluşur birlikte vakit geçirirdik.

– Aslında o dönemde de hemen her zaman olduğu gibi en hareketli kesim öğrencilerdi, değil mi?

– Evet... Ankara ve İstanbul'da ADYÖD (Ankara Demokratik Yüksek Öğrenim Derneği), İYÖKD (İstanbul Yüksek Öğrenim Kültür Derneği) gibi merkezi gençlik örgütleri kurmak için çalışmalar yürütülüyordu. Hareketin kurucu unsurlarından kimsenin olmaması nedeniyle ortada büyük bir boşluk vardı. Birçok gruplaşma oluşmuştu. Siyasal'dakiler, ODTÜ'lüler, Beşevler ekibi... Herkes bir arayış içindeydi. O dönemde ortalıkta gerçekten çok yaygın bir kafa karışıklığı da vardı. Denizlerin idam edilmeleri, THKP-C'nin Kızıldere'de önder kadrolarının öldürülmesi, TİP'in kapatılması, tutuklamalar, işkenceler, 12 Mart öncesinden kalma kadrolar arasında ciddi bir moral bozukluğu ve yılgınlık yaratmıştı. Neden böyle oldu, böyle olmayabilir miydi, nasıl olmalıydı? Bunlar üzerinde düşünülüyor, tartışılıyordu.

Bizim kesimde de hem fikri bakımdan hem fiili olarak tam bir dağınıklık ve keşmekeş vardı. Önceden tahliye olarak dışarıya çıkmış olan arkadaşlardan Mahir Sayın, Mustafa Kaçaroğlu, İlhami Aras kendilerine göre bir merkezi ekip çalışması yürütme çabasındaydılar. Ama Mahir Çayan'ın eylem çizgisinin yanlış olduğu görüşüne dayanan bir arayış içindeydiler. Bunların yanı sıra sonradan Acilciler olarak bilinen bir grup daha vardı.

– Sen bu sürece hemen dahil olmadın herhalde...

– Hayır, ciddi bir adaptasyon sürecine ihtiyacım olduğunu düşünüyordum. Cezaevi psikolojisinden sıyrılmam gerekiyordu. Hem solun kendi macerasıyla ilgili hem dünya sosyalist hareketi içinde Çin-Sovyet çatışmasına dönüşen bölünmeyle ilgili konularda daha geniş bir bilgilenme ihtiyacı duyuyordum. Bu konularda tanıdığım herkesle konuşuyordum. Bir de bu konularda çıkan yeni kitapları toplayıp okumaya çalışıyordum.

– Konuştuğun insanların eğilimleri ne yöndeydi?

– Hiçbir fikri bütünlük yoktu. Tamamen farklı yönlere savrulmuş durumdaydılar. İçerideki arkadaşların tutumu hakkında çelişkili şeyler duyuyorduk. Cezaevine gidip ne düşündüklerini öğrenmek istedim. O günlerde bayram nedeniyle bir açık görüş vardı. İbrahim Dikmeoğlu'nun

taksisiyle Niğde'ye gittik./Hani daha önce de sözünü etmiştim; bizim için katlandığı fedakârlıkların bedeli zor ödenir İbrahim'in...
Neyse, önce Necmi ve İlkay Demir'le görüştük. Onlar görüşme masasına oturur oturmaz "tebliğlerini" kestirmeden sundular. "Yaptığımız her şey yanlıştı, sosyal emperyalizme hizmet ettik!" dediler. Bu, Türkiye'deki ÇKP yanlılarının, Aydınlık grubunun o sıralardaki moda söylemiydi. Fazla tartışmaya gerek yoktu, görüşmemiz sanırım üç-beş dakika falan sürdü. Birkaç nezaket ifadesinden sonra ayrıldık.
Ziya Yılmaz'la görüşmemiz de benzer şekilde geçti; ama ters yönde! O pek fazla açık konuşmuyordu. Fakat onun da gene o sıralarda yeni yeni moda olmaya başlayan Sovyet yanlısı TKP görüşlerine yelken açtığı anlaşılıyordu.
– Ertuğrul?
– Evet, Ertuğrul Kürkçü ile o sırada birlikte kaldıkları Oktay Etiman ve Orhan Savaşçı'yla hep birlikte görüştük. Orhan'la Oktay'ın o gün ne söyledikleri konusunda şimdi aklımda hiçbir şey kalmadı. Sadece birbirleriyle belirgin bir anlaşmazlık içinde olduklarını hatırlıyorum. Bir de Ertuğrul'un duruşmalar sırasındaki olumsuz tutumundan epeyce uzaklaşmış olduğu dikkatimi çekmişti.
– Dışarıda da durum farklı değil, zannedersem. Sosyal emperyalizm teorisine doğru bir eğilim var...
– Özellikle İstanbul'daki arkadaşlar arasında TKP çevresine kayanlar da az değildi. Zülfü Dicleli, Baykal Gürsoy gibi... Zaten Zülfü daha sonra TKP dış büroda sanırım önemli görevler de üstlendi. Ama Mao'nun sosyal emperyalizm teorilerinin peşine takılanlar daha çoktu. Çünkü Maoculuk, ne kadar olsa bizim ihtilalci ruhumuza daha yakın duruyordu. Mesela 12 Mart'tan önce Dev-Genç İstanbul bölge yürütme kurulu başkanı olan Ömer Güven o sıralarda sosyal emperyalizm teorileri çerçevesinde Aydınlık çizgisine doğru bir savruluş içerisindeydi. THKO'nun devamı olan arkadaşlar da Aydınlık ekibinin başını çektiği sosyal emperyalizm teorilerinin çekimine kapıldılar. THKO'nun eylemlerini küçük burjuva maceracılığı diyerek reddettiler. Devrimci romantizm olarak gördüler.
– Aslında Deniz Gezmiş gibi son derece popüler bir figüre sahipken, daha mantıklı bir siyasi yönelime girseler, böyle ne bileyim yok ÇKP'ydi, yok AEP'ydi (Arnavutluk Emek Partisi) gibi savrulmalar yaşamasalar çok daha etkili bir hareket olabilirlerdi...
– Bence de bu önemli bir hataydı. Günün koşullarına göre geliştirebilecekleri kapsayıcı bir teorik zeminlerinin bulunmayışının bunda etkili olduğunu düşünüyorum.

Aynı şekilde bizim ekipten Necati Sağır da böyle bir tutum içerisindeydi. Bizimkiler de daha sonra *Militan Gençlik* diye bir dergi çıkardılar. Daha sonra da *Aydınlık*'a gittiler.

– *Halkın Yolu* var arada galiba...

– Evet, haklısın! Önce *Militan Gençlik*, sonra *Halkın Yolu*, sonra doğru Doğu Perinçek'in peşinden gidip Aydınlıkçı oldular.

Muzaffer'le Feyyaz önce biraz tereddütlüydüler. Ülkü daha kararlıydı. Onlar beni bu sosyal emperyalizm teorisine ikna etmek için epeyce çabaladılar, ben de onları bundan vazgeçirmek için uğraştım. Tabii olmadı. Muzaffer bir ara bana, "Bir kere kabul et, sonra doğru gibi geliyor insana" demişti. Çok hoştu doğrusu. Onları seviyordum. Onların da beni sevdiklerini düşünüyordum. Ama gittiler. Sonuçta onların arkadaşlığını, onlarla olan beraberliğimi kaybetmiş olmaktan dolayı çok üzüldüm. Daha önce de anlattığım gibi, Feyyaz Kurşuncu, Doğu'nun partisine katıldıktan sonra, bir süre *Aydınlık* gazetesini logosu görünecek şekilde ceketinin yan cebinde taşımak zorunda bırakılmış diye duymuştum. Hiç de böyle şeylere layık insanlar değildi.

Bana göre onların ve onlar gibi pek çok arkadaşımızın böyle bir yol seçmelerinin nedeni, yenilgi sonrası dönemde ortaya çıkan fikri karışıklıktan başka bir şey değildi. Eski fikirlerini artık yeteri kadar inandırıcı bulmayan insanlar kolay bir kaçış yolu aradılar ve çareyi uluslararası solun kanatlarından birinin altına sığınmakta buldular.

– Az önce "Acilciler"den de bahsettin. Onlarla senin bir ilişkin oldu mu?

– Bu grup 12 Mart sonrasında Koray Doğan ve Selami Şakiroğlu vasıtasıyla bizimle ilişkilenen genç arkadaşlardı... Engin Erkiner çevresinde toplanan bir grup...

Daha önce anlatmıştım sanırım, Selami benden önce yakalanmıştı. Onun ve benim ifadelerimizde, Engin'in ve diğer arkadaşların isimleri geçmediğinden yakalanmamıştı. Ancak daha sonra yakalanan başka bazı arkadaşların ifadesinde Koray Doğan ve Selami'yle bağlantılı olarak onun ismi de verilmiş. Bu nedenle tutuklandıktan sonra cezaevinden haber göndererek kendilerini bilgilendirmiş, ilişkilerini dağıtmalarını istemiştim. Buna rağmen onlar yakalanmadan önce benim kendilerine saklamaları için gönderdiğim "Kesintisiz 2-3" diye bilinen broşür taslağını teksirle çoğaltıp dağıtmışlar. Onun etrafında kendilerine göre bir örgütlü yapı oluşturmuşlar.

Cezaevinden çıktıktan sonra bir gün Engin Erkiner yanıma gelerek kendilerinin çalışmalara devam ettiklerini, diğer grupların THKP-C görüşlerini reddettiğini falan anlattı. Kaldığımız yerden devam edelim

manasında bir şeyler söyledi. 12 Mart dönemindeki sorgulamalarda isimleri açığa çıkmış olduğu için polis takibi altında oldukları ve gerekli görüldüğü anda tutuklanacakları kesindi. O yüzden, sanki hiçbir şey olmamış gibi öyle deşifre bir yapıyla iş yapmaya kalkmanın doğru olmadığını söyledim.

O sıralarda onlarla birlikte olan Yıldırım Koç'un sonradan bana anlattığına göre, Engin beni dinledikten sonra arkadaşlarına gidip, içeriden çıkanların bir şey yapmaya niyetli olmadığını söylemiş. "Örgütlü olduğumuz için, elimizi çabuk tutarsak duruma hâkim oluruz" demiş.

Zaten bir süre sonra "Türkiye Devriminin Acil Sorunları" diye bir broşür çıkardılar, sonra da o günün koşullarına hiç uymayan bir şekilde birbiri yere bomba atma şeklinde bazı eylemler yaptılar. İlk dönemlerde biraz sansasyon da yarattılar. "Acilcilik" diye bilinen olay bu. Daha sonra o gruptan İlker Akman ve yanındaki iki arkadaşı Malatya'da öldürüldü, Beylerderesi'nde... Engin de yurtdışına gitti ve bir daha dönmedi.

– Evet, Malatya'da öldürülenlerin üçü de ODTÜ öğrencisi... İlker Akman, Yusuf Ziya Güneş ve Hasan Basri Temizalp. Yeri gelmişken not düşelim. Peki bir yandan da sürüp giden bir pratik var; ADYÖD, AYÖD **(Ankara Yüksek Öğrenim Derneği) süreci...**

– Gençlik içindeki çalışmalar biz cezaevinden çıkmadan başlamıştı ve diğer gruplardan arkadaşlarla birlikte Nasuh Mitap, Mehmet Ali Yılmaz, Ali Alfatlı, Taner Akçam, Melih Pekdemir gibi arkadaşlar tarafından yürütülüyordu. Ben bu arkadaşlardan birçoğunu daha sonra tanıdım. Eski arkadaşlarla görüşmek ve tanıdığım bazı öğretim üyelerini ziyaret dışında okullara gitmiyordum.

O sıralarda üniversitelerde 12 Mart sonrasının dağınıklığından kurtulmak için Dev-Genç geleneği doğrultusunda bütün siyasi grupları içine alan bir örgütlenme çabası vardı. Üniversitelerdeki bizim arkadaşlarımız da 12 Mart döneminden çıkıldıktan sonra doğal olarak birleşik bir gençlik örgütü kurmak için yürütülen çalışmaların içinde yer alıyorlardı.

Tabii 12 Mart öncesindeki siyasi ayrışmalar da devam ediyordu. Bir kere cin şişeden çıkmıştı. Zaten bütün siyasetlerin içinde olduğu Dev-Genç gibi bir gençlik örgütü oluşturmak da bir daha mümkün olmadı. İşler yoğunlaşmaya başladıkça herkes kendi gençlik örgütünü kurma yolunu tuttu. TKP yanlıları İGD (İlerici Gençlik Derneği), artık *Halkın Kurtuluşu* dergisi etrafında toplanan THKO taraftarları YDGD (Yurtsever Devrimci Gençlik Derneği) adı altında gençlik dernekleri kurdular. Bizim arkadaşlar ADYÖD, AYÖD sürecini devam ettirmeye çalıştılar. Daha sonra gelişecek Devrimci Gençlik hareketi de esas olarak o dönemdeki çalışmalar içindeki kadrolar tarafından başlatıldı.

– Sen bu çalışmaların içinde olmadığını söyledin. Diğerleri, yani gençler gelip nasıl buldular seni?

– Çalışmalar içindeki arkadaşlardan bazıları zaten önceki dönemden kalma ilişkilerimiz olan arkadaşlardı. Onlarla ara sıra görüşürdük. Benim henüz tanımadığım gençlerle de daha sonra tanıştık. Daha doğrusu, onlar gelip benimle görüşmek istediklerini söylediler, öyle tanıştık.

Demin de söylemiştim, o sıralar biraz kendi sorunlarımla meşguldüm, biraz da o dönemdeki Çin-Sovyet çatışmasına dair ne kadar yayın varsa, teorik tartışma konularına ilişkin "ikmal" yapmaya çalışıyordum. Yeni dönemin önemli tartışma başlıklarından biri oydu. O konularda doğru bir tutum belirleyebilmek için, yeni çıkan abur cubur ne kadar yayın varsa hepsini okumaya çalışıyordum. O zaman Çin ve Sovyet elçilikleri sanki bu konuda yayın yetiştirme yarışı içindeydi. Ortalık Sovyet Bilimler Akademisi'nin ya da ÇKP yanlılarının yayınlarıyla doluydu. Bu konularda yazılmış, yayımlanmış ne kadar yayın varsa hepsini okumadan bu konulara ilişkin bir şey yazmamalıyım diye, aslında biraz da fazla abartılı bir çabam vardı.

Yeniden Siyasete Doğru

– *Devrimci Gençlik*'te ya da *Devrimci Yol*'da yayımlanan konuyla ilgili yazılara baktığımda... Adını sanını bilmediğim birtakım adamlardan alıntılar var. Rus ya da Çinli ismi... Muhtemelen o dönemde elçiliklerin çıkardıkları yayınlardan alıntı yapılmış. Ben de Allah Allah demiştim, kim bu adamlar, nereden bulmuşlar bunları...

– Ben o topladığım kitapların daha yarısını bile bitiremeden ortalık tekrar karışmaya başladı. Birtakım tatsız hadiseler oldu ve içimizdeki ayrışmaları hızlandırdı.

– Nedir bu tatsız hadiseler?

– Uzun hikâye... Nasıl başlayalım? Şimdi, muhakkak diğer sol gruplar arasında da durum belki aynıydı; ama THKP-C'nin önderlik yapısını bütünüyle kaybettiğimiz ve ciddi bir ayrılık olayı yaşadığımız için bizim kesimde çok daha büyük bir keşmekeş vardı. Gerçi demin söylediğim gibi, İlhami Aras, Mustafa Kaçaroğlu ve Mahir Sayın'ın bu boşluğu doldurma konusunda bir çabaları vardı; bir işbölümü yaptıklarını, Nasuh Mitap'ın gençlik kesimiyle ilgilendiğini, kendilerinin de diğer işlere baktıklarını söylüyorlardı. Ama bunun fazla bir karşılığının olmadığı ortadaydı. Her şeyden önce ortada herhangi bir fikri birlik yoktu. Nitekim bir süre sonra Nasuh Mitap ile Ali Alfatlı, Kaçaroğlu'nun kendilerine küfür etmesi üzerine benim yanıma gelerek onlardan ayrılmak istedikle-

rini söylediler. Aslında işin arka planında geçmiş hareketin savunulması konusundaki görüş ayrılıkları vardı. Nasuh'la beraber gidip kendileriyle konuştuk. Ama konuşmaların, aradaki fikri ayrılıklarının daha da su yüzüne çıkarak ayrışmaların hızlanmasından başka bir sonucu olmadı.
Nasuh'la birlikte gençlik çalışması içinde bulunan arkadaşlar Mahir Çayan'ın görüşlerini ve geçmiş hareketi savunan bir tutum içindeydi. İlhamilerse parti içinde çıkan ayrılık hadisesindeki tutumlarının âdeta bir devamı şeklinde geçmiş hareketin bütün çizgisinin yanlış olduğu görüşündeydi.

– Nasuh Mitap'la birlikte gittiğinizde ne konuştunuz?

– Detayları şimdi aklımda yok ama bir ara İlhami'nin, "Biz şimdi birbirimizi mi döveceğiz" diye bir şeyler söylediğini hatırlıyorum. Benim, "O da ne demek oluyor" deyişime karşı, öyle demek istemediğini anlatmaya çalışmıştı. Ama aslında bu üç-dört sözcükle birlikte ortaya dökülen şeyi toplamanın artık çok zor olduğu anlaşılıyordu.
Ondan sonrası çorap söküğü gibi geldi.

– Sonra görüşmediniz mi?

– Görüştük tabii ki! Bir süre sonra Mahir Sayın kaldığım yere gelerek o gün akşam Şeh-Der'de bir toplantı yaparak kariyerist olduğunu ileri sürdüğü Nasuh'u atacaklarını söyledi. Ben kendisine, hele bu tür sübjektif iddialarla böyle bir şey yapılmasını uygun bulmadığımı söyledim. Ortada örgütsel ve politik bir ilişki olduğunu söylemek mümkün değilken kim kimi nereden atacaktı?
Buna rağmen o akşam böyle bir toplantı yapıldı. Biraz geç kaldığım için o zamana kadar ne konuşulduğunu bilmediğim bu toplantıda İlhamilerin yanı sıra cezaevinden tanıdığım Ali Butto (Başpınar), Akın Dirik gibi arkadaşlar da oradaydı. Daha sonra tanıyacağım bazı genç arkadaşlar da vardı. Tartışmaların bir yerinde Mahir Sayın, "Kapının yanında ayakta duran Oğuzhan Müftüoğlu'dur, şimdi o konuşacak!" dedi. Benim kısaca İlhamilere katılmadığımı söylememden sonra dağılan toplantıda bir "atma hadisesi" olmasa da sonuçta, bu işleme karşı çıkan hepimiz "atılmış" gibi olmuştuk.
Sonra herkes kendi yolunda gitti. Sanırım ertesi gün o toplantıda ilk kez karşılaştığımız bir grup genç kalmakta olduğum Ayrancı'daki eve geldiler.

– Öyleyse gençlerle ilk temas Şeh-Der'deki toplantıda sağlanmış... Kimler vardı?

– Hepsi daha sonraki Devrimci Gençlik sürecinde beraber olduğumuz arkadaşlardı. Aralarında Taner Akçam, Melih Pekdemir, Mehmet Ali Yılmaz vardı.

– ODTÜ'lüler yani...

– Belki Ali Alfatlı da olabilir. Çünkü bu saydıklarımın içinde kaldığım evi ondan başka bilen kimse yoktu. Geçmiş harekete sempati duyuyorlardı, okullarda diğer siyasetlerle mücadele ediyorlardı ama ne yapacaklarını da bilmiyorlardı. Benden bu konuda yardım bekliyorlardı; ama doğrusunu söylemek gerekirse, o sıralar ben kendimi henüz yeniden bir şeylere başlama konusunda hazır hissetmiyordum.

Cezaevinden daha önce çıkmış ve hiç değilse okullardaki pratik süreçler içinde olan arkadaşlar, Nasuh ve diğer arkadaşlar olsun, gençler olsun, olayların ve pratik işlerin sıcaklığı içinde daha kararlıydılar. Onlarla ilişkilerimizin beni de birtakım sorumluluklar almaya doğru götürdüğünü fark ediyordum ama kendimi tam hazır hissetmiyordum. Bu yüzden Kaçarlardan ayrılma hadisesi konusunda da bir hayli müteredditdit davranmıştım. Zaten Nasuh'la Ali daha sonra bu yüzden kendilerini yeterince desteklemediğim şeklinde bir eleştiri getirmişlerdi. Kısmen de haklıydılar. Aslında öyle bir ayrılık halinde benim ne tarafta olacağım belliydi ve bunun benim için hiç hazır olmadığım yeni bir sorumluluk getireceği de ortadaydı. Oysa ben daha önce de söylemiştim, en azından o zamanlar işlerin çok da ön planında olmayı en azından bir süre için düşünmüyordum. Yaşadığım onca şeyden sonra, bazı can sıkıcı hadiseleri gördükçe de tereddüt içine düşüyordum; bu ortamda ne yapılabilir, ne yapabilirim gibisinden... Hatta bir ara Ankara'dan bir süre ayrılmayı, her şeyi bırakıp güneyde, Mersin taraflarında bir yerlere gitmeyi bile düşündüm. O zaman bu duygularımdan bazı arkadaşlara da bahsetmiştim. Onların ise, buradaki işleri kime bırakacaksın diye tepki gösterdiklerini de hatırlıyorum.

"Can Sıkıcı İşler"

– Sorumluluk alma konusundaki tereddütlerini biraz açabilir misin?

– Her şeyden önce THKP-C içinde yaşanan ayrılık hadisesi herkes gibi benim üzerimde de çok olumsuz bir etki yaratmıştı. Düşünsene, büyük bir iddiayla ciddi bir devrimci hareket olarak ortaya çıkıyorsunuz, arkanızda binlerce insanı sürüklüyorsunuz. Sonra da daha ilk adımda hareketin kurucu kadroları arasında en temel meselelerde bir ayrılık çıkıyor ve tamamen zıt kutuplara savruluyorlar. Bir kısmı bırakın silahlı mücadeleyi şunu bunu, işi Demirel'in, Abdülhamit'in yurtseverliğine vardırıp namaza niyaza başlıyorlar! Bu kolay izah edilecek bir şey değildi. Tam bir rezaletti. Bizim yenilgimizi büyük bir trajediye dönüştüren de asıl buydu.

Demek ki THKP-C hareketinin başlangıcında yeterli bir ideolojik teorik fikir birliği, bir inanç birliği oluşmamıştı. İnsanlar, gerçekten inandıkları bir dava uğruna yürekten mücadele edebilirler. Yaşadığımız yenilginin üzerimde bıraktığı en önemli etki buydu. Sadece o dönemdeki tereddütler konusunda değil, daha sonra da benim düşüncelerimi etkilemiştir. Bu konuyu sonraki dönemde *Devrimci Yol* dergisindeki "Geçmiş değerlendirmeleri" yazılarında da ele almıştım. Sonradan yaşadığımız ayrılıklar kadar, bizim üstlendiğimiz sorumluluklarımız sırasında belki biraz fazla temkinli bir çizgi izlememizde de bu konudaki kaygılarımızın belirleyici bir etkisi olmuştur. Eğer devam edilecekse, en azından hareketin yönetici kadroları arasında bu konuda bir zaaf olmamalı diye düşünüyordum. Ciddi bir harekete giriyorsanız, en azından böyle bir harekete önderlik edenler arasında gerçekten bir fikir ve inanç birliği olmalı. Oysa o gün herkesin kafası karmakarışıktı.

– Biraz üstü kapalı mı anlatıyorsun? Yani, acayip şeyler oluyordu falan diyorsun ama bunları lam anlamadım...

– Belki birçok insan için basit hadiseler gibi görünebilir; ama benim halimi göstermesi bakımından şimdi aklıma gelen bir-ikisini anlatayım. Bir gün Seyhan ve Vahap Erdoğduları ziyarete gitmiştim. Onlarla 12 Mart öncesinden bir dostluğumuz vardı. Oturup çay kahve içtik, galiba yemek de yedik. Fakat bana karşı davranışları biraz tuhaf gelmişti. Hoşuma gitmeyen bir hava vardı konuşmalarında. Sonunda onlar anlatınca öğrendim: Bizim genel çevremizden kabul edilen birileri Vahapların da ilişkisi olan bir yayıneviyle ilgili devrimcilik adına hiç de hoş olmayan birtakım işlere karışmışlar. Ucu bir arkadaşın cezaevine düşmesine kadar varan acayip işler.

– Kim ve ne yapmışlar?

– İşin bu yanına girmek istemiyorum.

– Peki, devam edelim...

– Onlar biraz anlatınca fark ettim; bir yandan böyle şeyler yapıyorsunuz, sonra da hiçbir şey olmamış gibi yanımıza geliyorsun der gibi bakıyorlar yüzüme. Orada yerin dibine geçtim, karnıma ağrılar girdi. Benim bunlarla ilgim yok türünden söylediklerime inanmaz bakışları altında ezilerek çıkıp gittim evlerinden. Sanırım onlarla bir daha da hiç görüşemedik.

Bir başkası... Bir gün Kızılay'da Taner'le karşılaştım. Bir hayli üzgün, hatta ağlamaklı bir haldeydi. Taner o zamanlar oldukça zeki, genç bir arkadaştı. Kaçaroğlu'nun kendisini dernekte dövdüğünü; bir de, "Git kendisine de söyle" diyerek, "Oğuz'dan da hesap soracağız!" dediğini anlattı. Gene karnıma bir bıçak saplandı. Aklıma İlhami'nin şu Ka-

çar hadisesini konuşurken, "Şimdi birbirimizi mi döveceğiz!" deyişi geldi. O sıralarda sanırım onların Necatibey Caddesi'nde "Arkadaş Yayınevi" diye bir yerleri vardı. Kaçar, İlhami falan genelde oraya takılırlardı. Taner'i de yanıma alarak oraya gittim. Derginin kapısında Kaçaroğlu'yla karşılaştık. Duyduklarımı aktarıp, "benden hesap soracakmışsınız, onun için geldim" dedim. Kaçar gülerek bizi içeride bir odaya götürdü. Neyse ki hesap falan sormadı! Her zamanki haliyle gülerek, "Ya öyle şey olur mu, yanlış anlaşılmış" falan diye bir şeyler söyledi. İşte böyle şeyler...

Şimdi birçok insana basit gelebilir; ama o sıralarda bu tür işler nedeniyle sıkıntıdan kamıma hakikaten sancılar saplanıyordu. Hatta bunun için doktora bile gittim. Turhan Temuçin'in eşi Gülay ablaya gittim. O bir şey bulamadı, belki apandisit olabilir falan dedi. Ben de bir gün akşam geç vakit kimseye haber vermeden Numune Hastanesi'nin acil servisine gittim. Turhan Temuçin o zaman Numune'nin başhekimiydi. Onun talimatıyla o gece acil olarak apandisit ameliyatı oldum, bir hafta hastanede yattım. Tabii, apandisitimde hiçbir şey yokmuş, boşuna ameliyat olmuşum. Zaten karın ağrılarım da bir süre daha devam etti.

– Bu arada, Mamak Cezaevi'nde birlikte olduğunuz arkadaşların tutumu nasıldı? Tayfun Mater, Akın Dirik, Ali Başpınar, diğerleri...

– Onlarla hep birlikteydik. Ne yapmak gerektiği konusunda tereddütlerim olduğu sıralarda bir araya gelir konuşurduk. Bir keresinde benim isteğim üzerine Selami Şakiroğlu ile Akınların Hoşdere Caddesi'nde birlikte kaldıkları evde ODTÜ ve Beşevler bölgesindeki arkadaşlarla bir araya geldik. Akın, Ali Başpınar, Tayfun, Selami Şakiroğlu...

– Eski ekip mi?

– Eskiler de vardı, yenilerden de vardı. Mehmet Ali, Taner Akçam, Melih Pekdemir ve şimdi hatırlayamadığım 15-20 kişi kadar vardık.

Onlara Niğde Cezaevi'nde görüştüğüm arkadaşların durumunu ve diğer hadiseleri anlattım. Kaçarların durumu bu, içeridekilerin durumu bu... Bazıları TKP'li olmuş, bazıları ÇKP'li. Geçmişten kalan bir merkezi örgütsel yapı, önderlik, rehberlik edecek bir merci de yok. Bunları arkadaşlara anlattım. Kendi konumumu da açıklıkla anlattım. Ne yapalım, nasıl hareket edelim diye görüşlerini sordum.

Genel eğilim, biz kendi gücümüzle devam edelim şeklindeydi. Belki çizgileri tam netleşmemiş bile olsa, tarif edilemese de saflar netleşmiş, gidilecek yol görünmüştü. Bir ara Tayfun her zamanki aculluğuyla, "Haydi" dedi, "düş önümüze, devam edelim!"

"Sen ne diyorsun, ben bu işin sonunu biliyorum" diye şakaya vurdum.

8. Bölüm

Devrimci Gençlik Dergisi

– Herhalde ilk ciddi girişim *Devrimci Gençlik* dergisi oldu. Derginin çıkarılmasına nasıl karar verildi?

– İlk öneri ODTÜ'lü arkadaşlardan geldi. Mehmet Ali Yılmaz, Taner Akçam ve Melih Pekdemir bazen benim eve gelirlerdi. Genellikle okullarda yürüttükleri çalışmalarla ilgili karşılaştıkları sorunları konuşurduk. Ben okullara ve derneklere gitmediğim için ancak o şekilde görüşebiliyorduk. Bir keresinde sanırım yanlarında Hakkı Yazıcı da vardı. Okullarda mücadele içinde oldukları diğer siyasi grupların hepsinin dergilerinin veya başka yayınlarının olduğunu anlatarak; en büyük grup biziz ama ne bir dergimiz ne başka bir yayınımız var diye dert yandılar. Bir dergi çıkarmak istediklerini söylediler.

– O sıralarda ODTÜ-DER adı altında bir dernek çalışması içindeydiler. Yönetimler bütün siyasi grupların katıldığı, yoğun siyasi tartışmaların olduğu demokratik bir ortam içinde belirleniyordu.

– Her grup derken kimleri kastediyorlar? Mesela *Kurtuluş* dergisi çıkmış mıydı?

– Hayır, o zaman henüz *Kurtuluş* yoktu. TİP, TSİP çevreleriyle ÇKP yanlısı grupların hemen hepsinin çeşitli yayınları vardı.

Dergi çıkarma konusunda diğer arkadaşlarla konuşup konuşmadıklarını sordum. Konuşmuşlar. Bir yayın çalışmasının o dağınık halimizle zor olacağından söz ettim. Para sorunu nasıl çözülecek, dergi nerede ve nasıl hazırlanacak, kimler yazacak falan... "Sen bize sadece bir başyazı yaz, gerisini biz hallederiz" dediler.

Bir kere daha pratik sürecin ihtiyaçları öne geçiyordu. Orada ayaküstü yazdığım bir metni alıp gittiler. *Devrimci Gençlik* dergisinin çıkış bildirisi olarak basılıp dağıtıldı. Bu, Dev-Genç ve THKP-C hareketinin izinden yürüyen en geniş çevrenin uzun bir suskunluktan sonra nihayet ilk ses verişi oldu.

– Sizin cenahın 12 Mart öncesinde çıkardığı dergilerden birinin ismi *İleri*, diğerinin de *Kurtuluş*'tu değil mi?

– Evet.

– Neden onlardan birini seçmediniz? *Devrimci Gençlik* ismi neden tercih edildi?

– Önce o isimler üzerinde de durduk ama geçmişin asıl sahibi biziz gibi algılanabilecek ve solda çokça karşılaşılan bir miras tartışmasına yol açabileceği için onları tercih etmedik. *Devrimci Gençlik* ismini tercih etmemizin sebebi o günkü nesnelliğimize daha uygun olmasıydı. Bana göre, daha sonra geliştirmeye çalıştığımız geçmiş hareketi reddetmeyen; ama onun basit bir taklitçisi de olmayan bir anlayışın ilk işaretlerinden biriydi bu tercih.

Devrimci Gençlik dergisinin ilk sayısı

Geçmiş hareketin çizgisinin yanlış olduğunu savunan diğer arkadaşlarsa daha sonra gayet iddialı bir şekilde *Kurtuluş* isimli bir dergi çıkararak geçmiş hareketi asıl kendilerinin temsil ettiğini göstermek istediler.

– Teknik hazırlıkları nasıl yürütüyordunuz? İlk sayısının güzel bir kapağı var. Kimin hazırladığını hatırlıyor musun?

– Kapak tasarımı sanırım Ispanya'daki bir kitle gösterisine ait bir resmin

detayı üzerinde çalışılarak ODTÜ'lü bir arkadaş tarafından yapılmıştı. Şimdi ismini hatırlayamıyorum. ODTÜ ekibinde bu tür afiş tasarım ve baskı işlerinde 12 Mart öncesinde yetişmiş becerikli arkadaşlar oldukça fazlaydı. Onlardan biri, galiba Hasan'dı ismi... Onun tarafından yapılmıştı.

İlk sayılarda kendimize ait bir çalışma büromuz yoktu. Behçet Dinlerer'in dizgici olarak çalıştığı Ahmet Turan Altıner'e ait bir grafik bürosunda hazırlanıyordu.

Derginin teknik işlerini Selami Şakiroğlu yapıyordu. Daha sonra bu tür işler için kullandığımız teknik büroları da Selami Şakiroğlu yönetti.

– Yazıları nasıl hazırlıyordunuz?

– İlk zamanlar yazı işlerini daha çok Taner'le Melih yürütüyorlardı. İlk sayının başyazısı da doğrusu tam anlamıyla siparişe göre hazırlanmış bir yazıydı. Bana okullardaki, daha çok da ODTÜ'deki tartışmalarda en çok hangi konuların üzerinde durulduğunu anlattılar. Özellikle gençlik mücadelesi, gençliğin birliği vs. Ben de bu konular hakkında öyle bir yazı hazırladım.

– Sonraki sayılar?

– Sonraki sayılar öyle olmadı. 2. sayının konusu Türkiye'de faşizm ve faşizme karşı mücadele konusuydu. Bu meseleyi doktriner kalıplar çerçevesinde bir konu olarak değil, Türkiye somutunu inceleyerek ele aldık.

O dönem faşist saldırıların yaygınlaştırılmaya başladığı bir dönemdi. 12 Mart darbesinin ertesindeki atmosfer içinde faşist saldırılara karşı mücadele konusunda, darbeye yol açar düşüncesiyle ikircikli ve olumsuz yaklaşımlar yaygındı. Bunun kaynağı da daha çok 12 Mart öncesinde solun provokasyona gelerek faşizme zemin hazırladığı şeklindeki düşüncelerdi. Bu nedenle özellikle Sovyetik kesimde yaygın şekilde savunulan, saldırılara karşı tepkisizliğe varan, işi güvenlik güçlerine havale eden bir kafa karışıklığı vardı. Biz Türkiye'de gerçekten demokratik bir devlet yapısının bulunmadığını, faşist saldırıların devletin sömürge tipi bir faşist karaktere sahip olmasından kaynaklandığını; bu yüzden faşizme karşı mücadelenin, darbeyi önlemek için var olan sözde demokrasiyi korumaya çalışmaktan ziyade, var olan baskı düzenine karşı aktif bir mücadele çizgisinde gelişmek zorunda olduğunu savunduk. Bunu, Türkiye'de demokrasi meselesi devrim meselesidir diye ifade ederek, bir açık faşizm tehlikesi söz konusu olduğunda o zaman açık faşizmi önleme mücadelesinin ön plana çıkabileceğini savunduk.

– 3. sayıda sosyal emperyalizm meselesine girildi, değil mi?

– Evet, sosyal emperyalizm ve sosyalizme geçiş sorunu tartışmaları...

Bu konuda Türkiye solunda yaygın olan anlayış daha çok resmi Çin ve Sovyet tezlerine dayanıyordu. Daha doğrusu ÇKP ve SBKP tezlerine... Biz bu konuda oldukça iddialı bir çıkışla bize "orta yolcu" denilmesine yol açan bir tutum benimsedik. İki tarafın da yanlış olduğunu, enternasyonalizm adına bu iki yanlıştan birinin arkasına takılmanın doğru bir tutum olmadığını söyledik. İki tarafın tezlerini de eleştirmeye çalışan bir anlayışı savunduk. Sosyalizme geçiş sorunlarına ilişkin teorik konulara da bu bağlam içinde değindik.

Bu iki konu hakkındaki yazılar, geçmiş hareketin savunulması konusundaki tavrımızla birlikte, denilebilir ki bizim hareketimizin sonraki dönemde geliştireceği genel karakteri ana hatlarıyla ortaya koyuyordu. Bu arada söz açılmışken... Üçüncü sayıdaki sosyal emperyalizm yazısının biraz aceleye geldiğini hatırlıyorum.

– Ne anlamda?

– Derginin bir an evvel yayımlanması gerekiyordu. Galiba okullarda seçim falan vardı. O konudaki çalışmam henüz tamamlanmadan yayımlanmak zorunda kaldı. Hatta yazının taslağı bile bitmemişti. Bazı notlar bulunan kartları alarak derginin dizgisinin yapıldığı büroya gittim. Dizgileri Behçet yapıyordu. Onun yanı başına bir masa koyduk. Orada elimdeki kartlara baka baka yazıyı bitirmeye çalışıyordum. Ben bir sayfayı bitirince, Taner alıp okuyarak Behçet'e dizdiriyordu. Sonuçta o yazının taslağım okuma fırsatı bile olmadan dergi basıldı.

– Bir zaafı mı vardı, sonradan başınızın ağrımasına neden olan?

– Fazla başımızı ağrıtacak bir şey olmadı ama henüz tamamlanmamış bir çalışmaya ait bir hamlık vardı. Gerçi bu yazıda Sovyetler'e karşı kullandığımız eleştiriler, birçok arkadaş tarafından epeyce yadırgandı. Ama bunun nedeni, o zamana kadar bizimkilerin bu meseleyi tek yanlı olarak, ÇKP tarafından savunulan sosyal emperyalizm teorilerine karşıtlık temelinde ele almalarıydı. Bu yüzden Sovyetler'e daha yakın bir duruşları vardı. Daha sonra 7. sayıdaki yazıda kullanılan "revizyonist diktatörlük" kavramına tepkiler oldu. Tepkilerden bir kısmı o sırada cezaevinde bulunan arkadaşlardan geldi. Cezaevine giderek onları ikna etmeye çalıştım.

– İkna oldular mı?

– Oldular.

– Derginin satışları nasıl gidiyordu?

– Derginin çıkarılmasına karar verirken satış konusunda benim çok umudum yoktu. Arkadaşlar, 10-15 bin satarız diyorlardı. Bana abartılı geliyordu. Hakikaten onlar haklı çıktı. İlk sayıdan itibaren en çok satan dergi oldu. Sanırım o dönemdeki diğer bütün yayınların toplamı civarında bir satış sayısı vardı.

Satışlar bir yana, derginin en önemli katkısı o zamana kadar bölük pörçük ve dağınık vaziyetteki bizim kesimi biraz olsun bir araya getirmeye başlamasıydı. Başta anlattığım gibi, 1974 sonrasında Siyasal'da, Beşevler'de ve ODTÜ'de kümelenmiş olan gruplaşmalar bütünleşme yoluna girdiler. Aslında derli toplu bir hareketten söz etmek zor. Daha çok gençlik kesimine yoğunlaşmış, bir miktar öğretmen hareketi içinde, biraz da mühendis odaları çevresinde insanlar vardı. Süreci geliştiren ana unsur, gençlik hareketiydi. Derginin yayımlanmaya başlaması gibi yayın sürecini de gençlik hareketinin ihtiyaçları belirliyordu.

"Aceleciler"

– Sanırım o dönemde en çok tartışılan meselelerden biri de geçmişin değerlendirilmesiydi. Özellikle THKP-C bakiyesi ya da takipçisi denilebilecek kesimler arasında...

– Evet, başlangıçta en çok tartışılan konulardan biri geçmişin değerlendirilmesi konusuydu. Zaten ayrışmalar büyük ölçüde bu mesele üzerinde şekillenmişti.

Bu konuda iki ana eğilim vardı. Birincisi geçmişi tümüyle reddeden, her şeyin yanlış olduğunu savunarak değişik arayışlara yönelenlerdi. İkincisi de geçmişi sadece silahlı eylem çizgisi düzleminde savunan, bizim "Aceleciler" başlığı altında topladığımız gruplardan oluşuyordu. Geçenlerde Ertuğrul Kürkçü bir dergideki söyleşisinde THKP-C özelindeki bu ayrışmayı şöyle tasnif etmiş: Kurtuluş grubu geçmiş hareketin işçi sınıfı içinde çalışma yönünü, MLSPB gibi gruplar silahlı eylem yönünü, Devrimci Yol da bütününü temsil etti... Ya da o yönünün doğru olduğunu savundu... Böyle yazmış.

Geçmişin değerlendirilmesiyle ilgili olarak her iki tarafın da bize karşı yönelttiği eleştiriler aşağı yukarı aynıydı. Geçmiş hareketi ve Mahir Çayan'ın görüşlerini reddetmediğimizi söylememize karşın, onun gereğini yapmadığımız eleştirisi sürekli yinelendi. Gereğinin yapılmasından kastedilen de 12 Mart sonrasında yapılanlara benzer silahlı eylemler... Biri geçmişi bütünüyle yanlış bulan, diğeri aynen savunduğunu söyleyen iki grubun geçmişe bakışı tersinden de olsa aynıydı. Bize göre, THKP-C hareketini içinde geliştiği sürecin bütün toplumsal dinamiklerini bir tarafa bırakıp sadece silahlı eylemlere indirgeyerek, 12 Mart koşullarında yapılan eylemleri tekrar veya taklit etmeye çalışmanın hiç manası yoktu. Zaten biz de o şekilde hareket etmiş olsaydık Devrimci Yol olmazdı. Biz de şimdi ismini kimsenin hatırlamadığı küçük bir grup olarak kalırdık. Buna karşı geçmişin bütünüyle reddedilmesi de tersin-

den aynı sonucu yaratarak hareketin bir fikri takip içinde, bir süreklilik içinde kendini yenileyerek gelişmesini önleyen bir anlayıştı.

– Bu noktada bir şey sormak istiyorum. Bir grup insanın geçmişi neredeyse bütünüyle reddedip 180 derecelik bir dönüş yapması karşısında, sen de geçmişi sahiplenme anlamında eleştirel bir gözle bakmadan katı bir tutum takınmış olabilir misin acaba, o dönemde? Yoksa hareketin kendisi üzerine kafandan enine boyuna eleştirel bir şeyler geçiyor muydu?

– Hayır, benim senin söylediğin anlamda katı bir tutumum yoktu. Daha önceki konuşmalarımız sırasında 12 Mart öncesi ve sonrası yaşadığımız hadiseleri anlatırken hareketin eleştirilebilecek yönleri hakkında düşündüklerimi kısmen aktarmıştım. Zaten eleştirel bir anlayışa sahip olmadan bir hareketin kendisini yenileyerek gelişmesi mümkün olmazdı. Ama benim kafamda geçmiş hareketin ana sistematiğinin dışında düşünceler yoktu.

THKP-C hareketinin çizgisi, 70 öncesi devrimci mücadelenin pratiği içinde Türkiye solunda sürdürülen ideolojik-teorik tartışmalar sonucunda ulaşılmış bir sentezi ifade ediyordu. Bu anlayış, çalışma tarzı veya mücadele biçimi olarak özetle silahlı ve barışçıl mücadele biçimlerini, kitle çalışmasını, işçi sınıfı içinde çalışmayı, işçi sınıfının öncülüğü meselesini kendine özgü bir bütünlük içerisinde değerlendiren bir sentezdi. Devrim anlayışı olarak dünya devrimlerinin izlediği yol ışığında Türkiye'ye özgü bir devrimci yol arayışıydı. Örgütlenme anlayışı olarak da güçlü bir savaşçı partinin varlığını politik mücadelenin temel şartı olarak gören bir anlayışa sahipti. THKP-C, bu çizgisiyle dar küçük gruplarla silahlı eylem anlayışına sahip THKO gibi gruplardan da, parlamentarist veya darbeci gruplardan da köklü bir şekilde ayrılan bir özelliğe sahipti. Mahir Çayan'ın yazdığı "Kesintisiz Devrim-1" bu çizginin dünyanın ve ülkenin 1970 koşullarında ulaştığı aşamadaki teorik çerçevesini açıklıyordu.

Söylediğim gibi, benim bu süreç içinde yaşanan gelişmelerin de açığa çıkardığı teorik ve pratik sorunlar konusunda, sistematize edilmemiş de olsa eleştirel düşüncelerim vardı. Zaten bu düşünceleri her zaman, Mahir'in kendisi dahil, birlikte olduğum arkadaşlarla da paylaşırdım. Ama o koşullarda yapılanlardan kaçınmanın mümkün olduğunu da sanmıyordum. O dönemi bütün hataları ve eksikleriyle birlikte, 70 öncesinde yaşanan sürecin doğal bir uzantısı olarak görüyordum.

– Lakin silahlı mücadelenin bir de "temel" mücadele biçimi olması meselesi var. Bu ifade biçimi, demirin tersinden bükülmesi gibi bir sonuç yaratmadı mı? Sonradan bir yığın hareket çıktı, THKP-C tez-

lerini sadece silahlı mücadele olarak algılayan... MLSPB, Acilciler, Eylem Birliği vd. Bunların hepsi Mahir Çayan'ın tezlerinden ilham alarak yola çıkmıştı. Sorunu THKP-C'nin son bir yıllık süreçteki pratiğiyle de ilişkilendirdiğin zaman durum daha anlaşılır oluyor. Elrom'un kaçırılmasından sonra, artık hiçbir barışçıl mücadele metodu, yani evrim dönemine özgü hiçbir mücadele metodu kalmamış ortada... Onun araçları da kalmamış. Parti pratiği, sadece belli aralıklarla eylem yapan küçük hücrelerin faaliyetine dönüşmüş!..

– Aslında yanıt senin sorunun içinde de var. Efraim Elrom kaçırıldığı zaman yayımlanan "İhtilalin Yolu" başlıklı THKP-C bildirisinde de, "Artık hiçbir barışçıl mücadele imkânının kalmadığı koşullarda silaha sarılmaktan başka bir çare yok" şeklinde ifadeler yer alıyordu.

Adını andığın gruplar THKP-C'nin gelişimi hakkında fazla bir bilgi sahibi olmadığından onu sadece bir yıllık pratiği açısından tek yanlı olarak algılayabiliyorlardı. Oysa yukarıda da özetledim, THKP-C her şeyden önce devrimci politik mücadelenin güçlü bir devrimci savaşçı parti tarafından yürütülmesi gerektiğini savunuyordu. 12 Mart'la birlikte hazırlıksız olarak harekete geçmek zorunda kalındığında bile bu parti, ülkenin en büyük devrimci gençlik örgütü Dev-Genç başta olmak üzere, işçi ve köylü kesimlerinde, askerler arasında küçümsenmeyecek bir yaygınlıkta örgütlü güce sahipti. Buna karşın 12 Mart sonrasında girişilen silahlı mücadele içinde parçalanarak yenilmekten kurtulamamıştı. Kısacası THKP-C öyle bir araya gelen bir grup insanın silahlı eylem yapmasını savunan bir anlayışa sahip değildi.

Biz bu meseleyi *Devrimci Yol* dergisinin orta sayfalarında saydığın gruplardaki arkadaşlarla çok tartıştık. Devrimci Yol kendi hattını bu tür tartışmalar içinde geliştirdi.

Aslında ben bu konuyu sadece eski THKP-C teori ve pratiğinin kodları çerçevesinde kalarak tartışmanın da yeterli olmadığını düşünüyordum. Sonuçta onlar da Kuran hükümleri değildi. Geçmişin kavramlarını da pratiklerini de mutlak ve değişmez normlar olarak görmeden, 74 sonrasının Türkiye koşulları göz önüne alınarak, neyin doğru neyin yanlış olduğuna, o günün somut koşullarını dikkate alarak karar vermek gerekiyordu.

İstanbul ile İlk Kriz

– *Devrimci Gençlik* dergisinin çıkmasından önce benim İstanbul'la herhangi bir ilgim olmadı. Daha doğrusu doğrudan bir ilgim yoktu. Sadece Ankara'dakinden daha büyük bir karışıklık olduğunu duyuyorduk. Bir de İYÖKD çevresinde bize yakın bir gençlik grubunun olduğu söyleniyordu.

Onlarla ilk temasımız *Devrimci Gençlik* dergisinin yayımlanmaya başlamasından sonra oldu. Tandoğan Meydanı'nda yapılan bir miting sırasında... Orada İYÖKD pankartının olduğu bir kortej gördüm. Pankartın yanma giderek yöneticileriyle tanıştım. Ayaküstü konuştuktan sonra İstanbul'da buluşmak için anlaştık. Daha sonra Melih'le birlikte İstanbul'a giderek Balıkesir Yurdu'nda buluştuk. Orada şimdi isimlerini hatırladığım Dursun Karataş, Bülent Uluer, Paşa Güven, Kamer Tayhani, İbrahim Çenet vardı. O görüşmemizden sonra onlar da Devrimci Gençlik hareketine katıldılar.

– Ama kısa süre sonra bazı anlaşmazlıklar çıktı, değil mi?

– Evet, demin sözünü ettiğim 7. sayıdaki "revizyonist diktatörlük" meselesi konusunda asıl ciddi tepki İstanbul ekibinden geldi. Derginin o sayısı İstanbul'daki arkadaşlar tarafından dağıtılmadı. Bunun üzerine İstanbul'a giderek onlarla görüştük.

– Kim kim gittiniz?

– Herhalde Nasuh'la birlikte gitmiştik. Talimhane'de bir sendika vardı o zaman. Orada toplandık. Hatırladığım kadarıyla Dursun Karataş, Paşa Güven, Bülent Uluer, Kamer Tayhani, Vahap Eren vardı toplantıda.

İtirazın nedeni yukarıda söylediğim gibi, konu hakkındaki eksik bilgiye dayanıyordu. Onlar itirazlarını söylediler, biz konuyu bir kere daha anlattık, sonuçta ikna oldular. Fakat orada bir sorun çıktı. Dergideki yazıyı tartışıp eleştirmek üzere Balıkesir Yurdu'nda bir toplantı yapma kararı almışlar. Dursun, "Şimdi toplantı ne olacak?" diye sordu. Toplantıda dergiye sahip çıkarak konuştuklarımızı orada anlatmalarını söyledik. Bu kadar çabuk görüş değiştirmelerinin iyi karşılanmayacağı gerekçesiyle uygun bulmadılar. Bunun yerine bizim toplantıya gelerek konuyu bir kere de orada anlatmamızı önerdiler. Israrımız üzerine sonuçta Bülent Uluer'in konuşması kararlaştırıldı. Ama ertesi gün öğrendiğimize göre, çatışma çıktığı gerekçesiyle toplantının iptal edilmesi şeklinde bir çözüm bulunmuş.

– Dergiyi dağıttılar mı peki?

– Sonra dağıttılar. Yeni bir kriz çıkıncaya kadar.

– Bu arada şunu sormak istiyorum. Sosyal emperyalizm meselesine *Devrimci Yol*'un yanlış hatırlamıyorsam 2. sayısında bir kez daha giriliyor. Hem Devrimci Gençlik'te hem Devrimci Yol'da Sovyetler

Birliği eleştirilirken; revizyonist bir kliğin 1950'lerden sonra Komünist Parti yönetimine geldiği, sosyalizm uygulamalarının akamete uğradığı tezi işleniyor. Ekonomik ve siyasi gerekçeler de sıralanıyor. Şimdi detaylarına çok fazla girmeyelim. Asıl diyeceğim, Sovyetler Birliği'nde demokrasinin olmadığına dair hiçbir eleştiri yok. Ya da işin o yanına hiç bakılmamış.

– Bunun nedeni şu... En azından benim kendi çalışmam açısından... O dönemde önümüzdeki problem, bütün bir Sovyet sisteminin temelden eleştirisi değildi. Önümüzdeki problem, Sovyet-Çin çatışmasının yarattığı anafordu. Sovyetler Birliği emperyalist mi oldu, kapitalist mi oldu; sosyalizm mi var, TKP'lilerin dediği gibi bütün sorunlarını çözmüş sınıfsız topluma geçmiş bir yer mi; yoksa dünya halklarının başına bela bir emperyalist devlet mi? Solu bölen, Türkiye'deki sınıf mücadelesi açısından ortaya çıkan problem buydu. Bizim bu konuda alacağımız tavır, bu tartışmanın Türkiye'deki mücadeleyi olumsuz etkilemesine karşı önlem almaktı. Bizim için acil mesele o aşamada oydu. Yoksa, genel bir Sovyetler Birliği eleştirisi problemi önümüzde yoktu. Benim de zaten bu kapsamda, bu derinliğe ulaşacak ölçüde bir çalışmam bulunmuyordu. Sovyetler Birliği'ndeki rejimin model alınacak bir rejim olmadığını tereddütsüz söylüyorduk; ama faşistlerle sert çatışmaların yaşanmakta olduğu o günkü koşullar altında bu tür bir akademik çalışmaya girecek halimiz de yoktu.

Bu nedenle Sovyetler Birliği'nde gelişen revizyonizmin niteliğinin ve kaynaklarının açıklanmasına çalışıldı ve bununla yetinildi. Sanayisi gelişmemiş bir ülkede gerçekleşen bir devrim sonrasında karşılaşılan en önemli mesele, tarımdan sanayiye yoğun ve hızlı bir kaynak aktarımı... Veya buna mecbur kalınması... Bu da birçok toplumsal soruna sebep oluyor. Partiyle geniş köylü kitleleri arasındaki bağlar kopuyor, ideolojik hegemonyayı kaybediyorsunuz, baskı politikaları kaçınılmaz hale geliyor vb. Bu uzun bir konu, şimdi gereksiz uzatmayalım. Bu analiz çerçevesinde özel olarak bir Stalin dönemi eleştirisine gitmedik.

– Biliyorum. Zaten Devrimci Yol tarihinde, en azından yazılı resmi tarihinde Stalin eleştirisi yok.

– Evet, çünkü mesleyi bir Stalin meselesi olarak görmüyorduk. Bir de bütün Soğuk Savaş döneminde antikomünist propagandanın en büyük malzemesiydi Stalin eleştirisi. Sosyalizm ve özgürlük meselesi üzerinden geliştirilecek bir Stalin eleştirisi, Soğuk Savaş yaygaraları arasında kaybolup gidebilirdi.

– Özel olarak Stalin savunması da yok...

– Evet, çünkü Sovyetler Birliği'nin özgün koşullarında gelişen politi-

kaların, doğru veya yanlış olması bir yana, evrensel bir model haline getirilmesini doğru görmüyorduk. Somut koşulların somut tahlili her zaman düşüncemizin temelini oluşturdu.

– Ama muhtelif meselelerde Stalin'den de alıntılar yapıldığından, zımni bir onay var gibi. Bu zannedersem senin durduğun yerde de bazı problemler yaratıyordu. Her iddiayı "ustalar" diye tabir edilen birilerinden yapılmış bir alıntıyla destekleme ihtiyacı var gibi o dönem... Yani, bu mesele öyle değil böyle, ayrıca Lenin de bu konuda şöyle der, gibi...

– Türkiye solundaki genel hastalıklardan biri de buydu. Biz aslında baştan itibaren buna karşı olduk. Sosyalist teori bir tür Kuran sureleri gibi algılanıyordu. Bu alıntıcılık hastalığı o kadar absürd bir noktaya vardırılmıştı ki: Diyelim Lenin yaşadığı dönemdeki tartışmalarla ilgili bir şey söylemiş. Türkiye'de o alıntıyı okuyanlar, çoğunlukla o tartışmayı doğuran koşulları, tartışmanın arka planını bilmeden, o tartışmanın tarihsel gelişimini bilmeden sadece cümlelerin kendisinde bir açıklama ve ikna gücü bulabiliyorlardı. Biz bundan büyük ölçüde kaçınmaya çalıştık.

– Ben daha ziyade ilk dönemlerden söz ediyorum. Daha sonra gözle görülür biçimde azalıyor ve neredeyse yok olup gidiyor.

– Evet, kendi görüşümüzün gücüne olan inancımızın henüz o kadar baskın olmadığı ilk zamanlarda buna az da olsa başvuruyorduk. Böyle bir yönteme başvurmanın şöyle bir nedeni de oluyordu bazen. Örneğin Stalin bir tarihte, "Biz artık sosyalizmi kurduk, artık geri dönüş mümkün değil" gibi bir şey yazmış veya söylemiş. Sosyalizmden geriye dönüş mümkün mü sorunu tartışılırken, bu alıntı kapı gibi karşınıza dikiliyor. Buna karşı Stalin'in başka bir sözünü bulup getirince de en azından kalene girdiği varsayılan golü kaleden çıkarmış gibi oluyordun.

– Bu konuda Melih'in yazdığı bir yazıda enteresan bir bölüm var. Birinden bahsediyor isim vermeden, acaba sen olabilir misin? "X" şahıs bu mesele şöyle şöyledir diye bir şey söylüyor. Melihlerin genç oldukları dönem... "İyi de" diyorlar, "hangi Marksist klasikte var bu?" "X" şahıs da, "Hiçbir Marksist klasikte yok, ben söylüyorum" diyor.

– O sıralarda Yalçın Küçük yanlış hatırlamıyorsam ODTÜ'de öğretim görevlisiydi. İlk zamanlar bizimkiler üzerinde onun etkisini gözlemlerdim. Akademik eğitim içinden gelen alışkanlıkla böyle sorular soran Taner ve Melih'le öyle diyaloglarımız olurdu. Herhalde benden söz ediyor.

– Muhtemelen. Melih'in Devrimci Yol'u tarif ederken işaret ettiği bir hadise... Bir şey doğruysa bunu bizim ya da bir başkasının söy-

lemiş olmasının önemi yok, ya doğrudur ya değildir anlamında... Devrimci Yolculuğu anlatırken diğerlerinden farklılığına işaret etmek için başvurduğu bir anekdot...

– Alıntı hastalığı Türkiye'deki dogmatizmin bir sonucu aslında. Bizim yaptığımız da bu dogmatizmden kopma çabası.

CHP-MSP Koalisyonundan 1. MC'ye

– Aynı dönemde Türkiye'de önemli siyasal gelişmeler yaşanıyor. Ülke, 12 Mart'tan çıkış sürecine girmişti. Önce CHP-MSP koalisyonu, aşağı yukarı 7 buçuk ay... Sonra hükümet kurulamadığı için partilerüstü Sadi Irmak hükümeti... 1975'in Mart'ında da 1. MC hükümeti kuruluyor. Öncesinde sağda antikomünizm temelinde yürütülen çok yoğun ittifak sağlama çabalarıyla... Bu dönem, üzerinde konuştuğumuz, solda saflaşmaların, kısmi toparlanmaların başladığı dönem. Var olan koşullarda devrimci mücadeleyi hangi zeminlerde geliştirmek gerektiği konusunda neler düşündünüz?

– 60'lı yıllarda Türkiye'de devrimci mücadele esas olarak anti-emperyalizm ekseninde şekillenmişti. 12 Mart sonrasında cezaevinden çıkarken önümüzdeki dönemde faşizme karşı mücadele sorununun ön plana çıkacağı düşüncesindeydim. Çünkü 12 Mart öncesinde de faşistlerle devrimciler arasındaki mücadele özellikle büyük kent merkezlerinde oldukça uç noktalara kadar varmıştı. 12 Mart faşizmi solu ezmiş, devrimci örgütler dağıtılmış; ama faşist harekete karşı bir-iki göstermelik tutuklama dışında hiçbir şey yapılmamıştı. Örneğin 12 Mart'ta askeri mahkemelerde TİP, DEV-GENÇ, THKP-C, THKO, Aydınlık, DİSK vb bütün sol kuruluşlar, örgütler, sendikalar, hatta tek tek aydın çevreler hakkında davalar açılmış ve ağır cezalar, idamlar uygulanmış; buna karşı tek bir sağ örgüt davası açılmamıştı. Bu ortamda daha büyük bir cesaret ve destek bulan sağ kesimin daha çok saldırganlaşacağı ortadaydı. Nitekim 12 Mart sonrasında üniversitelerin ve yüksekokulların çoğu sağın hâkimiyeti altındaydı.

Kuşkusuz Türkiye'deki faşist sağ hareketin gelişmesinin kendine özgü bir yanı var. Ancak faşist hareketin gelişmesi arka planda esas olarak emperyalizme bağlı faşist devlet politikalarına bağlı olmuştur. Egemen sınıflar bloku içindeki çatlakların derinleşmesi, şiddet politikalarına uygun bir zemin hazırlıyordu.

İşte kısaca bu şekilde özetleyebileceğimiz nedenlerle dağınık örgütsüz bir durumdaki sol hareketin ülke sathına yayılacak faşist saldırılara karşı aktif bir devrimci savunma hattını geliştirmesi zorunluydu.

Ankara, 5 Şubat 1977.

– Nitekim sivil faşist terör yeniden baş gösteriyor. Başlangıçta üniversitelerde, MC dönemine doğru da Anadolu'da kimi kritik kentlerde... Malatya, Elazığ, Tokat, Erzincan gibi şehirlerde özellikle CHP'lileri hedef alan faşist saldırılar başlıyor.

– Evet, özellikle 1. MC hükümetiyle birlikte...

Ecevit, Kıbrıs harekâtının getirdiği prestiji oya çevirebileceğini, daha güçlü bir iktidarın imkânlarını sağlayacağını düşünerek erken seçime gitti. Ama seçimlerin sonucu iktidar imkânı vermedi. Öte yandan Demirel de iktidar olacak oyu alamadı. Bunun nedenleri üzerinde durmak lazım.

Geleneksel sağ bloku oluşturan tekelci burjuvazi ile Anadolu sermayesi arasındaki ittifak daha 12 Mart öncesinde bozulmuştu. Adalet Partisi, 69 yılına gelindiğinde kendi içinde parçalanmıştı. Önce Ferruh Bozbeyli Demokratik Parti'yi, Erbakan da Milli Nizam Partisi'ni kurdu. Arkasından 12 Mart faşist darbesi geldi.

12 Mart sonrasındaki gelişmeler bu sürecin bir devamı olarak okunmalı. Ecevit'in MSP'yle kurduğu koalisyon hükümeti bir tür geçiş hükümeti niteliği taşıyordu. Kıbrıs harekâtının ertesinde Ecevit'in iktidarı bırakıp seçime gitmesi ilginç bir gelişmeydi.

Daha o sıralarda gazetelerde bazı tuhaf haberler dikkatimi çekmişti. Henüz ortalıkta ciddi bir sağ-sol çatışması yokken, gazetelerde evlerinde patlayıcı imal ederken kaza yaparak yaralanan veya ölen sağ görüşlü kişilerle ilgili haberler yer almaya başlamıştı. Bu aslında yaklaşan fırtınayı haber veren işaretlerdi. Nitekim Demirel'in harcını yoğun bir

antikomünist söylemle kardığı MC hükümeti kurulur kurulmaz faşist saldırılar patladı.
MC hükümeti bütün politikasını, memlekette soldan yana ne varsa hepsini bastırmak üzerine kurdu. MHP'nin güçlü biçimde yer aldığı ilk koalisyon hükümetiydi. Nitekim, 1960'ların sonunda devrimcilere saldıran faşist milislerin iktidardan ve polisten aldıkları destekle ülkenin her tarafında terör estirdiklerine tanık olundu.
– Sadece 1976 yılına ait rakamlara bakıyorum, toplam 116 kişi öldürülmüş. Bunun sadece 18 tanesi sağcı olarak bilinen insanlar. Üstelik bunların ikisi davadan dönme, ikisi de kendi arkadaşları tarafından kaza kurşunuyla vurulmuş. Saldırıların neredeyse bütünüyle sağdan geldiği anlaşılıyor...
– Bu durumu *Devrimci Gençlik* dergisinde, MC'nin kendi varlığını şiddete ve kana dayandırmak zorunda olduğu şeklinde tanımlıyorduk. Parçalanmış egemen sınıflar bloku faşist terör ortamı içinde yaratılan komünizm düşmanlığı ile yapıştırılarak iktidarlarını sürdürdüler. Eğitim enstitülerini işgal ediyorlardı. Mülakat yoluyla yapılan sınavlar, aslında bu okullara sadece faşistleri almanın bir vasıtası haline geliyordu. Devlet içinde de kayda değer bir kadrolaşmaya gidiyorlardı.
– Tekrar *Devrimci Gençlik* dergisine dönecek olursak... Dergi çevresinde oluşan toplulukla ilişkileriniz ne düzeydeydi? Şu ana kadar ODTÜ ve Siyasal kökenli birkaç insandan bahsettik; ama onların dışında, özellikle üniversitelerde çığ gibi büyüyen bir kitle vardı. O süreçte bu kesimlerle ilişkin nasıldı?
– Benim üniversitelerdeki geniş gençlik kitlesiyle doğrudan bir temasım olmazdı. Geniş gençlik kitlesi tarafından fazla bilinen biri değildim. Bu daha çok 12 Mart dönemindeki gizliliğe dayalı çalışma alışkanlığından kalma bir şeydi. Yoksa o dönemde daha önemli, gizli saklı işler yaptığımdan falan değil.
Okullardaki ilişkileri öteden beri diğer arkadaşlar sürdürüyordu. Nasuh Mitap, Mehmet Ali Yılmaz, Taner Akçam, Melih Pekdemir gibi arkadaşlar zaten üniversite öğrencisiydiler. Ben daha çok okullardaki sorumlu durumundaki arkadaşlarla, çoğunlukla da onlar gerekli gördükleri zaman görüşme imkânı bulurdum. Bazen dergideki yazılardan biriyle ilgili bir tartışma çıkar, o konuyu görüşmek için okula çağırırlardı. Bazılarının evlerini bilirdim, arada sırada akşamları evlerinde görüşürdük.
– Arada bir şey atladık. *Devrimci Gençlik* dergisinin önde gelen kadrolarıyla temasların olduğunu söylemiştin. O dönemde öne çıkan kimler vardı? Ali Alfatlı, Mehmet Ali, Taner, Melih... Bunlardan daha önce de söz ettik. Bunların dışında...

– Zaman zaman evlerde toplantılar yaptığımız, sohbet ettiğimiz arkadaşlar vardı. Şimdi dönemleri karıştırabilirim. Yani 75'ten 80'e kadar geçen dört-beş yıl içinde kimle ne zaman tanıştığını düşününce tam kestiremiyorum. Bazı süreçler iç içe geçiyor. Ama mesela Bülent Forta'nın bir süre sonra, yani *Devrimci Gençlik*'in son dönemlerinde geldiğini hatırlıyorum. Dediğim gibi başlangıçta Ali Alfatlı, Mehmet Ali, Melih, Taner vardı. Taner, sanırım *Devrimci Gençlik* dergisinin 4. sayısından önce yakalandı ve cezaevine girerek pratik süreçten koptu. Ayşe vardı, o dönem Melih'in eşi. Haşim Aydıncak vardı. *Yükseliş*'ten Selahattin Karataş ve eşi. Evlerinde toplantı yapardık. *Yükseliş*'teki kavga dövüşlerin ön planındaki gençlerdendi. Beşevler'de mücadeleyi yürüten arkadaşlar vardı: Ali Başpınar, Sedat Kesim, İbrahim Sevimli, Mehmet Korkusuz... Teknik okulların önderlerinden Soner İlhan. İskenderun'da öldürülen Necdet (Erdoğan Bozkurt) vardı. Behçet Dinlerer vardı... Eşi Ayşegül (Devecioğlu)... Siyasal takımı: Sedat Göçmen, Bünyamin İnan, Yasin Ketenoğlu, İbrahim Arı... İstanbulluları biliyorsun... Dursun Karataş, Bülent Uluer, Paşa Güven, Kamer Tayhani, Celalettin Can... Vahap Eren, mühendisti. İbrahim Yavuz, İbrahim Yakut. Balet (Aydın Erol). Mehmet Hakkı Yazıcı'yı da unutmamak lazım. Derginin ilk sahibi...

Sendikalar, Odalar, Öğretmenler

– Gençliğin dışında ilişkileriniz var mıydı?

– Her kesimde ilişkilerimiz vardı. Çoğunlukla 70 öncesinden gelen ilişkiler... Öğretmen kesimi hemen her zaman politik aktivitenin en çok olduğu bir kesim olmuştur. Keza mühendis odaları, Yeraltı Maden-İş, Tek Eğitim Büro-İş gibi bazı sendikalar, bir de Ankara ve İstanbul dışındaki bölgelerde özellikle geçmiş devrimci hareketten gelen arkadaşlarla ilişkilerimiz vardı.

– Kimler vardı?

– Yeraltı Maden-İş'te Abdullah Yılmaz, Müfit, Cevat Taşıran, Nihal, Tamer Hazer.

– Çetin Uygur?..

– O sıralarda onun bizimle ilişkisi yoktu. Bağımsız hareket eden bir arkadaştı. Ama sendikaya uğradıkça görüşürdük. Cevat Taşıran THKP-C davasında yargılanan askeri öğrencilerden biriydi. Abdullah Yılmaz ve Cevat Taşıran daha sonra sendika içindeki siyasi kamplaşmada TKP tarafına geçtiler. Tamer de sanırım onlarla birlikteydi. Hukuk fakültesinden arkadaşımız Gültekin Pekdemir ise sendika avukatı olarak çalışıyordu.

– Melih'in ağabeyi mi?

– Evet...

– TMMOB'de kimler vardı?

– O sıralarda Teoman Öztürk TMMOB Başkanı'ydı, Yavuz Önen Mimarlar Odası Başkanı. Sait Kozacıoğlu ve Ali Artun da Mimarlar Odası'nda çalışıyorlardı.

– Ama onlar hiçbir zaman Devrimci Gençlik ya da Devrimci Yol angajmanı içine girmediler, değil mi?

– Yavuz, THKP-C davasında yargılanmıştı, bize, Mahirlere yardımcı olmaktan tutuklanmıştı. Teoman olsun, Yavuz olsun doğrudan örgütsel bir ilişki içinde olmasalar da her zaman devrimci saflarda kalan dostlarımızdı.

Öğretmen hareketi içinde de ciddi bir gelişme vardı. *Devrimci Gençlik* dergisinin yayımlanmasından bir süre sonra İbrahim Sevimli'nin önerisiyle *Devrimci Öğretmen* dergisi çıkarıldı. Ona ben de yardım ettim; ama asıl İbrahimler çıkarıyordu. TÖB-DER ve Eğitim-Sen'e doğru gelişen Devrimci Öğretmen hareketinin nüvesi o dönemde oluşmaya başlamıştı.

– Orada kimler vardı?

– Başta Ali Butto, Kemal Uzun, Ali Rıza Aydın, İbrahim Sevimli... Bizim cenahtaki bölünme öğretmen kesimine de yansımıştı. *Kurtuluş* dergisini çıkarmaya başlayan arkadaşlarla Devrimci Gençlik safındakiler ayrı gruplar oluşturdu. Sanırım 1975 yılında yapılan TÖB-DER seçimleri bu ayrışmanın kitle örgütleri düzeyinde kendini gösterdiği ilk zemin oldu. Seçimlere ayrı listelerle girildi. Aslında bölünme sadece bize has bir hadise de değildi. Sovyet yanlısı sol gruplar arasında da bölünmeler vardı.

O seçimlerden aklımda kalan en ilginç hadiselerden biri, az sayıda delegesi olan PDA (Aydınlık) grubunun seçimlerde bizim listeye karşı sosyal emperyalist diye nitelediği Sovyetler Birliği yanlısı sol grupların listesini desteklemesiydi. Çünkü biz Sovyetler Birliği'ni o dönemde onlar gibi sosyal emperyalist bir ülke olarak değerlendirmesek de hem Sovyetler'in politikalarına karşı hem Sovyet yanlısı grupların izledikleri çizgiye karşı oldukça sert bir eleştirel tutum içindeydik. Bu yüzden eğer kendileri dışındaki bir grubun listesini destekleyeceklerse, mantıken Sovyet yanlısı grupların listesine değil; onlara karşı eleştirel bir çizgisi olan bizim grubun listesine oy vermeleri beklenirdi. Seçimlere geçilmeden önce Gün Zileli ile bu konuda bir hayli tartıştık. Gün'ün *Aydınlık*'tan ayrıldıktan sonra yazdığı kitapta oldukça eğlenceli bir şekilde anlattığı gibi; ben onları bizimkilerin listesine oy vermeleri için

ikna ettiğimi sanırken, onlar gidip baş düşman ilan ettikleri "sosyal emperyalizmin işbirlikçilerine" oy vermişler!
Bu tür tavırlar aslında solda sanılandan daha yaygın olan bir şeydir. Kitle örgütlerindeki seçimlerde sıkça görüldüğü gibi, birilerine hem görüş olarak hem köken olarak daha yakın olan gruplar çoğunlukla asıl rakip olarak kendilerine yakın olan grupları gördüklerinden, fiiliyatta tam karşı görüşteki gruplarla işbirliği yapmakta sakınca görmezler.
– Ankara ve İstanbul dışındaki bölgelerde durum ve ilişkileriniz nasıldı?
– *Devrimci Gençlik* dergisi taşraya da gönderilirdi. Ayrışmalar büyük kentlerdeki kadar hızla olmasa bile oralara da yansıyordu. Ankara'ya gelerek ne olup bittiğini öğrenmek isteyenler olurdu. Örneğin Malatya'dan Mehmet Tekin, Karadeniz'den Fikri Sönmez bizimle ilk temasa geçen arkadaşlardı.
İstanbul'daki THKP-C davasında birlikte yargılandığımız Fikri Sönmez, Kızıldere'de ölen Ahmet Atasoy'un yeğeni Yusuf Atasoy'la beraber geldiler. *Kurtuluş* grubuyla yaşanan ayrılık hadisesinin içyüzünü öğrenmek istiyorlardı. Ben elimden geldiği kadar objektif olarak anlatmaya çalıştım, sordukları soruları yanıtladım. Sonunda Fikri, "Biz kararımızı verdik, sonuna kadar sizinle birlikteyiz" dedi. "Kurtuluş grubundaki arkadaşlarla görüşmemize gerek yok" diyerek gittiler. Onunla Fatsa'nın ölümsüz belediye başkanı olarak yaşamını yitirinceye kadar hep birlikte olduk.
Samsun'dan Çörtik İsmet de geldi, benimle ve Kurtuluş grubundan arkadaşlarla konuştuktan sonra onlarla beraber siyaset yapmayı tercih etti. Yanılmıyorsam gene Samsunlu olan İsmail Yeşilyurt'un tutumu da öyle olmuştu. Onların tutumu da Samsun'da Kurtuluş grubunun bize göre uzunca süre daha güçlü olmasını sağladı.

70'li yılların ortalarında, az sayıda fotoğraftan biri.

9. Bölüm

Devrimci Yol'a Doğru

– *Devrimci Gençlik* dergisinden Devrimci Yol'a uzanan sürecin fikri oluşumu nasıl yaşandı?

– Daha önce de konuştuğumuz gibi, faşist saldırılar giderek yoğunlaştı. Bir iç savaşa doğru sürüklenen bir sürecin içindeydik. Saldırılar Anadolu'nun en ücra köşelerine doğru yayılmaya başlamıştı. Halk, faşistlerin saldırıları karşısında can güvenliği sorunuyla yüz yüzeydi. O günün görev halkasını belirleyen şey bu durumdu.

Bu yüzden geçmiş tartışması kadar faşizme karşı mücadele konusu da çok önemli bir tartışmaydı. Özellikle Sovyet yanlısı gruplar, bizim ısrarla devlet içindeki faşist odaklardan kaynaklandığını savunduğumuz saldırılara karşı mücadeleyi devletin güvenlik kuvvetlerine havale ediyordu. Kurtuluş grubundaki arkadaşlar da bir yandan bizim Türkiye'de

devletin demokratik değil sömürge tipi bir faşist karaktere sahip olduğu şeklindeki görüşlerimizi çürütmeye çalışırken; bir yandan da bir CHP iktidarının geçici de olsa faşizmi bir tehlike olmaktan çıkaracağım savunuyordu.

Öte yandan 1. MC hükümetinin kanatları altında faşist saldırılar özellikle Alevi-Sünni gerilimi yaratacak şekilde Alevilere ve CHP'li yurttaşlara yönelmeye başlamıştı. Özellikle Erzincan, Tokat, Niksar gibi yerlerde çıkan olaylar çok dikkat çekiciydi. Bunun manası, ülkenin daha o zamandan Kahramanmaraş ve Çorum olayları doğrultusundaki bir gelişmeye doğru hızla sürüklenmeye başlaması demekti. Bizim, birçok gruptan belki en büyük farkımız bu gelişmenin öneminin farkına varabilmiş olmamızdı. Bunun için aktif direniş mücadelesini benimsedik. Okullardan, büyük şehirlerin merkezlerinden varoşlara ve ülkenin diğer bölgelerine yoğunlaşmaya çalıştık. Bu süreçte Devrimci Gençlik hareketi hızla genişleyerek kendi sınırlarına dayandı.

– Aşağı yukarı 76 yılı diyebilir miyiz?

– 1976 yılının sonlarına doğru. O koşullarda bir gençlik hareketi konumuyla devam etmenin doğru olmadığı ortadaydı. Aslında yanlış hatırlamıyorsam *Devrimci Gençlik* dergisinin daha 5. sayısının başyazısında ortadaki siyasi boşluğa işaret edilerek bu boşluğun doldurulma zorunluluğundan söz edilmişti. 12 Mart sonrasındaki kafa karışıklıkları, yılgınlık ortamı belirli bir oranda aşılmıştı. İdeolojik planda yaşanan ayrışmalar yerini saflaşma eğilimlerine bırakmıştı. Bu gelişmede, bizim fikri planda sosyal emperyalizm, faşizme karşı mücadele vb konularında yürüttüğümüz mücadelenin de belirli bir payı oldu diye düşünüyorum. Sol kesim içinde hiçbir gruba dahil olmayan; ama bizim savunduğumuz görüşlere yakın duran önemli bir kitle vardı. Bir nitelik sıçraması kendini dayatıyordu. Yeni bir politik yayın organı ortadaki siyasi boşluğu doldurabilir, nitelik sıçraması yaratabilirdi. Böylece bir dergi çıkarmaya karar verdik. Öncelikle derginin çıkışını duyurmak için temel tartışma konularındaki görüşlerimizi ifade eden bildirge niteliğinde bir metin hazırlamaya başladık.

– Önce "Bildirge"yi yazmaya karar verdiniz.

– Önce en dar çevremizde bu fikirleri tartıştık.

– Buna karşı çıkan birileri oldu mu?

– Evet, yeni bir yayın organı; yeni bir dergi çıkarılması fikrine bizim yakın çevremiz içinden bir hayli itiraz eden oldu.

– Mahir Çayan'ın dergi etrafında örgütlenme eleştirisinden yola çıkarak mı?

– Evet, 12 Mart öncesinde yayımlanan "*Aydınlık Sosyalist Dergi*'ye

Açık Mektup" isimli metinde yer alan bir ifade vardı. O zamana kadar uygulanan işçiler için ayrı dergi, aydınlar için ayrı dergi çıkarmak şeklindeki yayın politikasının artık terk edileceği ifade edilmişti.

– O mu gerekçe gösterildi?

– Hem gençlik dergisi hem aydınlar için bir dergi mi çıkaracağız, deniliyordu.

– İyi de *Devrimci Yol* çıktığında *Devrimci Gençlik*'in kapatılacağı üzerinden konuşulmuyor mu?

– Onları bu şekilde kandırmaya çalışmamı mı tavsiye ederdin?

– Hayır, anlamaya çalışıyorum neye itiraz ediyorlar diye...

– Ben onlara her şeyin Mahir'in yazısma ya da "kitaba" uyup uymadığına bakarak hareket etmenin doğru olmadığını anlatmaya çalıştım. Bizim o gün böyle bir dergiye ihtiyacımız olup olmadığını sordum. Aslında hepsi böyle bir dergiye ihtiyaç olduğunu düşünüyordu. Ama birilerinin o dipnota gönderme yaparak bizim Mahir'e ters düştüğümüzü ileri sürmesinden endişe ediyorlardı. Nitekim daha sonra o dipnot bize karşı yürütülen ideolojik mücadelenin en temel argümanı olarak sürekli hatırlatıldı. Ama bu tür manasız tartışmalara aldırış etmeden işimize bakmayı bildik.

– "Bildirge" nasıl hazırlandı?

– "Bildirge"yi önce bütün Türkiye çapında bölgelerdeki arkadaşlarla tartışarak ortaklaştıktan sonra yayımlamayı, derginin yayımlanmasma ondan sonra başlamayı düşünüyorduk.

– Peki çıkacak dergiden *Devrimci Yol* diye mi bahsediyorsunuz?

– Derginin isminin belirlenmesi tarihini şimdi tam olarak hatırlayamıyorum. Ama "Bildirge" taslağım hazırlamaya başladığımızda *Devrimci Yol* ismini belirlemiştik sanıyorum.

– İsim babası kim?

– İsim babası Ho Chi Minh sayılır! O sıralarda okuduğum bir kitapta Ho Chi Minh'in bir makalesinin başlığı çok hoşuma gitmişti. Makalede Vietnam devrimiyle Hindistan'daki Gandi'nin hareketi arasındaki farkı inceliyordu. Makalenin başlığı "Devrimci Yol"du. Arkadaşlara bu iki sözcüğü derginin ismi olarak kullanmayı önerdim. Başka öneriler de vardı. Hep birlikte *Devrimci Yol* önerisini benimsedik.

– Başka ne öneriler vardı?

– Bir sürü isim üzerinde konuştuk. Bir tanesi de *Devrimci Sol*'du.

– Onu kimin önerdiğini hatırlarsan çok hoş olur!

– Bir seçenek olsun diye onu da ben önermiştim. Ama arkadaşlar diğerini daha çok beğendiler. Soma hakikaten bir "seçenek" olarak karşımıza çıktı!

– Amblem işi nasıl oldu? Onunla ilgili de çok tevatür var...

– O şöyle oldu. "Bildirge"nin hazırlıkları sırasında bir grafik büromuz vardı. Orada bir kâğıdın üzerine yumruk, yıldız, güneş şekilleri çizerek Şadi Somer'e verdim. Grafikçi arkadaşlara bu üç simgenin bileşiminden oluşan amblem önerileri hazırlatmasını istedim. Birkaç gün sonra çoğu birbirine benzeyen 42 ayrı çalışma getirdi. Bir kısmını eledik, en son elimizde üç tane kaldı. Onların arasından bir tanesini seçtik.

– Evet, grafik olarak çok başarılı bir amblem. Peki kim yapmış onu?

– Evet çok etkili bir amblem olmuştu. Ben o zaman Şadi'ye kime çizdirdiğini sormamıştım. Sonradan öğrendiğime göre Yılmaz Aysan tarafından çizilmiş.

– Sinan Çetin'in adından da söz edilir...

– Şadi'ye sipariş verirken onun adı da geçmişti. O zamanlar Sinan bizim arkadaşlarla ilişkisi olan biriydi. Bir ara Yeraltı Maden-İş'te çalışmıştı. Galiba Sinan ve Yılmaz o sıralar aynı yerde çalışıyorlarmış. Benim bildiğim kadarıyla yumruklu yıldızı Yılmaz Aysan çizmiş. 12 Eylül sonrasında bir gün Emre Senan'ın ofisine gitmiştim. Yılmaz, Emre'ye Devrimci Yol amblemini kendisinin yaptığım söylemiş. Emre de bana doğru olup olmadığını sormuştu. Bir sanatçı, bu eserin yaratıcısı benim diyorsa, itiraz eden olmadığı sürece onundur.

– "Bildirge" tartışması nasıl cereyan etti? Önce bir metin mi yazıldı?

– Bir metin hazırladık. Önce taslağı bölgelere göndererek tartışıldıktan sonra görüşlerini bildirmelerini istedik. Her bölgeden birer ikişer gelen temsilcilerle görüşüp değerlendirmelerini aldık. Ankara'daki arkadaşlarla biraz daha geniş gruplar halinde tartışıldı. Önerileri, eleştirileri alındı.

– Bu tartışmalarda sorun yaşandı mı?

– İstanbul grubuyla bazı tartışmalar yaşandı. Dursun Karataş, Paşa Güven, Bülent Uluer, İbrahim Çenet birlikte geldiler. İçerik hakkında fazla bir tartışma olmadı. İbrahim Çenet adında bir arkadaş vardı. 12 Mart öncesinde elinde bomba patladığı için sakat kalmıştı. Özellikle onun itirazları olduğunu hatırlıyorum. Önce merkez komitesi belli olsun gibi bir şeydi. Dursun biraz mütereddit duruyordu. Sonra diğerleri İstanbul'a gitti, Dursun'la ayrıca görüştük. İbrahim'le bazı sorunlar yaşadıklarını anlattı. Daha sonra Çenet'in Devrimci Yol'a muhalefet ettiğini söylemişlerdi. Sonra ne oldu bilmiyorum. Dursunlar ayrılıncaya kadar bizimle birlikte devam ettiler.

Bu arada Ankara'da bize yakın gördüğümüz çevrelerle de görüşmeler yaptık. TİB (Tüm İktisatçılar Birliği) çevresindeki arkadaşlarla görüştük. Hatta o çevredeki arkadaşlarla birlikte hareket eden Yıldırım Koç İstanbul'da DİSK'te danışman olarak çalışıyordu. Onunla görüşmek için İstanbul'a gittim. Levent'te bir evleri vardı, orada görüştüm. Sonra Ankara'daki diğer arkadaşlarıyla birlikte Çankaya'da bir evde bir kez daha görüştük. Yıldırım, Murat Gültekingil, Bilal Sadi Oğuz vardı. Nasuh'la birlikte gittik. "Bildirge" taslağı hakkında eleştirilerini önerilerini aldık. Üç-dört saat tartışıp konuştuk. Toplantıdan geç vakit çıkarken Nasuh bana, bütün bunlara nasıl sabredebiliyorsun diye sormuştu. Hakikaten iğneyle kuyu kazar gibi, sabredilmesi zor işlerdi. Sonra bu çevredeki arkadaşlar bizimle hareket ettiler. Hatta Yıldırım, Bilal ve Tanju Akad bir süre de olsa *Devrimci Yol*'un yayın kurulunda çalıştılar. Bunların dışında TİB çalışanları içinden birçok değerli arkadaş *Devrimci Yol*'un yayın çalışmalarına katıldı.

"Bildirge"nin basılması için gerekli parayı bulamamıştık. O zamanlar ben evleniyordum. Annem bana düğün hediyesi olarak evimize bir televizyon almamız için bir miktar para vermişti. "Bildirge"yi o parayla bastırdık.

Devrimci Yol dergisi 1. sayısı.

– 77'nin başı oluyor galiba...

– Evet, 77 Mart ayı.

– *Devrimci Yol* dergisini çıkarmaya karar verdiğinizde, Türkiye'deki devrimci hareketin temel meseleleri olarak ana hatlarıyla neleri öngördünüz?

– Aslında izleyeceğimiz siyasi çizgi *Devrimci Gençlik* dergisinde ortaya konulmuş durumdaydı. "Bildirge"de bu biraz daha derli toplu olarak ifade edilmişti.

İktidarda Demirel'in Milliyetçi Cephe hükümeti vardı ve ülkenin temel gündemi can güvenliği sorunuydu. Her gün ülkenin bir tarafında insanlar öldürülüyor, saldırılara uğruyordu. Ekonomik kriz Demirel'in ünlü deyişiyle ülkeyi yetmiş sente muhtaç hale getirmişti. Büyük sermaye temsilcilerinin Demirel ve Ecevit'le görüşerek

erken seçime gidilmesini istemeleri üzerine hükümet erken seçim kararı aldı. Ama erken seçim kararı alınır alınmaz ülkede faşist saldırıların âdeta patlama yaptığı görüldü. Bir-iki ay içinde yüzden fazla insan öldürüldü. Bütün bunlar ülkede yaşanan krizin ve politik kamplaşmanın devam edeceğini gösteriyordu. Dolayısıyla faşizme karşı mücadele konusu birinci derecede önemli bir mesele olmaya devam edecekti.

– Yani Türkiye'de devrimci hareketin en büyük görevinin anti-faşist mücadeleyi örgütlemek olduğunu tespit ediyorsunuz. Kendisini büyük ölçüde böyle bir mücadele içinde tanımladığı göz önüne alındığında, Devrimci Yol hareketi açısından, kadroları nezdinde sınıf eksenli mücadelenin belirsizleşmesi, kaybolması gibi bir sorun yaşanmadı mı? Kadroların çoğunun küçük burjuva ve öğrenci kökenli olduğu düşünülecek olursa...

Ankara, 15 Ocak 1978.

– Bu, o dönemlerde de çokça tartışılmış bir meseledir. Özellikle Türkiye İşçi Partisi tarafından o tür eleştirilere muhatap olan bir harekettik. Verdiğimiz yanıt da faşizme karşı mücadelenin kendisinin bir sınıf mücadelesi olarak görülmesi gerektiği şeklindeydi. Biz Türkiye'de devlet yönetiminin niteliğinin demokratik değil, sömürge tipi bir faşizm özelliği taşıdığını; bu yüzden ülkemizdeki demokrasi mücadelesinin

devletin yapısında köklü bir değişim gerçekleştirme meselesi olduğunu savunuyorduk.
İkincisi, ülkenin bu kadar ciddi bir saldırıyla karşı karşıya olduğu bir dönemde; herhangi bir hareketin, bu mesele sınıf mücadelesi değildir diyerek, sınıf içinde çalışarak sosyalistlik yapacağız demesi hayatın somut gerçeklerinden bütünüyle kopması demekti. Nitekim o dönemde *Yürüyüş* dergisi, TİP çevresi çok açık seçik bir şekilde; bu sınıf mücadelesi değildir, bu bizim işimiz değildir, faşistleri güvenlik kuvvetleriyle karşı karşıya bırakmak lazım diye yayın yapıyordu.
– Oysa sorunun kaynağı devlet...
– Evet, sorunun kaynağı devletin kendisiydi. Biz bütün saldırıların devlet içinde yuvalanmış faşist odaklardan kaynaklandığına inanıyorduk. Bu iddiamız o zaman goşistlik, maceracılık diye tanımlanıyordu. Oysa şimdi bak, bugün herkes devletin kozmik odalarında gizlenen bu gerçeği konuşuyor. Bu yüzden 70'li yıllar boyunca sürdürülen mücadelede sınıf mücadelesinin veya devletle mücadelenin ihmal edildiğini söylemek doğru değildir. Tabii, gündelik hayatta, Anadolu'nun birçok yerinde sürüp giden kavganın ayrıntıları, mücadeleyi ve insanları o kadar boğuyordu ki bütün mesele sanki sivil faşistlermiş gibi bir algıya yol açması mümkündür. Ama teorik olarak yazdıklarımıza bakılırsa, sivil faşist hareketin devletten ya da ABD'den bağımsız olduğuna dair tek bir satıra rastlanamaz.

Devrimci Yol'un "Dili"

– *Devrimci Gençlik*'te olsun, kısmen *Devrimci Yol*'da olsun, polemik yazılarında kullanılan dilin biraz alaycı, yer yer sert ve kırıcı denilebilecek bir üslupta olduğu gözleniyor. Bu özellikle tercih edilmiş bir şey miydi, yoksa döneme özgü bir durum muydu? O yazıların çok önemli bir bölümünün senin kaleminden çıktığı düşünülecek olursa, herhalde en doğru cevabı sen verirsin...
– Önce bu vesileyle şunu bir açıklayayım: Evet, özellikle orta sayfa yazıları ile başyazı durumundaki yazıların çoğu benim kalemimden çıkıyordu. Ama o yazıları hemen her zaman kurullarımızda okuyup tartışıyor, eleştiri ve öneriler doğrultusunda değiştirilmesi gereken yerler olursa değiştirip öyle yayımlıyorduk. Diğer yazılar da öyle bir işlemden geçerdi.
Ben *Devrimci Yol*'un dilinin diğer siyasi grupların diline göre daha kırıcı ve sert olduğu kanısında değilim. Bugünden bakıldığında belki biraz sert görülebilir ama dil açısından bir sorgulama yapılacaksa o dönemin

geneli açısından bakılarak yapılmalı. Çin yanlıları Sovyet yanlılarını sosyal faşist diye niteliyordu. Sovyet yanlıları da onlara Maocu bozkurt diyordu. Birbirlerini faşistlerle aynı gördükleri ve çatışmayı, ihbarı meşru saydıkları bir dönemden söz ediyoruz. Hatta o sıralar Doğu Berlin'den yayın yapan Bizim Radyo'da Maocuların ev adresleri falan veriliyordu. Her iki tarafın bize karşı kullandıkları dil de özünde farklı değildi. Oldukça tahkir ediciydi. Bizse, evet sertçe eleştiriyorduk, yeri gelince mizah dilini de kullanıyorduk; ama hiç değilse onları düşman saymıyorduk. Birlikte faşizme karşı mücadele etmenin gerekli olduğunu savunuyorduk. Bu yüzden bizim dilimiz bence onların diline göre özünde çok daha yumuşak ve dostane bir dildi.

Şunu da göz önüne almak lazım, bizim hareketimiz o zaman çok genç bir hareketti. Teorik mücadeleye önderlik edenler bakımından bütün gruplardan daha genç bir harekettik. Sadece yaş itibarıyla değil, mücadele tecrübesi bakımından da...

– Yaş itibarıyla da öyle olsa gerek. İki-üç kişi dışarıda bırakılacak olursa, herkes 20'li yaşlarında...

– Aslında sanırım sadece ben otuz yaşın biraz üzerindeydim. *Devrimci Yol*'u yayımlamaya başladığımızda 33 yaşındaydım. Diğer arkadaşların hepsi yirmili yaşlardaydı.

– Sana o zaman mı "İhtiyar" demeye başladılar?

– Hayır, daha 12 Mart'ta cezaevinde öyle takılmaya başlamışlardı. Çünkü çoğu 19-20 yaşında falandı. Neyse yaş konusu bir tarafa bizim böyle tartışmalarda fazla bir deneyimimiz de yoktu. Böylesi bir hareketin, uluslararası komünist hareketin temsilcilerinden destek alan eleştirilere karşı mücadele etmesi, bir ideolojik hegemonya dili geliştirmesi kolay bir şey değildi. Bizden onlardan daha fazla bir olgunluk beklenmesi de gerçekçi olmaz.

– Hasmane yerine dostane bir dil kullanılmasının şartları yok muydu?

– Kuşkusuz bizim de bazen kantarın topuzunu kaçırdığımız doğrudur. Ama örneğin Bahçelievler'de, yedi TİP üyesi genç, o zamanki MHP Genel Merkezi'nin birkaç yüz metre yakınında boğularak öldürüldüler. Kaldıkları evde kendilerini savunmak için hiçbir önlem almaya gerek görmemişler. Ama öte yandan da o partinin yöneticileri bizi sürekli olarak goşistlikle, faşistlerin oyununa gelmekle suçluyorlar. Bu durumda öfkeye kapılmadan yapamıyorduk.

Mizah konusuna gelince... Sen alay diyorsun ama ben genel olarak Türkiye solunun, kendimizi de içine katarak söylüyorum, sorunlarımızın çoğunun gerçekten mizah konusu olacak sorunlar olduğunu düşünü-

yorum. Örneğin, TİP'in *Yürüyüş* dergisinde başyazıları Yalçın Küçük yazardı. Bir seçimde TİP 20 bin gibi çok küçük bir oy alınca, hoca başyazısında bu durumu TİP'in işçi sınıfının yegâne temsilcisi olduğunun kanıtı olarak yorumlayan bir tahlil yapmıştı. Gene mesela direniş komitelerini tartışıyoruz, halkın faşist saldırılara karşı kendisini savunması için örgütlenmesi falan. Böyle yapacak olursak "nispi dengeyi", dolayısıyla da Mahir'i inkâr etmiş olmaz mıyız, işçi sınıfı partisi olmadan böyle cephesel örgütler kurmak doğru olur mu diye, akla ziyan tartışmalar yapılıyordu. Böyle durumlarda mizah bazen lafı fazla uzatmadan durumu açıklamanın en iyi yolu gibi geliyordu. Ne de olsa Nasrettin Hoca geleneğine sahip bir milletiz.

– Şimdi geriye dönüp baktığında neler hissediyorsun o yazıları okurken?

– Tabii, bu günden bakınca örneğin Behice Boran için bir yazıda kullandığımız ifadeler nedeniyle ya da başka bazıları için, keşke öyle yazmasaydık diyorum. İnsan tabii ki üzülüyor. Bir gün Uğur Mumcu ve Mümtaz Soysal'la ilgili bir yazı yazmıştım. Ülkede yaşanan çatışmalar konusunda silah kaçakçılarının rolüne değindiği yazılarında Uğur'un bize fazlaca haksızlık ettiği düşüncesiyle, bu saldırıların ve cinayetlerin, faşizmin halka karşı ilan ettiği bir savaş olduğunu görmesi için insanın illa namlunun ucunun alnına yöneltildiğini görmesi mi gerekir gibi bir şeyler yazmıştım. Sonra bir gün evlerine gittiğimde *Devrimci Yol* dergisi, o yazının bulunduğu sayfa üste gelecek şekilde sehpanın üzerine konulmuştu. Uğur bana bir şey söylemedi ama sitem ediyor gibiydi. Çok sonra, evinin önünde otomobiline konulan bir bombayla öldürüldüğünü öğrendiğimde yüreğim çok acıdı.

Dediğim gibi, bugünden bakınca öyle geliyor... Belki biraz gençlikten gelen bir hamlık da var birçok yerde. Ama doğrusunu istersen, örneğin Doğuların (Perinçek) takımı hakkında yazdıklarıma baktıkça kendi adıma fazla yumuşak bile davranmışım diye düşünüyorum.

– Peki konuyu değiştirelim... Devrimci Gençlik kadrolarının bölgelere doğru yayılması Devrimci Yol'dan önce başlamış mıydı?

– O konuda *Devrimci Gençlik* dergisinin 7. sayısı bir dönüm noktası. Okullarda sıkışıp kalınmıştı. Polis okullarda kapıları tutuyor, sağcılar içeri silah sokuyor. Topluca okullara gidenlerin üzerine bomba atılıyor. Olmadı, okulu kapatıyorlar. O dönemde siyasi gerilimin Anadolu'ya doğru, taşraya doğru, kenar semtlere doğru yayılmaya başladığı görülüyordu. O koşullarda, kadroların okullardaki mücadeleyi bırakmadan doğrudan halkın sorunlarıyla ilgili çalışmalar içerisinde yer alacakları bir anlayış öngörülmüştü.

– *Devrimci Yol* dergisinin 1. sayısı, Türkiye'de sol hareketin yaşadığı en büyük trajedilerden birine tekabül ediyor. 1 Mayıs 1977'ye... Sen o mitinge katılmış mıydın?

– Evet, Ankara'dan İstanbul'a büyükçe bir grupla gitmiştik. *Devrimci Yol*'un 1. sayısıydı.

– Sizin önünüzde Devrimci Yol pankartı vardı değil mi?

– Devrimci Yol pankartı var, Dev-Genç pankartı var. Ayrıca İstanbul'daki arkadaşlar o zamana kadar ölen arkadaşlarımızın büyük ebatlı portrelerini hazırlamışlar. Mahirlerin, Denizlerin resimleri... O şekilde yürüyüşe geçen çok etkileyici bir kortej vardı.

– Devrimci Yol pankartı ilk defa orada açıldı herhalde.

– Ama "Bildirge" daha önce yayımlanmıştı. Bu yüzden belki daha önce başka bir yerde kullanılmış olabilir.

– Çatışma çıktığı zaman siz neredeydiniz?

– Tam Sular İdaresi'nin önündeydik. Devrimci Yol korteji alana henüz yeni girmişti. Biz önce Barbaros Bulvarı'nda yokuşun başındaydık. DİSK yönetimi tarafından saatler boyunca yürüyüşe geçmemize izin verilmedi. Sürekli oyalandık. Bu yüzden Devrimci Yol korteji Osmanbey tarafından dolaşarak alana girebilmiş ve Taksim anıtının etrafındaki bölgeye, o zamanki otobüs duraklarının olduğu yere yerleşmişti.

– Olayın nasıl başladığını hatırlıyor musun?

– Mitingin sonlarına doğru, Kemal Türkler konuşurken Sular İdaresi'nin arka tarafından bir silah sesi duyduk. Önce tek bir silah sesi. Sular İdaresi'nin üzerinden mi arkasından mı geldi, tam bilemiyorum. Tarlabaşı tarafından gelen Halkın Kurtuluşu ve diğer gruplarla DİSK yöneticileri arasında bir sürtüşmenin yaşandığını, bir gerilimin olduğunu duymuştuk. O taraflardan bir tabanca sesi gelince biz ilk anda, orada bir hadise oldu sandık. Ama ondan sonra değişik yerlerden yoğun silah sesleriyle birlikte bir anda büyük bir panik başladı. Bir an ayaklarım yerden kesildi, bir hayli sürüklendim. Sonra kalktım, ne olduğunu anlayabilmek için otobüs duraklarının arka tarafına, kürsüye doğru koştum. Orada panik halinde koşturan Bingöl Erdumlu'yu gördüm, ne olduğunu sordum. "Maocular saldırdı!" dedi. Bingöl Erdumlu DİSK adına mitingi organize edenlerdendi. Meydan büyük ölçüde boşalmıştı. Ortada bir panzer sürekli sağa sola su sıkarak, paniği artıracak şekilde, bir aşağı bir yukarı hızla gidip geliyordu. Kısa bir süre içinde ortalık savaş alanına dönmüş, sonra da büyük ölçüde boşalmıştı.

– Bu arada sizin ekip nerede?

Devrimci Yol dergisinin 1 Mayıs 1977 katliamından sonra çıkan 2. sayısı.

– Ekip mekip, herkes gitmişti. DİSK yöneticileri de gitmişti. Son insanlar da alanı terk ediyordu. Kürsünün arkasında yüksekçe bir yere çıktım. Henüz orada onlarca kişinin öldüğünü bilmiyordum. Bir süre büyük bir moral bozukluğu içinde meydanın halini izledim. Sonra alanı terk eden son grupların arasına karışarak Kabataş iskelesine doğru yürüyerek alandan ayrıldım. Çok sayıda ölen olduğuna dair söylentiler vardı. Akşam bir arkadaşla birlikte ne olup bittiğini öğrenmek için Okay Gönensin'in evine gittik. Otuzdan fazla kişinin öldüğünü ilk kez ondan duyduk. Sonra arkadaşlarla haberleşmeye çalıştık, kim nerede diye... Ölenler arasında bizden birileri var mı diye öğrenmeye çalıştık.

– Solun 12 Mart'tan sonraki yükselişinde büyük bir kırılma noktası oluşturdu galiba o 1 Mayıs...

– Çok büyük bir kırılma noktasıydı. Doğrusunu istersen, bu yıkımın altından nasıl kalkarız paniği yaşadım. Daha henüz *Devrimci Yol* dergisinin 1. sayısı, solda bir yükselme var, bizim etrafımızda potansiyel bir güç birikmiş, büyük bir umutla yola çıkmışız. Bir kere daha bütün dünya başımıza yıkılmış gibi olmuştuk. İşte bizim sayımız suyumuz yok, bizi ilgilendirmiyor denilebilecek bir olay değildi. Solun bütününü yaralayan bir olaydı. Basının büyük çoğunluğu olayı, Maocular saldırdı yahut solcular çatıştı diye verdi. En nötr olanlar dahi bir provokasyon olduğunu ifade etmediler. İşin ilginç tarafı, haklarını yemeyelim, Aydınlık çevresi belki de bütün hayatları boyunca en doğru işi yapmış, miting öncesinde Halkın Kurtuluşu'nu mitinge katılma konusunda ısrarlı olmamaları, yaratılacak provokasyonun altından kalkamayacakları konusunda sürekli uyarmıştı. Biz de ilk anda daha çok miting öncesinde yarattıkları gerginlik yüzünden DISK yönetimiyle Halkın Kurtuluşu çevresindekilere kızıyorduk.

Ama *Devrimci Yol*'un 2. sayısı Sular İdaresi'nin üstündeki polislerin fotoğrafıyla çıkıyor.

– Olayın sıcaklığı içindeki panik ortamı dağıldıkça, başta sağ basın olmak üzere hemen bütün merkez medyanın olayın üzerini örtmek için yaptıkları kararlarına yayınlarına rağmen, işin mahiyeti hakkında birçok şey açığa çıkmaya başlamıştı. DİSK yöneticileri ile Maocuların arasında çıkan gerilimden yararlanan kontrgerillanın en ciddi operasyonlarından birini gerçekleştirdiği ortaya çıktı.

Politik bağlamı da o zaman daha iyi görülmeye başlanmıştı. 1 Mayıs katliamı, sürecin solun güçleneceği bir yönde gelişmesini engellemek, önünü kesmek üzere tezgâhlanan faşist saldırıların bir parçasıydı. Daha önce anlatmıştım, nisan ayı içinde gelişen olaylar; Niksar, Şiran ve Erzincan'da yaşananlar, gelişmelerin habercisi gibiydi. İflas eden I. Milliyetçi Cephe 5 Haziran 1977 tarihinde yapılmak üzere erken seçim kararı almıştı. Seçimlerde CHP daha şanslı görülüyordu. Seçimlere doğru ülke sathında artan saldırılarla birlikte CHP'nin seçim konvoyları da silahlarla taranmıştı. Yeşilköy Havaalanı'nda ve Sirkeci garında bombalar patlatılmış, Bülent Ecevit'e İzmir'de Çiğli Havaalanı'nda suikast düzenlenmişti. Nihayet 5 Haziran seçimlerinden hemen önce, Taksim Meydanı'nda gerçekleştireceği miting sırasında Ecevit'e suikast düzenleneceği Başbakan Demirel tarafından kendisine yazıyla bildirilmişti. Bütün bunlar dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı Namık Kemal Ersun'un başında bulunduğu bir faşist cuntayla bağlantılı görülüyordu. Bu yüzden Ersun emekliye sevk edilmiş ve kontrgerillayla ilişkili olduğu söylenen çok sayıda subay ordudan ihraç edilmişti.

Bu konuda belki şimdi hatırlatmamız ve bir kere daha üzerinde durulması gereken önemli bir şey var. Bütün bu hadiseler olurken, bugünün demokrasi ve darbe karşıtı sözde demokrat ve liberal çevrelerin hiçbirinden tek bir kelimeyle olsun demokrasi ve barış yanlısı ses çıkmamıştı. Tam tersine bütün sağcı yazar, gazeteci ve politikacılar bu katliamları, saldırıları alkışlayarak veya bunların solcuların işi olduğu şeklinde ortalığı bulandırma görevini yapmaya çalışarak desteklemişlerdi. Bir tür gönüllü kontrgerilla faaliyeti yapmışlardı. Ne o dönemin sağcı Demirel hükümeti ne sonraki dönemin 2. MC hükümeti ne de sonraki hükümetler 12 Eylül cuntasıyla da ilişkili olduğu söylenen bu faşist çetenin marifetleri konusunda hiçbir ciddi soruşturma yapmadı. Bu yüzden şimdi bu tür kişilerin darbeye ve kontrgerillaya karşı demokratlıklarında zerrece dürüst olduklarına inanmıyorum.

– Devrimci Yol hareketine dönecek olursak... Sonraki süreç, diyelim ki ilk bir yıl. Hareketin gelişmesinde yeni bir ivme sağlanabildi mi? Yani, Devrimci Gençlik'ten Devrimci Yol'a geçiş harekette niteliksel bir değişime yol açtı mı?

– Niteliksel bir değişim sınırlı ve yavaş da olsa gerçekleşti. "Bildirge"nin ilk baskısı sanırım 60 bindi. Geniş bir destek sağladı. Ayrıca ön çalışmalar sırasında kurulan ilişkilerin de hareketin tabanının genişlemesine katkısı oldu. Bizim çalışma tarzımız açısından belirli bir ilerlemeden bahsedilebilir. Ama asıl önemlisi Devrimci Yol süreci başlarken Türkiye'de önemli siyasal gelişmelerin yaşandığı bir döneme giriliyordu.

1 Mayıs katliamının arkasından büyük bir kargaşa içinde seçimlere gidildi. Seçimlerde beklendiği gibi CHP seçimi kazanmış gibi de olsa hükümeti kuracak sayıya ulaşamadı. Bir azınlık hükümeti kurma girişimi de Demirel tarafından engellendi. Hatta o dönemde sermayenin tercihi bir CHP-AP koalisyonu... Ona da yanaşmıyor.

Sermaye çevreleri daha çok dışarıdan gelecek sermaye desteği için böyle bir tercih yapıyordu. Tabii bir CHP-AP koalisyonu olursa Bülent Ecevit başbakanlığında olacak ve öyle bir şeyi de Demirel'in kabul etmesi mümkün değildi. Bir de o sırada sanki MHP ve MSP ile âdeta kan kardeşi olmuş gibiydiler.

Ancak sadece sermaye çevreleri değil, olayların yarattığı gerilim altında can derdine düşürülen halkın çoğunluğuyla birlikte soldaki birçok çevre de bir CHP hükümetine kilitlenmişti. Çatışmaların yaygınlaşmaya başladığı bir dönemdi. Ecevit'in hükümet kurması, solda tansiyonu büyük ölçüde düşürecek bir gelişme, bir umut olarak görülüyordu. Bir beklenti oluşmuştu, CHP hükümeti kurulursa çatışmalar durabilir diye... Çünkü saldırılar bir önceki dönemde kaynağını MHP'nin hükümetteki varlığından alıyordu. Demirel tarafından bu beklenti boşa çıkarılınca, yani Ecevit'in azınlık hükümeti güvenoyu alamayınca Demirel'in başkanlığındaki 2. MC kuruldu. Ancak 1. MC'yi erken seçime sürükleyen koşullar devam ediyordu. IMF tarafından dayatılan zam ve düşük de olsa devalüasyon kararları arka arkaya sökün etti.

O zaman bu gelişmeyi *Devrimci Yol*'da, "MC bir hilkat garibesi gibi yeniden hortladı" diye yazdık. Bizim açımızdan kritik eşiklerden birisi oldu. Bu moral bozukluğu ve yılgınlık ortamını kırmak amacıyla 2. MC'nin kurulmasının hemen ertesinde bir direniş kampanyası başlattık. Her yerde mitingler, yürüyüşler, korsan eylemlerle hükümet protes-

to edilecek. "Zam zulüm işkence, işte faşizm" sloganıyla 250 bin tirajlı özel sayı bastık. İlk kez Türkiye'nin her tarafında aynı anda sokaklara dökülerek eylemler yaptık.

O sıra bir güç birliği çabası vardı. DİSK'in ve demokratik kuruluşların içinde yer aldığı... Uzun süre bir miting yapma konusunda ortak karara varılamadı. Devamlı problem çıkarıldı. Bir türlü sonuca ulaştırılamadı.

– Sence bunun gerisindeki sebep ne?

– Tereddüt! Muhtemelen 1 Mayıs'ın yarattığı olay çıkması konusundaki bir endişeydi. İşin sürüncemeye girdiğini görünce aynı anda ülkenin her yanında direniş kampanyasının bir devamı olarak 13 ilde birden miting kararı aldık ve *Devrimci Yol* dergisinin kapağında ilan ettik. Güç birliğiyle iki yerde, üç yerde yapabilir miyiz tartışmasının olduğu bir dönemde bir kararlılık gösterisiydi. O mitingler 13 ilde de gerçekleştirildi.

– Kampanya nasıl örgütlendi?

– Bir görev bölüşümü yaptık. Ben zaten baştan beri yayın sorumlusu durumundaydım. Benimle birlikte Ankara'da kalan bir-iki arkadaş dışında herkes Anadolu'nun belli bölgelerine gitti. 20 küsur bölgeye bölge sorumluları atadık. Adana bölgesine Mehmet Ali gitti. Ali Başpınar Erzurum bölgesine, Sedat (Göçmen) Karadeniz'e gitti. Ali Alfatlı Ege bölgesindeydi. Trakya'yı ve Marmara bölgesini İstanbul üstlendi. Nasuh, Sedat Kesim ve Balet'le (Aydın Erol) birlikte İstanbul'daydı. Daha sonra öldürülen Nizamettin Orhangazi de onlarla beraberdi. Şimdi hepsini hatırlayamıyorum, başka arkadaşlar da diğer bölgelere gittiler... Mitinglerin öncesinde afişlemeler yapıldı, yüz binlerce bildiri ve özel sayı dağıtıldı. *Devrimci Yol*'un bir özel sayısını 250 bin adet bastık. Çok sayıda korsan miting, sokak gösterileri düzenlendi.

Ekim 1977'de yapılan bir miting.

Bu kampanya, Devrimci Yol hareketinin gelişiminde önemli bir dönüm noktası oldu. Kampanyayı en son 78 yılının ocak ayında Ankara'da büyük bir miting yaparak bitirmeyi planlamıştık. 11'lerin istifası sonrası Meclis'te güvenoyu yapılan tarihe denk geldi. Biz Tandoğan Meydanı'nda 35 bin kişinin katılımıyla bir miting yaparken, Meclis'te yapılan oylama sonunda 2. MC hükümeti güvenoyu alamayarak düştü.

– Yani MC'yi biz düşürdük mü diyorsun?

– Sanki bizim tarafımızdan düşürülmüş gibi oldu. Devrimci Yol iddianamesinde öyle iddia ediliyordu! Bizim hakkımızda, "MC'ye karşı direniş kampanyası başlatarak hükümetin düşürülmesine neden olmuşlardır" diye bir iddia vardı.

Tabii, hükümet büyük sermaye çevrelerinin baskısı sonucu düşürülmüştü; ama direniş kampanyası bizim açımızdan büyük bir moral oldu. Kampanya aynı zamanda bizim örgütsel yapımızla ilgili bir fikir edinme imkânı sağladı. Örgütümüzün gücü ve yeteneği konularındaki eksikliklerimizi gördük. Bölgelerde çalışmalarımızı yürüten arkadaşlar özellikle ideolojik ve politik düzey konusundaki yetersizliklerden söz ettiler. Bu değerlendirmelerin sonucunda ideolojik eğitim ve örgütsel zaafların giderilmesi için bir kampanya kararı aldık. Bir süre o yürütüldü.

– Peki bütün bu anlattıklarının ardından, 77 yılında Devrimci Yol açısından bir nitelik sıçramasından söz edebilir miyiz? 77 sonbaharına kadar yani...

– Hareketin çok büyük bir yaygınlaşma eğilimi içine girdiğinden söz edilebilir. Buna karşı, 77 sonbaharına kadar hem merkezi örgütlenme yapımız konusunda hem taban örgütlenmesi konusunda belirli bir gelişme sağlamakla birlikte, bir nitelik sıçramasından söz etmek doğru olmaz. Kendi aramızda bir görev bölüşümü yaptığımız belirli bir merkezi yapımız ve onun yanı sıra yayın çalışmaları yürüten bir yayın kurulumuz vardı.

Yayın Kurulu

– Kimler vardı yayın kurulunda?

– Ben vardım, Melih vardı. Cumhur Aytulun vardı. TİB'den Bilal ve Yıldırım katıldı. İşaya Üşür vardı. Nasuh'un arkadaşıydı. Tanju Akad da yayın kurulundaydı. Böyle 5-6 kişilik bir yayın kuruluydu. Bir de bu yayın kuruluna paralel, Bülent Forta'nın, Mustafa Sönmez'in katıldığı daha geniş ikinci bir kurul oluşturduk. Bizim yetemediğimiz, takip edemediğimiz konularda, ekonomik konularda, diğer yayınların ideolojik argümanları konusunda yardımcı oluyorlardı.

"Bildirge"nin, *Devrimci Yol* dergisinin hazırlık sürecinde bir ön çalışma yaptık aslında... Devlet Planlama Teşkilatı'nın raporlarını inceleyip yorumladık. Özellikle Korkut Boratav'ın analizlerini ele aldık. DPT'de çalışan arkadaşlardan yardım aldık. O dönemin temel ekonomik meselelerinin neler olduğunu, karşılaşılacak kriz tablosunun nasıl bir şey olacağını belli ölçülerde saptamaya çalıştık. Bunun, Devrimci Yol'un siyasi analizlerinin yerine oturmasında önemli yardımı olduğunu; dönemi anlamakta, iktidar çatışmalarını okumakta çok yararlı olduğunu söyleyebilirim.

Ayrıca bir dağıtım şirketi kurduk, Emek-Da... Tayfun Mater genel koordinatördü. Selahattin vardı, Selahattin Karataş. Onu sonradan o işten alıp Niğde bölgesine gönderdik. Bir de işleri asıl çekip çeviren, sonradan *Demokrat*'ın müessese müdürlüğünü de yapacak olan Ömer. Çok becerikli bir arkadaştı. Dağıtım şirketlerini kısa sürede ikiye çıkardı. Cemmay'ın kurucusu. Corc Ahmet'i (Arslan), Arslan Kahraman'ı, hepsini Ömer yetiştirdi. *Demokrat*'ın müdürüydü; ama sırtında kâğıt balyaları taşıyan bir müdür! 12 Eylül'den sonra Cemmay'dan kaçıyorlar. Yokuştan aşağı giderken cebimde hiçbir şey yoktu, diye anlatmıştı bana...

– Yayın kurulunun düzenli bir çalışması var mıydı? 15 günde bir çıkan derginin neredeyse sürekli toplanması lazım...

– Aşağı yukarı sürekli toplanıyorduk. Her sayının hemen ardından bir toplantı yapardık. İlk dönemlerde düzenli toplanabildiğimiz bir büromuz vardı. Araştırma bürosu gibi bir şey... Necatibey Caddesi'nde... Çok uyumlu bir çalışma yürütülebildiğini söylemek zor. Dışarıdan gelenlerle, özellikle Yıldırım ve Bilal'le aşı tutmadı. Onların yazdığı yazıların benim tarafımdan beğenilmeyip yeniden yazılmasının istenmesi çok sevimsiz kaçan bir durumdu. Melih'in yazıları için de geçerliydi. Tekrar tekrar yeniden yazılıyordu. Can sıkıcı bir süreçti. Bir süre sonra zaten Bilal'in itirazları söz konusu oldu. En sorunsuz olan Tanju'ydu. Çok büyük özverilerle ve coşkuyla çalışıyordu. Taaa Karadeniz dağlarına bile gitti, orman köylülerinin sorunlarını tespit etmek ve onlar hakkında doğru bir devrimci program oluşturmak üzere... Çok da seviyordu zaten ormanda dolaşmayı...

– Bu yayın kurulu ne kadar gitti? Muhtemelen bir yerde bir çözülme oldu...

– Önce Bilal bazı ideolojik eleştirileri getirerek ayrıldı. Sonra İşaya da ayrıldı. Doğrusu bize yeni katılan arkadaşlarla dışarıda süren örgütlü siyasi faaliyet arasında bir uyum sorunu gerçekten vardı. Dışarıda yürüyen mücadeleyle ilgilenen başka bir iradenin varlığının yarattığı sorun.

– Bu bir sorun değil mi?

– Böyle bir sorun tabii vardı; ama bu tür bir işbölümünden, hele o koşullarda kaçınmak ne kadar mümkün değilse, böyle sorunların olması da kaçınılmaz bir şeydi. Herkesin her tür işi yapması, yayın kurulunda olan kişilerin aynı zamanda bütün pratik süreçlere ait her şeyi bilmesi, hele merkezinde bulunması mümkün olmayabilir. Ayrıca yaym çalışması bütün diğer alanlarda yapılan işlerin can damarı sayılır. Fikir üretiyorsun, politika üretiyorsun.

– Sen bunları anlattıkça şöyle bir tablo çıkıyor ortaya: İkili bir yapı oluşmuş. Bir dergiyi çıkaranlar var, bir de hareketin pratik süreçlerini örgütleyenler ve yönlendirenler var. Orada kesişen neredeyse tek isim sensin galiba...

– Yok hayır, böyle değil! Nasuh yayın çalışmalarına geliyordu. Melih vardı ayrıca... Bülent, Bilal'in ayrılmasından sonra doğrudan yaym kuruluna katılmaya başladı. Cumhur, ODTÜ'de pratik sürecin içindeydi. Yıldırım da Tek Eğitim Büro-İş Sendikası'nda çalışıyordu.

– Hayır, şunu demek istiyorum... Hani Devrimci Gençlik'ten Devrimci Yol'a evrilirken birtakım isimler saydık... Mehmet Ali dedik, Ali Başpınar dedik, Nasuh, Melih, Taner... Senin yayın kurulu diye saydığın isimler daha akademik ve entelektüel yanı öne çıkmış gibi... Bu tabloya uzaktan baktığın zaman, hareketin pratiğini yönlendirenlerden farklı bir topluluk görüyorsun!

– Böyle bir tasnifin bizim durumumuzu doğru anlattığı söylenemez. İsimlerini saydığımız arkadaşlardan Taner zaten *Devrimci Gençlik* dergisinin dördüncü sayısında tutuklanmıştı ve kaçınılmaz olarak yaym çalışmalarının da pratik işlerin de dışında kalmıştı. Melih zaten hep yayın çalışmaları içinde oldu. Diğerlerinin çoğunlukla pratik işlerle ilgilendikleri doğru; ama bu, yaym politikasıyla ilgilenmedikleri anlamına gelmiyor. Elbette hareketin genel politikasını onlarla birlikte belirliyorduk. Hatta zaman zaman kendi alanlarında sorumluluk taşıyan arkadaşlarla daha geniş toplantılar yaparak, izlediğimiz politikayı onlarla da tartışıyorduk. Onlardan yazılar yazarak yaym çalışmalarına katılmalarını istiyorduk. Ama bir politikanın pratiğe geçirilmesi nasıl önemli bir işse, bunun yazı diline aktarılması, yeni fikirler üretilerek pratiğin önünü açacak öneriler getirilmesi de önemlidir. Yani pratiğin içinden çıkan direniş komiteleri gibi önerilerin kuramsal bağlamları içinde geliştirilmesi de o kadar önemli başka bir iştir.

O aşamadaki bizim sorunumuz daha çok harekete yeni katılan arkadaşların yayın sürecindeki işimizde yaşadıkları bir uyum sorunuydu. Bu da büyük ölçüde, o zamana kadar pratik süreçte bizimle olamayan arkadaşları çalışmalarımıza dahil etme çabamızdan kaynaklanan bir sorundu.

– Hazır söz buradan açılmışken, Devrimci Yol'un merkez komite diye tabir edilen yapısına bakıldığında, bunlar genellikle senin 12 Mart döneminden arkadaşların: Akın Dirik, Ali Başpınar, Nasuh Mitap... Yeni dönemin mücadelesinin öne çıkardığı başka insanlar olmasına rağmen, eski bağlılıkların hep ön planda olması gibi bir duruma mı işaret ediyor acaba?

– Bu doğru bir şey değil! Oradaki insanların büyük çoğunluğu mücadele süreçlerinin doğallığı içinde öne çıkmış insanlardı. Örneğin orada bir Mehmet Ali Yılmaz var. Ön planda olanlardan biri oydu. AYÖD başkanı olmuş, gençlik mücadelesinin içinde, en başında yer alan, mücadeleyi sürükleyen kişileriden birisi... Melih Pekdemir... Bunların zaten önceki dönemle hiç ilgileri yok. ODTÜ-DER'den, ADYÖD, AYÖD sürecinin ön plana çıkardığı kişiler. Ali Alfatlı THKP-C hareketine girmemiş, son dönemlerde Siyasal'da gençlik hareketi içerisinde birkaç ay tutuklanmış. O da ADYÖD, AYÖD içerisinde, Siyasal'daki mücadelenin önünde yer alanlardan... Ali Başpınar, Beşevler bölgesinin doğal lideri o dönemde... 12 Mart öncesinde zaten Beşevler ekibinin başında ve çıkınca kaldığı yerden devam ediyor. Benim arkadaşım olduğundan değil, kendi mücadelesiyle oradaydı. İbrahim Sevimli 69 senesinde Gazi-Der Başkanı'ydı. Cezaevine girdi, yattı, çıktı. Ondan sonra Devrimci Öğretmen hareketini sürdürdü. *Devrimci Öğretmen* dergisini çıkardı. Ali Başpınar'la birlikte TÖB-DER içerisinde görev aldı, orada devam etti.

Bu arkadaşlar ben cezaevinden çıkmadan önce zaten mücadele içinde ve mücadelenin önündeki arkadaşlardı. Eğer bir seçimden söz etmek gerekirse, doğrusu benim bu arkadaşları değil; bu arkadaşların beni seçmesinden söz edilebilir. O konuda da şu söylenebilir: Bu arkadaşların bir grubuyla biz THKP-C döneminde Ankara'daki ekipte birlikte olduk. Nasuh Mitap, Ali Başpınar, Selami Şakiroğlu, Sedat Kesim. Tayfun Mater ve Akın Dirik'le cezaevinde ortak tavır içerisinde olan arkadaşlardık ve dışarı çıkınca da birbirimize olan güvenle birlikte devam ettik.

Ben bu konuda başlangıç dönemi için yöneltilen eleştirileri tutarlı görmüyorum. Ama sonraki dönem içerisinde bu yapının değişmesini, bunların denetlenmesini, aşağıdan yukarıya eleştirilmesini, yenilenmesini sağlayabilecek bir mekanizmanın olmaması nedeniyle eleştirilmesi elbette mümkündür. Sadece bu konu değil, örgütün bütünü açısından da eleştiri getirilebilir. Belli bir döneme kadar mücadelenin ihtiyaçlarına

ciddi bir karşılık veren bu yarı amatör örgüt formu, belli bir dönemden sonra, kendisini aşarak daha üst bir örgütsel yapıya ulaşamadı. Bunu başaramadık. Bunu güçlü örgütsel geleneği olmayan bir hareket olmamıza da bağlıyorum. MDD süreci, THKP-C'nin oluşumu, bütün bunlar bir türlü yerli yerine oturmayan, belli bir düzeyi aşamayan hareketlerdi. Ben kurucu unsurlarından birisi olmadığım için çok fazla konuşmak durumunda değilim belki ama... THKP-C'nin ilk dönemi için, bizim sonraki dönemimize göre nispeten daha gelişkin olduğu söylenebilse bile, o da çok kısa bir süre içerisinde karşılaştığı ilk önemli meselede çöktü. Geriye ciddi bir örgütsel gelenek, yapı bırakamadı.

– Evet... Şunu sorayım; sözünü ettiğimiz dönemde, yani 1977'de bir merkez komitesi oluşmaya başlamış mıydı?

– Başından itibaren bir arada olan ve zaman zaman bir araya gelerek kararlar alan bir grup vardı. O dönemde henüz merkez komitesi olarak tanımlanmış bir merkezi yapımız yoktu. Yedi-sekiz kişi, bazen biraz daha fazla sayıda arkadaşın katıldığı ve örgütsel sorunları görüştüğümüz toplantılarımız olurdu.

– Kimler vardı?

– Ben, Nasuh, Mehmet Ali, Ali Başpmar, Melih, Akın, bazen Sedat Göçmen... 1978 başları için hareketin merkezileşerek bir nitelik sıçraması yaptığını söylemek pek doğru olmaz. Daha çok bölgelerdeki arkadaşların Ankara'ya döndükleri zamanlar bir araya gelerek durum değerlendirmesi yapmaya çalışırdık. Ama tam olarak organize ve adlandırılmış görev bölüşümü olmasa bile, işe bağlı olarak iş taksimi yapılan ve birlikte hareket eden 15-20 kişilik bir grup vardı. Merkez komite ve benzeri bir ifade kullanılmıyordu. Değişik alanlardaki çalışmaların yayın çalışmasıyla birlikte koordinasyonunu sağlamaya çalışıyorduk. Kampanya sonrasında yaptığımız toplantılarda örgütsel ve ideolojik eğitim çalışmalarıyla birlikte daha organize bir yapılanmaya doğru bir çaba içine de girildi. O zamana kadar uygulamada ilişkiler bireysel sorumluluk şeklinde oluyordu. Bunun yerine kolektif çalışma anlayışına dayanan bir örgütsel form benimsendi. Ülkenin her tarafını kapsamaya çalışan bir bölge sorumlulukları sistemi oluşturmaya çalışıldı.

– Bölgeleri nasıl ayrıştırdınız?

– Ulaşım koşulları, coğrafi ve sosyal özellikleri bakımdan ortaklık gördüğümüz bölgelere göre bir görev bölüşümü oldu. İstanbul, Trakya ve Marmara'yı bir bölge olarak Nasuh, Sedat Kesim ve Balet birlikte aldılar. Sedat Göçmen Doğu Karadeniz'in, Ali Başpmar Çorum, Amasya, Sivas ve Erzurum bölgesinin, Mehmet Ali Malatya, Adana bölgesinin sorumluluklarını üstlendiler. Ali Alfatlı uzunca bir dönem Ankara dı-

şında Ege bölgesindeydi. Ankara'da yayın faaliyetleriyle ilgili sorumluluk taşıyan arkadaşlar vardı. O değerlendirmeler sonucunda 1978 yılı baharında ideolojik ve politik konularda bölgeler ve çalışma alanlarında ön plana çıkan arkadaşlarla bir eğitim çalışmasının yapılması ihtiyacı doğdu. Geçmiş hareketin değerlendirmesi başta olmak üzere, o dönemde tartışma konusu olan konular üzerinde bir eğitim çalışması gibi bir süreç başlatıldı.

– Esasen derginin de kendine gündem olarak aldığı konular...

– Evet, Türkiye'nin her tarafından, bölgelerden ve çalışma alanlarından 10-15 kişilik gruplar halinde sürdürülen çalışma yaklaşık bir buçuk ay kadar sürdü. Bu çalışma bizim ülke çapında daha bütünlüklü bir siyaset ve daha merkezi bir yapı olmamız yönünde önemli bir katkı sağladı. *Devrimci Yol* dergisinde yayımlanan politik yazı ve değerlendirmeler de bu bütünleşme sürecini hızlandırdı.

Bu süreçte karşılaştığımız en olumsuz şey, İstanbul'daki bir grup arkadaşın tepkisi oldu. Bu tepkinin Devrimci Yol hareketi içindeki ilk ciddi ayrılık hadisesine yol açmasını önleyemedik.

70'lerin sonuna doğru, Ankara.

10. Bölüm

Devrimci Sol Ayrılığı

– Böyle bir sürece karşı İstanbul ekibinin tepkisinin nedeni neydi? Aslında *Devrimci Gençlik* dergisi sırasında da bazı problemler yaşanmış. Ankara ile İstanbul arasında kimyanın uyuşmamasının gerisinde esasen ne vardı?

– Söylediğin gibi, İstanbul'da gençlik kesiminde çalışan arkadaşlarla Ankara'da olduğu gibi bir uyum ve güven baştan itibaren sağlanamamıştı. Onlar zaten *Devrimci Gençlik* dergisi yayımlanmaya başladıktan bir süre sonra sürece eklemlenen bir gruptu. Aralarında Ankara'daki gibi geçmişten kalan bir ekip yoktu. Aradaki uyumsuzluğu gidermek için zaman zaman onlarla ortak toplantılar düzenlenirdi. Kürt sorunu, sosyal emperyalizm tartışmaları, direniş komiteleri ve geçmiş değerlendirmeleri konularında *Devrimci Yol* dergisinin izlediği çizgi konusunda

da net değillerdi. En son İstanbul'a Ankara'dan giden arkadaşlarla aralarında bazı anlaşmazlıklar baş gösterdi. Bu anlaşmazlığı görüşmek için hepsi Ankara'ya geldiler. Hatırladığım kadarıyla Dursun Karataş, Paşa Güven, İrfan Yavru, Bülent Uluer, Abdullah Aksakal, Hüseyin Karcı, Hüseyin Solgun ve İbrahim Erdoğan birlikte geldiler. Biz Nasuh'la beraber katıldık.

– Ankara'dan İstanbul'a giden arkadaşlarla aralarında bazı anlaşmazlıklar olmuş, dedin. Ne tür bir anlaşmazlık?

– O günkü esas mesele Nasuh, Sedat (Kesim) ve Aydın Erol'un İstanbul'a giderek orada birtakım çalışmalar içine girmiş olmalarıydı. Bunu kendilerine karşı bir güvensizlik olarak değerlendiriyorlardı. Böyle olmadığını, Ankara'dan Türkiye'nin her tarafına arkadaşların gittiğini söyledik. Bu, devrimci hareketin ülke çapında daha bütünlüklü ve merkezi bir hareket olarak gelişmesi için gerekli dedik, ikna etmeye çalıştık. Başka sorunlar da vardı. *Devrimci Yol* dergisinin her şeyin önüne geçtiği, bütün militanların derginin çıkışını bekler hale geldiği şeklinde eleştiriler... Şimdi, doğrusunu söylemek gerekirse, Devrimci Yol'da gelişen siyasi anlayış bakımından onların bize tam olarak güven verdikleri de söylenemezdi. Bu nedenle aradaki güvensizliğin kolay giderilemeyeceği görülüyordu.

– İlişkileri askıya mı aldılar?

– Şöyle oldu... Toplantının sonuna doğru, Dursun, "İlişkilerimizi askıya alalım ama bunu açıklamayalım" dedi. Biz bunun doğru olmadığını, aramızda farklılıklar olabileceğini; ama iki ayrı ekip gibi devam etmenin kabul edilemeyeceğini söyledik. Aslında ileri sürdükleri konularda kendi aralarında da görüş ayrılıkları vardı. Bu yüzden böyle ideolojik bir temeli olmayan bir grupçuluğun, hizipçiliğin sürdürülmesinin doğru olmadığını; eğer ciddi bir ideolojik ayrılık varsa bunun ortaya konularak herkesin kendi yoluna gitmesini, yoksa hareket içinde ikilik çıkarılmamasını istedik. Toplantının sonunda, İstanbul'daki bütün arkadaşları toplayıp konuştuklarımızı onlara da açıkça anlatalım, ondan sonra kesin karar verilsin dedik. Bu öneriye Bülent Uluer, "O zaman sen orada herkesi ikna edersin!" gibi tuhaf bir itirazda bulununca; ben de, "Toplantıya ben katılmam sen anlatırsın" dedim. Sonuçta, İstanbul'da tekrar değerlendirdikten sonra yeniden konuşalım dediler. Toplantı bu şekilde bitti.

O günden aklımda kalan bir başka olumsuzluk da şu: Toplantı çok geç vakit bittikten sonra arkadaşlar İstanbul'dan gelenleri gece kalmaları için Tuzluçayır'daki bir gecekonduya götürmüşler. Galiba rahat bir yer değilmiş. Bu durum İstanbul'dan gelenlerin canını sıkmış.

Bu toplantı hakkında benim hatırlayabildiklerim özetle bunlar. Toplantıya katılan arkadaşlardan Dursun Karataş, Paşa Güven ve İbrahim Erdoğan hariç, diğerleri hayatta.

– Daha sonra başka bir görüşme olmadı mı?

– Bu şekilde benim de katıldığım bir görüşme bir daha olmadı. İstanbul'da bazı toplantılar yapılmıştı. İstanbul'da bulunan arkadaşların katıldığı bazı toplantılar yapılmış. Sonraki günlerde Bülent Uluer ve İrfan Yavru ayrı ayrı Ankara'ya geldiler. Ankara'dan döndükten sonra onların kendi aralarında da bir şeyler olmuş. Dursun'un kendilerini de dışladığını söylüyorlardı, bir arayış içindeydiler. Bu olayı daha sonra Dev-Sol adıyla gelişen sürece bakarak değerlendirmek de doğru değildir. Çünkü o, bir rekabet atmosferinin hâkim olduğu başka bir mecraya dönüşmüştü.

1 Mayıs 1978.

– Siz İstanbul'da bu ölçüde büyük bir ayrılığın olabileceğini kestiriyor muydunuz, yoksa sizin için de sürpriz oldu mu?

– Orada baştan beri ciddi bir sorun olduğu belliydi. Bunu biliyorduk. İstanbul, Devrimci Yol dışındaki THKP-C ardılı diğer grupların çok fazla hareket kabiliyeti olan bir bölgeydi. Sağdan soldan gelen her türlü eleştiri ve suçlamaların, manipülasyon çabalarının karşısında, Devrimci Yol'un izlediği çizgiyi koruyabilmek kolay değildi. Bu yüzden bizden çok daha genç ve tecrübesiz olan İstanbul grubunun, bu kadar hareketten kopacak şekilde uyumsuzluk göstermesinin koşulları da var-

dı. Karşımıza çıkmasını muhtemel gördüğümüz böyle bir soruna karşı önlem almaya da çalıştık. Derginin orta sayfalarında bu hadisenin çıkmasından önce bazı küçük grupların eleştirildiği yazıları ise, daha çok bu tür kaygılar nedeniyle yazmıştık. Ama buna rağmen bu konuda yapabileceklerimizin tamamını yaptığımızı, özellikle görüştüğümüz yönetici kadrolar dışındaki arkadaşlara kendimizi yeterince anlatabildiğimizi söyleyemem. Aslında birkaç arkadaşla birebir konuştum. Sinan (Kukul) vardı galiba... Sonradan öldürülen...

– Ona karşı farklı bir güven duygusu olduğu söylenir. Hani, Sinan onlarla tavır almazsa, çok fazla hasar olmaz gibisinden...

– Hayır, Sinan arada kaldı. Yani böyle bir ayrılığın iyi olmayacağını düşünüyordu. Çizgi olarak bizim söylediklerimizin doğruluğunu kabul ettiği söyleniyordu. Tabii bizim hesap etmediğimiz, orada son derece karmaşık bir süreç işliyor. Örgütün sorumluluklar zinciri var; sen o zincire müdahale etmeden, sorumluluk verdiğin adam biz şöyle şöyle davranıyoruz diyor. Bu nedenle mahallelerdeki militanların çoğu o tarafa savruldu gitti. Öğretmen kesimi, mühendis kesimi tartışarak karar verdiler, saf tuttular. Öbür taraf zincirleme gitti.

Tabii, her şeye rağmen, biz gerekeni yapabilseydik bile sonuç değişir miydi, onu da bilemiyorum. Çünkü Devrimci Yol'un yavaş yavaş toparlanmaya başladığı bir dönemde, bu denli ciddi bir hasar yaratan böyle bir hadisenin ortaya çıkmasının sadece bir rastlantı olduğunu sanmıyorum. Karşımızdaki genç arkadaşlardan hiçbirisini bu anlamda elbette suçlayamam. Ama bu ülkede yaşanan her iyi şeye fesat karıştırmaktan hiçbir zaman geri kalmamış çevrelerin yaklaşmakta olan darbe öncesinde bizi elleri kolları bağlı seyrettiklerini sanmıyorum. Bu konuda bizim kendi hareketimizi yeteri kadar koruyabildiğimizi de söyleyemeyiz.

Katliam Günleri

– Evet, öte yandan ülkede çok ciddi siyasi gelişmelerin yaşandığı bir dönem... Sözgelimi 1978'in sonunda yaşanan Kahramanmaraş katliamı önemli bir kilometre taşı oluşturuyor. Ecevit hükümeti işbaşında... Onlarca insan katledildi ve ardından sıkıyönetim ilan edildi. İstersen biraz Maraş'a nasıl gelindi, ne oldu ve sıkıyönetim süreci üzerine konuşalım.

– 1978 yılı her bakımdan çok önemli olayların olduğu bir yıl. Yılın başlarında Ecevit hükümetinin kurulmasından sonra Kahramanmaraş katliamına gelinceye kadar çok önemli olaylar yaşandı. Ecevit hükümeti sermaye kesiminin desteğiyle kurulmuştu; ama solcuların büyük bir

kesimi de en azından olayların bir ölçüde durdurularak can güvenliğinin sağlanabileceği beklentisi içindeydi. Biz bu beklentinin gerçekleşmesinin mümkün olmayacağını, faşist saldırıların Ecevit'in savunduğu uzlaşmacı politikalarla durdurulmasının mümkün olmadığını savunuyorduk. Bu nedenle Meclis'te güven oylaması yapıldığı saatlerde baskıya giren *Devrimci Yol* dergisinin başyazısında Ecevit hükümetine boş umutlar beslenmemesi gerektiğini anlatmaya çalıştık. "Hayatla ölümü, özgürlük talebiyle zulüm ve baskıyı, insanca yaşam özlemiyle daha çok sömürme hırsını uzlaştırmak mümkün mü" diye yazmıştık o yazıda.

– Ecevit'in izlediği siyasetin sorunlu yanı neydi?

– Bana göre Ecevit'in iktidar felsefesini anlatan en güzel örnek kontrgerilla meselesindeki tutumudur. Muhalefetteyken sürekli bu konuyu gündeme getirerek Başbakan Demirel'i sıkıştırıyordu. İktidara gelince rolleri değişti. Bu sefer muhalefetteki Demirel, haydi sıkıysa açıkla, diye onu sıkıştırmaya başladı. Ecevit ise bu konuyu artık ağzına bile almaktan korkuyordu. Olayların arka planında yer alan devlet içindeki odaklara karşı hemen hiçbir önlem getirmedi. Aynı zamanda kendisinin tarafsız olduğunu göstermek için faşist saldırılar karşısında sürekli geri çekiliyordu. Sola karşıysa daha sert bir tavır ortaya koymaya başladı.

Sağcıların saldırıları hem hızla arttı hem nitelik değiştirerek kitle katliamlarına yöneldi. O döneme kadar olaylar daha çok mahalle hâkimiyeti için olurken, birdenbire kitlesel katliamlar şeklinde saldırılar başladı. Kahve taramalar, okullarda öğrencilerin üzerlerine atılan bombalar, Malatya, Sivas ve benzeri yerlerde Maraş olaylarının öncülü sayılabilecek saldırılar gerçekleştirildi. Yani Kahramanmaraş'ın bir tür provası gibi olaylar denendi.

1978 yılının başlarından Kahramanmaraş olaylarına kadar geçen sürede bu şekilde bine yakın insan katledildi.

Ecevit'e bir rapor hazırlayan Ankara Cumhuriyet Savcısı Doğan Öz, ayrıca Bedrettin Cömert, Bedri Karafakioğlu, Necdet Bulut bu sırada öldürüldü. Ankara'da Bahçelievler ve Balgat katliamlarıyla İstanbul'daki 16 Mart katliamı da o dönemde oldu. Bütün bu olaylar sırasında, sonradan MİT görevlisi olduğu açığa çıkan Abdullah Çatlı'nın olaylarda kilit bir noktada bulunuyor olması dikkat çekicidir.

Bütün bu olayların karşısında Demirel ve MHP sürekli olarak sıkıyönetim ilanını talep ediyordu. Maraş katliamı bu saldırıların son noktasıydı ve nihayet hükümete sıkıyönetim ilan ettirmeyi başardılar.

– Bu noktada şunu sormak istiyorum; MHP'nin sıkıyönetimden ne tür bir beklentisi vardı? Bunu neden zorluyordu?

– MHP o dönemde esasen bir askeri idareyi hedefliyordu. Zaman zaman

ordu idareye el koysun diyerek tavrını açıkça ortaya koyuyordu. Ama aslında o dönemde bir askeri darbe isteyen esas güç Amerika'ydı. MHP başta olmak üzere Türkiye sağı, devletin güvenlik örgütleri içinde yerleşmiş olan ABD güdümündeki faşist yapılar tarafından yönlendiriliyordu.

– Peki, ABD 12 Eylül öncesinde Türkiye'de bir askeri darbeyi neden istiyordu? Sen bu konuda ne düşünüyorsun?

– Bu konuda bir sürü şey söylenebilir. O dönemde bütün bölgede önemli gelişmeler var. İran'da İslam devrimi denilen gelişme var. Rusya Afganistan'a girmiş. Türkiye'de de sol güçleniyor. O dönemde Sovyet yanlısı TKP de CHP yanlısı bir siyasi çizgi izliyordu. Bu ortamda Amerika'nın Türkiye'yi kaybetme endişesi içine girmesi muhtemeldir. Bu Amerika'nın dolaylı saldırı kavramına uygun bir durumdur.

– 12 Eylül'de ordunun yönetime el koyması MHP için de çok hayırlı sonuçlar doğurmadı. Bu bağlamda, kendilerinin beklentisi daha farklı politikalara yönelmiş bir askeri yönetim miydi acaba?

– Bu tür bilgiler vardı. Zamanın Kara Kuvvetleri Komutanı Nurettin Ersin'in başında olduğu MHP yanlısı bir cunta hareketinin olduğu söyleniyordu. Ama ben MHP'nin sadece kendi iktidar hesapları içinde davrandığını düşünmüyorum. Türkeş, Türkiye'deki bütün askeri darbe hareketlerinin şu veya bu şekilde hep içinde olmuştur. 27 Mayıs'ta, sonradan ihbarcı pozisyonunda olsa da Talat Aydemir olayında, 12 Mart'ta hep var. Ben öteden beri MHP politikalarının, devlet içinde tanımlanmış bir misyon doğrultusunda yönlendirildiği kanısındayım.

Maraş Katliamı ve Suikastlar

– Evet, tekrar dönecek olursak Maraş olaylarına... Onlarca kişi çoluk çocuk demeden katledildi ve sıkıyönetim geldi. Bir anlamda murat ettikleri hedefe bir adım daha yaklaştılar. Sıkıyönetimin ilan edilmesiyle birlikte Devrimci Yol'un politikaları ne tür yönelimler içine girdi?

– Bizim politikalarımıza geçmeden, istersen yeri gelmişken sağ politikacıların tavrı konusunda burada birkaç laf edelim. Maraş'ta yüzlerce kişi çoluk çocuk öldürüldü... Öyle büyük bir vahşet ki orada yaşanan dramı ne kadar anlatsanız yetersiz kalır. Ölü sayısıyla anlatmak mümkün değil; o ölümlerin oluş şekli düşünüldüğünde... Evlere giriyorlar, kadınlara tecavüz ediyorlar, hamile kadının karnını deşiyorlar, öldürüp atıyorlar... Çok büyük bir vahşet. Bu olaylar oluyor ve ülkenin bir numaralı sağcı siyaset adamı Süleyman Demirel, Türkeş'le beraber Meclis'te sıkıyönetim ilan edildiği zaman kahkahalarla gülüyor. Ku-

cakla şıp birbirlerini tebrik ediyorlar. Ahmet Kabaklı o zamanlar *Tercüman* gazetesinde Maraş katliamı hakkında, "Binicisini beğenmeyen asil bir kısrağın şahlanışı" diye yazdı. Bu aslında Türkiye'nin yaşadığı dramın en ciddi göstergelerinden biridir. Yıllarca maalesef işte bu adamlar yönetti ülkeyi. Maraş olaylarının toplumsal etkileri, yol açtığı travma çok büyüktür. Göçler yaşandı, yaşanan acılar ülkenin her yanına taşındı. Dahası bütün ülkede bir silahlanma eğilimi güçlendi. Herkesi can korkusu sardı. Böyle bir dehşet ortamının yaratılması, 12 Eylül'ün hazırlığı olarak bile görülebilir. 12 Eylül olduğu zaman, Haydar Saltık gibi bir adam Alevi kökenliymiş ve Konsey'in genel sekreteriymiş gibi laflar hızla yaygınlaştı. Bu laflar, çok geniş bir Alevi kesim içerisinde, evet nihayet kurtuluyoruz, canımız kurtulacak düşüncesiyle 12 Eylül'e karşı daha hayırhah bir yaklaşım içine girilmesine yol açmıştı.

– Kitle katliamlarına sansasyonel suikastler de eşlik ediyordu. Mesela, Abdi İpekçi'nin öldürülmesi de o dönemdeydi...

– Evet, Abdi İpekçi'nin öldürülmesinden yaklaşık bir ay kadar önce *Devrimci Yol* dergisinin 5 Ocak 1979 tarihli 26. sayısında bir değerlendirme yaptık. *Devrimci Yol* yazılarını derlediğimiz kitap burada. Oradan okuyayım: "... şimdi kesin olan bir şey faşist güçlerin siyasi gelişmeleri bir açık faşist rejime doğru zorlamaya devam edeceklerdir. Bu yüzden özellikle büyük şehirlerde gizli faşist örgütleri aracılığıyla sansasyonel, şaşırtıcı eylemler düzenlemeye çalışmaları mümkündür." Bu satırların yazılmasından sadece 26 gün sonra 1 Şubat 1979'da Abdi İpekçi öldürüldü. Bugün bile hâlâ İpekçi'yi kim öldürttü, niye öldürttüler diye derin tartışmalar yapılmasına şaşırıyorum. İpekçi'den önce, az önce de dediğim gibi, Doğan Öz, Bedrettin Cömert, Bedri Karafakioğlu, Necdet Bulut öldürülüyor. Arkasından 16 Mart ve Bahçelievler katliamı ve bir sürü cinayetten sonra Maraş katliamı yaşanıyor ve Abdi ipekçi... Kaldı ki orada da durmuyor, Cavit Orhan Tütengil, Kemal Türkler... 12 Eylül'e kadar sürüyor bu zincir. Ve hâlâ acaba kim yaptı, niye yaptı diye tartışıyoruz!

Asıl tuhaf olan, İpekçi'nin gazetesinin ve güya Ecevit yanlısı basın organlarının bunu soyut bir terör meselesi olarak değerlendirmesiydi. Bu bence İpekçi'nin öldürülmesi kadar acı bir şey. *Milliyet* gazetesi o yıl soyut bir terörist tipini yılın adamı olarak seçmişti. Sanki İpekçi'nin katilini yılın adamı seçmişler gibi! Bunun için *Milliyet* yönetimine bu konudaki düşüncelerimizi ve üzüntülerimizi bildiren bir mektup yazmıştık. Kara mizah yapılmış denilebilir belki; ama sen meseleyi saf bir terör hadisesi, terörist denilen bazı adamların yaptığı bir iş olarak gösterirsen, aslında İpekçi'yi öldürtenlerin yapmak istediğine hizmet etmiş olursun. 12 Eylül böyle gelmedi mi?

Yıllar sonra Çatlı'nın MİT'le, CIA ile bağlantısı çok açık şekilde ortaya çıkmış olmasına rağmen ve bu tür olaylardaki rolü belliyken, Abdi İpekçi'nin öldürülmesi olayı hâlâ bir muamma olarak gösterilebiliyor. Uğur Mumcu'nun o sıralardaki değerlendirmesi ilginçti. O olaylar sırasında kendisiyle bir kere daha buluştuğumuzda Ecevit için, "Karıncaezmez" diyordu. "Bu olaylar karşısında bir şey yapması mümkün değil, korkuyor" diyordu. Anlattıklarına göre Ecevit, evinde birileriyle konuşurken masanın üzerine cızırtılı bir radyo koyarmış, kendisinin dinlenmesine önlem olarak... Sözde ülkeyi o yönetiyor! Uğur Mumcu *Cumhuriyet*'teki köşesinde, "Karıncaezmez hükümet, bu cinayetleri engelleyemiyorsan çekil git!" diye yazdı. O bile CHP hükümetinin bu işin üstesinden gelemeyeceğini kabul etmişti. Bütün bunlar, faşist saldırıların büyük ölçüde amacına ulaşmış olduğunu gösteriyordu.

– Aynı dönemde sermaye sınıfı da Ecevit hükümetinden umudunu kesmiş olmalı ki TÜSİAD gazetelere muhtıra gibi boy boy ilanlar veriyordu...

– Uluslararası finans kuruluşları muslukları kapatmıştı. Türkiye o zamana kadar özellikle MC dönemlerinde krizden kurtulmak için aldığı kısa vadeli kredilerin faizlerini ödeyemez duruma sokulmuş, köşeye sıkıştırılmıştı. Arkasında Amerikan ambargosu vardı. İnsanlar bir paket Sana yağı için kuyruklarda bekliyor. Benzin, mazot bulunmuyor. Hastanelerde bazı ameliyatlar için gerekli ilaç gibi şeyler bulunamıyor. Zaten bir süre sonra yapılan ara seçimlerde Ecevit hükümeti düştü.

– Evet, 14 Ekim 1979'da kısmi Senato seçimleri var; ayrıca boşalan 5 milletvekilliği için seçim yapılıyor. 33 senatörü AP kazanıyor. Milletvekilliğinde de 5'te 5 yapıyor. O seçimler Ecevit hükümetinin sonu oluyor zaten...

– Bu sonuç tabii ki belli bir kesimin başarısı olarak ortaya çıktı. Baştan bu yana Ecevit hükümetini sıkıyönetim ilan etmeye zorlayan çevrelerin başarısı... Kim bunlar; başta TÜSİAD çevresindeki sermaye grupları, MHP ve Demirel'in Adalet Partisi. ABD için bu sonucun yeterli olmadığı daha sonra anlaşıldı.

– Devrimci Yol o seçimleri boykot etmişti. Nasıl gerekçelendirmiştiniz boykot politikasını?

– Bizim o günkü koşullarda seçimlere ülke çapında katılma imkânımız yoktu. Bir siyasi parti örgütlenmesine sahip değildik. Bağımsız adaylarla seçime girmek de uygun görünmüyordu.

Ecevit'in izlediği politika da sol açısından hiçbir umut verici yan taşımıyordu. Olaylara zaten sağ-sol çatışması diye bakıyor, iki tarafı eşitliyordu. Saldırıya uğrayıp direnenlerle saldıranları aynı kefeye koyan bir

politikaydı. Bu yüzden bizim herhangi bir şekilde Ecevit'e ve CHP'ye en azından yol veren bir politika izlememizi imkânsız kılan bir siyaset yürütüyordu. O koşullarda epeyce bir tartıştıktan sonra, yerel seçimlerdeki birkaç istisna dışında seçimlerin boykot edilmesini doğru bulduk. Biz o dönemde uyguladığımız boykot politikasını, seçimleri önleme, engel olma şeklinde bir siyaset değil; Meclis'i, hükümet politikalarını bir protesto hareketi olarak tanımlamıştık. O zaman Ecevit bizim boykot çağrımıza ve hükümetin izlediği politikalara karşı yönelttiğimiz eleştirilere çok öfkelendi. Sanki kendilerini her şart altında desteklemek zorundaymışız gibi! Bizim için çok ağır ifadeler kullanmaya başladı. Ben seçim kampanyaları sırasında Artvin'deydim. Artvin'de Ecevit'in katıldığı CHP mitingine çok az bir katılım olmuştu. O kürsüden birkaç yüz kişilik bir kalabalığa hitaben konuşurken, kalabalığın azlığından bizi sorumlu tuttuğu için, "yıldızlarına yumruk sıktıranlar" diyerek Devrimci Yol hakkında bir yığın öfkeli laf etmişti.
Seçim sonuçları çok çarpıcı oldu. Halk zaten Ecevit'in izlediği siyasetten şikâyetçiydi. Ecevit, zannediyorum bir milyona yakın oy kaybetti. Seçimlerden sonra da istifa etti. Demirel'in yönetimindeki 3. MC kuruldu. Yani 12 Eylül'den önceki son durak!

Yeni Milliyetçi Cephe

– O dönemde Yeni MC deniyordu.
– Evet, biz Yeni MC demiştik. MHP ve MSP, Demirel'in kurduğu hükümeti dışarıdan desteklediler.
– Yeni MC'nin işbaşına gelmesinden kısa bir süre sonra, Türkiye'nin yakın geleceği açısından kaderini tayin eden önemli gelişmelerden biri de 24 Ocak kararları. Ekonominin artık bütünüyle tıkandığı bir noktada, faturasını da çalışan sınıfların ödeyeceği bir yeniden yapılandırma programı gündeme geliyor. 1980'e böyle girildi. Zaten o ekonomik programın dünya ölçeğindeki tüm örnekleri, hep bir askeri rejim ya da dikta rejimiyle uygulanabilirliğine işaret ediyordu. Dolayısıyla 1980 yılında bu kararların alınmasıyla birlikte açık faşist bir yönetime geçişin artık kaçınılmaz hale geldiği de zannedersem ortaya çıktı...
– Demirel 24 Ocak kararlarını ilan ederken, işi Ecevit'in bıraktığı enkaz edebiyatına dayandırdı. Oysa ekonomideki tıkanmanın ana sebebi, önceki dönemde MC hükümetlerinin uyguladıkları kısa vadeli yüksek faizli borçlanma politikasında yatıyordu. Bu aslında dış borçlanmaya dayalı ithal ikameci ekonomi modelinin yapısal bir sorunu. 74'te

ABD ambargosuyla başlayan krizi aşmak için Demirel hükümetlerinin bulduğu yol, kısa vadeli yüksek faizli borçlanma yoluydu. Kısa vadeli borçlanma ne demek? Krizi kısa süre ertelemek demek. Arada geçen süre içerisinde borçlanmanın getirdiği yükü kaldırabilecek bir gelişme olmadığına göre zaten 24 Ocak kararları daha ilk MC hükümetleri döneminde zorunlu hale getirilmişti. IMF olsun, Dünya Bankası olsun bu kararları bir biçimde dayatmıştı. IMF zaten alacaklı ülkelerin tahsilatçısı konumundaki bir kurum. Türkiye'ye ödeme güçlüğü içerisine girmiş bir borçluya karşı uygulanan tedbirleri dayattılar. Özal'ı da uluslararası sermayenin güvenilir bir adamı olarak işin başına getirdiler.

– Üstelik bakan bile değil! Başbakanlık müsteşarı ama bakanlar üstü...

– Evet, bakan bile olmayan bir adamı ekonominin başına getirdiler ve o süreç zaten Türkiye'nin hem 12 Eylül yoluna girişi hem daha sonraki dönem için önemli bir başlangıç oldu.

Ardından gelişen süreçte Demirel'in tavrı büyük ölçüde, askeri bir darbeye ihtiyaç olmaksızın onun yapabileceği her şeyi ben de yaparım şeklinde. Çünkü artık bizzat devlet güçleri kullanılarak muhalif odaklara, Fatsa olsun, Tariş olsun, operasyonların başladığı bir dönem açılıyor... Demirel, askerin yapabileceği her şeyi ben de yaparım şeklinde değil de askeri idare altında yapılabilecek her şey benim idarem altında yapılsın diyordu. Askerlere, ne istiyorsanız vereyim; ben yerimde kalayım, siz de ne yapacaksanız yapın diyordu. Kendi inisiyatifinde ne kadar resmi güç varsa sola karşı kullandı. MHP'nin önayak olduğu eylemleri de teşvik ederek, onları besleyerek hükümeti sürdürmeye çalıştı.

– O döneme ait ordunun tavrına dair bir iddia ve tartışma var...

– Evet, acaba ordu bu olayları kasten önlemeyerek darbe koşullarının oluşmasına mı çalıştı? Başta Süleyman Demirel olmak üzere, belirli çevreler tarafından böyle bir iddia ileri sürülür. Bu iddia kısmen doğrudur. Hatta bizim öteden beri üzerinde durduğumuz gibi, faşist saldırı ve katliamların pek çoğu; önlemek ne kelime, doğrudan bir darbe ortamını hazırlamak amacıyla Özel Harp Dairesi'ne bağlı kontrgerilla timlerinin marifetiyle gerçekleştiriliyordu.

Ancak Demirel'in istediği, kendi izlediği politika doğrultusunda ordunun da tek yanlı olarak sola karşı operasyonlar yapması, solu ezip susturmasıydı. Ancak böyle bir politika o koşullarda ordunun tabanında büyük bir sıkıntı yaratacağı için, zaten mümkün değildi. Türkiye'nin toplumsal hayatındaki bölünme karşısında doğrudan MHP yanlısı, faşist güçlerden yana bir tavır ortaya koyması mümkün değildi. Zaten mesela Erzincan'da, Çorum'da askerlerin müdahalesi hiç de faşistle-

rin istediği yönde olmamıştı. Oralarda ordunun tam olarak Demirel'in beklentisini yerine getirmediği belki söylenebilir. Yine de o dönemde kısmi demokratik görüntüsü olan bir ülkede yapılabilecek her şeyi de yapıyorlardı. Sola karşı büyük bir baskı vardı. Ama Çorum'da olaylar meydana geldiğinde, orada ordunun tutumu Maraş'taki gibi olmamıştır.

– Neden Çorum'da, Maraş'taki kadar büyük bir katliam gerçekleştirilemedi?

– İki sebebi var bunun. Birincisi sol, devrimciler orada daha güçlü ve örgütlüydü. Maraş'tan sonra kurulan komiteler, yani gerekli önlemlerin alınması, olaylar çıktığı zaman örgütlü bir şekilde mücadele edilmesi çağrıları karşılık bulmuştu. İkincisi, ordu içerisinde belli görevlilerin Maraş olaylarının tecrübesine de dayanarak daha etkin şekilde müdahale ettikleri görülebilir. Çorum olaylarının mahkemesinde ifade veren bazı subayların anlatımları bunu gösteriyor.

Demirel'in oradaki tavrı çok enteresandır. Maraş'ın bir benzeri gerçekleştirilmeye çalışılıyor; böyle bir şey olmadığı halde yine, "komünistler cami bombaladı" falan diye çığırtkanlık yapılıyor. Ciddi bir tertip olduğu çok açık. Daha önce oralarda Amerikalı bir görevlinin dolaştığından da söz ediliyor. Ama Demirel, "Çorum u bırakın, Fatsa'ya bakın!" diyor. Olayları örtbas etmeye çalışıyor. "Esas hadise Fatsa'da" diyor.

Ordu, Kumru'da bir yürüyüş.

– Fatsa'da ne var?

– Ne olay var, ne katliam var. Komiteler var! Adalet Partililer de komi-

telerin içerisinde... AP'nin ilçe başkanı, biz burada rahatız bize dokunmayın, diyor. Ama Demirel, esas hadise Çorum'da değil, Fatsa'da diyerek aslında orduyu bir askeri darbeye gerek kalmaksızın yapabileceği her şeye teşvik eden, zorlayan bir politika izliyor. Tariş olaylarında da aynısını yaptılar.

– Evet, aynı dönemde sistemin kilitlenmesine yol açan önemli gelişmelerden biri de cumhurbaşkanlığı seçimleri... 80 baharında Fahri Korutürk'ün görev süresi bitince Meclis yeni bir cumhurbaşkanı seçemiyor. 12 Eylülcülerin askeri darbenin gerekçeleri arasında saydığı hadiselerden biri de bu oldu. Hasılı, çok yönlü bir biçimde 12 Eylül'e giden yolun taşları döşenmiş oluyor...

– Bana ilginç gelen konulardan biri o koşullarda Süleyman Demirel'in tutumu olmuştur. Beyefendi bu ülkede demokrasi lafını ağzından düşürmeyen, bu memlekette sivil siyaset cenahının bir numaralı ismidir. Ama onun bütün bu darbe dönemlerinde oynadığı rol bu görüntüsünün tam tersidir. O dönemde ülke bir iç savaşa sürüklenirken bunu önlemek için en ufak bir çabası görülmemiştir. Tam tersine, sürekli faşist saldırganlardan yana olmuştur. 12 Mart'ta, Denizlerin asılmasında, Çorum'da, Fatsa'da, Tariş'te, tümünde hiçbir demokratik özellik taşımayan tavırlar takınmıştır. Sonradan bile, evet o zaman hakikaten biz yanlış yaptık, gibi bir görüş de ifade etmemiştir.

– Kendisi 12 Eylül öncesinde askeri darbenin olacağından habersiz olduğunu söyler...

– Güya 12 Eylül'den bir gün önce demiş ki gidin komutanlarla bir konuşun, bir şey var mı diye... Milli Savunma Bakanı'na sordurmuş. Bir şey yok, falan demişler. O da gidip evinde yatmış, sabahleyin sürprizle karşılaşmış! Demirel böyle anlatıyor, biz de inanacağız! Ben Demirel'in 12 Eylül'ün yaklaştığı günlerde artık kendisinin darbeyi önleyemeyeceğini anladığım, bu yüzden askerlerin bu işe el koyarak solu ezmesini beklediğini düşünüyorum. Biz bile aylar öncesinden bir askeri darbe geliyor bilgisine sahip olabiliyorken, darbeden önceki gün alt birimlere intikal ettirilen harekât emri, bize kadar gelebilmişken, devletin bütün istihbarat bilgilerine sahip Demirel'in bunu bilemiyor olduğuna inanmıyorum. İşte cumhurbaşkanlığı meselesindeki tavrı da benim bu görüşümü doğrular. Cumhurbaşkanlığı seçimi bir noktada kilitlendi. Bu da darbeciler tarafından kullanılacak en büyük kozlardan biriydi. Bu konuda en ufak bir çabasmm olmaması, askeri darbe konusundaki samimiyetinin bir göstergesidir.

11. Bölüm

Direniş Komiteleri

– İstersen şimdi dönemin siyasi gelişmelerine biraz ara verip Devrimci Yol hareketinin öne çıkan siyasi pratikleri üzerine konuşalım. Hani, bugün de çokça telaffuz edilen konular... Direniş komiteleri, Fatsa, *Demokrat* gazetesi gibi... Devrimci Yol'un faşist terör karşısında en önemli siyasi önermesi direniş komiteleriydi. İlk kez ne zaman gündeme geldi bu?

– Bu kavramı ilk kez ne zaman kullanmaya başladığımızı tam hatırlamıyorum. Hatırladığım kadarıyla Emek Mahallesi veya Bahçelievler civarındaki kız yurduyla ilgili çalışmalar konusunda *Devrimci Yol* dergisindeki bir haber yorum metninde geçmişti.

– Direniş komiteleri aslında *Devrimci Gençlik* dergisinin birinci sayısından itibaren faşizme karşı mücadele konusunda savunduğumuz gö-

rüşlerin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan bir fikir. Özellikle MC döneminde saldırılar o kadar pervasızca yaygınlaşmıştı ki halk geçim derdini bile bir tarafa bırakmış, can derdine düşmüştü. Saldırılar eskisi gibi sadece solcu, devrimci olarak bilinen insanlara yönelmiyordu. Bir mahallede faaliyet göstermeye başlayan faşistler gidip örneğin esnaftan birinden para istiyor. Verse bir dert, vermezse ya dükkânına ya kendine zarar geliyor. Polise de şikâyet edemiyorlar. Çünkü herkes biliyor polisle işbirliği yaptıklarını... İnsanların bu sorunla tek başına baş etmesi mümkün değildi.

Direniş komitesi fikri bu ortamın sonucu ortaya çıktı. Zaten saldırıların özellikle Alevi ve CHP'li halk kesimine yöneldiği yerlerde kendiliğinden komiteleşme örnekleri ortaya çıkmaya başlamıştı. Aklımda kalan iki örnek var. Biri Ümraniye taraflarında... Sanırım 1 Mayıs Mahallesi denilen yerde. İşçiler kaçırılıp öldürülmüştü. Ona karşı mahalle ayaklanmış, değişik sol gruplardan bir komite oluşturulmuştu. Benzer bir örnek de Sivas taraflarında bir yerde olmuştu. Bunları incelemeye çalıştık. Sivas'ta meydana gelen hadisenin içinde yer alanlarla görüştük; neler oluyor, halkın tepkisi nedir diye. Bu olaylar ülkedeki ciddi bir gelişmeye işaret ediyordu. Bizim yaptığımız şey, bu hadiselerden hareketle halk içinde gelişmekte olan faşizme karşı direnme eğilimlerini, direniş komiteleri başlığı altında formüle etmekti. Bunları tutarlı ve etkin bir direniş hattı oluşturmaya uygun hale getirmeye çalıştık.

– Özel bir teorik önerme olmaktan ziyade hayatın dayattığı bir şeyin altını çizmekten ibaret diyebilir miyiz?

– Aynen öyle! Biz de öyle söylemiştik zaten. Ancak en büyük tepki, tahmin edileceği gibi sol gruplardan geldi. Eğer öyle yapmasalar da bütün sol gruplar benimsemiş olsa, sonuçta bu Devrimci Yol'a ait bir kavram olmaz, bütün solun ortak direnme biçimi olarak gelişebilirdi. Belki o zaman Türkiye'de işler farklı şekillenebilirdi. Ama öyle yapmadılar, bütün gruplar bu önerinin ne kadar yanlış bir şey olduğunu ispat etmeye çalıştılar.

– Neydi gerekçeleri?

– Herkesin gerekçesi farklıydı. Kurtuluş grubundaki arkadaşlar, bu bir cephesel örgütlenme biçimidir, parti kurulmadan cephe kurulamaz diye öneriyi doktrine aykırı buldu. Bizim "Aceleciler" diye ifade ettiğimiz THKP-C ardılı küçük sol gruplardan gelen itiraz daha enteresandı. Bir kısmı, bu Sovyetik örgütlenme biçimidir, öncü savaşıyla suni denge kırılmadan kitleler böyle örgütlenemez diyerek bizi suni dengeyi, öncü savaşını, dolayısıyla Mahir Çayan'ı inkâr etmekle suçladılar. Bir başka grubun itirazında da kitleyi koruyacak silahlı örgütleri kurmadan, bu

tür geniş örgütlerde toplamak kitle katliamına davetiye çıkarmaktır gibi enteresan bir suçlama vardı. İşte bu konuları tartışırken hakikaten demin senin bana haklı olarak yönelttiğin eleştiride söylediğin gibi, mizah diline kaçmaktan kendimizi alamıyorduk.

– Zaman içerisinde kendisini geliştirerek oluşan boyutları da var galiba direniş komitelerinin... Halk iktidarının nüvelerini yaratmak... Aslında o dönem belki çok dikkat çekmiyordu; ama reel sosyalizm deneyiminin ortaya çıkan olumsuz sonuçlarına da teorik bir müdahale gibiydi. Kaba bir soyutlamayla, sosyalizmin inşasına devrimden önce girişmek gerektiği anlamında...

– Bizi böyle bir arayışa sevk eden ana neden gene pratik süreçte ortaya çıkan sorunlar olmuştur. Zaten daha baştan itibaren, faşistlerin tecrit olduğu yerlerde bölgenin sorunlarıyla ilgili kolektif çözümler için çaba gösterilmeli diye yazıyorduk. Bazı yerlerde faşistlerin tecrit edilmesi mümkün olunca ortaya çıkan durum pek çok sorunu da açığa çıkarabiliyordu. Örneğin Tunceli gibi bazı yerlerde bu kez sol gruplar arasında bir tür hâkimiyet kavgası ortaya çıkıyordu ki bu diğerinden daha az zararlı olmayan bir kargaşaya neden oluyordu. Gruplar arası rekabet ortamının olmadığı yerlerdeyse başka sorunlarla karşılaşılıyordu. Bir keresinde Ardanuç ilçesinin Bulanık Köyü'nde bir öğretmen arkadaş, her tarafın karla kaplı olduğu uzun kış gecelerinde gruplar halinde bir araya gelen köylülere *İnce Memed* okumaktan helak olduğunu anlatmıştı. Çünkü o koşullarda yapacak bir şeyi yok. Madem sosyalizm, halk iktidarı, doğrudan demokrasi diye bir şeyler savunduğunu söylüyorsun, hani bir şarkı vardı "İşte hendek işte deve" diye, onun gibi bir durum. Göster kendini!

– Yani faşist tehdidin ortadan kalktığı koşullarda...

– Anlatmak istediğim, direniş komitelerinin halk iktidar organlarının nüvesi olması, halkın kendi sorunlarına örgütlü olarak çözüm oluşturması fikrinin teorik bir çıkarsamadan çok; pratik mücadelenin sorunları içinde, bu fikirlerin hayatta karşılık bulduğu durumlar ortaya çıktıkça adım adım geliştirilen bir fikir olduğudur. Gramschi'nin işçi konseyleri üzerine yazdıklarıyla Yugoslavya'da veya başka ülkelerde faşizme karşı mücadele süreçlerinin bilgisi elbette vardı. Keza reel sosyalizme dair bu konuya ilişkin tartışmalarda ortaya koyduğumuz eleştirel bir bakış açımız da vardı. Bizim teoriye yaklaşımımızın ağırlık noktası somut koşullar altında yürüyen mücadelenin, pratiğin ihtiyaçlarına çözüm bulma noktasında toplanıyordu.

– Direniş komitelerinin halk iktidar organlarının bir nüvesi olarak en önemli örneklerinden biri Fatsa, değil mi?

– Fatsa en gelişkin ve en çok bilinen, bazı özgün yönleri de bulunan bir örnek. Ama o düzeyde olmasa da ülkenin değişik yerlerinde bu yönde pek çok deney yaşandı.

Örneğin Tunceli'de Çemişkezek ilçesine bağlı o zaman adı Uskih olan iki bin nüfuslu bir Kürt köyü vardı. Oradaki devrimci öğretmenlerin önderliğinde bir komiteleşme faaliyeti yürütülüyordu. Geleneksel olarak hayvancılıkla uğraşan köylüler sebze tarımını bilmiyor. Bu yüzden komite, hemen köyün yanı başından akıp giden derenin suyunu kanallarla evlerin önüne getirmeye çalışıyor. Maksat, insanların bahçelerinde sebze yetiştirmesini sağlamak. Bunun gibi pek çok yerde buna benzer gelişmeler oluyordu.

Fatsa'da bir miting 1979.

– Fatsa'ya gelelim istersen...

– Tamam, gelelim. Fatsa'nın 70'li yıllardaki hikâyesi ülkenin bütün diğer bölgelerinden pek de farklı başlamadı. Orası, 60'lı yıllarda fındık mitingleriyle adım sıkça duyuran bir bölgeydi. 12 Mart'ta Kızıldere öncesindeki operasyonlarda bölgedeki devrimciler tutuklanmış, buna karşı faşist kesim güçlendirilmeye çalışılmıştı. Bölgede büyük bir güç sahibi olan tefecilerin desteğiyle Fatsa'da Ülkü Ocakları şubesi kurul-

muştu. Bu yüzden de 12 Mart sonrasında Milliyetçi Cephe'nin kurulmasıyla birlikte ülkenin her yerinde olduğu gibi Fatsa'da da saldırılar başladı. 1977 yılının başlarında Halkevi Başkanı Kemal Kara'nın öldürülmesine kadar böyle devam etti. Öldürülmeden birkaç gün önce faşistler tarafından demir çubuklarla ağır şekilde dövülerek yaralanan Kemal Kara saldırganları teşhis etmesine rağmen polis hiçbir şey yapmıyor. İki gün sonra da aynı saldırganlar tarafından öldürülüyor. Bu olay Fatsa'da bir dönüm noktası oldu. Kemal'in cenazesinde büyük bir kalabalık toplanıyor. O günden sonra da zaten çok büyük bir kitle desteğine sahip olmayan faşistlere karşı dişe diş bir mücadele başlıyor. Kısa sürede faşistlerin etkinliği kırılıyor. O günlerin havasını gösteren bir olay hatırlıyorum. *Günaydın* gazetesinde, "Kendi katilini kendi öldürdü!" diye haber yapılmıştı. Siyah çarşafa bürünerek kadın kılığına giren faşist militanlardan biri sokakta gördüğü sol görüşlü bir genci çarşafının altına sakladığı tabancayla vuruyor. Vurulan genç de ölmeden önce silahını çekip kendini vuranı vuruyor. Fatsa böyle bir yerdi. Daha sonra da oradaki gelişmelerin kendine has özellikleri oldu.

Sedat Göçmen'in Fatsa sorumlumuz olduğunu söylemiştim. O bütün Doğu Karadeniz'i baştan başa dolaşıp gelir, sonra da bölgedeki gelişmeleri heyecanla anlatırdı. Fatsa her zaman gündemin birinci maddesi olurdu. Orada faşistlerin etkinliğinin kırılması, Fatsalı devrimci gençlerin bölgeye has yaratıcılıklarıyla Devrimci Yol'un direniş komiteleri konusundaki anlayışını nasıl zenginleştirip renklendirdikleri; tefecilere, karaborsacılara karşı yürüttükleri tatlı sert mücadeleler...

O zaman ekonomik kriz yüzünden her şey karaborsaya düşmüş. Yağ, şeker, gazyağı karaborsa; benzinci el altından satıyor, onlara da müdahale ediyorlar. Pompanın başına geçiyorlar. Herkese sırayla eşit şekilde satış yapılmasını sağlıyorlar. Aynı şekilde tefeciliğe vb yaşam içindeki her olaya bir şekilde müdahil olma çabası... Karaborsacıların deposunu tespit edip halka ilan ediyorlar ve dükkân sahibinin huzurunda depoları açıp halka normal fiyatından satış yapılmasını sağlıyorlar.

– Bunlar hep belediye başkanlığından önceki dönem değil mi?

– Kemal Kara 1977 yılında öldürülmüştü. Fikri'nin belediye başkanı seçildiği ara seçimler 1979 yılında yapıldı. Arada iki yıllık bir süre var. 1979 yılı ara seçimlerinde Fatsa ve Malatya'da, galiba bir de Tunceli'de belediye başkanlığı seçimlerine katılmıştık.

– O dönemde sanırım "CHP'ye oy yok!" kampanyası yapılıyor. Yani Devrimci Yol'un tutumu hem boykot hem bazı yerlerde bağımsız aday göstermek...

– Özel olarak "CHP'ye oy yok!" diye bir kampanya yoktu. Genel olarak

seçimleri boykot çağrısı yaptık. Yalnız görece özerk yapıları nedeniyle belediye seçimlerine katılmıştık.

– Malatya'da ne oldu?

– Malatya'da da, Tunceli'de de epey oy aldık ama seçimi kaybettik. Malatya'daki seçimler Hamit Fendoğlu'nun bir kontrgerilla suikastıyla öldürülmesi nedeniyle yapılmıştı. O yüzden orada CHP bile Adalet Partisi adayını destekledi. Fatsa'daysa seçimden önce bizim kazanacağımız büyük ölçüde belli olmuş gibiydi. Sedat Göçmen Fatsa'daki durumumuzun çok iyi olduğunu, seçimi kazanmamızın büyük ihtimal olduğunu söylemişti. Seçimi kazanacağımız anlaşılınca *Devrimci Yol*'un seçimlerden önceki sayısında Fatsa'da devrimci belediyeciliğin nasıl olduğunu herkes görecek diye bayağı iddialı şeyler de yazmıştık.

Terzi'yle Beraber...

– Sen o dönemde Fatsa'ya gittin mi?

– Evet, gittim. Seçimlerden önce Ali Alfatlı ile birlikte gittik. Önce Sedat'la, Ankara'dan gönderdiğimiz arkadaşlardan bazılarıyla buluştuk. Ben pek sokaklarda dolaşamamıştım. Fikri Sönmez daha rahat konuşalım diye köylerine gitmeyi önerdi. Akşam bir sokakta buluştuk. Biz Sedat'la Fikri'yi beklerken ayaklarımız çamura battı. Öyle bir çamur ki ayakkabımızın altı neredeyse bir karış çamur doluyor, silmek için taşlara sürtüyoruz, iki adımda gene çamur yapışıyor. Biz, deniz kenarındaki taşları yollara döşeyerek Fatsa'yı bu çamurdan kurtarsak yeter diye konuşurken Fikri bir ciple yanımıza geldi. Cip dedimse şimdi Bağdat Caddesi'nde türbanlı hanımların kullandıkları ciplerden değil. Eskiden köylere taksi olarak kullanılan üstü tenteli ciplerden... Onunla taşlı topraklı yollardan iki üç saat kadar giderek epey yukarılardaki köye ulaştık. Karadeniz dağlarının o büyüleyici doğasını ilk kez o zaman gördüm.

– Evet, Fikri'nin köyündeki görüşme sonucunda ne oldu?

– Şimdi doğrusunu istersen şunları konuştuk diye çok net şeyler söylemek zor. Çok zaman geçti. Sohbet ettik, ormanda atış yaptık. Seçimleri kazanırsak ne yapacağımız zaten belli. Ne yapacaksak halkla birlikte onları yönetime katarak yapacaktık. Bir şey yapamayacaksak da halkla birlikte yapamayacaktık. Hani bizi Sovyetikler popülistlikle suçlarlardı ya, işte öyle bir şey. Bu zaten bizim direniş komitelerinin temel felsefesi haline gelmişti. Yeri gelmişken burada bu konuya da değinelim istersen. Direniş komiteleri konusundaki görüşlerimizi derinleştirmeye çalışırken, şimdi nerede okuduğumu hatırlayamıyorum; Yugoslavya'da

faşizme karşı direniş mücadelesi sırasında Tito'nun faşistlerden geri aldıkları her yerde iktidarı halka devredecekleri şeklinde bir yaklaşımı vardı. Tito, bu yaklaşımda bir kayanın yarıklarındaki küçücük bir otun kayayı parçalayabilen gücünün saklı olduğunu söylüyordu. Bu anlayış bütün ülkede iktidarı aldıktan sonra uygulanan özyönetim anlayışının temeli olmuştu.

Fatsa'ya gelince, Fikri'nin belediye başkanlığını kazanmasından sonra, mahallelerde komiteler kuruldu. Buralarda yapılan seçimlerde, parti farkı gözetilmeksizin her görüşten insanların katıldığı komiteler oluşturuldu. İnsanlar kendilerini ilgilendiren bütün kararları kendileri almaya başladı. Bizim bütün bölgedeki örgütlü gücümüzün de dayanışmasıyla elbirliğiyle yollar çamurlardan temizlendi. Ve kısa süre içinde önce kulaktan kulağa bütün bölgeye, sonra da bütün ülkeye bir Fatsa efsanesi yayılmaya başladı. Oktay Ekşi, o dönemde *Hürriyet*'teki köşesinde Fatsa için bir başyazı yazmıştı. "Bırakırsanız bütün Türkiye Fatsa olur" diye...

Fatsa'da fındık üreticileri yürüyüşü, 1980.

– Olumlu bir tonda yazmadı herhalde...

– Tabii! Ne duruyorsunuz, bırakmayın burayı diyor. Ülkenin her tarafında belediyelerde yolsuzluk, hırsızlık diz boyu... Bir sürü sahtekârlık, çıkar kavgası var. Böyle bir ortamda bir terzi çıkıyor, böyle işler yapıyor. Serbest bırakırsanız bütün Türkiye Fatsa olur diyor.

Ve tabii başta bugünlerde demokrasi havarisi kesilen Nazlı Ilıcak ve Ahmet Kabaklı gibi ülkemizin bütün sağcıları, seçimle gelenlere as-

kerin falan karışmasını hiç istemiyorlar ya bugün... İşte onların hepsi yaygaraya başladılar. Fatsa'ya komünizm gelmiş, insanlar sokağa çıkamıyormuş falan diye. Aydınlıkçılar da sağcılardan geri kalmadı, gazetelerinde sürekli yalan haberler yazarak Fatsa'yı karalamaya çalıştılar. Fatsa Kültür Sanat Şenliği biraz da bu yüzden yapıldı. Bütün sanatçılar, gazeteciler davet edildi. Her şeyi gözleriyle gördüler. O dönemde Fatsa için en güzel yazıları onlar yazdı. Tiyatrolar, sergiler, paneller, söyleşiler düzenlendi. Tabii Can Yücel yıldızıydı şenliğin.

– Evet, Can babanın Fatsa'da rahat ettirildiğinden kuşkum yok. Sonradan o seyahati hep güzel duygularla andı...

– "Nokta Operasyonu" gündeme geldiğinde de hepimiz gidelim oraya, barikatlarda çarpışıp ölelim demişti. Onunla en son 1997 ya da 98 yılında Antalya'da karşılaşmıştım. Bir otelde Su Yücel'in resim sergisi vardı, Can babanın da söyleşisi... Uzun bir aradan sonra ilk defa orada görüştük. Tabii söyleşi öncesi barda ufak ufak demleniyordu. Fatsa'yı gene çok güzel duygularla yâd etti. Bize de "dünyanın en büyük devrimcilerisiniz" diyerek iltifat etti. Bu onunla son görüşmem oldu.

– Gülten Akın'dan da söz etmeden geçmeyelim. Fikri'nin ardından yazdığı "Mapusta Ölen Bir Dost için Anmalık" isimli çok güzel bir şiiri vardır. Fatsa'ya dönersek, kimi olumsuzluklardan bahsetmek mümkün olsa bile bütününe bakıldığında çok özel ve önemli bir deneyim olduğuna kuşku yok.

– Elbette, bütün hataları ve eksikleriyle birlikte devrimcilik adına bu ülkede yaratılabilen en güzel şeylerden biridir Fatsa. O bizim ciltler dolusu kitaplarla anlatamayacağımız şeyleri anlatan çok güzel bir hikâye.

"Nokta Operasyonu"

– 1980 yazma gelindiğinde Tokat'ta ve ağırlıkla Çorum'da faşist saldırılardan kaynaklanan olaylar yaşanıyor. Kahramanmaraş'takine benzer bir katliam girişimi söz konusu. Lakin bu kez devrimcilerin daha hazırlıklı ve örgütlü olması sayesinde girişim büyük ölçüde boşa çıkarılıyor. Tam o dönemde Başbakan Demirel'in veciz bir sözüne tanıklık ediyoruz: "Çorum'u bırakın Fatsa'ya bakın!" diyor... Bu biraz da "Nokta Operasyonu"nu haber veren bir söz.

– Önce Demirel'in, "Çorum'u bırakın Fatsa'ya bakın!" lafına bakmak lazım. Fikri'nin başkanlık döneminde yapılanlar, komiteleşmeler, halkın katılımı herkesin dikkatini Fatsa'ya çekmişti. Ben sonra bir kez daha gittim Fatsa'ya... Türkiye'nin en özgür, en demokrat şehriydi. Bütün Türkiye'nin kan revan içinde olduğu, insanların sokağa çıkamadığı bir

dönemde; Fatsa bir kadının gece yarısı tek başına, 12'de, 1'de sokağa çıkıp dolaşabildiği ve hayatın çok rahat sürdüğü bir yer haline gelmişti. Tabii bu durum çok sansasyonel etkiler yaratmıştı. Karadeniz'de civar beldelerde, AP'li belediye başkanı Devrimci Yolcu oldu diye haberler alıyorduk. Çünkü o düşünce bütün bölgede hızla yayılmaya başlamıştı. Komitelerde zaten AP'liler, MHP'liler de var. Uygulamada hiçbir şiddet unsuru yok. Karaborsa her tarafta almış başını gidiyor, orada öyle bir sorun yok.

Sonra Ordu Valiliği'ne Reşat Akkaya'yı gönderdiler. MHP'li olduğu bilinen bir adam. "Nokta Operasyonu"ndan önce Fatsa'yı çevreleyen bölgelerde jandarma ve polis marifetiyle operasyonlar düzenledi. Silahlı çatışmalar yayılmaya başladı. Fatsa'nın etrafındaki ilçelerde, kırsal bölgede birçok arkadaşımızı kaybettik. Şerafettin Tırıç, o sırada öldürüldü.

Sedat'la İstanbul'da buluştuk. Oradaki mücadelenin boyutu, Türkiye'nin diğer bölgelerinden kopmuştu. Devlet kuvvetleriyle devrimciler arasında bir çatışmaya dönüşmüştü. Faşistler ortalıkta yoktu, onun yerine resmi kuvvetlerle ciddi silahlı çatışmalar yaşanıyordu.

– Sedat Göçmen ne diyordu?

– Çoğunlukla gazetelere yansımayan olayları ondan öğreniyorduk. Tabii sadece Reşat Akkaya olayı değildi, devletin yürüttüğü bir operasyondu. Hani "bırakırsak Türkiye Fatsa olur" diye, her şeyi, doğrudan halkla çatışmayı da göze alarak bütün kuvvetlerini yığdıkları bir operasyondu.

Dediğim gibi, operasyonlardan bir süre önce Fatsa'ya bir kez daha gitmiştik. Orada yaptığımız toplantılarda burayı böyle rahat bırakmayacakları, mutlaka saldıracakları, ona göre şehirde ve kırda hazırlık yapılması konuşulmuştu.

İstanbul'da "Nokta Operasyonu" için askeri sevkıyatı ve kuşatmayı haber aldığımız zaman, ne yapmalıyız meselesini yeniden konuştuk. Sedat, Karadeniz'deki arkadaşların kıra çekilme kararı ve askerin ilçeye girişini engellememe görüşünde olduklarını anlattı. O şekilde karar almışlar. Fikri de görevinin başında kalmak istemiş. Yani Fatsa'dan ayrılmayı, kaçmayı düşünmemiş.

– Kişisel olarak mı?

– Kaçmanın suçlu olduğunu kabul etmek anlamına geldiğini düşünmüş. Hesabı verilecek ne varsa açıkça savunayım, demiş.

– Bu noktada bir şey soracağım. Karadeniz'dekiler kıra çekilme kararı almışlar, dedin. Sizin, hayır kalın ve direnin deme durumunuz var mıydı? Yoksa onlar bir kararı zaten almışlar mıydı?

– Hayır, diyebilirdik belki. Ama öyle bir şey söylemedik. Bizim kararımız da bu doğrultuda oldu. Bölgedeki arkadaşların, tabii Fikri ile birlikte aldıkları karara karşı bizim farklı bir karar dikte etmemiz doğru olmazdı. Bu, her şeyden evvel Fatsa projesinin kendisine uymazdı.

– Bir de maskeli muhbirler hadisesi olmuştu...

– Askeri birlikler Fatsa'nın kapısına dayanınca ilçeye girmeleri için herhangi bir engelleme yapılmadı, barikatlar kaldırıldı. Buna karşı güvenlik güçleri bu küçücük ilçeye bir işgal ordusu gibi girdiler. Ertesi gün bütün gazeteler Fatsa'nın didik didik arandığını, Belediye Başkanı Fikri Sönmez'in gözaltına alındığını yazdı. Bir de 17 ruhsatsız tabanca ele geçirildiği haberi vardı. Koparılan onca gürültüye karşın bu kadar az silah yakalanmış. Hatta İstanbul'daki Fatsalıların "millete rezil olduk, haberimiz olsa biraz silah gönderirdik" diye bozuldukları şeklinde espriler yapıldı. Güvenlik güçleri yanlarında yüzleri maskeli muhbirler dolaştırıp, onların gösterdikleri insanları tutuklayarak işkence yapıyorlardı. Bütün bunlara karşı Fatsa'nın hemen yukarısındaki fındık bahçelerine çekilen devrimcilerin direnişi uzun süre bütün kırsal bölgeye yayılarak devam etti. Bu direniş sırasında çok sayıda arkadaşımızı kaybettik.

Fatsa'ya karşı girişilen bu operasyon gerçekte 12 Eylül darbesinin bir parçasıydı. Belki 12 Eylül'e kadar beklemek istemediler, belki de darbe sırasında başlarına iş açabilecek bir mevziyi temizlemek istediler.

Bu operasyon başladığında ben İstanbul'daydım. Fatsa halkına yapılan zulme karşı bütün ülkede geniş çaplı protesto eylemleri gerçekleştirildi. Fatsa'ya son gidişimde, Fikri birtakım sorunlar olmasına karşın Fatsa'da yürütülen çalışmalardan çok mutluydu. Yapılan çalışmaların civar ilçelerde büyük yankı uyandırdığını anlatmıştı. Başka partileriden seçilen birçok belediye başkanının Devrimci Yol'a geçmek istediğini söylüyordu. Ayrılırken, "Önümüzdeki baharda gel!" dedi. Yaylalarda bir göl varmış. Yaz aylarında bile gölün üzerinde koca bir kaya gibi bir buz olurmuş. Gölün etrafı yemyeşil çimen... Yumuşak bir hah gibi... "Oraya gidelim" dedi, "bir koyun keselim, rakı içelim" Yapamadık.

– Son karşılaşmanız mıydı?

– Evet...

– Peki... *Demokrat* gazetesine girelim mi?

– Girelim. Aslında *Demokrat* gazetesinin çıkmasını *Cumhuriyet* gazetesine borçluyuz.

– Ne anlamda?

– *Cumhuriyet*'in 110 bin civarında tirajı vardı. Yarıdan çok okuyucusu bizdik. Ama *Cumhuriyet* yönetimi o dönemde her ne hikmetse, TKP çizgisine girmişti. İlhan Abi'nin o dönemki hesabı nasıldı bilemiyorum. Yayınlarında sürekli bizim aleyhimize bir dil kullanıyorlardı. Bardağı taşıran şeylerden biri, TÖB-DER kongresi öncesinde Devrimci Öğretmen grubundan goşistler falan diye söz ederken, Sovyet yanlısı grubun propagandasını yapmaları oldu. Onlarla uzun uzun röportajlar yaparken bizimkileri kötülüyorlar. Tabanda büyük tepki vardı. Birkaç kez arkadaşlar gidip konuştular. Ben de bir kere Uğur Mumcu'yla konuştum. Tutumları değişmeyince bir uyarı boykotu yapalım denildi. Bir bildiri hazırladık. Bize karşı izlediği olumsuz tutum nedeniyle *Cumhuriyet* gazetesini on beş gün süreyle alıp okumayacağız diye bir metin hazırladık. İnsanların *Cumhuriyet* gazetesini okumalarına engel olmak gibi bir çabamız asla olmayacak, sadece demokratik bir protesto eylemi... Çok etkili oldu. 40-50 bin tiraj kaybeden *Cumhuriyet* bu kez gazetemizin dağıtımı engelleniyor diye bize karşı daha olumsuz bir yayın yapmaya başladı. Uğur Mumcu ile bir kez daha görüştük. Onlara bazı yerlerde gazetenin dağıtımının engellendiği haberi gelmiş, ondan şikâyet etti. Biz de inceledik, doğrusunu söylemek gerekirse bazı yerlerde böyle şeyler olmuş. Sabah erkenden gazete bayiine gidip "akşam gelip paket açılmış mı diye bakacağız" diyenler oluyormuş.

– Bunu tahmin etmek zor değil!

– Ama biz tamamen demokratik bir protesto yapacağımızı açıklamıştık. Neyse, işte bu türden gerilimler oldu. Biz maksadımız dışındaki olayları önlemeye çalıştık. Sonra boykot bitti. Tabii *Cumhuriyet*'in politikası değişmedi. Bizde bir gazete çıkarma fikri o zaman başladı. Bir günlük gazete kaç kuruşa çıkar, nasıl çıkarılır, ne lazım bu işler için, ne kadar olanaklıdır diye Selami Şakiroğlu bir araştırma yaptı. O zamanın parasıyla 13 milyon lira gerekiyor denildi. Bu kadar parayı nasıl bulacağız? O zaman 120 bin dergi satılıyordu. Bunun onda biri kadarı biner lira koysa gazeteyi çıkarabiliriz dedik. Bir mektup yazdık. "Hareketimize yönelen saldırılara karşı gerekli savunma araçlarının temini amacıyla herkesin ne yapıp edip asgari bin lira bularak getirmesi..." gibi bir mektup.

– İnsanların aklına türlü türlü şey gelmez mi, savunma ihtiyaçları deyince... Tank, top alacaklar diye...

– Tabii o zaman savunma deyince akla öyle şeyler geliyor doğal olarak. Zaten çoğu öyle anladı. Ama gazete çıkaracağız diyemediğimiz için... Çünkü bunun bir süre gizli kalmasını istiyorduk. Mecburen öyle yazılmıştı.

Dedik ki mektup elden ele gidecek; okuyan da, okutan da, tabii yazan da, herkes en az bin lira getirecek. Bazılarımız evini sattı, bazılarımız nikâh yüzüklerini ya da evinde kullanılmayan bir eşyayı... Herkes ne yaptı etti, işin parasal yönü büyük bir gönüllü katılımla bu şekilde halledildi. Bu arada mektubu yazanın da ailesinden kalma arazilerden bir yer satıldı, oradan da 600 bin lira geldi.

– Yıl?

– 79 sonuna doğru...

– Aklınızda nasıl bir gazete vardı?

– Gazetenin *Devrimci Yol* gazetesi gibi çıkması doğru olmaz diye düşünüyorduk. Bunun için Dursun Akçam'la konuşalım, o önayak olsun, dedik. Aydınlardan falan bir ekip oluştursun, biz onların çıkaracağı gazeteyi her yönden destekleyelim diye kararlaştırdık. Bu doğrultuda Dursun hocayla konuştum. Küçükesat'taki evlerine gittim. Perihan ablayla ikisi oturuyorlardı. Çay demlenirken, biraz özel konuşabilir miyiz diye Perihan abladan izin istedim. Dursun hocayla, içeride bir çalışma odası vardı, orada konuştuk. Konuyu anlatınca çok heyecanlandı. "Müthiş bir şey olur!" dedi. Ayrıntılar konusunda da anlaştıktan sonra tekrar salona döndük. Çayları içerken Perihan abla, "İki oğlumu aldın, bunu da mı alıp götüreceksin?!" diye takıldı. Maksadımız öyle değildi; ama maalesef öyle oldu sonunda.

Aslında benim olayla alakam bundan ibaret sayılabilir. Gerisini Akın Dirik ve Selami Şakiroğlu hallettiler. Ömer Oral müessese müdürü, Selami Şakiroğlu teknik sorumlu oldu. Yazı işlerine de Yalçın Çilingir, Cumhur Aytulun ve İbrahim Sevimli gitti. Hasan Basri de (Çıplak) yazı işleri müdürü oldu.

Bir de şöyle bir hadise var aklımda kalan. Dursun hoca insanlarla konuşuyor, sen deli misin, boşa harcayacak paran mı var diye herkes olumsuz yanıt veriyor. Bir hayli morali bozulmuş. Can Yücel'den de benzer şeyler duyunca dayanamamış söylemiş: "Ama arkasında Devrimci Yol var!"

"Haa" demiş Can baba, "o zaman oldu!" Böyle başladı süreç.

– Beklenen paranın tamamı toplandı mı?

– Aşağı yukarı toplandı. Birtakım güçlükler tabii olmuştu. Bir şekil-

de çözüldü. Arkadaşlar o dönem Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Nezih Demirkent'le görüşmüşler. O, çok iyi olur, ben size yardım ederim demiş. Bizde fazla makineler var, ucuza verelim diye *Hürriyet*'in eskimişlerini bize satmışlar. Sanırım o işte kazıklanmışız. Ama kazıklamışlar diye yazmayalım.

– Kazıklamışlar diye yazalım, doğruya doğru! Gazetenin adını attadık. *Demokrat* adı nereden çıktı?

– Dursun hoca, Akın Dirik ve başka bazı arkadaşlarla konuşuyorduk. Bir sürü öneri ortaya atıldı. Şu mu olsun, bu mu olsun falan derken, iç açıcı bir şey de çıkmadı. Ben *Demokrat* olabilir mi diye sordum, aklımda öyle bir isim vardı. Dursun hoca, "işte bu!" diye âdeta hopladı, "*Demokrat*" diye ağzını doldurarak, "bundan başka bir isim kabul etmiyorum. *Demokrat* olsun" dedi. Bu yüzden isim babasının Dursun Akçam olduğunu söyleyebiliriz.

– Senin daha sonra gazeteyle yakın bir ilişkin olmadı, öyle mi?

– Pek olmadı. Sadece ara sıra gazetede çalışan arkadaşlara *Devrimci Yol*'da yayımlanan yazılardan biraz daha farklı, yani mutfakta kullanılmak üzere hazırlanmış, politik analiz metinleri gönderiyordum. Bir de Demokratça diye başyazı gibi yayımlanan bazı yazılar gönderdik, o kadar. Unutuyordum... Gazetede yazması için Murat Belge ile de görüşmüştüm. Bu gibi konularda Teoman Öztürk'ün, Yavuz Önen'in, Çetin Uygur'un fikirlerini öğrenmek için görüşürdük. Onların da desteği olmuştur.

– Bir şey dikkatimi çekti. Kimi kritik konularda, gelişmelerde görüş alışverişinde bulunurdum derken, Çetin Uygur'un adını da o kategoride saydın. Çetin Uygur, dışarıdan biri miydi?

– Tabii Çetin Uygur, bize daha yakın bir arkadaştı.

– Daha yakın? Anlamadım. Yani bir Devrimci Yol militanı değil miydi?

– Daha önce de söyledim sanıyorum. Başlangıçta Çetin'in bağımsız bir tutumu vardı. Sendikada çalışan Abdullah Yılmaz ve Cevat Taşıran, Tamer Hazer gibi bazı arkadaşların TKP'ye kaymalarından sonra sendika içinde bir problem yaşandı, bazı olaylar olmuştu.

– Bu olay ne zaman oluyor?

– Tarihini hatırlamıyorum şimdi. Sanırım 77 yılında olmalı. Aslında Abdullah Yılmaz, Cevat Taşıran falan THKP-C davasından arkadaşlarımızdı. Ziya Yılmaz'ın etkisiyle onlar TKP'ye kaydılar ve sendikayı ele geçirmeye çalıştılar. Suluova'da Osman isminde işyeri temsilcisi olan bir arkadaşımız vardı, onu ikna etmeye çalışıyorlar. İkna edemeyince sendika binasına kilitleyip işyerine gidiyorlar. İşçileri toplayıp

konuşacaklar, sendikayı ele geçirecekler. Osman, pencereden atlıyor bunlara yetişiyor. İşçilerle bir olup bunları dövmüşler.
Açıkçası sevdiğim arkadaşlardı. Yani Abdullah'la Cevat. Onları ikna etmek için de çok uğraştık. Abdullah Yılmaz bildiğim kadarıyla şimdi İngiltere'de yaşıyor. Yıllar sonra, "Hayatta yaptığımız en büyük hata TKP'ye gitmekti, onları bir şey sanmıştık" dediğini duymuştum.
– Çetin Abi'den söz ediyorduk...
– Ona geliyorum. Çetin, bu anlattığım olaydan önce, sendika ağalarının silahlı saldırısına uğramıştı. Sıhhiye'de bir yerde... Yalçın Çilingir, Çetin, bir de Ayı Tayfun, evde otururken silahla tarandılar. Çetin ile Tayfun o saldırıda yaralanmışlardı. Yalçın'da bir hasar yoktu. Bu olaydan sonra; ama daha çok TKP hadisesinden sonra Çetin bizimle birlikte oldu. Özellikle sendikal çalışmalarda bizimle birlikte davrandı. Ama ona en azından o dönem için bir Devrimci Yol militanı demek doğru olmaz. Bu onun kendisinin tercihiydi. Genel komite vb şeklinde adlandırılan örgüt toplantılarına da hiç katılmadı. İlişkisini kişisel ilişki düzeyinde sürdürdü. Teoman Öztürklerin evinde, Yavuz Önen'in de katılımıyla buluşur sohbet ederdik.

12. Bölüm

THKP-C ve Devrimci Yol

– Direniş komiteleri dedik, Fatsa, *Demokrat* gazetesi dedik... Şimdi senin bir yazın üzerinden konuşmak istiyorum. Bir yerde sen diyorsun ki; "Devrimci Yol, THKP-C tarafından oluşturulan siyasi temel üzerinde gelişti. Ama Devrimci Yol, THKP-C'nin temel çizgisini reddetmemekle birlikte onun basit bir tekrarını da hedeflememiştir. Teori ve pratikte yer yer onu aşan bir harekettir." Bu anlamda Devrimci Yol'un THKP-C'yi aşan yanları neydi?

– Bunu özellikle bir kıyaslama maksadıyla söylüyor değilim. Çok tartışılan bir konuda, Devrimci Yol ile THKP-C ilişkisine dair, bu ilişkiyi bir tür inkâr-tekrar ikilemi içinde ele alan yaklaşımlara karşı söylediğim bir ifadedir. Bu yüzden senin aktardığın üç cümlenin sonuncusunu tek başına ele alarak, onun üzerinden bir kıyaslama istemek ne kadar doğru

olur bilemiyorum. Ama madem soruyorsun, bu konu üzerine de konuşabiliriz.

– Evet konuşalım...

– THKP-C döneminde Çin-Sovyet tartışmasıyla ilgili fazla bir şey yoktu. Çünkü o dönemde Çin-Sovyet kutuplaşması, sonraki yıllarda olduğu gibi keskinleşmemişti. Bir revizyonizm tartışması düzeyindeydi. Sovyetler Birliği'nin izlediği politikalar konusunda Mao'nun belli bir tepkisi vardı.1970'lerin başında, Çin ile Sovyetler arasındaki karşıtlık da henüz Çin'in Sovyetler Birliği'ni bütün dünyada yükselen baş düşman, emperyalist güç olarak görme noktasına ulaşmamıştı. Türkiye'de de böyle bir tartışma yoktu. 74 sonrasında, dünya çapındaki bu bölünme Türkiye'ye de yansıdı. Bölünmenin tarafları güçlü bir şekilde yığınak yaptılar. TKP Türkiye'de bir atılım içerisine girdi, yayın organları çıkarmaya başladı. Yaygın bir şekilde varlığını geliştirdi. Kitaplar çevirip yayımlıyorlardı. Sosyal emperyalizm görüşlerini benimseyenlerin, Çin yanlılarının da güçlü bir ideolojik etkinliği oldu. THKP-C hareketi içerisinden önemli bir kesim TKP'ye ve Çin yanlısı akımlara kapıldı.

O dönemde bu zıtlaşmanın Türkiye solu içinde şiddetlenmesinde her iki tarafın istihbarat örgütlerinin önemli bir etkisi oluyordu. CIA'nın Türkiye'deki Maocu diye tabir edilen grupları desteklediğinden kuşkum yoktu. Ötekiler, yani Sovyet istihbaratı bunu zaten açıktan yapıyordu.

12 Eylül'e giden süreç Sovyet yanlılarının Türkiye'deki etkinliğinin artmasıyla, buna karşılık Amerikalıların Türkiye elden gidiyor gerekçesiyle müdahale mekanizmasını ateşlemeleriyle de ilişkilidir. Bu konunun perde arkasına dair "bizim çocuklar yaptı" repliği ötesinde henüz fazla bir şey ortaya çıkmış değil.

O konuda *Devrimci Gençlik* dergisinde başlamak üzere bu kamplaşmada biz üçüncü bir taraf olduk. Devrimci Yol bu iki hâkim çizgiye karşı mücadele ederek gelişti. Bu yönde geliştirilen teorik çizgisi ve siyasi duruşu, Devrimci Yol'un o dönemdeki gelişmesinde önemli bir rol oynadı.

Faşizme karşı mücadele konusu da çok tartışmalı bir konuydu. THKP-C'nin metinlerinde faşizme karşı mücadele konusunda teorik tespitler fazla yoktu. Zira o dönemde faşistlere karşı fiili bir mücadele yürütülüyordu ama mücadelenin anti-emperyalist karakteri ağır basıyordu. Halbuki 74'ten sonra anti-faşist mücadele, Türkiye'nin içine girdiği iç savaş ortamında çok daha ağırlıklı bir biçimde gündemi işgal etti. Faşizme karşı mücadelenin gerekleri ve taktik evreleri gibi konularda Devrimci Yol'un izlediği politikanın da tutarlı olduğunu düşünüyorum. Devrimci Yol'un izlediği mücadele çizgisi hayat karşısında sürekli sınandı ve birçok bakımdan pratik süreç tarafından doğrulandı.

Bu süreç içerisinde ortaya çıkan Fatsa deneyinin ve Fatsa'ya giden yolda direniş komiteleri kavramlaştırmasındaki geleneksel sosyalizm anlayışlarına yönelik eleştirel perspektifi de önemsiyorum.

– Sanki senin kafanda THKP-C'nin zaafları, hataları, yanlışları zaten varmış da ya da zaman içerisinde bunlar netleşmiş de; fakat yeni bir siyasi hamleyi bunun eleştirisi üzerine inşa etmek yerine, bilinen hatalarını pratik içerisinde izale ederek ama bunun siyasi temellerini de reddetmeden yola çıkmak gibi bir tasarım varmış... Böyle düşünebilir miyiz?

Anadolu'da bir köy evinin duvarı.

– Bence düşünemeyiz. Bir kere, Devrimci Yol'un benim tarafımdan ya da başka birisi tarafından önceden tasarlanarak gerçekleştirilmiş bir hareket olduğunu düşünmek doğru olmaz. Önderliğin rolünü inkâr eden bir anlayışım yok; ama bir hareketin kaderinin ön plandaki bazı kişiler tarafından birebir belirlendiğine de inanmam. Ben kurucu unsurları arasında olmasam da THKP-C hareketi içerisinde baştan beri yer aldım. Bazı taktik konularda öyle değil de böyle olmalı diye düşünen; ama sonuçta o hareket içerisinde bulunan birisiydim. 68 bir isyan hareketiydi. Türkiye'nin egemen siyaset anlayışı ve kültürü Batı'da olduğu şekilde bu hareketi tekrar düzenin içine çekerek massedecek bir donanıma sahip değildi. Egemen sınıf içindeki çatışmaların yarattığı çatlağın içinde, tabiri caizse su akabileceği yere kadar aktı. Ne olabilecekse üç aşağı beş yukarı o oldu. Cuntanın ortaya çıkışı, Denizlerin hareketi, Dev-Genç

içerisindeki gelişmeler, cuntacı eğilimler, cunta teşebbüsleri, gençliğin eyleminin belli bir doruğa ulaşmış olması ve faşist bir darbe... Her şey bir zincirin halkaları gibi gelişmişti ve son halka orada koptu. Yapılan eylemlerin öyle değil başka türlü olması konusunda düşüncelerim olmuştur. Ama öyle de olsa sonucun çok farklı olacağını sanmıyorum. Bana göre hareketin genel gelişim seyri düşünüldüğünde 12 Mart sonrasında öyle işçi sınıfı içinde çalışmaya gidelim, Bolşevik örgütlenmeye uygun şekilde örgütlenip çalışalım türünden, hareketin o zamana kadarki gelişiminden yüz seksen derece tersi bir yola dönmesi mümkün değildi. Bazı şeyler farklı olabilseydi daha az zararla geçebilirdik. Ama o da o zamanın ruhuna uymadığı için olmadı. Daha sonraki dönemde, yani Kızıldere'de hareketin bütün kurucu unsurlarının yok olması ya da hayatta kalanların başka siyasi çizgilere kayması sonucunda, artık yeni bir durum, yeni bir süreç söz konusu oldu. Hareketin kaldığı yerden devam ettirilmesinin zaten nesnel koşulları yoktu. Yeni süreçte birlikte olduğumuz arkadaşların hiçbiri de işte hemen gidelim elçi kaçırıp banka soyalım diye düşünmüyordu. Kuşkusuz geçmiş hareketten pek çok şeyi içinde taşıyordu; ama yeni dönem kendi mantığını, ruhunu yeniden kurgulayarak gelişti.

Devrimci Gençlik ve *Devrimci Yol* dergilerinde ayrıntılarıyla anlatıldığı gibi, Türkiye egemen sınıflar arasındaki iktidar çatışmasının sonucu olarak ve emperyalist güçlerin, Amerika'nın Türkiye üzerinde yürüttüğü politikaların bir sonucu olarak bir iç savaş sürecine sürüklenmekteydi. Faşist saldırılar bu iç savaş sürecinin önemli bir taktik unsuru olarak gündeme getiriliyordu. O koşulları dikkate almaksızın, hiçbir şey olmamış gibi, eskinin bir tür tekrarı doğrultusunda bir mücadele stratejisinin sürdürülmesi bütünüyle akla aykırı bir tutum olurdu. Bizim yaptığımız şey, evet, geçmişin mücadele azmini, mücadele anlayışını, geleneksel sol anlayışlardan kopuşunu, kendi öz gücüne dayanarak siyaset yapma anlayışını, devrim perspektifini genel çizgileriyle korumaktı. Ama o günün koşullarının gerektirdiği güncel görevleri de eksik ve yetersiz örgütlenme düzeyiyle bile olsa yerine getirmeye çalışmak olmuştu. Bu şekilde, işte senin aktardığın şekilde söylediğimiz gibi, geçmişin siyasi temeli üzerinde gelişen; ama onun basit bir tekrarı da olmayan, yer yer onu aşan yeni bir devrimci süreç gelişti.

– Şöyle bir paradoks yok mu? Gerek teorik gerek pratik alanlarda THKP-C'nin daha ilerisine gitmiş bir hareketten söz ediyoruz. THKP-C parti ama bu hâlâ değil.

– Evet, bu durum, Devrimci Yol hareketinin önderlik yapısının aslında o kısa süre içerisinde öyle bir hareketin ihtiyaçlarını karşılayabilecek

bir yetkinliğe ulaşamadığını ifade eder. Daha önceki Devrimci Yol değerlendirmelerinde bizim bu konudaki eksiklerimizin ve zaaflarımızın, önderlik mekanizmasının eksikliklerinin zaten teslim edilmesi gerektiğini açıklıkla ifade etmiştim. O hareketin partileşme sürecini tamamlama zorunluluğu ortadaydı. Ben, Devrimci Yol'un yenilgisini aslında, bir bakıma kendiliğinden bir süreç içerisinde gelişmiş yarı amatör nitelik taşıyan bir hareket yapısını aşamamış olmasında görüyorum. Daha iyi formüle ettiğim bir ifadeyle, Devrimci Yol, kendisini aşamadığı için yenilmiştir.

Direniş komiteleri tarafından düzenlenen bir miting.

– Kendisini aşamamasının önündeki engel neydi?

– Engel lafının burada biraz mekanik bir tınısı var. Sorun bizim kendi eksikliklerimizdi. 70'li yılların ortalarında hareketin önderlik mekanizması içerisinde yer almış insanların çoğu çok genç insanlardı. Sadece birkaç yıllık siyaset tecrübesine sahiptiler. Bunu söylerken de tabii haksızlık etmemek gerek. Bu kolay bir iş değildi. Şimdi aradan otuz yıl geçtikten sonra yaşları elliyi bulmuş ve başında saç kalmamış insanların o döneme ait eksiklikleri hakkında ileri geri laf etmenin ne kadar anlamı var, bilemiyorum. Bizim onlarla birlikte birkaç yıl içinde başardıklarımızı kimse küçümseyemez. Hep birlikte elimizden geleni yaptık. Ama bir noktadan ötesine geçemedik. Bundan ötesi bir bakıma bir yetkinlik meselesiydi. Yoksa elimizi tutan bir şey olduğundan değil. Bir de hareketin gelişmesi görece başarılı bir seyir izlediği zaman, bir tür

uyuşturucu etkisi yapabiliyor. Gündelik rutin işlerin yerine getirilmesinin yeterli olduğu, hareketin kendi gelişiminin doğal seyrinin netice almaya yetebileceği zannının ortaya çıkmasına yol açıyor. Önderlik mekanizmasının görevi, işlerin iyi gittiği bir durumda bunun yetmeyeceğini görebilip gereğini yapabilmekti. Bunu başaramadık.

– Peki Devrimci Yol'un, darbe öncesinde en azından potansiyel olarak kendini dönüştürebilme imkânı var mıydı?

– Örgüt yapısını belirleyen şey mücadele biçiminin özellikleridir. Devrimci Yol hareketi 70'li yılların ortasından itibaren ülkede var olan iç savaş koşulları içinde bir anti-faşist direniş hareketi olarak gelişti. Tabii kaçınılmaz olarak ona göre yapılanan bir hareketti. 12 Mart'ta bütün yönetici kadrolarını kaybetmiş bir hareketten geride kalan az sayıda insanın, o dönemde üniversitelerde gelişen sempatizan bir gençlik grubuyla birlikte 70'li yılların ortasında başlattığı mütevazı bir hareket... Üç-dört yıl içinde ülkenin en büyük anti-faşist direniş hareketi, tabiri caizse bir halk hareketi haline gelmişti. Ancak hareketin örgütsel yapısı, 78-79 yılına geldiğinde partileşme süreci diye tanımladığımız bir yapıyla, ulaşabileceği en üst noktaya ulaşmış durumdaydı. Zaman içinde hareketin merkezi karakteri ve yapısı güçlense bile hâlâ büyük ölçüde kendiliğinden özellikler taşıyordu. O haliyle giderek bir açık faşist yönetime doğru derinleşen iç savaş sürecinin yükünü kaldırabilecek bir durumda değildi. Hem önderlik bakımından hem örgüt yapısı olarak. Önümüzdeki süreç askeri darbe olsa da olmasa da Devrimci Yol'un o haliyle kaldırabileceği bir süreç değildi.

Devrimci Yol'un gelişiminde kritik eşikler vardır. İzlediğimiz idelojik politik hatla birlikte bu eşiklerin hepsinin hareketin niteliğini yükseltecek şekilde aşılması, Devrimci Yol'un yükselişinin yolunu açan olumluluklar olmuştu.

12 Eylül'den çok önce, 79 yılında geldiğimiz yer de böyle bir eşikti ve o eşik aşılamadı. Sıkıyönetim altında iç savaşın giderek derinleştiği ve bir askeri darbe olasılığının güçlenmeye başladığı bir durumda, Devrimci Yol'u partileşme süreci diye tanımladığımız o günkü yapısından bir üst düzeye çıkaracak bir sıçramayı yapmak zorundaydık. Hareket kendisini aşabilmeliydi. Biz o zaman bu konuyu kendi aramızda uzunca boylu tartıştık; ama sonuçta biz bunu yapamadık.

– Öyle anlaşılıyor ki açık faşizm koşullarına uygun radikal bir karar alınmamış. Bunu şunun için söylüyorum... Devrimci Yol neresinden baksan yarı-legal bir hareket. Kitle eylemleri, kitleselleşme meselesi her zaman birinci derecede önem taşıyan bir politika olmuş. Böyle bir anlayış, 70'lerin ortalarından itibaren kadroların

neredeyse tamamının bilinen, tanınan insanlardan müteşekkil olmasına sebep oluyor. Yani senin önemli yöneticilerin, iki-üç sene önce kitle örgütlerinde yöneticilik yapıyormuş. Öğrenci liderleri ya da memurlar içerisinde, mühendisler içerisinde bilinen tanınan insanlar... Demek istediğim şu ki bu niteliklere sahip bir hareketin açık faşizm koşullarında kendi örgütlenmesine dair çok daha radikal kararlar alması gerekmez miydi? Sözgelimi örgütün bir bölümünü bütünüyle illegalite içine çekerek, kendisini yeni koşullara uygun olarak yeniden yapılandırması daha doğru olmaz mıydı?

– Şimdi, burada 12 Eylül öncesinde aldığımız önlemlerin yeterli olduğunu savunacak değilim. Bu kendimle çelişmek olur. Bu önlemlerin yeterli olmadığı daha 12 Eylül sabahında görülebiliyordu. Oraya sonra geliriz.

Ancak sorun bence sadece legalite-illegalite meselesi değildi. Kadrolarımızın önemli bir kısmı zaten fiilen illegalite içindeydi. Tabii o da ne kadar yapılabilirse o kadar.

Benzer bir durumu biz 12 Mart'ta yaşamıştık. O zaman bizim geniş ilişkilerimiz içindeki bir grup arkadaş, aynen senin dediğin gibi illegalite içine çekilmişti. Cevahir, Ulaş, Mahir... Sonra 12 Mart oldu, geniş militan kitle açıkta kaldı ve dağılıp gitti. İlk bölümlerde konuşmuştuk, ortada bir avuç insan kalmıştık. Tek ayaklı bir harekete dönüşmüştük. Devrimci Yol'daysa geçmiş hareketi de aşan bir kitleselliğe ulaşmıştık. O kadar geniş bir kitlenin illegal bir yapı içinde örgütlenmesi ne kadar olanaksızsa, dar bir kadroyu bir kenara çekerek geride kalanın 12 Mart'taki gibi ortada bırakılması da o kadar yanlış olurdu.

Bu yüzden 12 Eylül öncesinde bizim bir askeri darbe sürecine karşı mücadele esasını gözeten iki yönlü bir politik örgüt formuna ihtiyacımız vardı.

Yasal-Kitlesel Parti Seçeneği

– Bunu biraz açar mısın?

– Devrimci Yol hareketinin yürüttüğü anti-faşist direniş mücadelesinin özelliklerine göre şekillenmiş örgütlülüğünün bölgeler, kentler, mahalleler esasına uygun yukarıdan aşağıya düzenli bir yapılanışı vardı. Sivil faşist harekete karşı direniş mücadelesinin özelliklerine uygun olan bu yapının açık faşizm koşullarının özelliklerine uygun şekilde yeniden yapılandırılması için merkezileşmiş yapı terk edilmeliydi. Onun yerine daha hareketli, gayri nizami mücadele düzenine uygun, mücadelenin kısmen daha bağımsız direniş birlikleri tarafından yürütüldüğü bir

sürece geçilmesi gerekiyordu. 12 Eylül sonrasında hazırladığımız ilk değerlendirme yazısında bu şekilde dönemin yeni mücadele koşullarına uygun örgütsel yapıları geliştiremeyen bir hareketin başarılı olamayacağını vurgulamıştık. Bu saptamamız doğru olmakla birlikte, gereği çok önceden yerine getirilmiş olması gereken bir saptamaydı. Bunu tespit etmek ve uygulamaya geçirmekte çok geç kaldık. Eski mahalle birimlerine kadar uzanan örgütlenme şeması, bölge sorumlulukları, altında mahalle sorumlulukları, sokaklara kadar giden örgütlenme şeması, 12 Eylül sonrasında kendini sürdürmeye devam etti veya üst sorumluların devreden çıkmasıyla ortada kaldı. Daha sıkıyönetim ilan edildikten sonra bir askeri darbe ihtimalini gördüğümüz anda, böyle büyük kitlesel bir örgütlülüğü bu şekilde sürdürmenin imkânsızlığını görerek önlem alınması gerekiyordu.

– Ne gibi önlemler mesela?

– Bunun için alınabilecek en iyi önlemlerden biri açık bir kitlesel parti olabilirdi. Cuntanın saldırı hedefi konumunun dışına çıkarmanın mümkün olmadığı geniş kitlesel ilişkileri, bir yasal parti içerisinde bir ölçüde koruma altına almak mümkün olabilirdi. Ancak bu da darbeden çok daha önce yapılabilecek bir şeydi.

Aslında bir şekilde bu konu da o dönemde bizim tartışma gündemimize geldi. O sıralarda TMMOB Başkanı olan Teoman Öztürk ve Yavuz Önen'le buluştuğumuz bir gün, onlar tarafından bir parti kurma önerisi getirilmişti. Onların anlattıklarına göre Abdullah Baştürk de bu öneriyi kabul etmiş. Böyle bir partiye o dönemde Meclis'teki 25-30 milletvekilinin katılacağından söz ediliyordu.

Bu öneriyi örgüt içinde de bir oranda tartıştık. Benim o dönemde bu öneri hakkındaki görüşüm olumsuz olmuştu. Sonuçta bu öneriyi kabul etmedik.

– Neden?

– Türkiye bir askeri darbeye doğru gidiyordu, birçok arkadaş gibi ben de böyle bir kitlesel parti çalışmasının o koşullarda doğru olmayacağını; tersine gizliliğe dayalı örgütlenmenin daha çok güçlendirilmesi gerektiğini düşünüyordum.

Ama netice, ne kadar kaçınmaya çalışsak da sonuçta geniş kitlesel ilişkilerin durumu açısından 12 Mart'taki sonucun bir tekrarı gibi oldu. Daha sonraki dönemlerde o zaman aldığımız bu kararın doğru olmadığı kanısına vardım. Böyle bir parti geniş Devrimci Yol kitlesi üzerinde önemli bir koruyucu şemsiye oluşturabilir, belki 12 Eylül dönemi sonrasında hareketin bütünlüğünün, devamlılığının korunmasında bir katkısı da olabilirdi diye düşünüyorum. Evet, o dönemde yine tutukla-

malar olurdu. Bu insanlar yine tutuklanır yargılanırdı. Zaten biliniyorlar. Sen bunları saklamış olmuyorsun. Mesela Malatya'daki, Kars'taki, Uşak'taki insanları yasal partiye koymakla, onları Devrimci Yolcu konumundan bütünüyle uzaklaştıramıyorsun.

– Ama şöyle bir şey var, sonuç itibarıyla böyle bir parti işine girdiğinde bir kısım kadronu bu işe sevk edeceksin. Onlar açısından ikili hayat tarzı da ortadan kalkacak. Tamam sen artık yasal parti içindesin dediğin zaman adam gidip aynı zamanda silahlı direniş örgütlemek durumunda kalmayacak. O artık enerjisini yasal zemindeki mücadeleye teksif edecek. Diğer taraftaki de işini bilecek. Yasal işle o uğraşmayacak...

– Tabii o işlerin öyle gidip gitmeyeceğini bilemiyorum. Çünkü birçok örnek var, aldığımız bir kararın nasıl hayata geçtiğine dair. Bu, böyle olacak diye talimat verilerek yapılabilecek bir konu değil. Daha önce üzerinde durduğumuz örgütsel çalışmanın açıklık-gizlilik meselelerine dair eğitim sorunlarımız konusunda hiçbir mesafe katetmiş değildik. Bu yüzden işte askeri darbe geliyor, haydi böyle yapalım denilerek yapılabilecek bir iş değildi.

– Hatta bunu Devrimci Yol'un kendisine kabul ettirmek de pek kolay olmazdı herhalde...

– Türkiye çapında sorumlular düzeyinde bu konuyu tartışırken o konu da gündeme geldi. İnsanların düşünceleri de evet yasal parti olabilir şeklinde değildi zaten. Suikastların, katliamların gündemde olduğu bir dönemin yarattığı psikolojik basıncı aşmak çok kolay değildi. Bunun için gerekli politik atmosferi, fikir birliğini yaratmak için yeterli zaman ve ortam yoktu. İmkân bulunabilse, başarılabilse o dönemde başvurulabilecek en iyi savunma araçlarından biri olabilirdi. Devrimci Yol'un büyük kitleselliğe ulaştığı zaman bizim eksikliklerimizden biri 12 Eylül olsun olmasın, elbette militan bir örgüt yapısının geliştirilmesinin yanı sıra, bu örgütlülüğün kitlesel açık bir parti formuyla birleştirilebilmesinin yolunu bulamamış olmamızdır.

"Pembe Broşür"

– Az önce, Devrimci Yol'un örgütsel anlamda bir sıçrama yapmasının gerekliliğini kendi aramızda tartıştık demiştin. Bu tartışma nasıl seyretti? Sonuçları ne oldu?

– 79 sonlarında zannediyorum... Yani, Türkiye'nin bir askeri darbeye gitmekte olduğu görünmeye başladığında, iç savaş sürecinin o günkü Devrimci Yol yapılanmasının üstesinden gelemeyeceği bir boyuta doğ-

ru gelişmeye başladığı bir dönemde, bu konuyu örgüt içerisinde tartıştık. O günkü yapısıyla Devrimci Yol örgütlülüğünün ve önderliğinin zor koşullar altında üstüne düşen görevi yapmakta yetersiz kaldığı gerçeği üzerinde durduk. Ancak o konuda nasıl hareket edilmesi, ne yapılması gerektiği konusunda hepimizin ortaklaştığı bir fikir üreterek sorunu aşamadık. Belki sübjektif koşullarımız buna elvermedi. Sonunda örgütsel zaaflarımıza dair eleştirilerin ortaya konulduğu bir metin hazırladık. "Pembe Broşür" diye ifade edilen metindeki önerilenler bu tartışmanın sonucunda genel kabul gören görüşleri içeriyordu. Bu da bizim bu konudaki sorumluluğumuzu ortadan kaldırmaya yetmez.

– "Pembe Broşür"ü açsak biraz... Devrimci Yol içinden gelmeyenler bilmez. Neler yazıyordu?

– Kendi örgütsel yapımızın zaaflarına ilişkin bir broşürdü. Disiplinsizlik... Görev tanımlarının yerine getirilememesi... Rutinin gücüne çoğu zaman boyun eğmek ve bürokratik bir yapılanmanın örgüt içerisinde çok yaygınlaşması... Giderek yönetici kadroların yukarıdan aşağı bir emir komuta zinciri içerisinde emirleri aktaran, emir ya da rapor alıp veren bürokratik bir mekanizmaya dönüşmesi konusunda eleştirel bir değerlendirme.

– Özellikle seni bu gözlemlere iten neydi? Çünkü hareketin çok fazla içinde değildin...

– Birlikte çalıştığımız arkadaşların hepsi pratik süreçlerin içindeydi. Ben de gerçi o zaman ağırlıklı olarak Devrimci Yol'un yayınlarından sorumluydum; ama birçok bölgeye giderek arkadaşların çalışmalarını gözlemleme imkânı bulabiliyordum.

– "Pembe Broşür"den önce senin bir seyahatin olması lazım, nerelere gitmiştin?

– 1979 baharında Mehmet Ali Yılmaz'la birlikte Malatya, Tunceli bölgesine gitmiştik. 10-15 gün kadar o bölgede kaldık. Kars ve Artvin taraflarına gittim.

– Özellikle o bölgeyi neden seçtiniz?

– Malatya bölgesinde ciddi olaylar oluyordu. Malatya ayrıca tarihsel olarak solun güçlü olduğu bir yerdir. Ancak Alevi-Sünni çatışmasının kışkırtıldığı ve faşistlerin birtakım provokasyonlara giriştiği, buna karşı solun etkisiz kaldığı gelişmeler söz konusuydu. Malatya'da Tohma çayı civarındaki köylerde kaldık. Sonra Hekimhan, Arapkir, Ağın... Baraj gölünden karşıya Tunceli'ye geçtik.

– Bu gezi boyunca sadece sorumlularla mı görüştünüz? Normal militanlarla da temasınız oldu mu?

– Olabildiği kadar herkesle görüşmeye çalışıyorduk.

– Konuştuğunuz kişiler kiminle konuştuklarını düşünüyorlardı?

– Mehmet Ali daha önce de bölgeye gidip geldiği için onu tanıyanlar daha çoktu. Beni bir-iki kişi dışında tanıyan yoktu. Mihmandarlık yapan Kürt Mehmet'i (Tekin) ise bölgede tanımayan kimse yoktu.

Türkiye'deki politikleşmenin ve kamplaşmanın boyutlarını gösteren bir olay aktarayım. Hekimhan'la Arguvan arasındaki bir köyde akşam vakti muhtarın evine misafir olmuştuk. Biz biraz dinlenir ve yorgunluğumuzu atabiliriz diye düşünürken; bizim arkamızdan neredeyse bütün köylü, kadın, erkek, yaşlı, genç eve doluştu. Kürt Mehmet'ten dolayı köye devrimciler gelmiş diye haber duyulmuş. Bizimle konuşmaya dinlemeye geliyorlar. Biraz hükümetten, olaylardan falan konuşulduktan sonra yaşlıca bir kadın, lafını hiç sakınmadan, "Siz kazanamazsınız, yenileceksiniz!" dedi. Siz derken kastettiği genel olarak devrimcilerdi. Ben biraz bozuldum, neden yenilecekmişiz diye sordum. "Siz birlik değilsiniz, birbirinizle kavga ediyorsunuz; öbürleriyse birlik, bu yüzden siz kaybedersiniz" dedi. Belki okuması yazması olmayan, altmış yaşlarındaki bir köylü kadınının ülkede sürüp giden kavga hakkındaki görüşü buydu.

– Aslında hareket, sizin tahmininizden daha mı fazla büyümüştü? Ya da öngörülenden... Kontrolden çıkmışçasına büyüyüp gelişen bir şey mi var?

– Hiç kimsenin beklemediği düzeyde bir gelişme olduğu açık. Politikleşme bütün ülkeyi sarmıştı. Ülke bir iç savaşın sarsıcı etkileri altında çok büyük bir dalgalanmayla yüz yüzeydi. Mahalleler, şehirler bölünüyordu. Şöyle haberler geliyordu. Bir bölgede bakıyorsunuz kısa bir süre içinde bir mahalle, bir köy Devrimci Yol'a katılmış. Bir tarafa sağcılar, diğer tarafa solcular giremiyordu. Saflaşmalarda bazen rastlantısal etmenler de rol oynuyordu. Örneğin Kars'ta çok sistemli bir çalışmamız olmamasına karşın Devrimci Yol bir anda çok güçlü bir konuma gelmişti. Demirel seçim mitingi yapmaya geldiğinde meydana neredeyse hiç kimse gelmediği için çılgına dönmüştü. Ardahan'da büyük ölçüde Devrimci Yol etkin hale gelmişti. 1979 Aralık'ında Kars'a gitmiştim. Kars sorumlusu arkadaşlarla birlikte Ardahan'a giderek oradaki sorumlu arkadaşlarımızla görüşmek istedim. İlçedeki bütün kitle örgütlerinin yönetimlerinde Devrimci Yolcular etkindi. Ama Ardahan sorumlusu olarak karşımıza iki ortaokul öğrencisi çıktı. Ne o iki gencin ne Kars sorumlularımızın omuzlarına yüklenen yükü kaldırmaları mümkün değildi. Devrimci Yol'un ulaştığı kitlesellik o dönemde adını parti olarak ilan etmiş hareketlerin hepsinin üzerindeydi. Ancak örgütlü yapı, o günkü mücadelenin gereklerini karşılayabilecek durumda değildi.

– Peki ne tür bir manzarayla karşılaşmayı umuyordunuz, işte biz parti olduk demek için? Yani bunun yeterli şartları sence neydi?

– Ben sorunun "biz parti olduk" demekten ibaret olmadığını anlatmaya çalışıyorum. Yoksa onu yapmak kolay bir şeydi. Sorun bizim o günkü örgütlü yapımızın mücadelenin gereklerini yerine getirmekte artık zorlanmakta oluşumuzdu. Ağırlıkla iki-üç yıllık mücadelenin gerekleri doğrultusunda büyük ölçüde kendiliğindenlik içinde gelişen örgütsel yapının köklü bir yeniden yapılandırılması gerekiyordu. Mevcut durumun yeterli olmadığı ve bir şeyler yapılması gerektiği açıktı. Bu sorunu çözme çabasını da bir ölçüde gösterdik. Kendi aramızda tartıştık, ancak yeterli bir çözüm üretemedik.

– Bu konu hangi düzeyde tartışıldı?

– Merkez komite ve genel komite düzeyinde tartışmalar oldu.

– Yani hareketin önde gelen 20-30 kişisi bunu paylaştı.

– Evet. Bu konuda karşılaştığımız temel problem şuydu. Her şeyden önce önderlik mekanizmasının geliştirilmesi gerekiyordu.

– Nerede toplandınız? Kızılcahamam'da mı?

– Orada toplandık. 1979 yılında Kahramanmaraş katliamından sonra sıkıyönetim ilan edilince bir hayli panik yaşandı. Bazı gruplar sıkıyönetim kaldırılsın diye kampanya açtı, 12 Mart gibi bir şey mi oluyor diye. Ama bir süre sonra öyle bir şey olmadığı anlaşıldı. Özellikle Ankara'da sıkıyönetime karşı etkili eylemler gerçekleştirilebildi. Bütün bunlar, işler eskisi gibi hep iyi gidecekmiş gibi bir rehavete yol açtı. Oysa *Devrimci Yol* dergisinde sıkıyönetimin askeri darbe doğrultusunda önemli bir adım olduğu çok açık bir şekilde ifade edilmişti.

– Benim kendi kişisel gözlemlerim itibarıyla Devrimci Yol'un başlangıçtaki banilerinin ötesinde çok güçlü bir ikinci kuşağı var. Bir ölçüde sizin genel komite olarak adlandırdığınız topluluk... Belki benim onlardan bazılarını daha yakından tanıma fırsatı bulmam nedeniyle öyle bir izlenim edindim. Hareketin yönlendirilmesinde önemli katkıları olmamış gibi... Yani özellikle karar verme süreçlerinde çok yer alamamışlar. Uygulayıcı kadrolar olarak kalmışlar. Hatta hareketin kısa sayılabilecek tarihine bakıldığında, kendi hiyerarşisi başladığı gibi devam etmiş neredeyse... Bu insanların önü neden daha fazla açılmadı? Neden karar alma süreçlerine dahil edilmedi?

– Senin tabirinle ikinci kuşak diyebileceğimiz arkadaşlar, Devrimci Yol'un yaratılmasında ve geliştirilmesinde elbette çok önemli bir rol

oynadılar. Hareketin kuruluş sürecindeki merkez ekibin içinde olmayan Soner İlhan, Sedat Göçmen, Bünyamin İnan, Bülent Forta, Necdet Erdoğan Bozkurt, Mahmut Memduh Uyan, Zekeriya Aydemir gibi arkadaşlar... İstanbul'daki arkadaşlar... Ve daha pek çoğunu sayabiliriz... Bunların harekete katkısı belki bizlerden çok daha fazladır. Ben bir hareketin esas gücünün orta kademe kadrolarınca belirlendiğine inanırım. Ama o arkadaşların çoğu zaten en azından bir dönemden sonra karar alma süreçlerinin içinde yer alıyordu. Karar alma organı genel komiteydi. Ama o tür toplantılarımızda bu arkadaşların ön plana geçecek bir inisiyatif göstermekten kaçındıkları da bir gerçek. Önlerinin açılması meselesi tartışılabilir ama bunu tartışırken de sözünü ettiğimiz sürecin iki-üç yıllık bir süre olduğunu da unutmamak gerekir. Devrimci Gençlik dönemini de dahil edebiliriz; ama o arkadaşların çoğu o dönemde yoktu veya yeniydi. Bu bakımdan hareketin başlangıçta ortaya çıkan kurucu unsurları etrafındaki doğal hiyerarşisinin o kısa süre içinde devam ettiği doğrudur. O konuda bir yenileşme işiyse ancak hareketin bütünsel bir yenilenme sürecine girmesiyle mümkün olabilirdi. Bunu yapamadığımızı da konuştuk zaten. Yoksa yukarıdan Ali'nin yerine Veli gelsin diyerek bu bahsedilen sorunun çözülmesi mümkün değildi.

Kadınlar

– Devrimci Yol hareketinin yönetim kademelerine baktığımız zaman aşağı yukarı 20'ye yakın isim saydık. Fakat bunların hepsi erkek. Hiç kadın olmamasını nasıl izah ediyorsun?

– Bu soru o zamanlar bizim de çok dile getirdiğimiz bir sorundu. Toplantılarımız erkekler korosu gibi oluyordu. Bana çok sağlıksız geliyordu. Bu konu üzerinde çok konuştuk; ama o koşullarda belirli bir sonuç almamız mümkün olmadı.

– Niye?

– Önemli bir neden, aramızda 70 öncesi dönemden bir kadın arkadaşımızın olmamasıydı. 70 öncesinde ön planda birçok kadın vardı. Teorik ve pratik mücadelede etkin olan birçok kadın arkadaşımız... Yetmiş sonrasındaki süreçte THKP-C hareketinde yaşadığımız bölünme ve sonraki dönemlerdeki ayrışmalar sonucunda o arkadaşlardan bizimle birlikte kalan, bizimle birlikte devam eden olmadı.

– Ne yaptılar onlar?

– THKP-C hareketindeki bölünmenin şokuyla, moral bozukluğuyla birçoğu aktif siyasetle ilgilerini kesti. Bir kısmı kendi köşesine çekildi. Bir kısmı Aydınlıkçı oldu, bizden koptu. Daha önce de anlatmıştım, ikinci

THKP-C davasında yargılanan kadın arkadaşlarımızdan Ülkü Ahmet ve Muzaffer İlgen'in Aydınlıkçıların etkisine giren arkadaşlarla birlikte bizden ayrılışlarını... Bu nedenle Devrimci Gençlik hareketi başlarken, kaçınılmaz olarak, önceki dönemden kalan daha tecrübeli arkadaşlarla, gençlik hareketinin ön plana çıkardığı kişiler kimlerse, hareketin ön planında onlar yer aldı.

– Peki o süreç, hiçbir kadını öne çıkarmadı mı? Çıkarmadıysa neden?

– 75-80 arasında mücadele içerisinde çok sayıda kadın arkadaş vardı. Ama mücadelenin oldukça çetin, çatışmalı bir karakterde geliştiği o süreçte, daha çok yardımcı pozisyonlarda kalan kadınların öne çıkması kolay değildi. Ben, pratik içerisinde, okullarda olsun, mahallelerde olsun mücadelenin içerisinde yer alan kadın arkadaşları çok fazla tanımıyordum.

Öte yandan hareketin kendi karakterinin de kuşkusuz rolü vardır. Biliyorsun, 78 hareketi 68 hareketiyle kıyaslanır ve 78 hareketi daha çok Anadolu'dan insanların geldiği, teorik yönü daha zayıf bir hareket olarak nitelendirilir. Ben buna çok katılmam ama bir gerçeklik payı var. Kavga dövüşün, Anadolu'da çok yaygın bir şekilde kitleselleşmenin yarattığı bir ortam vardı. Bu da ister istemez Türkiye'nin genelinde o dönemde var olan özellikle toplumsal değer yargılarının devrimci hareket içerisine de dolaylı olarak taşınmasını beraberinde getirmiştir, taşımıştır. Bu doğal bir gelişmeydi.

– Belki sen kavramsal olarak ifade etmedin ama biraz klişe tabiriyle nispeten "feodal" ya da yakın dönemin söylemiyle erkek egemen bir ideolojinin nesnel bir hâkimiyetinden söz etmek mümkün mü?

– Türkiye toplumunun değer yargılarını erkek egemen kavramı tam olarak ifade ediyor mu, bilmiyorum. Tartışılabilir. Aslına bakarsan şöyle de bir durum söz konusu. Birçok yerde görünüşte erkek öndedir. Karadeniz'de mesela... Oralarda dolaşırken dikkatimi çekmişti. Fiiliyatta kadınlar çalışıyor, erkekler ya kahvede kâğıt oynuyor ya atmacayla bıldırcın avlıyor ya da balık tutuyor. Kadınlar hep eziliyor gibi... Ama ailelerin içerisinde kadının gizli bir otorite olduğunu görüyordun. Bu aslında çalışanın zaman içerisinde kazandığı doğal otorite...

– Harekete dönersek, benim söylemek istediğim şu: Erkek egemen tutumdan söz ederken bunun bilinçli olarak içselleştirilmiş, savunulan bir anlayış olduğundan bahsetmiyorum. Zaten "doğal olanın" bu olduğu fikri... Yani, işte biz erkekler bir araya geldik ve süper idare ediyoruz, kadınların burada ne işi var gibi bir anlayış değil. Zaten mücadelenin gerekleri bunu zorluyor diyerek durumu

bir tür olağanlaştırma hali. Niye burada bir kadın aklı yok diye sorgulamamak...

– Ama biz "niye bir kadın aklı yok" diye sorguluyorduk demiştim sanırım.

– **Hakikaten herkes sorguluyor muydu?**

– Tabii herkes diyemem; ama bizim birçok toplantımızda bunu dile getirdiğimizi, konuştuğumuzu söyleyebilirim. Hatta isimler de telaffuz edildiği oldu. Neden şu arkadaş yok, bu kadar insanın içerisinde; burada 20 kişinin, 30 kişinin içerisinde olabilecek 3-5 kadın yok mu diye konuştuğumuzu hatırlıyorum.

Ancak tabii ki aşağıdan yukarıya gelen yapının işleyiş tarzı, oradaki ilişkiler, o ilişkilerin gerçekleşme biçimi önemli rol oynamıştır. Erkeklerin bakış açısı kadar, kadınların da o ortamda yönetici pozisyonlara talip olmaması gibi nedenler de...

– **Benim de iyi-kötü okuduğum ya da dinlediğim tanıklıklar itibarıyla sanki onların da o yönde dayalıcı bir taleplerinin olmadığı...**

– İşte onu söylemeye çalışıyorum. Yoksa daha sonraki dönemlerde tanıdığım, mücadele içerisinde aktif görevler almış kadın arkadaşlardan birçoğunun, o 20-30 kişilik, hatta daha üst düzeydeki arkadaşlardan hiçbir konuda geride kalır yanları yoktu. Ama bizde isimlerin belirlenmesi seçim yoluyla değildi. Şu gelsin, şu gelsin şeklinde yukarıdan aşağı bir şey de olmuyordu. Mücadele içerisinden bir tür doğal seçilimle oraya geliyorlardı. Bu doğal seçilimi belirleyen kriterler de erkekleri daha atak ve talepkâr kılarken kadınları bir miktar bastırıyordu. Özellikle faşistlere karşı yürütülen çetin mücadelenin sonucu olarak böyle bir durum ortaya çıkıyordu. Kadınlar daha çok ikinci planda roller alıyorlar, o kavga dövüşler içerisinde... O kavga dövüşleri bizzat üstlenenler belki daha çok öne çıkıyor, sonra da onlar yönetici pozisyonlara geçiyorlar.

Ayrıca bunları yapabilecek kadar yetkinleşmiş bir önderlik kadrosunun olması gerekir. Yönetim pozisyonunda olan insanların, erkeklerin kadınları işin içerisine çeken bir tutumu olmalı ki bir değişim olsun, bunun olduğunu söyleyemem.

Şöyle bir olay hatırlıyorum. Kars'ta bir evde bölge sorumlusu bir arkadaşla konuşacağız. Evde, evi kiralayan iki kız arkadaş vardı. Biz konuşurken kızlar diğer odada oturuyorlardı. Ev çok soğuktu. Bir tane soba var. O da bizim oturduğumuz odada... Aralık ayı. Her taraf buz tutmuş. Biz sobalı odada bile çok üşüyorduk. Dedim ki; öbür odada oturan arkadaşlar donacak, buraya gelsinler. Sorumlu arkadaş, yok onlar gelmesin, onlar soğuğa alışık, bir şey olmaz diye itiraz etti. Durumlarını bilemediğim için de bir şey diyemedim. O kadınlardan birinin daha

sonra yurtdışında Dursun Akçam'ın yardımcısı olduğunu duymuştum. Onların bizim konuştuğumuz odaya gelmelerine karşı çıkan sorumluysa 12 Eylül'den sonra itirafçı oldu.
Tabii şunu da dikkate almak lazım: Bahse konu dönem, çok uzun bir süreç değil. Bu eksiklerin eleştirilebileceği, tartışılabileceği; daha demokratik, daha sağlıklı yapılanmaların gerçekleştirilebileceği kadar uzun bir ortam da söz konusu değildi.

"Bacı" Kültürü

– Bu mesele açılmışken bir başka boyut daha var. Tabii sonradan yapılan kadın-erkek ilişkilerine dair eleştirel atıflar... Mesela "bacı" kültürü... Sanki bütün kadınlar erkeklerin bacısıymış gibi... Kadınla erkeğin arasındaki doğal yakınlaşma sanki devrimci hareketin içerisinde hep yasaklanırmış ve bu ilişkiler hep tabular etrafında yürürmüş gibi... Hatta geçenlerde senin katıldığın bir panelde "vaktiyle bize aşkı yasakladılar, sonra da aşkın ve devrimin partisini kurdular" diye yöneltilen, bir miktar mizah tonu da olan eleştiriyi hatırlayabiliriz.
– Bu aslında bir tür galatı meşhur. 80 sonrasının moda olan örgüt kötülemeciliğinin bir alanı. 80 sonrasında yaygınlaşan liberal insan ilişkileri ortamında, geçmişi iğneleyip orada eleştirecek birtakım şeyler bulma anlayışının bir ifadesi bana göre... Ne demek aşkı yasaklamışlar? Yasaklandıysa, bakın benim tanıdığım arkadaşlarımın çoğu geçmiş devrimci hareket içerisinde tanışmış, sevgili olmuş, evlenmiş insanlar... Herkes gizli gizli yasak mı deliyordu? Ortalıkta insanların birbirini sevmesine örgüt adına konulmuş bir yasak, bir tamim mi vardı? Şunlar olmuş olabilir... Birtakım bölgelerde, mücadele içerisinde birisi birisiyle evlenmek istiyor veya arkadaş olmak istiyor; sorumlu kişiler buna şu veya bu şekilde engel oluyor...
– Vardı öyle şeyler...
– Ben o dönemden böyle bir olay hatırlamıyorum; ama böyle vakalar olmuş. On binlerce, yüz binlerce insanın içinde yer aldığı bir süreçte böyle şeyler olmuştur. Ama bunu bütün dönemin bir karakteristiği gibi göstermek bence abartılı bir şey. Bunlar biraz da dramatize edilmeye müsait şeyler... İşte iki tane devrimci genç birbirini çok seviyorlar ama sorumluları böyle bir ilişkinin mücadeleyi zaafa uğratacağını düşünüp veya belki kıza kendisi âşık olmuş, onlara engel oluyor, onlar hayata küsüyorlar... Böyle dramatik hikâyeler anlatılır hep. Ama bunun tersine

yüzlerce de öbür türlü olay var. Yani örgüt için ev tutup sonra birbirine âşık olan, hâlâ evlilikleri süren insanlar tanırım. Ama onlar ön planda değildir ya da hikâyeleri anlatılmaz. Ama 80 sonrasında daha sık görülen yozlaşmış ilişki biçimlerinden uzak durmaya, bizim hareketimiz içinde özen gösterildiği doğrudur. Halkın karşısında, toplumun değerleriyle çok da aykırı düşmeyen bir itina içerisinde olmaya özen gösterilmeye çalışılmıştır.

– Halka ters düşen ne olabilir, imtina edilmesi gereken?

– Her konuda... Gecekondu bölgelerine gidildiği zaman oralarda halkın içerisinde yaygın olan ilişki biçimlerine ters düşecek davranışlarda bulunmamak... Evet, bazen biraz katı sayılabilecek ahlâki değerlerle çatışmayacak şekilde... Giyimine kuşamına o şekilde dikkat etmek... Davranışlarına o şekilde dikkat etmek... Yani üniversitede kampüslerde daha rahat hareket etmek söz konusu olabilir; ama her mahallede aynı şey olmaz. Köye gittiğin zaman köydeki insanlara ters gelen hareketlerden sakınmak... Son derece doğal şeylerdir bunlar. Yeni zamanların liberal solcuları devrimci hareketin bu özelliklerini sanki kötü bir şeymiş gibi, feodallik, tutuculuk diye eleştirirler. Bence bir devrimci hareketin toplum içerisinde tabii ki dalkavukluğa, şaklabanlığa dönüşmemek kaydıyla davranışlarına dikkat etmesi son derece doğaldır. Toplumların kültürel, ahlâki değişim süreçleri siyasete göre çok daha uzun ve zordur. Müslüman olmayan yabancı bir insan bile camiye girerken üstüne başına dikkat eder. Bu, içine girdiğin topluma saygının bir ifadesidir. Bizim o dönemde dikkat ettiğimiz hususlar da bundan çok fazla şeyler değildir.

Falanca bölgede naylon çorap yasakmış, filanca yerde kadınların mayoyla denize girmesi yasakmış... Böyle şeyleri ben de çok sonra duydum, yaşayanlardan dinledim. Ama bunların hiçbiri genelleştirilecek durumlar değil. Zaten on binlerce kişinin katıldığı bir hareketin bütün unsurlarının o kadar kısa zamanda pür sosyalist olacağını, sosyalizm düşüncesini sindireceğini beklemek ya da iddia etmek nasıl yanlışsa; özel bazı örneklerden yola çıkıp, işte devrimciler böyle yaparlardı demek de o kadar yanlış. Karadenizliler o günkü kavga dövüş içinde devrimci saflarda yer alıyorlar, tamam ama bir günde devrimci kültürü yaşamaya başlıyorlar denemez. O güne kadar nasıl yaşıyorlarsa, devrimcilikle birlikte biraz daha ileri düzeyde bilgi edinerek, öyle yaşıyorlar. İzmir'de de başka türlü yaşanıyor. O şehrin kültürüyle...

Taciz ve Şiddet

– Başka bir şey soracağım. Örgüt içerisinde taciz ya da şiddet gibi olaylara rastlandı mı hiç?

– Oldu. Bir tanesinde bir arkadaşla ilgili böyle bir iddia gündeme geldi. Tam olarak taciz değil belki ama örgüt içindeki konumunu istismar etmesinin yol açtığı uygunsuz bir durum. İsim vermeyeyim. Sonra benim de katıldığım bir toplantı yapıldı, sonuçta sorumlu arkadaş suçlu bulundu.

– Ne yapmış, şiddet mi uygulamış?

– Şiddet değil. Bir başka arkadaşın nişanlısıyla, zımni olarak rızaya dayalı bir ilişkiye girdiği iddiasıydı. Sonradan kadın bu durumdan rahatsız olup nişanlısına itiraf ediyor. Böyle böyle bir yanlış yaptım diye... Anlatabildim mi bilmiyorum, epey karmaşık bir vakaydı. Olayı öğrenen Ali Başpınar bana aktardı, ben ondan öğrendim. Sonra bu durum tartışıldı ve sorumlu arkadaş görevinden uzaklaştırıldı. Uzunca bir süre merkezden uzak bir yerlerde çalıştı.

– Ya aile içi şiddet... Kadına yönelik şiddet?

– Devrimci Gençlik hareketinin başlangıcında, bir ölçüde sürecin önünde görünen bir arkadaşla ilgili bir iddia hatırlıyorum. Daha sonra çeşitli olumsuzlukları gözlenen bu arkadaş süreç içerisinde tedricen hareketten uzaklaştırılmıştı. Onun karısını dövdüğünü falan da söylediler. Aslında o kadın da o zaman bizim evlerine gidip geldiğimiz, iyi arkadaşlarımızdan biriydi.

– Az önce falanca bölgede bir sorumlu iki arkadaşımızın ilişkisini şu veya bu nedenle engellemiş olabilir, dedin. Böyle olaylar yaşanmış olabilir... Peki, hareketin üst düzey yöneticilerinin ilişkileri ya da evlenme kararları "uygundur" ya da "değildir" gibi bir muameleye maruz kalıyor muydu?

– Yok hayır, öyle bir durum yoktu. Öyle bir şey yapmaya kalksak herhalde ayrılık çıkardı! Bu son söylediğimi ciddiye almazlar herhalde...

13. Bölüm

İstanbul'a Geçiş

– Merkez komitenin İstanbul'a geçme kararı nasıl oldu? Ankara'da bazı yakalanmalar sonucu ortaya çıkan bir endişeyle ilgisi var mı?

– Hayır hayır! Bizim İstanbul'a geçme kararımız, 12 Eylül'den yaklaşık 5-6 ay kadar öncedir. Herhangi bir yakalanmayla falan ilgisi yok. Akın, Melih, Nasuh, ben İstanbul'a geçtik. Ali Başpınar, Ali Alfatlı, Mehmet Ali, Forta ve birkaç arkadaş daha Ankara'da kaldılar. Daha sonra Ali Başpınar da İstanbul'a geldi.

1980 yılının mart ayında, Türkiye'de bir askeri darbe sürecinin fiilen başladığı sonucuna varmıştık. Sınırlı kanallardan bize ulaşan bilgiler de bunu doğruluyordu. Bizim yaptığımız değerlendirmeler de bu doğrultudaydı.

Sıkıyönetimin ilanından sonra kaldığımız evleri terk etmiştik. Gerçi, o

evlerimizi de kimse bilmiyordu. Yakınlarımız dahi gelip gitmezdi. Biz Aşağı Ayrancı, Mesnevi Sokak'ta Amaç Apartmanı'nda oturuyorduk. Denizlerin Amerikalıları kaçırıp sakladıkları apartman! Sıkıyönetimin ilanından sonra oradan ayrıldık. Bir süre, bazı arkadaşların evlerinde misafir olduk. Normal bir ev hayatımız yoktu. Bir arabamız vardı, onun bagajında gerekli ihtiyaçlarımız vardı. Öyle, bir tür göçebe hayatı yaşıyorduk.

– Niye ev tutmadınız? Anlamadım onu. Zaten sahte isimle tutuyorsun, kimse bilmiyor...

– O zaman, sıkıyönetimin hemen sonrasında sanırım biraz da diğer işlerle uğraşırken ev konusuna zaman bulamadık. O dönem o kadar kolay da değildi. Çalıştığın işyeri, işyerinin telefonu, işe gidip gelme durumları soruluyordu. Biz düzenli olarak iş hayatı olmayan insanlardık. Bir de aşağı yukarı herkes birbirini gözetliyor. Sabah evden kaçta çıkıyor, akşam kaçta geliyor, neyle gidiyor, neyle geliyor... Özellikle apartman yöneticilerinin çoğu muhbir vatandaş sınıfındandı.

Daha sonra Çankaya'nın arka taraflarında Yıldız Mahallesi'ndeki işçi bloklarında bir ev kiraladık. İstanbul'a gidene kadar orada oturduk. Çok sayıda daire olduğu için insanların birbirini kontrol edemediği bir yer. Bir yerden başka bir yere taşınırken, güvenlik açısından bir sürü önlem alıyorduk. Biz taşınırken tanıdık bir kamyon bulduk. Taşındıktan sonra arkamızda iz bırakmamak için, evin kapıcısı ya da yöneticisi taşınılan kamyonu tespit edebilir, kamyonu bulurlar, kamyon şoföründen de yeni taşınılan yere ulaşabilirler diye, bir noktadan sonra kamyon şoförünü ve hamalları değiştirdik. Epey zahmetli bir işti.

– Aynı kamyon hassasiyeti 12 Eylül'den sonra gösterilmemiş anladığım kadarıyla...

– Zaten yakayı oradan ele verdik!

– Neyse... Oraya geleceğiz. Şunu sormak istiyorum; mesela senin evini kimler biliyordu?

– Benim evimi iki kişi biliyordu.

– Şundan dolayı soruyorum. Çok az sayıda insan biliyor, tamam. Merkez komitedeki 2-3 kişi birbirlerinin evlerine gidiyorlar ama eşleri de yanlarında. Dolayısıyla eşleri de evleri biliyor. Burada bir sorun yok mu sence?

– Eşler bilmiyordu. Ankara'daki benim evimi bir tek Nasuh'la Akın Dirik biliyordu.

– Nasuh Abi eşiyle gelmiyor muydu?

– Hayır...

– O İstanbul'da biraz da son dönemlerdeki kargaşa içinde ortaya çıkan bir durum. Nasuh eşiyle birlikte Melihlerde kalıyordu. Zaten bu konuda büyük güvenlik zaaflarımız olduğu için yakalandık. Benim kaldığım yeriyse sadece bir kişi bilirdi.

Yurtdışındaki Devrimci Yol

– Neyse, laf lafı açtığı için bu konuya girdim. Bunları daha sonra konuşuruz. Hiç sözünü etmediğimiz bir mesele var. Bu hareketin bir de yurtdışı örgütlenmesi vardı. 12 Eylül'den sonra mültecilerin de Avrupa'ya gitmesiyle birlikte orada da ciddi bir birikim oluştu. Yurtdışındaki Devrimci Yol örgütlenmesinden söz edelim...

– Yurtdışındaki örgütlü çalışma daha çok *Devrimci Yol* dergisinin yayımlanmasından sonra oldu. O zamana kadar düzenli ve sağlıklı bir ilişki söz konusu değildi. Daha çok yurtdışında çalışan insanların gidip gelişleri vasıtasıyla düzensiz, kendiliğinden gelişen bir ilişki vardı. Daha sonra Taner Akçam'ın yurtdışına gönderilmesinden sonra nispeten düzenli bir ilişki kurulmaya çalışıldı. Ama doğrusu ben yurtdışı örgütlenmesi konusunu başından itibaren sağlıklı bir şekilde yürütemediğimizi düşünüyorum.

– Taner Akçam'ın yurtdışına gönderilmesi nasıl oldu?

– Cezaevinden kaçmasından sonra bazı arkadaşların evlerinde kaldı. Bir ara Sedat Göçmen'in evinde, bir ara da *Devrimci Gençlik* dergisinin teknik sorumlusu olan bir arkadaşın evinde kaldı. Orada, onun bazı olumsuz davranışlarından kaynaklanan sıkıntılar olunca, arkadaşlarla konuştuk, içeride kalmasının sakıncalı olacağını düşünerek yurtdışına göndermeye karar verdik. Taner tartışmacı yönleri güçlü biriydi. Hem kendisi için iyi olur hem yurtdışındaki çalışmalarda yararlı olabilir diye düşündük.

– Kendisinin bu konuda herhangi bir itirazı oldu mu?

– Yok, herhangi bir itirazı olmadı. Zaten ortada itiraz edebilecek bir durum yoktu. Malatya'daki arkadaşların yardımıyla Suriye üzerinden Avrupa'ya gitti. Malatya'da Kürt Mehmet'e teslim ettik. Bu bölgede gene sanırım kaçak duruma düşmüş başka bir arkadaşla birlikte yurtdışına çıkarıldı.

Sonra Malatyalı arkadaşın yakınlarına gönderdiği bir mektuptan öğrendik ki Almanya'ya girişte gözaltına alınmışlar. Dursun Akçam'a haber verdik.

– Diğerinin kim olduğunu hatırlıyor musun?

– Celal isimli bir arkadaştı, hatırladığım kadarıyla.

– O da zaruri bir gidiş mi yapıyor?

– Çok zaruri olup olmadığını bilmiyorum; ama onun için de işte böyle bir şeylerden aranıyor demişlerdi. Çünkü o da uzun süre kaldı yurtdışında...

– Dursun amca gidip cezaevinden çıkardı, değil mi?

– Evet, Almanya'da gözaltına alınarak cezaevine gönderildiklerini öğrenince hemen Dursun hocayı aradım. Evlerine telefon ettim. Ev telefonlarının dinlendiğini bildiğimizden hocaya, sipariş verdiğiniz kütüphane hazır gelip alın dedim. Hoca sesimi tanıyordu. Önce biraz durakladı, ne kütüphanesi diyecek oldu, sonra hemen anladı. Verdiğim adrese az sonra geldi. Haber alamadığı için oğlunun akıbeti konusunda biraz endişeliymiş. Sesimi duyunca rahatladığını söyledi. Durumu öğrenince da sağ salim dışarı çıktığı için hapiste olsa bile sevindi. Evraklarla gitti, biraz uğraştı ve çıkardı.

Dediğim gibi, "Bildirge"nin yayımlanmasından sonra Avrupa'daki ilişkiler daha fazla gelişti.

– Avrupa'daki muhtelif hareketlerle hiç bağlantı oldu mu?

– 12 Eylül öncesinde Devrimci Yol'un başat durumu bütün dünyada biliniyordu. Özellikle Avrupa'ya yansımıştı. Avrupa'daki hareketin örgütlenmesinde değişik gruplarla ilişkiler çok yaygındı. Yurtdışı ilişkileri geliştirmek için, gerek Filistin hareketiyle gerekse yurtdışındaki başka bazı hareketlerle, biraz ihtiyatlı olmak üzere, ilişkilerin geliştirilmesini istiyorduk. Özellikle sıkıyönetim sonrası, 12 Eylül'e yaklaşılan dönemde bu konuda biraz daha fazla çaba sarf edilmesini istedik. Birtakım görüşmeler oldu. İhtiyatlı davranmamızın nedeni, özellikle Filistinli örgütlerle olan ilişkilerin MİT'in kontrolünün çok fazla dışına çıkamadığına dair kanaatimiz vardı.

– Ne tür katkıları oluyordu yurtdışındaki örgütlenmenin? En azından mali katkısı vardı, herhalde...

– Belli ölçülerde mali katkısı da vardı. Aslında az önce de dedim ya, bu işi hareketin uzun vadeli olarak iyi değerlendirebildiği kanısında değilim. Yani yapamadığımız, eksik yaptığımız şeylerden bir tanesi budur. Bunu belki daha sonra 12 Eylül'ü konuşurken tartışabiliriz. 12 Eylül'ün en kritik döneminde yurtdışı örgütlenmesinin, Taner ve İbrahim gibi iki genç ve deneyimsiz arkadaşın üzerine kalması, içeride yakalanmamıza neden olan hatalar süreciyle birlikte, yaptığımız en önemli hatalardan biriydi. İbrahim olsun, Taner olsun... Türkiye'deki hareketin sorumlularının yakalanmasından sonra hareketi devam ettirmeleri imkânsızdı. Hareketin daha sonraki akıbetinde bu hatanın belirleyici derecede rol oynadığını düşünüyorum.

– Ama İbrahim Sevimli başlangıçta dışarıda değildi, değil mi?

– İbrahim, *Demokrat* gazetesinde çalışan sorumlu arkadaşlardan biriydi. 12 Eylül'den sonra bir süre ortalıkta kalıyor. O, Selami Şakiroğlu, Cumhur, Yalçın... Onlarla birlikte çalışıyordu. Selami'yle 12 Eylül'den sonra birkaç kez görüştüm. Tabii ki gazete kapandığı için bağlantıları da kopuktu. Bir de çok fazla legal pozisyondaydılar. Türkiye'de çok zor hareket imkânları vardı. Herkesin gözü önündeydiler. Yalçın Çilingir hariç, diğerleri yurtdışına çıktı.

– 12 Eylül'den sonra, mültecilerle birlikte yurtdışındaki hareketin de niteliği değişti, değil mi?

– Önceki dönemde çoğunluğu göçmen işçiler oluşturuyorken, 12 Eylül sonrasında büyük bir sığınmacı kitle oluştu. Son derece karmaşık bir yapı söz konusuydu. Sığınmacı kitlenin gözü kaçınılmaz olarak Türkiye'deydi. Türkiye'deki harekette yaşanan gerileme yeni sorunlar getirdi. Mahkemelere ve cezaevlerine bağlı bir süreç yaşandı. Giderek karmaşıklaşıp yoğunlaşan sorunların aşılamaması sağlıksız bölünmeleri getirdi. Doğrusu yurtdışında oluşan büyük potansiyeli uzun dönem açısından olumlu sonuçları olabilecek şekilde değerlendirme imkânı olmadı.

– Evet, konuyla kısmen ilgili olduğu için soruyorum. Yasadışı bir örgüt için zaruri sayılabilecek, pasaport, kimlik, ehliyet vb sahte evrak yapan uzmanlaşmış birimler var mıydı?

– Vardı; ama o benim ilgi alanım içinde değildi. Onunla birkaç arkadaş ilgileniyordu.

– Mesela sen, bu konuda bir zorluk yaşamadın mı?

– Hayır, yaşamadım.

– Peki, bu örgütün bir askeri kanadı vardı galiba... Onlara girmeyecek miyiz?

– Askeri kanat ya da askeri lafı ne kadar doğru bilmiyorum ama Türkiye'de bütün bir 12 Eylül öncesi dönem, mücadelenin çok dişe diş cereyan ettiği bir dönemdir. Örgütün her birimi, yani en ufak kasaba biriminden en merkezi birimlere kadar, hayatta kalabilmenin ve mücadeleyi sürdürebilmenin gereklerine göre davranmak zorundaydı. Aksi durumda hayatta kalmak ne fiziksel olarak ne siyasal olarak mümkündü. Mesela bir okulda solcuların, demokratların okula gidip gelmesi bile bir tür askeri örgütlenmeyi gerektiriyordu. Bir durakta toplanıp hep birlikte gidilmesi gerekiyor. Ama o durakta toplananlara dışarıdan saldırı oluyor. 16 Mart'ta olduğu gibi, Yükseliş'te olduğu gibi silahla taranıyorlar, üzerlerine bomba atılıyor, kitle katliamı boyutlarında saldırı oluyor. Bunlar gibi yüzlerce olay... Öldürmelerin, yaralamaların olduğu

bir ülkede herkesin bir savunma tedbiri olarak kaçınılmaz biçimde bir savunma örgütü oluşturması gerekiyordu. Ona uygun bir yapılanma, dönemin doğası gereğiydi.

– Ben aslında daha merkezi yapılardan söz ediyorum. İddianameye de yansıyan Devrimci Savaş Birlikleri gibi...

– Anladım... Bu konu o dönemde yürütülen mücadelenin ihtiyaçlarının yanı sıra, hatta daha önemlisi, mücadelenin ve örgütlenmenin daha üst düzeylere geliştirilmesi açısından önem taşıyan bir konu. Bu doğrultuda şehir ve kır örgütlenmesi olarak birtakım adımlar atıldı. Ayrıntılara şimdi burada girmeye gerek yok.

– Anlıyorum. Başka bir konuya geçelim... Askeri darbenin gerçekleşme ihtimali ciddiyet kazanınca siyaseten ve örgütsel olarak ne tür hazırlıklar yaptınız.

– İlk kez 1980 baharında darbe sinyalleri ciddi olarak geldi ve cumhurbaşkanlığı seçimlerindeki tıkanma haliyle birlikte süreç başladı. O tıkanma halinin oyunun bir parçası olup olmadığı konusunda hâlâ kuşkularım vardır.

Neyse, bu durumda kuşkusuz öncelikle böyle bir darbeyi önlemek için mücadele etmek, en azından böyle bir darbeyi kolaylaştıracak politikalardan sakınmak, ikinci olarak böyle bir darbenin gerçekleşme durumunda nasıl bir hat izleneceğini saptamak gerekir. Bunları yapmaya çalıştık. Biz o dönemde, öncelikle bu konuda sol grupları uyararak ortak politikalar geliştirmek istedik. Onları uyaralım ve darbe sürecine karşı ortak ne yapılabilir diye konuşalım dedik. O dönemde *Devrimci Yol* dergisiyle *Demokrat* gazetesi, ülkedeki askeri darbe tehdidine karşı bir yayın politikası izledi.

Darbeyi Beklerken

– Sol gruplara yapılan çağrı neydi? Ne konuşuldu?

– Diğer sol grupların temsilcileriyle bir toplantı yaptık. Hatırladığım kadarıyla da toplantıya bizden üç arkadaş katıldı. Mehmet Ali Yılmaz, Melih Pekdemir ve Ali Alfatlı. Sanırım 18 civarında grup temsilcisinin katıldığı bir toplantı yapıldı.

– Hangi gruplar vardı?

– Aşağı yukarı herkes geldi. Halkın Kurtuluşu, Kurtuluş, Doktorcular, Dev-Sol, Birikim... Bizim arkadaşlar konuyu anlatmışlar. Kurtuluş grubundan gelen arkadaş, Celal, "Bu kadar önemli meseleleri diğer arkadaşlar oturup konuşsun!" demiş. Daha üst düzeydeki arkadaşlar konuşsun, gibi...

Bizim somut önerimiz, önümüzdeki süreçte sol içinde rekabetçi eylem anlayışından kaçınmak ve darbe sürecine karşı mümkün olduğu kadar ortak bir eylem çizgisi izlemeye çalışmak şeklindeydi. Mart ayıydı. Önce 30 Mart geliyordu, arkasından 1 Mayıs, arkasından 6 Mayıs... Bütün bu yıldönümü eylemleri rekabet ortamı yaratmaya ve rekabet ortamı da işi şirazesinden çıkarmaya çok müsaitti. Bunlardan kaçınılmasını ve bütün bu dönem boyunca ortak bir tavır takınılmasını önerdik. Öncelikle rejim değişikliğini kışkırtacak ya da en azından askeri darbe sürecini kısaltacak saldırgan bir eylem hattı yerine, bir askeri darbe olasılığına karşı kitlesel eylemler yapılabilirdi. Tabii sonuçta darbe önlenemeyebilir ama hiç değilse askeri darbe sonrasında solun, devrimcilerin daha haklı pozisyonda mücadele sürdürecekleri bir siyaset izlenmesi mümkün olabilirdi.

– **Toplantıların sonucunda bir mesafe katedilebildi mi?**

– Hayır, hiçbir sonuç alınamadı. Hatta tam tersine bu gruplardan bazıları yayınlarında, "Devrimci Yolcular darbe geliyor diye pasifizm öneriyor" şeklinde bize yönelik eleştiriler yayımladılar.

– **Hangisi yazdı?**

– Hatırladığım kadarıyla Dev-Sol ve Halkın Kurtuluşu'nda bu tür yazılar çıktı.

Daha kötüsü böyle bir askeri darbe öncesinde sol içinde ortak bir anlayış geliştirmeye çalışırken, tam tersine sol gruplar arasındaki rekabet ve çatışmalar daha da arttı. Ortada böyle de bir gariplik vardı.

– **Nasıl bir gariplik?**

– Yani askeri darbe olacak tespiti yapılıyor, bu konuşuluyor... Herkes bunu yazıyor. Sadece biz anladık, biz keşfettik de kimse göremedi diye bir şey de yok. Ecevit diyor ki: Düdük çalar oyun biter! Bizim yaptığımız, somut bir teşhis. "Gelir" diye teorik bir tespitten ötede, "yola çıktılar, geliyorlar" teşhisi. Tam o sırada sanki öyle bir durum yokmuş gibi sol grupların kendi aralarındaki kavga daha da kızışıyor.

Sol İçi Çatışmalar

– **Evet ama o çatışma sürecinin bir parçası da Devrimci Yol.**

– Bu daha da garip olmuyor mu? Biz bu tür olayları önlemek için de çaba sarf ettik ama başaramadık. Örneğin Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde bir çatışma olmuştu.

– **Tarihi hatırlıyor musun?**

– 80 yazıydı...

– **Evet, Kurtuluş'la Devrimci Yol arasındaki çatışma... Şevki Kobal ölmüştü.**

– Evet, sanırım. Pankart asma işinden çıkan bir şey. Bu konuda arkadaşlarla aramızda şöyle bir konuşma geçtiğini hatırlıyorum: Madem hadise çıkıyor, pankart için izin alınmasa ne olur? Arkadaşlar da şöyle diyor: Bir grup diğeriyle ilgili diyelim sosyal faşistler diye ifadeler kullanılan bir afiş asıyor, öbürü gelip onu indiriyor, aralarında çatışma çıkıyor... Polis geliyor, biz arada kalıyoruz... Yönetim bizde olduğu için sorumlu oluyoruz. Bunu önlemek için dernek yönetimi incelesin, olay çıkmasına yol açacak ifadeler var mı diye... İşte, çatışma çıkmasını önlemek isterken, daha büyük bir çatışma oluyor. Keza Antalya'da...

– Pantolon hadisesi...

– Tarihe öyle geçti ama arkasında, limanda ve otogarda sendikalaşma mücadelesinin yattığı bir hadiseydi o. Bizimkiler orada sendikal çalışma yürütüyor, halbuki oradaki işlerle ilgili farklı bir otorite kullanılmak isteniyor. Öyle anlatıldı bana... Böyle bir çatışma da orada yaşandı.

Benim görebildiğim kadarıyla, faşistlerin tasfiye edildiği yerlerde, hâkimiyetin sola geçtiği yerlerde farklı sol gruplar varsa, orada bir iktidar çatışması ortaya çıkıyor. Buna bir çözüm bulunması gerekiyordu. Sol içerisinde öyle bir hukuk yaratılsın ki... Fatsa'da farklı gruplar yok, çok iyi şeyler yapılabiliyor; ama Tunceli'de faşistler yok, hükümet kuvvetleri etkisiz, farklı sol gruplar var ve birbirleriyle çatışıyorlar. Nasıl önlenebilir? Sol gruplar arasında nasıl bir hukuk oluşturulabilir?

Bunun çözümünün bulunması için bizim önerimizin diğer gruplarca benimsenmesinin beklenir bir durum olmadığını düşünerek, farklı bir yola başvurduk. İstanbul'daydım o sırada. Murat Belge ve Mihri Belli'ye böyle bir öneri götürelim, onlar bir çağrı yapsınlar, biz kabul edelim diye düşündük. Ben İstanbul'da Mihri Belli ve Murat Belge ile ayrı ayrı görüşerek sorunu anlattım. Bu gibi durumlarda sol gruplar arasında en azından kavgaları önlemek için bir hukuk oluşturalım, çağrıyı siz yapın, biz katılalım, bir ortak protokol oluşturalım gibi... İkisi de kabul ettiler.

Murat Belge'nin olsun, Mihri Belli'nin olsun, anılarında bu görüşmeye dair farklı anlatımlar var. Mihri Belli bu görüşmeyi, "Bizim kavgalarımızı durdur, bizi barıştır, birleştir diye geldiler" şeklinde anlatıyor. Oğuzhan geldi, görüştük falan diye anlatılıyor.

Murat Belge de biraz alay ederek, garip bir şekilde anlatıyor. "Şu pantolon kavgalarından sonra... Evet, öyle bir şey oldu galiba" falan diye... Oysa ikisine de değer vererek, ayrıntılı biçimde anlatarak meselenin çözülmesi için katkı yapmalarını istemiştik. Zaten o çabadan herhangi bir sonuç alamadan askerler geldi.

Biz böyle bir girişim içerisindeyken, o yaz sol içi çatışmaların yoğunlaştığı bir dönem oldu. Bu olayların bir darbe öncesinde böyle acayip

şekilde yoğunlaşmış olmasına hep kuşkuyla baktım. Bunun sadece solun kendi aymazlığından ibaret bir şey olduğuna inanamıyorum. Belki bizim, yani genel olarak solun aymazlıklarının payı az değildir; ama 12 Eylül'e hazırlanan güçlerin buna ne kadar katkısı olmuştur, bunu bilemiyorum.

– Sonuç olarak şunu söylemek mümkün galiba: Darbeye karşı ortak bir tavır geliştirmek bir yana, solun kendi içinde iyi kötü hukuku olan bir ilişki dahi yaratılamadı.

– Evet, gayet iyi özetledin.

Darbeye Karşı Önlem

– Peki hareketin kendisi darbeye karşı ne tür tedbirler aldı?

– O konuyu iki başlık altında tartıştık. Bir, darbe geldiği zaman siyasi anlamda ne yapacağız? İki, örgütsel önlemlerimiz ne olacak? Zayıf bir olasılık da olsa MHP'ye yakın olanlar tarafından da yapılabilecek bir darbeden söz ediliyordu. O durumda yapılacak şey belliydi. Böyle bir şey o günkü koşullarda ordunun da, devlet kurumlarının birçoğunun da parçalanacağı bir iç savaş sürecinin başlaması demekti.

Tarafsız görünümlü bir darbe halindeyse izleyeceğimiz siyaset biraz kritikti. *Devrimci Yol* dergisinde, generaller idareye el koyarsa taşla sopayla sokağa döküleceğiz diye yazdık. Ama bu konuda özel bir somut politika belirlemek yerine öncelikle kendi durumumuzu düzeltip, o günün somut şartlarına göre davranma yolunu benimsedik.

Bir askeri darbe olduğu zaman, ilk iş olarak bizi ele geçirmeye çalışacaklardı. Devrimci Yol'un merkezi Ankara'da diye bizi orada arayacaklardı. Ankara çok düzenli ve kontrolü oldukça kolay bir yerdi, bu yüzden Ankara'dan ayrılmaya karar verdik.

– Bu hangi düzeyde tartışılıyor? Merkez komite mi, genel komite mi?

– Dört-beş kişilik bir merkezi yapı içinde tartışıyorduk. O yapıdan iki kişinin Ankara'da kalmasını, diğerlerinin Ankara'dan ayrılmasını kararlaştırdık. İstanbul dışında bir seçenek olarak kırsal bölgelere gitme konusunu da tartıştık.

– İyi de o zamanın haberleşme imkânları falan düşünüldüğünde, büyük ihtimalle izole olacaksınız...

– Biz de zaten öyle düşündük. Bir seçenek olarak onun üzerinde konuştuğumuzu aktarmak istedim. Bu gibi konular üzerinde konuştuk, cuntaya karşı direniş olacaksa, bizim bütün etkin kuvvetlerimizin daha çok şehirlerde olmasını da göz önüne kalarak merkezi yapının bir kıs-

mının İstanbul'da kalması, bir kısım arkadaşımızın kırsal alanda dönemin özelliklerine göre mücadeleyi sürdürmek üzere hazırlık yapmasını kararlaştırdık.

– Ama Nasuh Mitap önceden İstanbul'a gitmişti, değil mi?

– Evet; ama Nasuh'un evi Ankara'daydı, sık sık gidip geliyordu. Ben 1980 baharında İstanbul'a geçtim. Önce Melih'le Akın gittiler. İstanbul'da Sedat Kesim'le birlikte bir altyapı oluşturmak için çaba sarf ettiler.

14. Bölüm

12 Eylül

– 12 Eylül darbesinin yapılacağını tam olarak, yani gün itibarıyla ne zaman öğrendin?

– Yaz aylarında bir askeri darbe hareketinin yaklaştığı kanısındaydık. Bu yüzden sanırım *Devrimci Yol* dergisinin ağustos sayısının arka kapağında bu olasılığı değerlendiren ve faşist bir askeri darbeye karşı direneceğimizi ifade eden bir yazı yayımladık. Yaz ayları her zaman nedense dikkatler ordu içindeki atamalara çevrilirdi. Oysa o gitmiş, bu gelmiş, esasmda hiçbir ciddi fark olmazdı; ama medya tarafından mühim bir şeyler oluyor gibi gösterilirdi. Darbe yapılacaksa da ondan sonra yapılırdı. O zaman da öyle bir ortam vardı. 12 Eylül öncesi günlerde ben İstanbul'daydım. Tabii önümüzde genel olarak bir darbe süreci olduğunu biliyorduk; ama hemen darbe olacakmış gibi bir hava yoktu.

Önemli atamaların yapılmasından sonra ortalıkta bir sessizlik vardı. Galiba fırtınadan önceki sessizlikmiş.

11 Eylül günü öğle saatlerinde, Murat Belge acele görüşmek için haber göndermiş. Moda'daki evine gittim. O gece ordunun yönetime el koyacağını ondan öğrendim.

– Darbe haberini alınca oradan çıkıp nereye gittin? Eve mi gittin?

– Hayır, oradan hemen ayrılmadım. Gelen haberlere göre, bölgelerdeki askeri birliklere ertesi gün tutuklanacakların listesi de dağıtılmıştı. Ömer Laçiner ilişkide olduğu askerlerden o listeleri alıp getirecekmiş. Bir süre onu bekledim.

– Burada yeri gelmişken bir şey soracağım. Bu görüşmenizi Murat Belge de kitabında anlatmış. Onun anlattığına göre sen ona cuntacılara karşı silahlı bir direniş gösterilmesinin doğru olup olmayacağını sormuşsun. Aranızda bu konuda nasıl bir konuşma geçtiğini hatırlıyor musun?

– Tabii çok zaman geçti, kelime kelime hatırlamam zor. Ama Ömer Laçiner'i beklerken bu konuda da sohbet ettik. Ben kafamda o konuda soru işaretleri taşıdığım için onun da fikrini öğrenmek istemiştim. Darbecilerin en zayıf oldukları zamanın iktidarı ele aldıkları an olduğu söylenir. Önceden de tartışıp durduğumuz bir konuydu, generaller idareye el koydukları zaman ne yapacağız? Tabii bu konuda bir tereddüt zaten kafamı hep meşgul etmiştir. Bu yüzden onun da ne düşündüğünü öğrenmek istemiştim. Hatırladığım kadarıyla Murat da cuntacıların çok kararlı oldukları, böyle bir şeyin hiç iyi olmayabileceği, katliama yol açabileceği gibi bir şeyler söylemişti. Aslında cuntacılar bunu da hesaplamışlar... Generallerden birisinin anılarında vardı: "En çok korktuğumuz şey, tanklar yola çıktığı zaman Dev-Yolcuların halkı sokağa döküp, askerin karşısına çıkarıp halkla asker arasında bir çatışma yaratmasıydı, şükür ki olmadı!" diye yazıyordu. Herhalde halkı katletmek zorunda kalmaktan kurtuldukları için, ne bileyim belki de bize şükrediyordur!

Neyse, Murat Belge'nin o söyleşide söylediği bir şey daha vardı, "Oğuzhan bana bu soruyu herhalde tarihe tanıklık etmem için sormuştu, işte ben de yerine getirmiş oldum" demiş. Görüyorsun, nasıl on yıllar sonrasını tasarlayacak kadar hesaplı kitaplı hareket eden biriymişim! İnsanların benim hakkımda böyle şeyler düşünmelerine hep şaşırmışımdır.

– Peki, oradan çıkınca nereye gittiğini sormuştum.

– Nereye gideceğim ki gidip en yakın bölgedeki sorumlu arkadaşları buldum. Tutuklanacaklar listesi elime geçmemişti ama bölgelerdeki arkadaşlara bu haberin iletilmesi ve herkesin önlem alması için her yere haber yolladık..

– Haber akışı gayet problemsiz oldu belli ki. Ben de o sırada bölgedeydim ve akşama doğru gelen bir haberle mahalleleri terk ettik.

– Ankara'dan Tayfun Mater'i arayarak, "Sabaha karşı babanlar geliyor, karşılayın!" dedik. Biliyorsun, Tayfun'un babası emekli bir orgeneraldi.

– Pardon, burada bir şeyi merak ettim. "Karşılayın!" demişsin. Bu yanlış da anlaşılabilir. Babasının emekli orgeneral olması nedeniyle askerler geliyor uyarısını o şekilde yapmışsın ama "karşılayın!" lafı birçok anlama gelebilir.

– Yok artık! Öyle anlaşılabilmesi için bu ifadenin önceden kararlaştırılmış bir şifre olması lazım. "Babanlar geliyor!" deyince nasıl olsa Tayfun anlar diye o anda aklıma gelmişti. Tabii o zaman telefon dışında iletişim yok. Telefonlar da kontrol altında. Onu da kullanmıyoruz. Gidip gelen kuryeler vasıtasıyla haberleşiyoruz.

– Akşam ne yaptın?

– Arkadaşları bulmam, haberleşmeler geç saate kadar sürdü. Gece yarısından sonra 1'e doğru Bostancı civarında bir arkadaşın evinde kalmak için giderken...

– Kimin?

– Mehmet Ali Çetin'in evine gidiyordum. Onu tanıyorsun, 12 Eylül'den sonra onu kaybettik. Hekimhan'da bir kazada kaybettik.

– Maalesef! Hayatta tanıdığım en harika insanlardan biriydi...

– Mehmet Ali'nin o civarda bir evi vardı. Tam Bostancı köprüsünden geçerken askerler köprüyü tutuyorlardı. Harekât daha o saatte başlamıştı. Onların önünden arabayla geçip gittim. Ancak ev sahibini uyandırmakta biraz zorluk çektim. Onlar yatıp uyumuşlar. Neyse, eve girince sabaha kadar radyonun başında bekledik. Sokakta askerler... Evde eski bir televizyon vardı. Sabaha karşı marşlar başladı. Arkasından Evren efendi sahneye çıktı.

Cuntaya Karşı Direniş

– Hemen merkez komiteyi topladınız mı, durum değerlendirmesi için?

– Hayır; çünkü arkadaşların bir kısmı İstanbul dışındaydı. Hemen ertesi gün İstanbul'daki arkadaşlarla görüşerek kısa bir bildiri yayımladık. 12 Mart'tan ağzımız yandığı için, bildirinin muhtevası kısa ve net olarak; yapılan askeri darbenin faşist bir darbe olduğunu, tarafsız olduğu aldatmacasına kimsenin kapılmaması gerektiğini vurgulayan, cuntaya karşı bütün halkı mücadeleye çağıran bir bildiri. Bu bildiri daha sonra hazırladığımız üç değerlendirme yazısıyla birlikte yargılandığımız mahkeme

belgeleri arasında ve *Devrimci Yol Yazıları* isimli kitapta var.

– Nitekim iyi kötü bir direniş başladı...

– Bu günlerde devrimcileri suçlamak moda oldu ya, bazıları bizi kastederek, "12 Eylül günü o büyük devrimci örgütler gittiler, silahlarını bırakarak teslim oldular; 12 Eylül olur olmaz olaylar bıçakla kesilmiş gibi durdu" diye konuşup yazmayı marifet sanıyorlar. Oysa biliyorsun, ertesi günden başlamak üzere büyük şehirlerde oldukça etkili protesto gösterileri gerçekleştirilmişti. Ülkenin değişik bölgelerinde, teslim olmak ne demek, binlerce Devrimci Yol militanı dağlara, kırsal bölgelere çekildi, birçok bölgede güvenlik güçleriyle uzun süre çatışmalar yaşandı ve onlarca arkadaşımız bu mücadele sırasında hayatını kaybetti. Çok kimse bilmez, ben burada anmış olayım, Edip Akbayram'ın seslendirdiği "Dört Karanfil" isimli şarkı Karadeniz dağlarında öldürülen dört genç için bestelenmiştir. 12 Eylül'de biliyorsun, bütün siyasi parti liderleri hemen teslim oldular. İşçi sendikalarının yöneticilerinin çoğu gidip Selimiye'nin önünde teslim olmak için sıraya girdiler. Hatta akşama kadar teslim olma işlemi bitmiyor, duvarın üstüne başçavuş çıkıyor, şimdi gidin yarın sabah 9'da gelin diyor. Evlerine gidip ertesi gün tekrar gelerek sıraya giriyorlar.

– Toplumda örtülü bir rahatlama yaratmış olabilir mi 12 Eylül?

– Evet, öyle. Bunu onları suçlamak için söylemiyorum. 12 Eylül öncesi oluşturulan psikolojik ortamın bir göstergesi. Bu aynı zamanda bizim başarısızlığımızın da bir göstergesi sayılır.

– 12 Eylül öncesinde toplum o kadar yoruldu ki hangi koşullar altında olursa olsun, bir süre dinlenmeye duyulan ihtiyaç baskın geldi galiba...

– Bu yüzden cuntaya karşı tedrici bir direniş politikasının daha doğru olacağını düşündük. Toplumda cuntaya karşı yaratılan hayırhah tutumun zaman içinde, darbecilerin gerçek yüzünün açığa çıkarılmasına paralel olarak geliştirilecek bir direniş hattının o koşullarda daha uygun olduğuna karar verdik. Ayrıca, kırsal bölgelerdeki direniş birimlerinin kendi varlığını sürdürmesinin uzun vade açısından hareketimizin yenilmezliğinin bir göstergesi olacağını hesap ediyorduk.

O arada 12 Eylül darbesinin nedenleri ve izleyeceğimiz politik hattı konu alan ve hareketin yeni dönemin özelliklerine uygun olarak yeniden yapılanması gerekliliği üzerinde duran iki uzun değerlendirme yazısı hazırladık. Özellikle bu dönemde şehirlerdeki yaygın ve hiyerarşik örgüt yapıları yerine birbiriyle bağlantıları bulunmayan direniş gruplarının örgütlenmesi üzerinde yoğunlaşıyorduk. Önce de söylemiştim, belki daha önceden yapılması gereken bu konuları konuşmak için Ankara'daki arkadaşları çağırdık. Onlar Ankara'daki durumumuzu

özetlerken çok büyük bir tehlike altında olduklarını fark ettik. Anlattıklarına göre kilit noktadaki bazı arkadaşlar gözaltına alınıp sonra bırakılıyormuş. Belli ki polis ciddi bir Devrimci Yol operasyonu için hazırlık yapıyor. Arkadaşlar bunun farkında değildi.

İlk Büyük Operasyon

– Tarih olarak aşağı yukarı ne zamana tekabül ediyor bu?

– Sanırım ekim veya kasım ayındaydı. 204 kişilik ilk Devrimci Yol operasyonunun hemen öncesi. Neyse... Aldığımız kararlar çerçevesinde hepsinin Ankara'yı görevleri bırakarak boşaltmalarını, alt düzeyde birimler bırakmalarını söyledik. Gerekli hazırlıkları yapmak için son defa Ankara'ya gittiler. Giderken Mehmet Ali'ye sakın evine doğrudan gitme diye de tembih ettim... "Bak gidersen zile basacaksın, karşına polis çıkacak. Bu yüzden son defa da olsa eve gideceksen bile, önden birini gönder, kontrol ettir!" dedim. Maalesef, gittiler ve gider gitmez de yakalandılar. 204 kişilik ilk operasyon dalgası, yani sonun başlangıcı!

– Nasıl yani? Önden birini göndermiyor mu?

– Hayır!.. Kendi gidiyor, zile basıyor ve kapıyı işkenceci Bekir Pullu açıyor. Sonradan Mehmet Ali'yle konuştuğumuzda, hani o kadar konuştuk bunu, niye öyle oldu diye sordum. Çok sevimli bir şekilde "Ya yolda çok terledik, gidip bir duş yapayım dedimdi!.." dedi. Tabii biz bir süre sonra, Ankara'da zincirleme olarak Metin Bakkalcı'nın, Yasin'in (Ketenoğlu), Cahit'in (Akçam), Mehmet Ali'nin, Bülent Forta'nın yakalandıklarını öğrendik. Dev Gençlilerden ve memur örgütlenmesinden başlayarak yapılan, o meşhur 204'lük operasyon... Bizim müdahale etme imkânlarından yoksun olduğumuz koşullarda, hareketin omurgası sayılabilecek olan Ankara örgütlenmesi yakalandı. Yakalananlar hareketin hemen hemen bütünü hakkında bilgi sahibi olan insanlardı. Bu aslında bizim de yakalanmamıza doğru giden en önemli kırılma noktasıydı.

– Bu çok ciddi bir durum. Yani Ankara'daki yakalanmalar... Bunun karşısında hızla tedbir almak için İstanbul'da bir şey yapmıyor musunuz? Lafı şuna getirmeye çalışıyorum; yurtdışına çıkma seçeneği değerlendirilmiyor mu?

– Devrimci Yol'un 12 Eylül karşısındaki politikaları çok eleştirilir. Ben bu konuda bize biraz haksızlık yapıldığını düşünüyorum. Bence, bizim 12 Eylül darbesi karşısında izlediğimiz, biraz geri çekilerek direnişi tedricen geliştirme siyaseti doğruydu. Ancak uygulamada hatalar oldu. En önemli hata da merkezin korunamamış olmasıdır. Çok erken yakalandık. Yurtdışı seçeneğini o zamana kadar düşünmemiştik; ama

giderek zorunlu hale gelmeye başlıyordu. Gerçi bulunduğumuz yerler çok az arkadaşın bildiği yerlerdi. Mesela benim kaldığım yeri kimse bilmiyordu.

– Peki Mehmet Aliler İstanbul'a geldiğinde toplantıyı nerede yaptınız?

– Sonuncu toplantıyı galiba Melih ile Nasuhların kaldığı Çukurcuma civarında Palaska Sokak'taki evde yapmıştık. Önceki de Mehmet Ali Çetin'in evindeydi.

– Öyleyse Ankara'daki yakalanmalardan sonra o evler bitti. Ama benim hatırladığım; Akın Dirik, Mehmet Ali Çetin'in evinde yakalandı.

– Evet, orada yakalanmış. Akın'ın o sıra oraya neden gittiğini şimdi hatırlayamıyorum.

– Öyleyse ortada şöyle bir problem var: Ankara'da yakalananların İstanbul'da bildiği evlere gidilmeye devam ediliyor.

– Bu tam doğru değil; ama aldığımız güvenlik önlemleri konusunda birtakım ihmaller olduğu gerçek. Ankara'da 204'lük operasyon başladığında, yakalanan arkadaşların bildiği her şeyin polis tarafından da bilindiğini hesaba katarak hareket etmek zorunda olduğumuzu konuştuk. Hatta biz toplantı halinde konuşurken televizyonda Kenan Evren vardı... Galiba, "Biz biraz daha geç kalsaydık şimdi benim yerime tek yol devrim diyenler konuşuyor olacaktı!" dediği konuşmaydı, sonra da "ama artık sonları geldi, elebaşlarının yakalanması da an meselesi" gibi bir şeyler söylemişti. Onun bu lafları üzerine acaba bir bildiği mi var, bizimle ilgili bir bilgi mi aldılar diye konuştuğumuzu hatırlıyorum. Bulunduğumuz ev çok katlı bir binanın galiba onuncu katındaydı. Pencerelerde uçsuz bucaksız bir ışık selinden oluşan İstanbul görüntüsü vardı. Bu koca şehirde bizi ancak kendi kendimizi ele verirsek yakalayabilirler, demiştim.

– O kadar emindin yani?

– Ama zaten söylediğim gibi olmadı mı? Benim son dönemlerde kaldığım yerleri bilen kimse yoktu. Nasuh'tan başka kimsenin yerini bilmediği evime de gitmiyordum. İrtibat noktalarımızı da bilen bir-iki arkadaş vardı. Hani derisini yüzseler söylemez derler ya, öyle düşündüğümüz... Bu yüzden yakalanacağımıza hiç ihtimal vermiyordum.

– Birbirinizle nasıl buluşuyordunuz?

– Önceden ayarlanmış randevularla... Daha çok Ali Başpınar ve Nasuh'la buluşurduk. Ali ile daha çok sokakta buluşur, bir dahaki randevuyu gene sokakta bir yere verirdik. Nasuhlar Melihlerde kaldıkları için orayı sıkça kullanıyorduk.

– Cihangir'deki evini mi?
– Evet, Palaska Sokak'taki ev... Ankara'daki operasyonlardan sonra o evin süratle terk edilmesini istedik. Mehmet Biter ve Melih'e evi taşırken dikkat edecekleri hususları da ısrarla anlatmıştım.

Son Toplantı

– Az önce yurtdışı seçeneğinden söz etmiştik.
– Yurtdışına çıkma konusunda garip bir atalet yaşadık. Hepimizde sanki yenilgiyi kabul edip bırakıp kaçıyoruz gibi bir hissiyat, bunun lafının bile edilmesinden hoşlanmayan bir çekiniklik vardı. Ben de aslında inisiyatifli davranamadım. Behçet'in işkence sonucundaki ölüm haberi sorgucuların gözünün dönmüşlüğünü gösteriyordu. En sonunda Ali'nin, Nasuh'un ve benim süratle yurtdışına çıkmamızı önerdim. Diğer arkadaşlar da buna katıldı. Hemen buradan ayrılıp ayrı ayrı gidelim dedim. Ama Nasuh, Türkiye'deki işlerin nasıl sürdürüleceğini konuşmak için son bir kez daha buluşalım dedi.
– Teknik bir şey sorayım. Yurtdışına çıkmaya karar verseniz, gerekli hazırlıklara sahip miydiniz? Pasaport, şu bu falan... Yoksa hazırlık karardan sonra mı yapılacaktı?
– Bir hazırlığımız da yoktu doğrusu. Ama bir çare buluruz diye düşünüyorduk. Neyse... Son kez bir kere daha buluşmaya karar verdik; fakat bir türlü güvenli bir buluşma yeri kararlaştıramadık.
– O toplantıları nerede yapıyordunuz?
– Melih'in Teşvikiye'deki evinde.
– Yeni taşındığı evde...
– Evet, Nasuh zaten eşiyle beraber orada kalıyordu. Dediler ki biz zaten burada kalıyoruz, son defa siz de buraya gelin.
– Sizden kasıt, sen ve Ali Başpınar mı?
– Evet... Ama oraya taşınmadan önceki evin yerinin açığa çıkmış olmasından kuşkulanıyordum. Taşınma işini de doğru yapıp yapmadıklarından emin değildim. Bunu yeniden sordum, evi taşırken dikkat ettiniz mi diye. Melih, evet dedi. Nasuh da onaylayınca peki dedim. Peki dedim; ama bir konu daha vardı. Melihlerin evine gelirken her zaman bir önlem aldırıyordum. Yatak odalarına bir tane abajur koydurmuştum, pencerenin kenarına... Hafif kırmızı ışığı olan, prize takılı bir abajur... Kapı zili çaldığı zaman fişi çekilecek, gelen normal biriyse fiş tekrar takılacak. Eğer ev basılırsa polis içeri girdiğinde evi nasıl bulduysa öyle bırakır, gidip o fişi takmaz. Dışarıdan bakınca pencerede ışık yoksa evde polis var, yoksa ev temiz demektir. Ama yatak odasının kapısı açık olduğu zaman salondaki

lamba, abajur ışığı gibi pencereye vuruyor, bu da bizi dışarıdan aldatıyordu. Bunu düzeltelim dedim, hatta hemen bir pense istedim, kabloyu kesmek için... Ayşe (Pekdemir), yarın ev sahibi gelecek, ben o gittikten sonra ayarlarım dedi. Öyleyse abajurun yerini değiştirelim dedim, iki gün sonra son kez buluşmak üzere Ali'yle birlikte oradan ayrıldık.

O günlerde Bakırköy'de *Hürriyet* gazetesinde çalışan bir arkadaşın evinde kalıyorduk. Eşyalarım, notlarım oradaydı. Oraya gittik. Buluşma gününe kadar orada kaldık ve akşam saatlerinde arkadaşlarla buluşmak üzere evden çıktık.

– **Tarih?**

– 21 Ocak'tı galiba...

Evden tam çıkacağımız sırada evinde kaldığımız arkadaş geldi. Gazetede çıkan haber ne, diye sordu. Akşam baskısı çıkmış, İstanbul'da iki merkez komite üyesinin yakalandığını yazıyor. Tam evden çıkıyorum... Şöyle bir durdum. İki gün önce görüşmüşüz, şimdi de tekrar görüşmeye gidiyorum. Onlardan biri yakalanmış olsa, gazetelere haber yaptırmazlar. Polis en az 15 gün haber vermez. Moral bozmak için yapıyorlar diye düşündüm.

– **Sen habere baktın mı?**

– Şöyle bir baktım. Zaten üç satır bir haber.

– **İsim falan var mıydı?**

– Yok, isim yoktu. İki merkez komite üyesi yakalandı, diyor.

– **Bir bilgi kaçağı olmuş demek ki...**

– Sonradan öğrendik olayı... İstanbul polisiyle Ankara polisi bizim yakalanmamız konusunda kapışıyor. Operasyonu Ankara polisi yönetiyor. İstanbul polisinin başında o zaman meşhur Şükrü Balcı var. Onunla Ankara'dakiler arasında bir kapışma var. Ankara polisi, Kemal Yazıcıoğlu ekibi operasyonu kendisi yönetiyor. Gazeteye bilgiyi de İstanbul polisi vermiş. Ben öyle bir şeye hiç ihtimal vermiyorum, inanmadım habere. Mesela Ankara'da Mehmet Ali, Bülent falan yakalandı, haftalarca haber çıkmadı. Neyse... Evden çıktık. Arabayı birkaç sokak arkada bir yere park etmiştim. Bıraktığım yerden arabayı aldım. E-5'ten Kasımpaşa sapağında arkamda bir araba fark ettim. Farları tam açılmamış, arkadan geliyor. Durdum, kaputu açtım. O geçip gitti. Takip miydi bilemiyorum.

– **Kim kimsiniz arabada?**

– Yanımda o dönemdeki eşim vardı, Pervin. Trafikte çok sık kontrol olduğu için, aile görüntüsü vermek için birlikte gidiyorduk.

– **Ali Başpınar seninle değil mi?**

– Ali ile daha ileride Dolapdere'de buluştuk. Gazetedeki haberi sordu, o

da görmüş; ama o da pek ihtimal vermiyordu. Nasıl da insanın basireti bağlanıyor!

– Sürekli "ilahi mesajlar" geliyor aslında...

– Teşvikiye'ye çıktık. Sokaktaki trafik hoşuma gitmedi. Burada bir şey var, dedim. Normal sokak trafiği değil. Herhangi bir arabadan şüphelendiğimden değil. Arabaların gidiş gelişinde bir anormallik var. Şöyle bir tur attım. Orada sokaklardan birinde, bir araba... İçinde ışık yanıyor.

– Melihlerin sokağı değil...

– Yandaki sokak. Ondan huylandım. Bir yandan da park yeri arıyorum. Döndüm tekrar aynı sokağa geldiğimde o araba gitti. Ali, "Bir şey yok!" dedi. Arabayı park ettik bir yere. Evin önüne gelince, Pervin, "Bak, ışık yanıyor" dedi. Baktık pencerede ışık var. Işığın yerinin değiştirileceği gitmiş aklımdan. Normalde apartmanın dışından zili çalar, ev sahibi evin kapısını açarak merdivenlerin başına gelir, kendisini gösterirdi. Bu şekilde evde sorun olmadığından emin olunca eve girerdim. Ama gene aksilik, apartman kapısındaki zil bozuk olduğundan mecburen kapıyı yanımdaki anahtarla açarak içeri girdim. Merdiven boşluğunda kapıcının küçük çocuğu duruyordu. 7-8 yaşlarında... "Kaç numaraya gidiyorsunuz?" diye sordu. 7 numara desem, muhtemelen "orada polis var gitmeyin!" diyecek!

– Muhtemelen...

– Ben de alışkanlıkla, hani nereye gittiğimiz bilinmesin diye, gülerek çocuğun kafasını okşadım, misafirliğe gidiyoruz deyip merdivenlere yürüdüm. Çocuk arkamızdan baktı. Ali Başpınar önde, biz arkada. Ali zile bastı, kapı açıldı. Kalaşnikofları alnımıza dayadılar.

– Yakalandığınız an neler hissettin, ne düşündün?

– Anlatılması zor duygular... Tek kelimeyle yıkıldım. Onca önlem almışken nasıl olup da böyle yakalandığımızı bir türlü anlayamıyordum. Büyük bir şok oldu benim için. 12 Mart'tan on yıl sonra gene aynı şekilde, en kritik anda, onca titizlikleri, önlemleri, her şeyi bir yana bırakan bir tür akıl tutulmasıyla... Başka türlü izah edemiyorum, kendi ayağımızla gidip adamların tuzağına düşmüştük.

Çok büyük bir moral çöküntü yaşadım. Bu kişisel bir kaygıdan ileri gelen bir şey değildi. Ankara'daki operasyondan sonra bizim de yakalanmamızın hareket için ne ifade ettiğini anlamak zor değildi. Onca mücadeleler sonucunda yaratabildiğimiz, on binlerce insanın büyük umutlar bağladığı bir hareket, her şey mahvolup gitmişti.

Devrimci Yol'un akıbeti konusunda yaptığımız yanlışlardan en önemlilerinden biri bu şekilde yakalanmamızdı. Hani siyasi bakımdan ve örgütsel düzeyde darbe öncesinde hazırlık yapmamak konusunda, belki

elinden gelen bu kadar diyebilirsin... Biraz da önderlik mekanizmasının büttününe ait bir yeterlik sorunudur da diyebiliriz. Ya da solun bütününü, sendikaları, 12 Eylül'e karşı ortak bir direniş hattında bir araya getirmek de tamamen sizin iradenizde değildir. En fazla elinizden geleni yapıp yapmadığınız tartışılabilir; ama bir siyasi hareketin kendisini sürdürebilmesi, geleceğe taşıması konusunda yapılabilecek en büyük hata önderlik mekanizmasının bu şekilde yakalanması... Yakalanmaya yol açan hatalar zinciri... Öyle bir hatalar zinciri ki halkanın biri kırılsa böyle bir şey olmayacaktı. Birilerini suçlamak doğru değil, kendimiz hata yaptık. İşte, Ankara'da irtibatı sağlayan kişiyi suçlamanın; evini taşırken dikkatsizlik yapanı suçlamanın manası yok. Bu hepimizin ortak hatası, en başta da kendisini en tecrübeli zanneden benim hatam. Anlatmıştım, 12 Mart'ta da bu şekilde karakola düşüp yakalanmıştım. Karakola düşmemenin yolları aslında basittir. Akıllı bir insan ikinci defa karakola düşmez diye düşünüp önlemler zinciri oluşturmuştum. Mesela Musa dayının (Karataş) evinde de benzer önlemler vardı. Dışarıdan, çok uzaktan evde bir şey olup olmadığını anlayabileceğim önlemler vardı. Keza diğer evlere giderken de öyleydi. Ama belki son defa gidiyorum diye... Belki, kaderden bahsetmek elbette saçma; ama sanki kadere teslim olur gibi bir ruh hali içinde, basiretimin bağlanması...

Bu konuda yaptığım hataların uzun süre altından kalkamadım. Kendime olan özgüvenim çok sarsıldı. Çok uzun süre, aylar, yıllar boyunca bir türlü aklımdan çıkaramadım. Emniyet'te, cezaevinde, işkence seanslarının arasında, kendimle baş başa kaldığım her zaman o yolculuğun her anını yeniden yaşıyor, her seferinde kalbim göğsümden dışarı fırlayacakmış gibi atmaya başlıyordu. Yakalanmasaydık işlerin seyri nasıl olurdu, elbette bilinemez. Önceleri bunun çok daha fazla şey değiştireceğini düşünürdüm. Ama zaman geçtikçe, dünyada ülkede olanları, insanları gördükçe artık bundan o kadar emin olamıyorum. Buna rağmen şimdi bunları anlatırken bile hâlâ etkileniyorum.

– Yakalandığınız yerden hemen Emniyet'e mi götürdüler?

– Hayır, içeriye alıp beni kalorifere kelepçelediler. Ali Başpınar'ın elini bağladılar. Baktım, salondaki ışık duruyor, yatak odasının kapısı açık. İçeride abajur takılı değil. Beni yanıltır diye düşündüğüm her şey olduğu gibi duruyordu. Yerlerde arkadaşların kasket, gözlük gibi eşyaları var. Demek onlar önceden yakalanıp götürülmüşler. Bizim bir önceki toplantıdan çıkmamızdan bir saat kadar sonra, konuştuğumuz değişiklikler yapılamadan ev basılmış. Evde sadece iki polis vardı. Dışarıdakilere haber vermek için telsizi kullanamadılar. İstanbul polisi telsizi kilitliyordu. Biri başımızda beklerken, diğeri Yazıcıoğlu ekibine haber vermek için dışarı gitti.

– Siz yakalandığınızda Ali Başpınar vurulmuştu. Bu olay nasıl oldu?

– Beni kalorifere kelepçelediler. Ali'yi tanıyamadılar, ellerini arkasından iple bağlayarak bir koltuğa oturttular.

– Seni tanıdılar mı?

– Beni kapının deliğinden görür görmez tanımışlar. Zaten adamlar ellerinde fotoğrafla beni bekliyorlarmış.

– Pervin hanım nerede o sırada?

– O kapının yanındaki koltukta oturuyordu. Evde kalan polis, elindeki silahı bize doğrultmuş vaziyette söylenip duruyordu. Ali Başpınar bir ara elini ipten kurtardı. Benim hemen önümde biraz ilerideki koltukta oturuyordu. Ellerini hareket ettirerek iplerden kurtardığını gördüm. Bir an umutlandım. Ama sanırım o da heyecanlandı ve biraz acele ederek birden doğruldu. Polis üç-dört metre uzağımızdaki pencerenin önünde, elindeki silahı bize doğrultmuş durumdaydı. Ali'nin doğrulduğunu görür görmez elindeki otomatik silahı hemen ateşleyerek bizi taradı. Ali vurularak koltuğa düştü. Kurşunlar benim iki yanımdan geçti, hemen iki yanıma saplandı. Artık şans mı şanssızlık mı demek lazım bilemiyorum. O anda gayri ihtiyari polise, "Ne yapıyorsun?!" diye bağırdım. O da benim galiba kendisine bağırmamdan şaşırdı. Ali'yi göstererek, "Baksana ne yapıyor!" dedi, sanki uslu durmuyor der gibi...

Aynı polis memuru biz Ankara'da sorgudayken DAL'daki işkence hücresinde yanıma geldi. Kapıdaki gardiyan polislerden izin alarak hücrenin içinde yanıma oturup kendini tanıttı. "Ben siz yakalandığınızda evdeki polis memuruyum" dedi. Kendi deyimiyle "helalleşmek" için ziyarete gelmiş. "Sizi yakalamak benim kaderimde varmış" dedi. Bir ara lafı yakalandığımız sırada bize ateş etmesine getirerek, "O zaman beni Allah korumuş. Biz yanındaki kişinin senin koruman olduğunu sanmıştık. Onun Devrimci Savaş Birlikleri komutanı Ali Başpınar olduğunu bilseydim, ben onu orada öldürürdüm. İyi ki bilmiyormuşum, yoksa başım çok büyük bir belaya girecekti" dedi. Kendisini Ali'yi öldürmekten kurtardığı için Allah'a şükrediyordu. Sonra benden hakkını helal etmemi isteyip gitti.

– Peki, sen hakkını helal ettin mi?

– Benim ne hakkım olacak ki onda, boş ver olur böyle şeyler dedim gitti! Bu da DAL'da başıma gelen komikliklerden biriydi. Sanırım adam benden sonra gidip Ali ile de helalleşti.

– Bu noktada geri dönersek... Melih'in evini nasıl tespit etmişler?

– Bunu daha sonra öğrenebildim. İlk anda o evin nasıl tespit edildiğini bir türlü anlayamamıştım. Ev daha yeni tutulmuştu ve taşınırken arka-

da iz bırakmadıklarını da teyit etmişlerdi. Yani ben öyle sanıyordum. O yüzden kafam karmakarışıktı ve hiçbir şey düşünemez haldeydim. Bir ara Melih'in eşi Ayşe, etrafta Ankara Emniyeti'nden birilerini gördüğünü söylemişti. Nedense bunu önemsememişiz. Bir de iki gün önce Melih'in buluşmaya gittiği bir arkadaşın randevuya gelmemiş olmasına takılmıştım. Belki o da yakalanmış ve Melih takip edilmiş olabilirdi. Polislerin ileri geri konuşmaları ve sordukları bazı garip sorular epeydir takip altında olduğumuz kuşkusu yaratıyordu.

Işın doğrusunu Ankara'da DAL grubundaki polislerin bizi nasıl yakaladıklarını böbürlenerek anlatışlarından öğrendik. Ankara'dan Melihlerin Cihangir'de kaldıkları eve gelmişler. Sonra arkadaşların taşınırken kullandıkları yakınlardaki nakliyecilerden yeni evin adresini bulmuşlar. Bu kadar basit! Her şey önceden tahmin ettiğimiz gibi; ama tersinden! Polisler, bir saatte bulduk diye övünüyorlardı.

– Melih taşınırken senin uyardığın konu bu muydu?

– Evet, bu! Mesela gidip Sirkeci'den bir nakliyeci bulunup gelinseydi, yeni eve kolay ulaşılamazdı. Ama işte hep böyle ihmal ettiğimiz çok basit şeyler belirledi sonucu.

15. Bölüm

Bir İşkence Merkezi: DAL

– İstanbul Emniyeti'ne götürüldüğünüzde sizi İstanbul polisine teslim etmediler mi?

– Gözümüzü bağlayıp götürdükleri bir yerde, herhalde Gayrettepe'dir, ne kadar olduğunu kestiremediğim bir süre tuttular. Bizim esas sorgumuz Ankara'da yapıldı; ama İstanbul'da da bir hayli dayak yedik, işkence de yaptılar. Bana orada yapılan işkence sırasında nerede kaldığımızı ve Sedat Kesim'in evini sorup durdular. İşkenceyi yapanlar İstanbul polisi mi, Ankara polisi miydi, bilemiyorum.

Sonra hepimizi bir askeri nakliye uçağına doldurup Ankara'ya götürdüler. Uçak önce Eskişehir veya Konya gibi bir yere indi. Orada bir süre bekledik. Sonra yeniden havalanıp Ankara'ya, herhalde Etimesgut Havaalanı'na indi. Bu yolculuk sırasında da gözlerimiz hep bağlıydı.

Bizi uçaktan çıkarırlarken karşılamaya gelen kalabalık bir grubun sevinç çığlıklarını duyduk. Ankara Emniyeti'ndeki DAL grubunun işkence ekipleriydi... Zafer naraları atarak bizi Emniyet'e götürdüler. Beni DAL'da işkence odası olarak kullanılan banyonun tam karşısındaki hücreye yerleştirdiler. Bana işkence yapılmadığı zaman sabaha kadar süren işkence çığlıklarını daha iyi dinleyebilmem için, torpil yapmışlardı! Emniyet'te kaldığım üç ayı, işkence seansları dışında o hücrede betonun üzerinde geçirdim.

– İşkencede senden özellikle almak istedikleri bilgiler neydi? Yani politik beklentileriyle ilgili sorgudan ziyade hareketle ilgili sorular...

– Devrimci Yol liderliği ve merkez komite üyeliğini kabul etmem, Demokrat gazetesi, yurtdışı, Fatsa, bazı CHP milletvekilleri, Bülent Ecevit ve bir sıkıyönetim komutanı ile ilişkiler gibi iddialarla ilgili sorgulandım. Bazıları çok saçmaydı. Tabii öncelikle doğru yanlış, önceden elde ettikleri bilgileri onaylatmak istiyorlar. Bilmedikleri konulardaysa işkencecinin fazla bir şansı yok aslında. Bugün teknolojik takip yoluyla neredeyse bilmedikleri bir şey kalmadı, işkencenin şekli de değişti. Adamın önüne kendisi hakkında öyle bilgiler koyuyorlar ki kimyası değişiyor!

– Hangi sorularla başladılar?

– Öncelikle Devrimci Yol lideri olduğumu kabul ettirmek için uğraştılar. Bizim aramızdaki ilişkileride böyle bir şey yok ki bunu kabul etmem zaten mümkün değil. Öyle bir şey yok, ben Devrimci Yol sempatizanıyım gibi şeyler söyleyince, sonradan adının Bekir Pullu olduğunu öğrendiğim işkenceci elektrik verirken, "Tırnakların çok uzamış, onları kes de biraz daha küçül, küçül de kıçıma gir!" dedi. Kollarımdan asılı vaziyette verilen elektriğin acısıyla bir yandan gayri ihtiyari bağırırken bir yandan da adamın lafına gülmeden yapamamıştım.

Ali Başpınar'la ben en son yakalanan gruptaydık. Aslında gerek önceki dönemlerde ağırlıkla gençlik kesiminden gelen ilişkileri takip ederek, gerekse 204 kişilik operasyon sırasında bizim örgütsel ilişkilerimizi büyük ölçüde çözmüşlerdi. Son gruptakilere yapılan sorgunun esası önceden topladıkları bilgileri onaylatma üstüneydi. Beni bir yandan örgüt liderliği iddiasıyla sorguluyorlardı. Kim nerede çalışıyor, kim ne iş yapıyor gibi sorular... Örgüt içinde olan her şeyi bildiğimi düşündükleri için, önceden yakalanan arkadaşların ifadelerini doğrulatmak istiyorlardı. Ama bir yandan da herhalde buna beni pek yakıştıramadıkları için, kendilerinin bilmediği, bizim üstümüzde, bize akıl veren birileri var mı diye sorguladılar.

Bir ara yukarıdaki odalardan birine çıkardılar. İşkence yapılan bir yer değil. Odanın duvarlarına mahallelere kadar uzanan yüzlerce kişilik kocaman bir Devrimci Yol örgüt şeması çizmişler. Önüme bir karton üzerine çizilmiş merkez yönetimini gösteren bir şema getirdiler. 11 Eylül günü Bursa'da yakalanarak Ankara'ya getirilip sorgulanan bir arkadaşa hazırlatmışlar. Kendisinin de dahil olduğu 20-30 kişilik bir genel komite listesiyle, sekiz kişilik bir merkez komitesi listesinden oluşan bir şema.

– **Sekizinci kim?**

– Sekizinci olarak da Taner'i yakıştırmışlar. Beni politik sorumlu, Nasuh'u da askeri sorumlu olarak göstermişler. Bölge sorumluları ve isimler genelde doğruya yakındı diyebilirim.

– **Birkaç görev paylaşımı hatalı belli ki...**

– Evet, onları da 204'lük operasyon sonrasında topladıkları bilgilerle tamamlamaya çalışmışlar. Bütün sorgunun esası önceden alınan ifade veya bilgileri doğrulatma ve onaylatmaya dayanıyordu.

- **Hepiniz yakalanmıştınız o zaman, değil mi?**

- Evet, bir sorgu sonrasında hücreye geri getirirken yanlışlık olmuş gibi yapıyorlar beni Nasuh Mitap'ın hücresine soktular. Kapı kapanınca ikimiz de şaşırdık. Herhalde ne konuşacaklar diye dinlemek için böyle bir mizansen düzenlemiş olmalılar. Nasuh, "Nedir bu başımıza gelenler" dedi, kucaklaştık. Tabii az sonra bağrış çağrış "bunu yanlış yere koymuşlar" diye beni oradan çıkardılar ve yeniden işkence manzaralı hücreye götürdüler.

Bu mevzulardan pek hazzetmiyorsun ama hani derler ya, tarihe kayıt düşelim diye soruyorum: Ne tür işkenceler yapılıyordu?

Emniyet'te 90 güne yakın kaldık. İlk 10-15 gün çok yoğun işkence oldu. Normal herkese yapılan işkenceler bana da yapıldı. Askı, elektrik, eksi on derece soğukta tazyikli soğuk su, hücre içinde ellerin yanlardan duvara bağlı vaziyette ayakta aç susuz tutma gibi şeyler...

İnsanların eşleriyle ilgili baskı yapıyorlardı. Bazen eşlerle birlikte işkence yapıyorlardı. Birçok arkadaşın önünde eşine de işkence yaptılar. Bir yaşlı adama gelini ve oğluyla birlikte çırılçıplak soyarak işkence yapıyorlardı.

Bir ara işkenceler durdu, işkence odası olarak kullandıkları banyodan gelen çığlıklar kesildi. Yurtdışında yapılan eylemlerin etkisi oldu sanırım. Avrupa'nın her yanında büyük eylemler olmuş. Sonradan yurtdışına çıkınca daha ayrıntılı öğrendim. Paris'te ünlü Notre Dame Kilisesi bile işgal edilmiş. Notre Dame'ın tarihinde pek yoktur herhalde. Kilisenin tepesine Devrimci Yol bayrağını asmışlar... Sanırım o neden-

le bütün işkencehane bir süre sessizliğe büründü. Bir süre sonra her şeye yeniden başladılar. Beni işkence seanslarında sonra koydukları hücrenin iki yanındaki duvarlara kollarımdan asarak aç susuz, uykusuz vaziyette ayakta günlerce beklettiler. Ne kadar zaman sonraydı, şimdi hatırlamıyorum; bütün vücudum alevler içinde kavrulmaya başladı. Halüsinasyonlar görmeye başladım. Galiba ilaçlı bir şeyler içirmişlerdi. Bir ara kolumu ısırarak kanatmaya çalıştığımı hatırlıyorum, kanatabilsem kanımı içecektim.

– Hepiniz aynı muameleye maruz kalıyordunuz herhalde...

– Büyük ölçüde herkese aynı şeyleri yapıyorlardı. Bir gün Nasuh Mitap'ı benim kaldığım hücrenin önüne yarı baygın vaziyette yere attılar. Herhalde işkenceden çıkarmışlardı. Ben hücrenin içinde yere yatınca kapının altındaki iki parmak boşluktan çok az da olsa görebiliyordum. Bekir Pullu isimli işkenceci sarhoş vaziyette bağıra çağıra küfürler ederek Nasuh'u tekmeliyordu. Nasuh'ta olduğunu iddia ettikleri bir miktar paranın yerini söyletmeye çalışıyordu. İşkencecinin ayaklarını görebiliyordum. Ayakkabısının sivri ucuyla Nasuh'un karnına ve beline tekmeler vurarak küfrediyordu. Sonunda Nasuh'un ağzından köpükler gelmeye başlayınca alıp götürdüler. Uzun süre ondan haber alamadık. Daha sonra hastaneye kaldırıldığını öğrendik.

– Devrimci Yol dışında sola dair sorular sormadılar mı?

– Mesela Dursun Karataş'la ilişkilerimiz konusunda da sorgulandım. Dursun Karataş'ın İstanbul Emniyeti'ndeki sorgusunda benimle olan ilişkileri konusunda anlattığı şeyleri de önüme getirdiler. Görüşmelerimiz konusunda bir hayli ayrıntılı anlatımlar vardı. Ben kişi olarak Dursun Karataş'ı tanımadığımı, İstanbul'dan benimle görüşmeye gelenler arasında olabileceğini söyledim.

İşkenceciler

– İlk ağır işkence döneminin ardından neler oldu?

– Sanırım 15-20 gün kadar sonra işkenceli sorgular sona erdi. İşkenceler sırasında verilen yanıtları kaydetmişler. El yazımızla ona uygun bir ifade tutanağı hazırlattılar. Bu işkence tutanaklarında yazılanlar mahkemedeki ifademin aşağı yukarı aynısıydı. Yeri gelmişken söyleyeyim: Duruşmalar sırasında Emniyet'te kendi el yazımla alman bu ifade metninin Emniyet Müdürlüğü'nden istenmesini talep etmiştim. Dava belgeleri arasında bulunsun diye. Ama mahkeme bu talebimi kabul etmedi. Ömer Bülbül isminde bir komiser muavini bunlara göre bir sorgu ifadesi tanzim etti. Doğrusunu söylemek gerekirse, o benim sözlerimi

kendi polis ağzıyla da olsa üç aşağı beş yukarı zapta geçiriyordu. Bazı bölümlerde de böyle yazarsak yukarıdan geçmez diye polis ağzıyla biraz ağırlaştırarak Emniyet ifade tutanağını hazırladı.

Devrimci Yol operasyonunu en üst düzeyde kim yürütüyordu?

– DAL grubunun sorumlusu Kemal Yazıcıoğlu'ydu. Bütün işkenceler onun talimatıyla sürdürüldü. İşkenceli sorgular genellikle banyo denilen bölümde olurdu. Beni birkaç kere üst katta bir yere götürerek sorguladılar. Gözlerim çok sıkı bağlandığı için hiç kimseyi göremiyordum; ama seslerden anlaşılıyordu. Lümpence konuştuğu için Kemal Yazıcıoğlu'nun sesini tanıyordum. Bazı üst düzey yetkili kişiler de vardı sanıyorum. O tür sorgulardan birinde bazı politikacılarla, o dönemdeki Sıkıyönetim Askeri Savcısı Nurettin Soyer, bir sıkıyönetim komutanı ve Bülent Ecevit'le ilgili olarak ifade almak için de işkence yaptılar.

– Ne soruyorlar onlarla ilgili?

– Saçma sapan sorular. Mesela Ecevit'le görüşmelerini anlat, profesörlerle ilişkilerini anlat diyorlardı. Aralarında şimdiki Kültür Bakanı Ertuğrul Günay'ın da bulunduğu bazı CHP milletvekilleri hakkında, onlarla ne tür ilişkimiz olduğuna dair sorular... Bunlar bir türlü boş atıp dolu tutma numarası. "Nuretin Soyer'le olan ilişkilerinizi anlat" diye soruyor, ne alakası var demeye kalmadan ellerindeki kalınca kazma sapı gibi bir sopayla yüzüme, başıma, belime vurmaya başlıyorlar.

– Onların hakikaten Devrimci Yol'la bir alakaları var mıydı?

– Tabii ki yoktu. Benim hiç ilgim olmadı. Sadece bazı CHP milletvekillerinin seçim bölgelerindeki bazı mahallelerde solcu gençler tutuklandıklarında ilgilendikleri söylenirdi. Sanırım ona takmışlardı. Bunun dışında herhangi bir ilişkimiz yoktu. Ben, bizimle hiçbir ilişkileri olmayan bu adamlarla ne uğraşıyorsunuz dediğimde, Kemal Yazıcıoğlu'nun tam bir lümpen ağzıyla, "O seni alakadar etmez!" dediğini hatırlıyorum. Tabii bunların asıl dertleri başkaydı. DAL grubunda MHP yanlısı sağcı polisler görevliydi. Kemal Yazıcıoğlu ekibi MHP davasına bakan Sıkıyönetim Savcısı Nurettin Soyer aleyhinde bir şeyler bulmaya çalışıyordu. Onu görevinden aldırabilmek için.

Kemal Yazıcıoğlu ile Emniyet ifadesinin imzalanması aşamasında son bir kez daha karşı karşıya geldim. Tabii gene gözlerim bağlı olarak. Komiser Muavini Ömer Bülbül'ün hazırladığı ifade tutanağını yeterli bulmamış, "Sen burada kendini savunuyorsun, burası savunma yeri değil; savunmayı mahkemede yaparsın, burada kendini suçlayacaksın" diye, sözde hukuki durumumuzu ağırlaştıracak bazı ifadeler sokmak için tehditler savurup duruyordu. Aslında söyledikleri şeylerin hukuki

durumumuz açısından hiçbir önemi de yoktu. Sadece siyaseten uygun bulmadığım için, sonradan siyaseten kullanılabilir diye kabul etmiyordum.

– Kemal Yazıcıoğlu kime bağlıydı?

– O sırada Ankara Emniyet Müdürü kimdi şimdi hatırlamıyorum. Ama hepsi doğrudan önce Sıkıyönetim Komutanı Recep Ergün'e, sonra da elbette cuntaya bağlıydı. Bütün işkencelerin asıl sorumlularından biri Ankara Sıkıyönetim Komutanı Recep Ergün'dü. Ankara Emniyet Müdürlüğü'ndeki işkence ekibi doğrudan onun emriyle hareket ediyordu. Bana ve bizim davada yargılanan arkadaşların çoğuna fiilen işkence yapan Bekir Pullu ismindeki polis memuruna Kenan Evren tarafından üstün başarı ödülü verilmişti.

– Bekir Pullu hakkında dava açmıştınız değil mi? Onu nasıl tanımıştın?

– Üst katta, yazılı sorguya geçildiği zaman bir gün sorgu odasına bağıra çağıra girdi. Sesinden tanıdım işkence yapan polis olduğunu... Gözüm o sırada açıktı, dönüp baktım. "Önüne dön lan!" diye bağırdı; ama bir kere görmüştüm. İsmini bilmiyordum tabii... Ama Ömer Bülbül buna sürekli "Çullu" diye sesleniyordu. Asıl ismini Mamak Cezaevi'ne gittikten sonra öğrendim. Beni koydukları hücrede Hicabi Koçyiğit diye birisi vardı, ondan öğrendim.

– Hicabi Koçyiğit MHP itirafçısı değil miydi?

– Evet, MHP itirafçısıydı. Polislerle olan ilişkilerini anlatırken Bekir Pullu diye bir isim kaçırdı ağzından. Ömer Bülbül'ün kullandığı Çullu lafı aklıma geldi. Ona tarif ettirdim, nasıl biri diye... Verdiği tarif tam bana işkence yapan polise benziyordu. Zaten daha sonra da bu doğrulandı.

– Senin gözlediğin kadarıyla nasıl tiplerdi bunlar? Sosyal hayatları falan pek yoktu galiba...

– Çoğunlukla işkence yapmaktan sadistçe zevk alan tiplerdi. İşkence süreci bittikten sonra yazılı sorgunun hazırlanması safhasında onların bir kısmını daha yakından tanıdım. Çoğu daha sonrası için korku duyuyorlardı. Bir kısmı bana kendilerinin emir kulu olduğunu, verilen emirleri yapmak zorunda olduklarını söylemek gereğini duyuyordu.

– Zaten günün önemli bir bölümünü DAL'da geçiriyorlardı...

– Gece gelip işkence yapıyorlardı. Sonra bir yerlere içmeye gidiyorlar, sabaha karşı zil zurna sarhoş dönüyorlardı.

Biraz daha üst düzeyde olduğunu sandığım birisi bazen bir fırsatını bulup benimle sohbet etmeye çalışıyordu. Sakin yumuşak sesle konuşan biriydi. İşkence seanslarında belki o da bulunuyordu; ama onun hiç sesi çıkmıyordu. Bana, "İşkence yaptığımız için kızıyorsunuz; ama siz

söylemeyince mecburen işkence yapıyoruz" dedi. "İşkence bizim çaresizliğimizin sonucudur, aslında teknik takip sonucu yeterli bilgimiz olsa işkenceye hiç gerek kalmaz" diye teorik açıklamalar yapıyordu. Şimdilerde 24 saatte cuntacıların kimyasını bozan teknik takibe dayalı sorgucudan biri belki de odur.

Sorgumu yapan komiser muavinlerinden Ömer Bülbül de ilginç biriydi. Şimdi hakkını yemek de istemiyorum, ilk sorgu kaydımda benim el yazmama ve şifahi anlatımlarıma uygun yazdırıyordu. Hani orada ne kadar uygun yazdırılabilirse... Sonra başına gelen bir olaydan dolayı tutuklandı. Bir serserilik yapmıştı. İçkili halde, galiba yüksek rütbeli bir subayın oğlunun nişanlısına sarkıntılık yapmış. Çocuğun yanında... Onları alıp karakola götürmüş, işkence etmeye kalkmış. Sonra çocuğun ölümüyle sonuçlandı o olay...

– Çocuk işkencede değil de ertesi gün trafik kazasında ölmüştü galiba...

– Evet, öyle bir şeydi. O olaydan dolayı bunu görevden aldılar, tutukladılar. Bir sürü tehditler savurdu, beni bırakmazsanız konuşurum, her şeyi anlatırım diye... Ben bizim dava sırasında onun duruşmaya getirtilerek tanık olarak dinlenmesini talep ettim. Mahkeme heyeti onu da reddetti. Düşünsene sanıklar kendilerine işkence yapan polisi şahit gösteriyor, mahkeme kabul etmiyor. Sonra istikbali ne oldu bilmiyorum. Bir ara güney sahillerinde, Ceyhan taraflarında bir yerde şoförlük yaptığını duymuştum.

DAL'da Karşılaşma

– DAL'da bulunduğunuz süre içerisinde başka siyasi hareketlere yönelik operasyonlar da oldu. Bu sırada geçmiş yıllardan tanıdık insanlar gelip gitti mi?

– Cuntanın en çok çekindiği grup Devrimci Yol olduğu için ilk operasyonu bize karşı düzenlemişlerdi. Diğerlerini sonraya bıraktılar. Devrimci Yol operasyonunda belirli bir mesafe aldıktan sonra, mart ayına doğru diğerlerine yöneldiler. Dev-Sol ekibi zaten 12 Eylül'ün hemen arkasından yakalanmıştı. Bir ara TKP'liler bizim yakalanmamızla ilgili Kızılay'da bildiri gibi bir şey dağıtmışlar, "Bir Devin Çöküşü" diye... Polislerden biri herhalde moralimi bozmak için o bildirilerden birini getirip bana göstermişti. Çok tuhafıma gitmişti. Solcu bazı gruplar, demek kendilerine rakip olarak gördükleri bir sol grubun faşist cunta tarafından ortadan kaldırılmış olmasına çok sevinmişlerdi. Bir de sol neden yeniliyor diye uzun uzun sebep aranır.

– Sonra TKP'liler de geldi, değil mi?

– Evet, sıra onlara gelince, onlar da geldi. Ama sanırım biz Mamak'a gittikten sonra... Onlardan önce Kurtuluş ekibi vardı sırada. Bir ara polislerin biri ortalıkta, bir hafta sonra şu tarihte Mustafa Kaçaroğlu'nu getireceğiz diye konuşup duruyordu.

– Nasıl tarih veriyorlar?

– Ben aslında pek ihtimal vermiyordum. Ama hakikaten bir süre sonra Kaçaroğlu'nu getirdiler.

– Muhtemelen birinden randevu bilgisini almışlardır...

– Olabilir... Onu sorgularken sesleri benim kaldığım hücreden duyuluyordu. İşkence sesleri, çığlıkları falan... Onu, Antalya'daki otobüs şirketleriyle olan ilişkilerini anlat diye sıkıştırıp duruyorlardı. Birkaç gün sonra polislerden biri yanıma geldi, "Kaçaroğlu seninle görüşmek istiyor, getirelim mi?" diye sordu. Garibime gitti tabii, polislerin benden böyle Kaçaroğlu adına randevu talep etmeleri... Tabii getirin dedim, zaten kabul etmemem söz konusu değil. Kaçaroğlu'nu benim kaldığım hücrenin önüne getirdiler. Falakadan ayaklarının üzerinde duramadığı için gardiyan polisler kollarına girmişlerdi. Ben hücrenin içinde o dışarıda kapının önünde, hücrenin demir kapısının üzerindeki küçük delikten konuştuk. Geçmiş olsunda bulundu, çok üzüldüğünü söyledi. "Biz dışarıda arkadaşlarla konuştuk, bundan sonra sizinle birlikte hareket edeceğiz, öyle karar aldık" dedi. Bu sahneyi daha sonra da hep hatırladım. *BirGün* gazetesinde, "Basra Harap Olduktan Sonra" diye bir yazı yazmıştım, orada da bu olayı aktarmıştım. Trajikomik bir halimiz vardı. Her şey olup bittikten sonra, artık birlikte olsak ne yazardı ki? Zaten ondan sonra Mamak'ta on sene kadar birlikte olduk!

O sıra onlara çok kızgındım, bu yüzden biraz çıkıştım. "Siz DY Demokrat, DY Demokrat diye yazıp durdunuz, bu yüzden bu polisler bana *Demokrat*'ın Devrimci Yol'a ait olduğunu kabul ettirmek için bir dünya sopa attılar" dedim. "Gerçekten çok üzüldüm Oğuz!" dedi. Gerçekten de üzgün görünüyordu. Dediğim gibi sonra uzun süre Mamak'ta birlikte olduk Kaçaroğlu ile. Zaten uzun siyasi hayatımız boyunca biz en çok hapishanede birlikte olabildik.

– Devrimciler bu işkence serüveninde iyi bir sınav veremediler, değil mi?

– Bizim açımızdan bakılacak olursa 12 Eylül sonrasında kasım ayında Ankara'daki 204 kişilik operasyon bir kırılma noktası oldu. O dönemde örgütsel yapı hemen tümüyle deşifre olmuştu. Kuşkusuz gerek ilk 204 kişilik operasyonda gerekse bizim yakalanışımızda polisler bizim arkadaşlarımızdan aldıkları bilgilerden de yararlandılar. Bu yüzden canımız

çok yandı, moralimiz de çok bozuldu. Elbette bunların önemsiz olduğu söylenemez; ama bizim başımıza gelenleri sadece bazı arkadaşların orada yaptığı hatalara bağlamak hiç doğru olmaz.

Aslında, 11 Eylül gününde bile bizim hareketimizle ilgili oldukça geniş bilgilere ulaşmış durumdaymışlar. DAL'da ellerindeki binlerce kişilik örgüt şemalarını bana gösterdiklerini de anlatmıştım.

Devrimci Yol'un 75-80 yılları arasında faşizme karşı mücadele içinde oluşan örgütsel yapısı, işin doğası gereği yarı legal bir yapıydı. Okullarda, mahallelerde, Anadolu'daki şehirlerde kimlerin Devrimci Yolcu olduğu, kimin ne işler yaptığı genel olarak biliniyordu. 12 Eylül'e doğru ne kadar yapısal değişiklik yapmaya, görev yerlerini değiştirmeye çalışsan, kod isimler de kullansan bu durum özünde değişmiş olmuyordu. İç savaş durumunun devam ettiği bir ortamda başka bir mecraya atlayabilecek radikallikte bir örgütsel yapı değişikliğini de, daha önce uzunca boylu konuştuğumuz gibi, gerçekleştirememiştik. Sorun asıl olarak buradaydı. O yapının 12 Eylül dönemindeki gibi yoğun bir saldırıya dayanması çok zordu.

Ankara Emniyet Müdürlüğü DAL Grubu'nun sorguladığı
Ali Alfatlı, Ali Başpınar, Oğuzhan Müftüoğlu, Melih Pekdemir, 1981 Mart.

– Malum, işkencede herkesin tavrı bir olmadı. Bazıları konuşmadı. Kimi az konuştu, kimi çok... Bu sürecin sonunda birtakım günah keçileri ilan edildi. Yaşanan felaketin müsebbibi olarak bir kişi, üç kişi görüldü, gösterildi. Sanırım birçokları için kendi günahlarından kurtulmanın da aracı oldu işin bu yanı... Ne dersin?

– Bu tür davranışlar daha çok yenilgi sonralarında görülür. Biraz da politik zaaflar nedeniyle başvuruluyor. Ülkemizdeki sol hareketin geçmişi polis baskıları, işkenceler, hapishaneler ve yenilgilerle dolu. Ergün Atasü uzun hapishaneler ve işkenceler sonunda solun kadrolarının "tepe sersemi" olduğunu söylemişti. Bu yüzden solun içinde sevgisizliğin, kendi arkadaşlarını karalayarak bir yer edinmeye çalışmanın türediği sağlıksız bir ortam gelişiyor.

Bu tür davranışlara bizim içimizde fazla itibar gösterilmese de maalesef arada çıkabiliyor. Bütün ömrünü devrimciliğe hizmet ederek geçirmiş bir arkadaşımız vardı. Cezaevinden çıktıktan sonra kendisi hakkındaki bazı sorumsuz söylentileri duyunca çok üzülmüştü. Kendisinin hain ilan edildiğinin, örgütten atıldığının söylendiğini anlatmışlar. Bana, "Bunların hesabını sormazsan sana hakkımı helal etmem!" derken gözleri dolu doluydu. Bu, işkencecilerin yaptığından da kötü bir şeydir.

Hepimiz bütün hayatımız boyunca birçok hata yaparız. Kimimiz biraz daha az, kimimiz biraz daha çok... Bir yazımda, "Bir savaşta karşılaşılabilecek en kötü şey, bir insanın yaralı yoldaşlarının üstüne basarak kendisini kurtarmaya çalışmasıdır" diye yazmıştım. Gerçekten en kötüsü budur.

16. Bölüm

Mamak Askeri Cezaevi

– Evet... Doksan günlük gözaltının ardından Mamak'a geldiniz. Kim kimdiniz?

– Nasuh, Melih, Ali Başpınar, Ali Alfatlı ve ben. Nasuh belinden sakat olduğu için yürüyemiyordu. Benim sol kolum felç olmuştu, elim tutmuyordu.

– Orada nasıl karşılandınız?

– Cezaevine yeni gelenler için, giriş kısmında orta yere hayvan kafesi gibi büyük bir kafes yapmışlar, dört tarafı demir parmaklıklı... Tutukluları önce oraya koyuyorlar, orada talim yaptırma veya cezaevi koşullarını öğretme bahanesiyle askerler dayak atıyordu. Cezaevi müdürünün nasıl bir sadist ruha sahip olduğunu düşün artık... Üç ay boyunca Emniyet'te işkence görmüş insanlar, hem moral hem fizik olarak yaralı vaziyette cezaevine getirilir getirilmez, işkence yaptırmaya başlıyorlar. İnsanlar

koğuşlara hücrelere gidince zaten işkence yapılıyor, buna rağmen koğuşa gitmeden önce giriş işlemleri yapılırken bile ekstra işkence uygulatıyor. Genelde tutukluları kafeste birkaç gün tutup iyice eziyorlarmış. Bizi kafeste hatırladığım kadarıyla fazla tutmadılar. Bir süre ellerimizi falan copladılar, sonra akşama doğru bir astsubay geldi, bizi hücrelere dağıttılar. Belki nöbetçi subaylar sonradan bazılarını tanıdığımız az sayıdaki insanlığını yitirmemiş görevlilerdendi, onu bilemiyorum.

– Doktor muayenesinden geçmediniz mi?

– Evet, koğuşlara gitmeden önce revire götürüp usulen sağlam diye doktor raporu yazdırıyorlardı. Doktor öylesine bakar ve revir kâğıdına usulen sağlam diye yazar. Bana da öyle yapmak istediler. Ben doktordan üzerimdeki işkence izlerinin rapora geçirilmesini istedim. İzleri gösterdim. "Sol kolumda felç var, kulağım delik, vücudumun değişik yerlerinde darbe izleri var. Bunların revir kâğıdına yazılmasını istiyorum" dedim. Doktor genç bir asteğmendi, şaşırdı. "Biz şimdi burada usulen muayene ediyoruz, sonra dilekçe verir hastaneye gidersin, o zaman anlatırsın" dedi. Ben ısrar ettim, avukat olduğumu, işkenceciler hakkında dava açacağımı, yazmazsa kendisinin sorumlu olacağım söyledim. Doktor bizi sözde muayene ederken yanımızda başçavuş bekliyor. Doktor bunun üzerine başçavuşa bakmaya başladı, beni bu durumdan kurtar der gibi... Ben bu sefer başçavuşa aynı şeyleri söyledim, o da çaresiz doktora istediğimi yapmasını söyledi. Sonunda doktor revir kartına bir şeyler yazmak zorunda kaldı.

– Hakikaten dava açmayı düşünüyor muydun o sırada?

– Tabii ki! Fakat işkencecinin adını sanını bilemediğim için henüz kime dava açacağım konusunda fikrim yoktu. Ama artık şans mı, yoksa başka bir şey mi bilmiyorum. Dediğim gibi, koydukları hücrede Hicabi Koçyiğit vardı ve Bekir Pullu'nun adını ondan öğrendim. Sonra savcılığa dilekçe verdim. İşkence gördüm, işkenceciler hakkında şikâyetçiyim, dava açılmasını istiyorum diye... Ayrıca avukatım İbrahim Tezan'a da söyleyip savcılığa dilekçe vermesini istedim. Bir süre sonra savcılığa götürdüler. Savcıların arasında hukuk fakültesinden Metin diye bir arkadaşım da vardı. Onu orada görünce epey şaşırmıştım.

Savcılar şikâyetimi dinlediler, "Sana işkence yapan kişiyi tarif edebilir misin?" diye sordular. Ben de, "Resmini bile yapabilirim" dedim. Buna çok şaşırdılar. Önüme getirdikleri bir kâğıda resmini çizdim. Tabii biraz robot resim tarzındaydı. Nasuh'a işkence yaparken gördüğümü de söyledim. Neyse... Emniyet'ten çıkmamızdan birkaç ay sonra hep birlikte mahkeme karşısındaydık; Bekir Pullu sanık, Nasuh'la ben davacı olarak. Eğlenceli bir sahneydi.

– **Nasıl yani?**
– E, düşünsene, bir-iki ay önce işkence hücresinde kral gibiydi, biz de elinde esirdik. Ama şimdi sanık sandalyesinde kuzu gibi oturuyordu. Bazen oturduğu yerden gözünü dikip bize bakıyordu. Hâkim de dürüst biriydi, inandırıcı bulmuştu şikâyetimizi. Ceza yiyeceğinden korkuyordu. Çünkü rapor var, teşhis var, her şey var aleyhine. İbrahim Tezan anlatmıştı; hâkim bir yaptığım resme bir de Bekir Pullu'ya bakmış, "Fotokopisi gibi" demiş.
– **Davanın sonucu ne oldu?**
– Davanın sonunda karar verileceği günün sabahı hâkimi görevden aldılar. Hâkimin ceza vereceğini anlayınca cuntacılar adamı görevinden ahp başka bir hâkim getirdiler. O sivil hâkim davanın geçmişini falan hiç bilmeden, bizim yüzümüzü bile görmeden işkenceciyi beraat ettirdi. Uğur Mumcu bir ara bu olayı köşesinde yazdı. Biz kararı temyiz ettik. Temyiz bir eksikten dolayı bozdu ama sonra dava dosyası kaynadı gitti. Mahkeme dosyasında sanık lehine tek delil Kenan Evren'in Bekir Pullu'ya verdiği beş bin liralık üstün başarı ödülüydü.
– **Bekir Pullu'nun sonraki akıbetinden haberin oldu mu?**
– Yok, olmadı. Daha biz Emniyet'teyken yurtdışına gitmek için çalışıyorlardı. Belki yurtdışında bir yere göndermişlerdir.
– **Elçiliklerde falan görev almak için mi?**
– Muhtemelen. İşkencecilerin hepsi daha biz Emniyet'teyken yaptıklarının hesabının sorulacağı endişesine kapılmışlardı.
– **Peki seni cezaevinin normal prosedürüne uymaya zorlamadılar mı? Komutana bakma, sesin yüksek çıksın vesaire...**
– Genelde cezaevindeki rutin prosedüre uymamız konusunda zorlamadılar. Eğitimlere falan da katılmıyorduk.
– **Anladım, 35 yaş üzerindeydin sen...**
– Evet; ama buna rağmen oradaki bütün tutuklular gibi mahkemeye giderken biz de coplandık, bazen havalandırmaya çıkararak bayıltıncaya kadar dövdüler. Uyduruk sebeplerle cezaevinin altındaki tabutluklara attılar. Ben Mamak'ta 8 yıl gibi çok uzun bir süre tutuklu kaldım. Bu çok uzun bir süre. Bu süre içinde çok şey yaşadık. Bizi düşman olarak gördükleri için, savaşta tutsak alınan düşman ordularının komutanlarına karşı takınılan tavra benzer bir tutum da vardı.
– Hep **aynı hücrede mi kaldın sonraki yıllarda?**
– Altı yıl boyunca Tecrit 3'te kaldım. Tecrit 3-Ön ve 3-Arka tabir edilen bölümde değişik hücrelerde kaldım. Mektup adresim de hep Tecrit 3 şeklinde oldu.
Bu sürenin çok büyük kısmında hep sağ görüşlü, MHP davasında yar-

gılanan tutuklulardan birilerini koydular yanıma. Bir dönem de tek başıma kaldım.

Mamak Cezaevi, 1981.

– Cezaevine getirilmenizden bir süre sonra sizi televizyona çıkarmışlardı. Bunlar nerede çekildi?

– Havalandırmanın hemen yanında bir bölüm vardı, orada çektiler. Sanırım cezaevine yeni geldiğimiz sıralardaydı. Bir gün havalandırmada volta atarken her zaman kapalı duran o bölümün kapısı açıldı, beni oraya götürdüler. Birtakım üst rütbeli subay, kameralar falan hazırlanmış. Hatırladığım kadarıyla bir albay yanıma geldi ve bana televizyon programı için çekim yapacaklarını bildirdi. İşte sen şurada dur, ismini söyle ve Devrimci Yol içindeki görevini söyle, amaçlarınızı anlat falan diye... Bana sanki rolümü tarif ediyor. Belli ki televizyonda yayınlayacakları malum karşı propaganda malzemesi için kullanacaklar. Bana üç cümle laf söyletecekler, sonra istedikleri bölümleri alıp bizim nasıl hainler olduğumuzu anlatacaklar. Ben konuşmayı kabul etmeyince şaşırdı. Biraz ısrar etti, işte istediğini söyle, ideolojinizin propagandasını yap falan diye. Ben kabul etmeyince fazla da üstelemedi, o zaman sadece adını ve görevini söyle dedi. Ağzımı açsam montaj yapabilirler, bana söylemediğim şeyleri söyletebilirler diye ismimi söylemeyi de kabul etmedim. O zaman görüntü alacağız dediler. Bir duvarın dibine dikip çektiler. Sonra başka arkadaşlar için de çekim yapılmış.

Tabii, tahmin ettiğim gibi bir program yayınlanmış televizyonda. Avukatımız İbrahim Tezan anlatmıştı.

İlk Açlık Grevi

– Sizin gelişinizden kısa bir süre sonra bir açlık grevi olmuştu, değil mi?

– Evet, 12 gün kadar süren bir açlık grevi yaptık. Bir kısmımız Emniyet'ten yeni gelmişti, bir kısmımız Emniyet'e götürülüp getiriliyordu. Böyle bir süreçte biraz hazırlıksız başlanmış bir şeydi. Açlık grevi başladıktan sonra akşam sayımında hücrelerden dışarı çıkararak

koridorda falakaya çektiler. Falakadan sonra hücreye getirdiklerinde diğer arkadaş, "Abi ben bıraktım" dedi. Çok moralim bozuldu; ama bir şey de söylemedim. Kaldığım hücrenin yanındaki hücrede Bünyamin İnan ve Tevfik Doğan Toker kalıyordu. Nöbetçi askerlerin bazıları onlarla konuşmamıza göz yumuyordu. Onlar da direnişin iyi gitmediğini, koğuşların bir kısmının bıraktığım, bazı arkadaşların da Emniyet'e götürüldüğünü anlatıyorlardı.

– Niye götürmüşler?

– Herhalde insanların bir arada hareket etmesini önleyebilmek amacıyla cezaevinden uzaklaştırmak içindir. O sıralarda beni de uyduruk bir sebeple yeniden Emniyet'e götürmüşlerdi. Hatırladığım kadarıyla açlık grevinin sonlarına doğruydu. Beni hücreden çıkardılar ve cezaevinin önünde Emniyet'ten gelen polislere teslim ettiler. DAL grubundan gelen üç polis vardı. Ellerim arkadan kelepçeli, arka koltuğa oturttular. İki yanımda iki polis var, önde de başka bir polis. Bir de şoför... Yolda giderken bir minibüsle takışmaya başladılar. Bir ara minibüsü durdurdular. Polislerden biri minibüs şoförüyle konuşmak için araçtan çıkıp gitti. Sonra diğer polisler de gitti ve arabada tek başına kaldım.

– Senin kim olduğunu biliyor değil mi, götürenler?

– Bilmez olur mu? DAL ekibi.

– Peki senin aklından şuradan topuklayayım diye hiç geçti mi?

– Geçti de hem topuklayacak halde değilim hem adamların davranışları çok garipti. Çünkü beni başka bir zaman Mamak'tan hastaneye götürmüşlerdi, o zaman iki-üç cemse askerle, birkaç polis eskortuyla gidilmişti. Hastanenin etrafına bile silahlı askerler dizmişler, götürdükleri bölümü de tümüyle boşaltmışlardı. Buradaysa beni arabada yalnız bırakıp gidiyorlar... Polisler yirmi-otuz metre kadar ileride, bir yandan kafaları hafif tertip geride, bir yandan da şoförle bir şeyler konuşuyorlar. Niyetlerinin kötü olduğundan şüphelenmemek mümkün değildi. Zaten sonra dönüp geldiler, "Anaaa, biz bunu unutmuşuz" falan diye gülüşüyorlardı. Emniyet'e gidince "böyle bir şey oldu, biz bunu arabada unutmuşuz" diye gülüşerek anlattılar. Oradaki polislerden biri, "Ulan adamı delecektiniz değil mi, o bu numarayı yutar mı" şeklinde laflar etti.

– Peki, o ilk açlık grevi nasıl sonuçlandı?

– Anlattığım gibi, zaten bir kısmımız Emniyet'e gidip geliyor, bir kısmı bırakmış durumda. Bu şekilde bir süre devam ettik. Kaç gün oldu şimdi hatırlayamıyorum. Subaylardan biri geldi, 3-Arka bıraktı, 2-Arka bıraktı gibi şeyler anlattı. Çoğu bıraktı, siz de artık bırakın falan diyor. Biz, yan hücredeki arkadaşlar Bünyamin ve Tevfik'le birlikte "Kendi başımıza bırakmayız, bırakılacaksa hep birlikte bırakırız" dedik. "İs-

tersen seni onların yanına götürelim, kendin sor" dedi. Bunun üzerine Bünyamin'le birlikte beni diğer arkadaşların yanına götürerek görüştürdüler. Çoğunluğun bıraktığı görülüyordu. Görüştüğümüz arkadaşlar da bırakalım dedi. İlk açlık grevi o şekilde bitti.

Cuntanın Gazetecileri

– O dönemde Avrupa Topluluğu'ndan ziyaret olmuş muydu?

– Hatırladığım kadarıyla o daha sonra oldu. Ben tecritte kaldığım sırada gelenler olmuş ama onlarla bizi görüştürmediler. Çok sonra koğuşlara geçtiğimiz zaman bir heyet geldi.

Ama ilk dönemlerde bir grup gazeteci getirerek bizi gösterdiler. Gazetecilerle görüştürmeden önce bizi kaldığımız hücrelerden çıkararak, havalandırmanın giriş kısmında iki hücre vardı, diğer tecrit bölümlerinden ayrı bir bölüm. Bizi oraya götürdüler. Üçer-dörder kişi doldurdular. Birtakım başçavuşlar, gardiyanlar sürekli gelip bir şeye ihtiyacınız var mı, diye soruyorlar. Epeyce merak ettik, bu muhabbet nereden geliyor diye...

– Hücrelerde kimler var?

– Mehmet Ali, Melih, Nasuh, Ali Başpınar ve ben. Bir de Ulvi Oğuz vardı, TKP'den...

– Bir fotoğraf var çünkü, havalandırmada çekilmiş... Orada Ulvi Oğuz da var.

– O olay işte...

– Mehmet Ali yok ama o fotoğrafta...

– Evet, dışarıda çekilen fotoğrafta yok.

Önce beni, Melih'i ve bir kişiyi daha idareye götürdüler. Gazeteci bir arkadaşınız çok ısrar etti, sizin tanıdığınızmış, söyleşi yapmak istedi, ona izin verdik diyerek. İdari bölümde, böyle yemek salonu gibi bir yerde, temiz örtülü masalar falan var, bir vatandaş oturuyor, güya Melih'in arkadaşıymış. Yanında da Cezaevi Müdürü Raci Tetik oturuyor. Gazeteci dedikleri çocuk Melih'le konuşmaya başladı. Ivır zıvır şeyler soruyor. Burada koşullar nasıl, bir sorun var ım falan gibi... Benim, burası zaten bir işkence merkezi gibisinden bir şeyler söylememle birlikte Raci Tetik hopladı, "Sen ne biçim konuşuyorsun, doğru dürüst konuş!" diye bağırmaya başladı. "İşte bana kalsa sizi hemen şurada kurşuna dizerim, benim babama Topal Osman derler, Kurtuluş Savaşı'nda çetecileri sorgusuz sualsiz kurşuna dizmiş. Öyle şimdiki gibi mahkeme falan yok. Konsey izin verse ben de sizi hemen kurşuna dizerdim" diye abuk sabuk bağıra çağıra konuşmaya devam etti. Ben gazeteciye, "İşte durum bu..." dedim. Orada

bir subay vardı, bana eliyle sus diye işaret ediyor. Neyse, güya söyleşi bu şekilde bitti. Herhangi bir gazetede bu konuda bir haber falan da çıkmadı. Herhalde güvendikleri bir gazeteci getirip, bir deneme yapmak istemişler.

Soldan sağa: Ulvi Oğuz, Ali Başpınar, Nasuh Mitap, Oğuzhan Müftüoğlu, Melih Pekdemir. Mamak Cezaevi A Blok havalandırması, 1981.

– **Gazetecinin kim olduğu belli mi?**
– Bilmiyorum. Öyle tanınmış birisi değil. Belki Melih biliyordur.
– **Önden bir yokladılar demek ki bunlara soru sorulduğunda ne diyorlar diye...**
– Olabilir. Zaten bir süre sonra esas oğlan geldi. *Hürriyet*'ten kovulan...
– **Emin Çölaşan...**
– Evet, o! Emin Çölaşan. Onunla havalandırmada görüştürdüler. Bizi havalandırmaya çıkardılar. Ali Başpınar, Melih, Nasuh ve ben. Galiba dördümüz. Bir yüzbaşı vardı, yanıma geldi ve bir gazeteci arkadaş

sizinle görüşme yapacak diyerek Emin beyi tanıştırdı. Başta Melih duruyordu. Çölaşan, Melih'e "Oğuzhan sen misin" diye sordu. Yok dedi Melih, beni gösterdi. Yanıma gelerek benimle konuşuyor gibi yaparak fotoğraf çektirip gitti.

– Yanlış hatırlamıyorsam, o zaman *Milliyet*'te çalışıyordu. Yazı dizisi de yapmıştı.

– Ertesi günlerde bizimle çektirdiği fotoğraf *Milliyet*'in birinci sayfasında yayımlandı. Altında da şöyle bir haber: Avrupa'da, öldüğü iddia edilen sanıklarla yazarımız Emin Çölaşan cezaevinde görüştü. Yani gayet iyiler, ölmemişler! Büyük bir gazetecilik başarısı!

– Kayıt düşmekte fayda var. Daha öncesinde de Mamak Cezaevi'nin tutuklular için bir cennet olduğunu, sağcıların solcuların barıştığını, birlikle mesut bir biçimde hayatlarını sürdürdüklerini anlattığı bir yazı dizisi de hazırlamıştı. O yazı dizisi, 12 Eylül'den sonra yapılmış belki de en alçakça yayındı ve altında Emin Çölaşan imzası vardı.

– Yani birisi öyle bir yazı dizisi hazırladıktan sonra, aradan yıllar da geçse normal olarak insanların arasında başı dik dolaşamaması lazım.

– Evet, şu malum fotoğraftaki olay neydi?

– Şu, Ulvi Oğuz'un bayıldığı fotoğraf mı?

– Evet...

– O olay havalandırmada oldu. Bir gün bizi gene birlikte havalandırmaya çıkardılar. Ama bu defa koğuşlardan bir grup da gelmişti. Aynı zamanda gazeteciler de geldi. Koğuştakilere spor yaptırırken çekim yapmak için kameralar, fotoğrafçılar vardı. Biz bunu görünce o fotoğrafta görülen diğer arkadaşlarla birlikte duvarın dibine gidip oturduk. İç idare amiri olan yüzbaşı oturduğumuz yere gelerek, bizden de spor yapanların yanında durup, spor yapıyor gibi bir-iki hareket yapmamızı istedi. Yani gayet sağlıklı vaziyette spor yapıyor pozu vererek resim çektirecekmişiz! Kabul etmeyince biraz ısrar edecek gibi oldu; ama baktılar gazetecilerin önünde tatsızlık olacak, vazgeçtiler. Sonra gazeteciler gelerek bizi duvarın dibinde öyle otururken resim çekmeye başladılar. Ulvi Oğuz, Nasuh, Ali Başpınar, Melih ve ben vardık. Gazetelerde duvar dibinde otururken çıkan resimler o gün çekilenler.

– Şu Ulvi Oğuz'un aranızda bulunduğu fotoğrafa gelecektim. O sırada fenalık mı geçiriyor?

– Evet, o sırada Ulvi fenalık geçirmeye başladı.

– İnternette o hadisenin birkaç kare fotoğrafını gördüm. Siz koşup başına toplanıyorsunuz.

– Koşma yok da zaten yan yana oturuyorduk. Ulvi, Ali Başpınar'ın

yanındaydı. Gazeteciler resim çekerken Ulvi birden titremeye başladı. Elleri ayakları kilitlenmiş gibi oldu. Biz onunla ilgilenirken askerler, gazeteciler geldi. Bir hayli kötü bir hali vardı. Sara krizi gibi... Onu alıp revire götürdüler. Sonradan şeker hastası olduğunu duymuştuk, belki şeker krizi.

O fotoğrafla yıllar sonra çok ilginç bir yerde karşılaştım. Doksanlı yılların sonuna doğru, tabii tahliye falan olmuşuz, Antalya'da eski Lara yolunda bir evde oturuyorduk. Apartmanda Garip hoca isminde bir öğretmen arkadaş oturuyordu. Bir gün onun eşi Ayşe, elinde o fotoğrafın olduğu bir dergi sayfasıyla geldi, bu siz misiniz diye. Biraz sararmış, buruşmuş bir dergi sayfası. Evin önündeki yolda bulmuş.

– Biri bırakmış olmasın oraya, komşuyu uyarmak maksadıyla!

– Sen o resimden söz edince bu garip tesadüf aklıma geldi.

– Havalandırmaya çıktığınız zaman size eğitim yoklu değil mi, 35 yaş üzeri olduğunuz için? Ne yapıyordunuz orada, yürüyor muydunuz?

– Ya volta atıyorduk ya da gidip oturuyorduk. Ama son dönemlerde bazen bezden yapılmış toplarla veya lastik topla futbol da oynuyorduk.

– Dönem dönem kitap serbest bırakılırdı, sonra bir nedenle geri toplarlardı. Kısmen gazeteler geliyordu. Bu imkânlardan istifade edebiliyor muydunuz?

– Önceleri çok uzunca bir süre *Nutuk*'tan başka kitap dergi falan yoktu. Ne bulursak okumaya çalışıyorduk. *Bilim Teknik* dergisi var, bir tek o geliyordu. Hani pek de fazla bir ilgimin olduğu konular olmasa da zorunluluktan, onu okuya okuya atom fiziği konusunda bir hayli ilerlemiştim. Sonraları kitap konusu biraz rahatladı. Önceleri gazeteler bile delik deşik geliyordu.

– Bazı bölümleri kesip gönderiyorlardı...

– Bazı bölümler dediğin cezaevleriyle ilgili veya siyasi konularda en ufak bir şey oldu mu onu kesip öyle veriyorlardı. Uzun süre bizler hakkında çıkan yazıların büyük çoğunluğundan haberimiz olmuyordu. Bir gün İlhan Selçuk'un "Görülmüştür" başlıklı bir yazısı çıkmış *Cumhuriyet*'te. Cezaevlerinden bahseden bir yazı... Gazetenin o kısmı kesik geldiği için biz görmemiştik. Avukatım Veli Devecioğlu o yazıyı kesip mektupla göndermiş. Mektup geldi, yazının üzerine belki elli tane "görülmüştür" damgası vurulmuş.

– Okunmasın diye mi?

– Mektubu "gören" subay espri yapmış herhalde.

PENCERE

Görülmüştür...

İlhan Selçuk'un, nöbetçi subay tarafından "görülen" "Görülmüştür" yazısı...

17. Bölüm

Devrimci Yol İddianamesi

– 1982'nin ekim ayına doğru yol aldık. Öncesinde iddianameler gelmişti. İddianame eline geldiğinde ne düşündün? Yani nasıl buldun iddianameyi?

– Nasıl bulabilirim? Malum faşist cuntanın resmi bakış açısıyla hazırlanmış bir iddianame. İçinde Türkiye'de yaşanan gerçeklerle ilgili tek doğru cümle bulmak mümkün değildi. Türkiye'de askeri darbelerin temel mantığını anlamak için, o dönemlerde görülen davaların iddianamelerinden birkaçının incelenmesi yeterlidir.

Hemen hepsinin, bütün sıkıyönetim bildirilerinin, cuntabaşının bütün konuşmalarının özeti, Amerika'nın Soğuk Savaş retoriklerine ait üç cümleden ibaretti. Anayasal düzeni yıkarak Marksist-Leninist bir düzen kurmak için, Türkiye'yi bölüp parçalamak için, halkı sindirmek maksadıyla diye uzayıp giden bir safsata.

– İddianame geldikten sonra savunma çizgisine dair nasıl karar verdiniz? Mahkemenin başlamasından önce birbirinizle görüşebiliyor muydunuz?

– Normalde ayrı tecritlerde kalıyorduk. Birbirimizle görüşme konuşma imkânımız yoktu. Ancak mahkemenin başlamasından önce avukat görüşüne birlikte çıkma imkânı oldu, o zaman görüşme imkânı bulabildik. Avukatlarımız İbrahim Tezan, Mehdi Bektaş, Zeki Tavşancıl bizleri ikişer-üçer kişi çağırıyorlardı görüşmeye. İbrahim Tezan çoğunlukla Nasuh'la beni çağırıyordu. Bazen diğer arkadaşlar da oluyordu. Orada avukatla konuşurken aynı zamanda birbirimizle konuşmuş oluyorduk.

Devrimci Yol davasında sorgu, 1982.

– Merkez komite düzeyinde savunmanın ana fikri nasıl oluştu?

– Orada nasıl savunma yapacağımız konusunda ortak bir görüş oluşturmaya çalıştık. Devrimci Yol'un kendi gerçekliğine çok da ters düşmeyen ve davayı bütünlüklü bir şekilde sürdürebileceğimiz bir savunma çizgisi belirlemeye çalıştık. Tabiri caizse düşük yoğunluklu bir örgütsel savunma çizgisinin o günkü durumumuz açısından doğru olacağına karar verdik. İlk kez benim sorgum yapılacağı için savcının iddiaları karşısında nasıl bir savunma yapacağımız konularında bir şeyler hazırladım. Bunları avukatlarla birlikte okuyarak değerlendirdik.

– Diğer arkadaşlar kimler?

– Avukatlar ve merkez komitesi düzeyindeki arkadaşlar.

– İstersen bu meseleyi biraz tartışalım. Biliyorsun, sizin izlediğiniz savunma çizgisi, hani açıktan bir örgüt savunması yapılmamış ol-

ması çok eleştiri konusu oldu. Yerleşik sol kültür içerisinde bir örgüt savunması var. Adıyla sanıyla, örgütün eylemiyle savunursun. Neden Devrimci Yol böyle bir şey yapmadı?

– Dediğin gibi Türkiye solunda özellikle 12 Mart'taki davalardan sonra o şekilde bir "örgüt savunması" geleneği gelişti. Bunda savunmanın siyasi içeriğinden çok örgüt propagandası manasında savunma öne çıkıyor. Biz ise Devrimci Yol'un siyasi görüşlerinin savunulmasını ve Türkiye'nin siyasi gerçeklerinin açıklanmasını öne alan bir savunma çizgisini benimsedik. Alışılmış örgüt vurgulu bir savunma tercih etmeyişimizin nedeni de daha çok bizim o günkü kendi gerçekliklerimizle ilgili bir şeydi.

Savunma

– Sen mesela, THKP-C deneyimini de yaşamışsın; THKP-C savunmasını nasıl yapmıştı? Biz Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi şu şu eylemleri yaptık vesaire...

– Evet, doğru. Birinci THKP-C davasında örgüt propagandası şeklinde bir savunma yapıldı. O zaman örgüt henüz yeni kurulmuştu, THKP-C ismi ilk kez o şekilde en geniş şekilde duyurulmuş oldu. Ama mahkemede öyle güçlü bir örgütten söz edilirken, örgütün dışarıda kalan merkez komite üyeleri örgütün görüşlerini terk etmiş durumdaydı. O örgüt savunmasına imza atanlardan hayatta kalanların da daha sonra devam eden mahkemeler sırasında ya da daha sonra nerelere savrulduğunu da anlatmıştım. Demek ki yapılan açıklama gerçek durumu pek de uygun değilmiş. İkinci THKP-C davasında da o şekilde bir örgüt savunması yapılmadı. Çünkü ortada onu yapacak merkezi bir yapı, örgüt falan da kalmamıştı. Daha önce anlatmıştım, ben ikinci THKP-C davasında yargılanırken örgüt üyeliğini kabul etmeyerek siyasi görüşlerim doğrultusunda bir savunma yapmaya çalışmıştım. Eski merkez komite üyeleriyse mahkemede örgütün görüşlerine artık inanmadıklarını anlatmaya çalışıyorlardı.

Biz Devrimci Yol'un kendi gerçekliğine çok da fazla aykırı düşmeyen, Marksist-Leninist bir örgüt kurmayı hedef alan ama partileşme sürecini tamamlamamış olması gerçeğine dayanan, cuntanın çarpıtmaya çalıştığı iç savaş konusuna ait politik görüşlerimizin savunulmasını öne alan, hukuki durumları da gözeten bir savunma çizgisini tercih ettik. O zaman THKP-C davasında olduğu gibi Devrimci Yol örgütünün propagandasını yapma, ismini duyurma gibi bir ihtiyaç da yoktu.

Burada, bu konuyla ilgili bir not düşmekte fayda var. Bana zaman zaman,

mahkemede neden Devrimci Yol örgüt değildir dediğim şeklinde sorular soruyorlar. Bununla sıkça karşılaşıyorum; Devrimci Yol örgüt değil miydi, diye... Oysa savunmamızda böyle bir ifade yok. Bu iddia, daha çok benim ilk sorgum sırasında söylediğim sözlerin mahkeme hâkimi tarafından zapta farklı şekilde yazdırılmasından kaynaklandı. İddianamede Devrimci Yol hakkında, çoğu polislerin Emniyet ifadelerine yazdırdığı abuk sabuk suçlamalar vardı. Ben de bu iddiaları yanıtlarken, Devrimci Yol savcının iddia ettiği gibi bir örgüt değildir mealinde bir şeyler söyledim ve bizim partileşme süreci konusundaki görüşlerimizi anlattım. Hâkim benim bu ifademi dinledikten sonra, "Devrimci Yol örgüt değildir" gibi basit bir şekilde özetleyerek zapta geçti. Sözlü sorgu olduğu için, sen konuşuyorsun hâkim kendi yazdırıyor. Gazeteler de tutanaklardaki gibi haber yaptılar. Savunma konusundaki tartışmaların bir kısmı buradan çıkıyor. Aslında hatırladığım kadarıyla, duruşmalar sırasında benim ifadelerimin zapta yanlış yazdırıldığı konusunda da itirazda bulunmuştum. Kısacası... Evet, biz örgüt merkezli bir savunma yapmadık ama benim "Devrimci Yol örgüt değildir" şeklinde bir ifadem olmadı. Belki önemli bir şey değil ama bunu burada belirtmek istedim.

Devrimci Yol duruşması; Oğuzhan Müftüoğlu, Ali Başpınar, Akın Dirik, Sadettin Kahraman; Arkadakiler: Mehmet Ali Yılmaz, Aydın Karabulut, Mustafa Aslan, Mehmet Acar, Celal Mut, Mustafa Ali Can.

– Daha örgüt vurgulu bir savunma çizgisinin hareketin geleceği açısından, yani sürekliliğini sağlama bağlamında bir önemi yok mu? Birçok militan açısından artık serbest bırakıldıklarına dair

bir hisse yol açtı galiba... İç hiyerarşinin bağlayıcılığı kalmadı gibi geliyor bana...

– Söylediğin gibi bir örgüt savunması yapma konusunu elbette düşündük ve kendi aramızda tartıştık. Davanın genel durumunu, bine yakın tutuklu insan hakkında doğabilecek hukuki sorunları ve bunun istenmeyen bazı sonuçlara yol açabileceğini göz önünde bulundurarak tercihimizi o şekilde kullandık. Bugün geri dönüp bakıldığında diğer bütün konularda olduğu gibi, eksikler, hatalar bulmak, eleştirmek elbette mümkündür. Ama bunu yaparken konunun kendi gerçekliğinin dışına çıkararak haksızlık da yapılmamalı. Devrimci Yol savunmasının, bugün Türkiye'de beşinci baskısı yapılan ve 12 Eylül'e gelirken Türkiye'nin siyasi gerçeklerini en geniş şekilde açıklayabilen tek savunma belgesi olduğunu da unutmamak lazım.

– Savunma çizgisi, bir yandan da önderliğin kendisi açısından bir tarihsel dönemin sona erdiği ve kenara çekildiği duygusu yaratmadı mı?

– Öyle bir duygu yaratmış olabilir. Ama zaten bizim açımızdan gerçekten de bir tarihsel dönem sona ermişti. Reel durum da zaten buydu. Belki kenara çekilmek değil de bir adım geri çekilmek demek daha doğru olur. Benim durumum öyleydi. Doğrusu hepimiz doğal olarak çok büyük bir moral çöküntüsü içindeydik. Sorun sadece yakalanmamız değil, belki en önemlilerinden biri yakalanmamız; ama 12 Eylül'den önce epeyce sürüp gelen hatalar zinciri söz konusu. 12 Eylül'e doğru gelişen süreçte hareketin gelişimi açısından bir nitelik sıçraması gerekli olduğu halde, bu konuda içimizde çıkabilecek sorunları da göze alabilecek bir irade, ısrar ve beceriyi gösterememiştik. Bunun sonucu olarak da 12 Eylül sürecine karşı hem kendimizi hem hareketi gerektiği gibi hazırlayamamıştık. Aramızdaki farklı görüşler, tartışmalar ne olursa olsun, elbette bunun sorumluluğu önderlik mekanizmasının kolektif sorumluluğu olarak bizim üstümüzdeydi. Bu yüzden bizim misyonumuz açısından artık senin tabirinle bir dönemin sona ermesi ve bizim bir adım geri çekilerek devam etmemiz son derece doğal bir şeydi. Ölen avukatım İbrahim Tezan'a da söylemiştim; artık en büyük görevimizin bu hareketi parçalamadan sonraki sürece taşımak olduğunu düşünüyordum. Bu noktada kendi adıma konuşayım, ben o dönemden sonra becerebildiğim kadar hep bir adım geride davranmaya çalıştım. Tabii bunun ayrıca siyaseten olumsuz sonuçları da olmuştur.

Bizim, Devrimci Yol'un politik görüşlerinin savunulmasını esas alan bir savunma çizgisini benimsememizin bir nedeni de büyük ölçüde bu durumumuzdan kaynaklanır. O ruh hali içinde mahkemeyi dağılıp

parçalanmadan, hani tabiri caizse sağ salim bitirmeye çalıştık. Bunu yapabilirsek yurt çapında yaratabildiğimiz büyük devrimci potansiyelin zaman içinde yeniden kendisini toparlayarak daha önce yaptığımız gibi, çok daha güçlü bir gelişme sağlayabileceğini ümit ediyordum.
Her şeye rağmen Devrimci Yol davasını onca olumsuz koşullar altında, siyaseten bölünüp parçalanmadan bitirebildik. 12 Eylül davalarında karşılaşılan olumsuzluklardan biri, genel olarak söylüyorum, davalarda fazla sayıda itirafçı çıkmasıydı. Bu çok olumsuz bir etki yaratıyordu. Cuntacılar da bu durumu teşvik için çok çaba sarf ediyordu. Bizim davamızda çok ağır suçlamalar altında yargılanan bine yakın Devrimci Yolcu arasından, cuntanın bütün baskılarına karşı, hemen hiç itirafçı çıkmadı. Bu da Devrimci Yolculuğun unutulmaması gereken değerlerinden biri olarak yaşandı.
O dönemde hareketin bütünlüğünün korunması kaygıları hep ön planda oldu bizim için. Çünkü bizim geleneğimizde, 60'lardan bu yana en büyük problem, hareketin sürekliliğinin ve bütünlüğünün korunmasında ortaya çıkan başarısızlıklar olmuştur. 12 Mart'ta da öyle oldu. Ancak yaşadığımız bölünmeye rağmen, daha sonra Devrimci Yol gibi bir hareketin yaratılmasına imkân bulmuştuk. 12 Mart'tan kalan az sayıda insan da olsa, hatalarıyla sevaplarıyla aynı yoldan yürüyerek Devrimci Yol gibi çok daha büyük bir hareket yaratılabilmişti. Ben, eğer 12 Mart döneminden sonraki ayrışmaları yaşamamış olsaydık Devrimci Yol'un çok daha büyük bir başarı sağlayabileceğini düşünmüşümdür. Bunun için 12 Eylül döneminde de hep bütünlüğümüzü koruma kaygısını ön planda tuttuk.

– Dönüp bugüne bakıldığında, bir bütünlükten de söz etmek mümkün değil. Gerçi aradan çok zaman geçti ama o savunma çizgisi izlendi de geriye bütünlüklü bir Devrimci Yol mirası kaldı mı?

– Ama bugünkü durumun mahkemede örgüt merkezli bir savunma yapıp yapmamakla ilgili olduğunu sanmıyorum. Öyle olsaydı, örneğin 12 Mart'ta ilk ve en katı örgüt savunmasını Denizler yapmıştı; ama THKO 12 Mart'tan sonra tamamen bitti. Şimdi onun izini süren küçücük bir parça bile yok.
Devamlılığın sağlanamamasının asıl nedeni, daha çok hareketin önderlik mekanizmasındaki bütünlüğün sürdürülememesiyle ilgilidir. Aslında ilk THKP davasında da öyle oldu, oradaki bölünme sonraki ayrışmaların temelini oluşturmuştu.
Bizdeyse öncelikle merkezi düzeydeki sorumluların tamamının yakalanmasından sonra dışarıda örgütsel bütünlüğü sürdürebilecek bir yapının, kadronun bırakılamamış olması, bu konuda bizim en önemli

hatalarımızdan biri olmuştur. Bunun sonucu olarak, kendi ifadesiyle de o özelliklere sahip olmadığı sabit olan biri, yurtdışında bulunması nedeniyle birinci derecede sorumlu konumunda kaldı. O sorumluluğun gereklerini yerine getiremediği noktada da tasfiyeciliğe savrularak ilişkileri dağıttı. Bu da bizim hatamızın en ağır sonuçlarından biri olmuştur. 90'lı yıllarda hareketin bütünlüğünün yeniden sağlanamaması da –belki ileride yeniden konuşuruz– merkezinde esas olarak önderlik düzeyindeki parçalanmışlığın yer aldığı bir olaydır. Zaten o dönemde ortaya çıkan siyasi parçalanmışlığı teşvik eden; birlik, bütünlük, süreklilik yerine ayrışmayı, bireyciliği, grupçuluğu, mikropolitik akımları besleyen yeni zamanların ruhunun hâkim olduğu bir düşünce iklimi vardı. Bunu da ileride sırası gelince konuşuruz.

Devrimci Yol duruşmasında Bünyamin İnan'la,
Arkadakiler: Seyit Kocakuşak, Mehmet Ali Yılmaz, Erol Kartal.

Mahkeme

– Cezaevinde kendi aranızda siyaseten tartışmalar falan oluyor muydu?

– Bütün cezaevi süreci boyunca aslında siyasetle ilgini şu veya bu biçimde sürdürüyorsun, tartışıyorsun. Hücrelerde kaldığımız süre boyunca yanımda solcu kişiler olmadığı için, mahkemede birbirimizle konuşma imkânı çok sınırlı olduğu için yani sadece yanındakiyle konuşabiliyorsun, o yüzden sınırlıydı siyaset tartışmaları... Dava o kadar rutine

binip uzamıştı ki belgelerin okunması, lüzumsuz şeyler... Bir süre sonra bizim için mahkemeye gitmek, sadece birbirimizle görüşmek vesilesi haline gelmişti. Tabii gidiş gelişlerdeki taciz ve saldırıları bir tarafa bırakacak olursan... Hatırlıyorum, mahkemeye gidişlerde coptan korunmak için pantolonun içine havlu koyanlar olurdu.

– Bir de asker koridorun bir tarafına dizilirdi. Sağ tarafa... Kimin sağ tarafta kelepçeleneceği önemliydi. Çünkü sopayı o yiyor. Doğan Tılıç'la aynı koğuştaydık. Benim için, "Hep sağ tarafa kelepçelenirdi, iyi çocuktur" der hâlâ...

– Evet, sağ olsunlar, beni de hep sola alırdı arkadaşlar, çoğunlukla da Erol (Kartal). Mahkemede sıkıntıdan karikatür falan çizdiğimiz olurdu. Bir gün avukat Mehdi Bektaş'ın karikatürünü çizmiştim. Herkesin yapıyorduk aslında, mahkeme heyetinin de... O gün Mehdi'nin bir karikatürünü çizdim. Çok kalem ustası olduğumu söyleyemem ama fena da olmadı. Fotoğrafının arabı gibi komik bir şeydi. Yanımdakine verdim. O da yanındakine verdi. Herkes bakıp gülüyor, yanındakine veriyor. Ama Mahkeme Başkanı Yaşar Selamoğlu kürsüden hadiseyi izliyor. O da mahkemenin gidişatını bıraktı, bize bakıyor. Oradan bir şey gidiyor, eline alan adam gülüyor. Askeri çağırdı, kulağına bir şeyler söyledi. O sırada resim salonun ta öbür ucuna gitmişti. Asker gitti, durumun farkında olmayan arkadaşı elindeki resimle yakaladı. Resmi götürüp mahkeme başkanına verdi. Yaşar Selamoğlu herhalde kendi resimleri sanıyordu, baktı, Mehdi'nin resmi. O da güldü. Resmi yakalatan çocuğa döndü, "Seni mahkemenin ciddiyetini ihlal etmekten dışarı atıyorum, çık dışarı!" dedi. Onu attı ama adamın hiçbir suçu yok. Durdu, "Bunu kimin yaptığını da biliyorum" dedi; ama beni atmadı. Benim bir hücre maceram da var, Yaşar Selamoğlu ile ilgili. Bir meseleden dolayı aşağıdaki hücrelere atmışlardı.

– Tabutluk?..

– Evet, tabutluk. İşte eni boyu altmış santim kadar bir hücre. Yatıp uzanamıyorsun, ya ayaklarını altına alıp oturacaksın ya da ayakta duracaksın. Sekiz günlük bir tabutluk cezası verdiler. Tuvalete de çıkarmıyorlar, içeriye bir ördek veriyorlar. Onunla idare edeceksin. Sürekli otursan uzanamadığın için ayakların uyuşuyor. Ayağa kalkınca önce bir süre rahatlıyor gibi oluyorsun ama sonra ayakların yoruluyor, oturuyorsun. Uyumak da pek mümkün değil. DAL'daki hücreler bunun yanında Hilton gibi kalır. Mahkeme günü mecburen mahkemeye çıkardılar, duruşmada söz isteyip durumu anlattım, cezaevi idaresi hakkında da ileri geri laflar ettim. Mahkemeden sonra tekrar tabutluğa! Ancak Raci mahkemedeki konuşmama herhalde çok kızmış olacak ki sonraki duruşmaya götürmediler. Bu da

mahkeme ile cezaevi idaresi arasında sorun olmuştu. Mahkeme Başkanı duruşmadaki konuşmanın nedeniyle mahkemeye getirilmemiş olmamı mahkemeye müdahale olarak kabul edip, benim duruşmaya getirilmemi istemiş. Ben gelinceye kadar da duruşmayı başlatmamışlar. Öğleye doğru beni tecritten çıkarıp mahkemeye götürürlerken Raci arkamdan bağırıp duruyordu, burası mahkemenin emrinde bir yer değil diye.
Bu arada mahkemede yanımdakilere hücrenin çok dar olduğunu söylediğimde, tecrübeli arkadaşlardan biri orada daha geniş bir hücre olduğunu anlattı. Dönüşte beni tabutluğa götüren başçavuşa burada daha geniş hücreler varmış, beni niye en darına koyuyorsun dedim. O önce inkâr etti, öyle bir şey yok, hepsi aynı diye. Ben ısrar edince tabutlukları tek tek dolaşmaya başladık. Kiralık daire beğenir gibi, hangisi bir karış daha geniş diye hepsini karışlayarak ölçtüm.

En öndekiler: Yusuf Yıldırım, Mehmet Katlandur, Osman Nuri Yazıcıoğlu, Bünyamin İnan, Oğuzhan Müftüoğlu. İkinci sıradakiler: Mahmut Memduh Uyan, [illegible] Şahin, İsmail Tümay, Alper Tunga Levent Yakış, Tevfik Güneş. Üçüncü sıra: Bülent Çetintaş, Özgür Şahin, Abdullah Evcil, Selçuk Yıldırım, Mustafa Yalgın. En arka sıra: Atilla Kılıç, Melih Pekdemir.

– Buldun mu bari?
– Evet, sonunda hücrelerden bir-iki karış daha genişçe birini buldum. Ayaklarını biraz daha fazla uzatabiliyorsun otururken. Hatta biraz kestirmek bile mümkün olabiliyordu. Oraya taşındım. Orada günde sadece bir-iki bardak su içerek sekiz gün geçirdim.
– Yemek vermiyorlar mıydı?
– Yemek getiriyorlardı; ama biraz yapılan muameleye tepki için, biraz da mecburiyetten dolayı almıyordum. Dedim ya, tuvalete çıkarmıyorlar, içeriye bir ördek veriyorlar, onunla idare edeceksin. Zaten bir metrekare bir yer, tuvalet sorunu olmasın diye mecburen yemiyorsun.

– Mamak Cezaevi'nin 12 Eylül sonrası tarihinde en önemli direnişlerden biri 42 gün süren açlık greviydi. Bu hangi koşullar içerisinde nasıl başladı, nasıl sürdü?

– Tek tip elbise olayından sonra koşullar bir ölçüde değişse bile cezaevi idaresinin zihniyetinde bir değişiklik olmamıştı. Sadece biçim değiştirmişti. Şekli olarak kısmi yumuşama olsa da, mesela marş söyletme, dayak atma gibi askerlerin inisiyatifine bırakılan müeyyideler daraltıldı ama idarenin kendi inisiyatifindeki müeyyideler ön plana çıkarıldı. İsmini şimdi hatırlayamadığım MHP'li bir binbaşı iç idare amiriydi. İşte, olur olmaz sebeplerden görüş yasakları, havalandırma yasakları, mektup yasakları gibi... Özellikle koğuşlardaki tutuklulara karşı yaptırımlar artarak sürüyordu. O gelişmeler içerisinde 42 günlük açlık grevi başladı.

Yalçın Bürkev, Ali Alfatlı, Mehmet Ali Yılmaz, Ali Başpınar, Melih Pekdemir, Akın Dirik, Bülent Forta, Oğuzhan Müftüoğlu; Arkadakiler, Cemal Akın, Mehmet Acar, Yaşar Kanbur, Atilla Kılıç, Mustafa Önçler, Mamak Cezaevi A Blok 3. Koğuş, 25 Ağustos 1987.

– Yani özel bir olay değil de genel olarak baskıların artması...

– Evet, genel olarak baskılara karşı... Ben şimdi özel olarak hangi sebepten çıktığını hatırlamıyorum. Başta Raci Tetik olmak üzere, cezaevini idare edenlerin başlangıçtaki zihniyetlerinde hiçbir değişiklik olmamıştı. İlk 15-20 gün kadar yalnızca bir ya da iki bardak şekerli su ve çok az miktarda tuz... Başka hiçbir destek alınmıyordu. İdarenin hiçbir tepkisi yoktu. Yani sona erdirmeye, bıraktırmaya teşebbüs etmek ya da

pazarlık yapmak vesaire gibi hiçbir çabaları yoktu. Öyle sürüyordu. Devam edip ölseler iyi olur gibi bir düşünceleri vardı herhalde.

– **Fakat yemeklerin daha leziz hale getirildiğini ekleyelim...**

– Tabii, biz yemediğimiz için yemekler çok daha kaliteli hale getirildi, bu arada faşistler bayağı iyi beslendiler!

Biz diğer koğuşlarda ve hücrelerde kalan arkadaşlarla mahkemeye gidip geldikçe görüşebiliyorduk. Galiba duruşmalar haftada üç gün yapılıyordu. Sanırım yirmi gün kadar sonra ölüm orucuna başladık.

Mamak Cezaevi'nde bayram açık görüşünde ailesiyle. 1987.
Soldan sağa: Hulki Forta, Fethiye Müftüoğlu, Arslan Müftüoğlu, Aalı Deniz, Oğuzhan Müftüoğlu, Mustafa Müftüoğlu, Leman Gölgelloğlu, Ahmet Göncü, Perihan Göncü, Neriman Deniz Müftüoğlu.

– **Açlık greviyle ölüm orucu arasındaki fark ne?**

– Açlık grevinde sadece şekerli su ve tuz desteği alıyorduk. Ama ölüm orucunda şekerli su desteği almadık. Sadece su ve tuz.

Herkesin hep birlikte ölüm orucuna girmesini, pek doğru bulmadık. Gruplar halinde başlayalım dedik. İlk grupta benimle birlikte altı arkadaş vardı.

– **Diğerleri kim? Merkez komite üyeleri mi?**

– Hayır, ilk grupta benimle birlikte galiba Bülent Forta ve şimdi isimlerini hatırlayamadığım başka arkadaşlar vardı. İkinci grupta da Nasuh Mitap ve diğer beş kişi. Üçüncü grupta Ali Başpınar ve diğer beş kişi. Yani merkez yöneticisi pozisyonundakiler sırayla bir grubun başında yer aldı. Öyle bir gruplama yaptık ve birer hafta arayla ölüm orucuna başladık.

Ön sıra: Mehmet Katlandur, Necmettin Özdemir, Mehmet Üresin, Selçuk Yıldırım, Muharrem Akça, Yusuf Yıldırım, Yaşar Kanbur, Hıdır Durmaz, Mustafa Önçler, Cahit Akçam.
Orta sıra: Yalçın Bürkev, Aydın Akgül, Mehmet Ali Yılmaz, Ali Alfatlı, Oğuzhan Müftüoğlu, Celal Mut, Levent Saçılanateş, Akın Dirik, Özgür Şahin.
Arka sıra: Murat Parlakay, Mustafa Yalgın, Mustafa Aslan, Alper Tunga Levent Yakış, Mahmut Memduh Uyan, Bülent Forta, Abdullah Şengörenoğlu, Mehmet Acar, Atalay Dede, Baha Çetintaş, Engin Höke, Ali Başpınar, Erdoğan Genç, Melih Pekdemir, Nasuh Mitap, Seyit Kocakuşak.

– Talepleriniz neydi?

– Taleplerimizle ilgili o sırada idareyle herhangi bir görüşmemiz olmadı. Bir keresinde epey rahatsızlanınca beni revire götürmüşlerdi. Arkamdan revire iç idare amiri kel binbaşı geldi. Dediğim gibi, MHP'ye yakın faşist bir subaydı. İşte niye ölüm orucu yapıyorsunuz falan diye konuşuyor. Ben de "Burada elimiz kolumuz bağlı, bize işkence yapıyorsunuz, eziyet ediyorsunuz; elimiz kolumuz bağlı olduğu için kendimize zarar vermekten başka yapabileceğimiz başka bir şey yok. Ama zaten siz de bunu istiyorsunuz, aman kendinizi öldürmeyin diye bir derdiniz yok" dedim. Revirde, doktorun önünde geçiyor bu konuşma. Binbaşı pis pis sırıtmaktan başka bir şey yapmadı. Onun dışında bizim taleplerimizle ilgili idareyle doğrudan bir görüşme de olmadı.

– Sonra nasıl sürdü açlık grevi?

– Hiç açlık grevi yapmamış olanlar o kadar süre hiçbir şey yemeden

nasıl durulduğunu merak ederler. Aslında insanın dayanılmaz derecede açlık hissetmesi ikinci günden sonra bitiyor. Sonra vücut periyodik acıkma refleksini yitiriyor. Ama midede müthiş bir bulantı ve ağrı başlıyor. En büyük problem oydu. Bizden sonra iki ekip daha ölüm orucuna başladı.

– Siz tabii hayalet gibi gidip geliyorsunuz duruşmalara...

– Evet, gerçekten hayalet gibi olmuştuk. Birbirimizin yüzüne bakıp gülüyorduk. Hepimizin yüzü Nazilerin toplama kamplarındaki görüntüleri andırıyordu. Hareketlerimiz de son derece yavaşlamıştı. Buna rağmen şaşırtıcı bir biçimde ayakta durabiliyor ve yavaş da olsa yürüyebiliyorduk.

– Hastanelik olanlar vardı galiba, değil mi?

– Durumu ağırlaşan bazı arkadaşlar hastaneye kaldırılmıştı. Ben hastaneye kaldırılacak kadar kötüleşmemiştim. Ancak kendimi ölüme çok yakın hissediyordum. Hayatım boyunca birkaç kez yaşadığım bir duygu bu, artık sonuna geldik gibi bir duygu. Eşime kısa bir veda mektubu bile yazdım.

Ayaktakiler: Ali Alfatlı, Ali Başpınar, Mehmet Ali Yılmaz.
Oturanlar: Akın Dirik, Oğuzhan Müftüoğlu, Nasuh Mitap, Melih Pekdemir.
Mamak Cezaevi, 1987.

– Nasıl sonuçlandı ölüm orucu?

– Tayfun Mater'in babası, eski Hava Kuvvetleri Komutanı Reşat Mater, o dönemdeki Hava Kuvvetleri Komutanı'yla görüşmüş. Tahsin Şahin-

kaya, malum adam konsey üyesi. O, "İsteklerinin hepsini kabul edeceğiz, Raci Tetik gidecek, cezaevinin koşulları düzelecek... Ancak bunu açlık grevi bittikten sonra yaparız, pazarlık sonucu olmaz. Asker sözü veriyorum, bıraksınlar, Raci Tetik gidecek, diğer şeyler de çözülecek" demiş. Bu haber bize geldi. Arkasından Raci Tetik'in gittiği haberi geldi. Daha açlık grevi sürüyordu. Askerlerden biri sevinçle koşarak geldi, "Raci Tetik tayin oldu, gitti" dedi. Bir sigara yaktım. Aslında sigara içmediğimi biliyorsun. Askerden mi aldım artık, bilmiyorum. Bir tane yaktım. Birkaç nefes çektim. Felaket başımı döndürdü. Sonra mahkemeye gittiğimizde, ne yapalım diye konuştuk. O ara dışarıdan avukatlardan, doktorlardan da uyarı geliyordu. O tempoda devam ederseniz 40. günden sonra geri dönüşü olmayan tahribatlar ortaya çıkar diye... 42. gün mahkemede kendi aramızda yaptığımız görüşmede; açlık grevini, cezaevi idaresini muhatap almadan, mahkemede bir konuşma yaparak bitirmemiz konusunda karar aldık. Mahkemede söz istedim. Cezaevindeki işkenceleri anlatan bir şeyler söyledikten sonra açlık grevine son verdiğimizi açıkladım. 42 günlük açlık grevi o şekilde bitti.

Devrimci Yol davasında savunmayı okurken, 1988.

– Peki Mamak'ta hayat değişti mi?

– Tabii ki çok değişmedi. Raci gitti. Daha kibar bir subay geldi. İki yıl öyle devam etti. O dönemde bir infaz yasası düzenlemesi yaptılar ve sağ görüşlü tutukluların bir kısmını salıverdiler. Hatırladığım kadarıyla PKK eylemlerinin başladığı dönemlerdeydi. Daha sonra biz hücrelerden koğuşlara götürüldük. Bizim savunma sürecimiz başlamıştı, istediğimiz yayınları getirtmemize izin verdiler. Benim altı yıldan fazla süren tecrit dönemim de bu suretle bitti ve koğuş hayatım başladı.

– Siz koğuşlara gittiğinizde faşistler hâlâ orada mıydı? Koğuşlar ayrılmamış mıydı?

– Biz gittiğimizde faşistler vardı. Kısa bir süre devam etti. Koğuşta bir gün arkadaşlarla konuşurken yakında faşistlerle koğuşların ayrılacağını söyledim. İki gün sonra *Cumhuriyet*'te Mustafa Ekmekçi yazdı, "Mamak'ta koğuşlar ayrılıyor mu ne" diye. Arkadaşlar benim haber aldığımı sandılar. Oysa ben öylesine söylemiştim.

– Koğuşların ayrılması büyük bir kavganın ardından oldu galiba...

– Evet, bizim koğuşta kavga çıktı.

– Seyit Kocakuşak'a mı saldırmışlardı.

– Ben önce olayın nasıl çıktığını görmedim. Birden ortalık karıştı. İşin aslı daha sonra anlaşıldı. Seyit Kocakuşak sağcıların önemli bir adamına karşı 12 Eylül'den önce düzenlenen bir silahlı eylemden sorumlu tutuluyordu, ona saldırmışlar. Zaten o sırada koğuşların ayrılması konusunda sinyaller geliyordu. Kavgadan sonra koğuşlar ayrıldı.

– Sonra savunma hazırlıklarına başlandı herhalde...

– Evet...

– Devrimci Yol savunması hazırlanırken, Devrimci Yol sanıkları arasında savunmanın muhteviyatına dair tartışmalar yaşandı mı?

– Tartışma yaşandı, savunma zaten tartışılarak hazırlandı. Kolektif bir çalışmayla belli bölümleri belli kişiler üstlendi. Hep merak edilir, 12 Eylül öncesine ilişkin o kapsamda bir çalışma cezaevinde nasıl yapıldı diye...

Solda, avukat İbrahim Tezan.
Sağda Nasuh Mitap ve Oğuzhan Müftüoğlu avukat Ahmet Atak ile...

– Nasıl yapıldı?

– Elimizde epeyce bir kaynak vardı. Özellikle kronolojik gelişmeyi yaz-

mak için gazete arşivlerini getirttik, bir grup arkadaş sadece onlar üzerinde çalıştı. Bir grup Devrimci Gençlik savunması hazırladı. Girişteki teorik değerlendirmeler ve analizler üzerinde ben çalıştım. Sonra tümünün redaksiyonunu yaptık. Mahkemede sırayla ortak savunma olarak okuduk. Mecburen sadece o sırada tutuklu bulunan sanıkların imzasını koyduk.

– Kaç kişi kalmıştı?

– 60 civarındaydı.

– Savunma tartışmaları sırasında hiç görüş ayrılığı oluşmadı mı?

– Bazı bölümler yazılırken arkadaşlar arasında doğal olarak bazı tartışmalar oldu. Bunlara görüş ayrılığı demek bile doğru olmaz. Esasa dair herhangi bir tartışma olmadı.

– Peki, dava nasıl sonuçlandı?

– Savunmayı sırayla birlikte okuduk. Bazı arkadaşlar kişisel savunma da yaptı.

– Kim yaptı?

– Yazılı olarak verdiler... Melih ile Mahmut'un vardı galiba.

Karar

– Savunmanın ardından da karar geldi. Karar nasıl çıktı?

– Karar duruşmasının yapıldığı gün, kararın açıklanmasından önce söz isteyerek kısa bir konuşma yaptım. Mahkeme heyetinin adil bir yargılama yapmadığını, işkenceye dayalı ifadeleri esas aldığını, mahkemeler sırasında cezaevinde bize sürekli işkence yapıldığını, mahkemelere dövülerek getirilip götürüldüğümüzü, bütün bunlara mahkemenin kendilerini ilgilendirmediği gerekçesiyle engel olmak için hiçbir şey yapmadığını anlattım. Bütün bu nedenlerle mahkemenin hakkımızda vereceği karar ne olursa olsun tanımayacağımızı, davayı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne götürerek tarih önünde mahkûm ettireceğimizi söyledim. Aslında son sözlerimizi daha önce söylemiştik; ama mahkeme heyeti benim konuşmamı kesmeden biraz da asık suratla dinledi. Sonra hakkımızdaki önceden verdikleri kararlarını açıkladılar.

Karar aşamasında merkez komitesi olarak yargılanan Melih Pekdemir ve Akın Dirik hakkında 146/1'den değil de 168. maddeden karar verilerek tahliye edildiler. Ama daha sonra Yargıtay bu "haksızlığı" giderek onlara da 146/1'den ceza verilmesi, yani onların da idam edilmesi gerektiğine karar verdi!

– Haksızlık derken?

– Yani onlar 146'dan hüküm giymekten mahrum bırakılmış, bir nevi tenzili rütbeye tabi tutulmuş oldular demek istiyorum! Ama sivil Yar-

gıtay kararı düzeltti! Bu yüzden onlar hâlâ (otuz yıldır) yargılanmaya devam ediyorlar.

Devrimci Yol karar duruşması, 1988.

– Sizin hakkınızdaki karar nasıldı?

– Ben ve merkez komite üyesi olarak yargılanan arkadaşlar, Ali Başpınar, Nasuh Mitap ve Mehmet Ali Yılmaz, Bülent Forta ve yirmiye yakın arkadaş hakkında 146/1. maddeden idam cezası verildi; ancak mahkeme heyeti takdir hakkını kullanarak hepimiz hakkındaki idam kararlarını müebbet hapis cezasına çevirdi.

– Sloganlar kararın açıklanmasından sonra mı atıldı?

– Evet...

– Ne sloganı attınız?

– "Tek Yol Devrim" dedik, "Devrim için Tek Yol Devrimci Yol" dedik. Dava öyle bitti.

– Devrimci Yol davasının sürekli avukatları kimlerdi?

– Başta tabii İbrahim Tezan. Sonra Mehdi Bektaş, Zeki Tavşancıl, Zeki Oruç Erel, Şükrü Günel, Ahmet Atak. Şanal Saruhan ve Emin Değer de savunmacılarımız arasındaydı. Son dönemlerde Halit Abi (Çelenk) ve Veli Devecioğlu da savunmalarımıza katıldı.

– Hücrelerde faşistlerden kimlerle kaldın?

– İsimleri çok hatırlayamıyorum şimdi. İlk zamanlar Tecrit 3-Arka'da Erdem Şenocak isminde biri vardı. MHP'nin hukuk bürosundanmış. Daha sonra Esat Bütün, Hüseyin Işık ve Osman isminde biri... İsimlerini şimdi anımsayamıyorum. Hüseyin Işık'la 90'lı yıllarda bir alışveriş mağazasında karşılaştım. Siz Oğuzhan Müftüoğlu musunuz, diye yanıma geldi. Evet dedim; ama ben önce onu tanıyamamıştım. Sonra, "Ben Hüseyin, Mamak'tan!" diye kendisini tanıttı. Konuşmalarına bakılacak olursa siyasi görüşleri değişmiş gibiydi.

Osman isminde biri vardı, o da sonradan itirafçı oldu. İtirafçılar koğuşuna gitti. Orada benimle hücrede birlikte kaldığı sırada birilerinin beni öldürtmesi için kendisini kışkırttığını anlatıyormuş, artık ne kadar doğru bilmiyorum. Ancak aynı hücrede kaldığımız sıralarda bir gün onun pazar sepeti gibi bir şeyden naylon ipleri sökmesi dikkatimi çekmiş ve doğal olarak kuşkulanmıştım. Bu konuda birilerinin bazı tertiplere girdiklerini sanıyorum; ama bunlardan bir sonuç alamadılar.

Mamak Cezaevi'nde bir açık görüş: İlk eşi Pervin Tan ve yeğeni Zehra ile...

– Raci Tetik'le doğrudan temasın oldu mu?

– Birkaç kere oldu. Mahkemede bir gün şiddetli baş ağrısı tuttu. Mahkeme salonunun yan tarafına seyyar bir revir yapmışlardı. Mahkeme başkanına not yollayarak veya el kaldırarak izin isteniyordu. Asker nezaretinde tuvalete veya revire götürülüyorduk. Ben de başkana işaret ederek revire çıktım. Bizim arkamızdan da Raci geldi. Tabii, doktor

asteğmenler çakı gibi hazırola geçtiler. "Ne oldu, hasta mı oldun?" falan diye benimle konuşmaya başladı. Konuşma uzayınca, "Bize neden cezaevinde eziyet ediyorsunuz?" diye sordum. Suç işleyen varsa zaten cezasını çekiyor fazlasıyla. Siz ne diye ayrıca işkence yapıyorsunuz, gibi şeyler söyledim. Biraz cezaevinin eski durumundan bahsetti. O zaman Mamak Cezaevi çiftlik gibiymiş, hiç disiplin yokmuş, hatta bir gün kafasına pencereden içi idrar dolu torba atmışlar, o da koğuşları silahla taramış falan... Böyle şeyler anlatıyordu. "Sizi gevşetmeye gelmez, bir adım ilerleseniz, sonra bir adım daha gidersiniz" diyor. Böyle odayı adımlıyor.

"Sen şimdi burada akıllı bir adam gibi efendi efendi konuşuyorsun, dışarı çıksan beni vurdurtursun!" dedi. Paranoya gibi kendisine karşı silahlı bir saldırı düzenleneceği takıntısı vardı. Hani doğrusu adam haksız da sayılmaz, o kadar kötülük yaparsan, bir karşılık da beklersin. Evde yastığının altında kaleşnikof varmış, o şekilde uyuyormuş, gelen olursa şöyle yaparım, böyle yaparım diyordu. Belki benim, yok canım biz niye öyle şey yapalım gibisinden bir şeyler söylememi bekliyordu, geceleri biraz daha rahat uyuyabilmek için... En sonunda ağzındaki baklayı çıkardı. "Bak" dedi, "sana söyleyeyim; Konsey karar aldı, kendilerine karşı bir şey yapılırsa içerideki bütün liderler hemen kurşuna dizilecek, Konsey'in kararı bu, bunu unutma!" dedi. Ben önce gözümü korkutmaya çalışıyor diye düşünmüştüm. Ama çok sonra Kenan Evren de bir konuşmasında aynı şeyleri anlattı. Meğer Raci orada bana Konsey'in kararını deklare ediyormuş.

– **Pabuç pahalıymış yani...**

– Dışarıda birileri kendilerine bir şey yapmaya kalkmasın diye bizim gözümüzü korkutmaya çalışıyorlarmış.

Ceyhan'a Yolculuk

– Bir şey olsa okkanın altına gidecekmişsiniz. Evet... Sivil cezaevine nakledildiniz dava bitince... Karar duruşmasıyla nakiller arasında çok fazla bir süre geçmedi, değil mi?

– Çok fazla olmadı. Birkaç ay... Üç seçenek sundular. Bursa, Ceyhan, Çanakkale. Seçimi bize bıraktılar.

– Sen memlekete yakın diye mi seçtin Ceyhan'ı?

– Evet. Güneyin, Akdeniz'in havasını solumak için, bir Akdenizli olarak. Bıkmıştım Ankara'da bozkırın havasını solumaktan... Alerji olmuştum. Zaten doktor yakalanmadan önce uyarmıştı. Astıma yatkın bir bünyem var. 12 Eylül'den önce Ankara'da bir alerji profesörüne gittim. Senin

Ankara'da yaşaman mümkün değil, deniz kenarında ılıman bir iklimde yaşaman lazım dedi. İşte nihayet o zaman fırsat geldi, on sene sonra.

Ceyhan Cezaevi'nde açık görüş. Mahmut Memduh Uyan'ın oğluyla, 1990.

– **Merkez komitenin İstanbul'a geçişinde bu gerekçeden hiç söz etmedin!**
– Tabii siyasi bir gerekçe uydurarak geçmemiz lazımdı!
– **Ceyhan'da ne kadar kaldınız?**
– Aşağı yukarı üç yıl...
– **Ceyhan'da hayat nasıldı?**
– Mamak'tan sonra Ceyhan Cezaevi çok farklıydı tabii... Tahliye öncesi bir rehabilitasyon durağı gibiydi. Sekiz yıllık bir Mamak macerasından sonra adamları dışarı salıversek şoka girebilirler, bu yüzden bir süre rehabilite edelim, ondan sonra bırakırız demiş olabilirler!
Şaka bir yana, Ankara'dan Ceyhan'a giderken yolculuğumuz çok kötü geçti. Teneke bir arabaya koydular bizi...
– **Teneke araba dediğin, bildik nakliye aracı değil mi?**
– Evet evet! Yaz günü Ankara'dan yola çıktık. Yirmi saat kadar sürdü yol. İki-üç saat gitti, nefessizlikten, sıcaktan kan ter içinde kaldık. Bir yere geldiler, gidip bir saat, bir buçuk saat yemek yediler. Biz aracın içindeyiz. Kapıları yumruklamaktan, tekmelemekten bir hal olduk.

Açın diyoruz, havalandırmayı açmıyorlar. Sonra devam... Gece yarısından sonraydı Ceyhan'a varışımız. Kapıları açtılar, üzerimizde ıslanmamış tek bir nokta yoktu. İçeriye kendimizi zor attık. Gittiğimizde yerlerimiz hazırlanmıştı zaten. Devrimci Yol koğuşları vardı. İki koğuşta PKK'lılar vardı. Başka davalardan mahkûmlar...

Kemal Özdemir ve ailesinin Ceyhan Cezaevi'ne yaptığı bir görüş ziyareti. Oğuzhan Müftüoğlu'nun sağında Ali Başpınar.

Ertesi gün öğle yemeğiydi galiba... Bir gürültü patırtı... Cezaevi Müdürü, Ceyhan Başsavcısı içeri girdiler... Oğuzhan nerede, Oğuzhan diye... Misafirliğe geldik, yemeğe diye... Güle oynaya... Bizimle beraber yemek yediler. Fena değildi yemekler, herhalde gelişimiz şerefine... Başsavcı hukuktan sınıf arkadaşımmış benim, öyle söylüyordu ama ben onu hiç hatırlayamadım. O, okuldaki arkadaşlardan, Mümtaz Kotan'dan falan söz etti. "Bak Oğuzhan" dedi, "sana harbi bir şey söyleyeyim, boşuna tünel kazmaya çalışmayın, bir metre kazınca su çıkıyor. Ovu burası, Ceyhan Nehri'nin kenarında" dedi. "Tünel kazamazsınız, bizi uğraştırmayın, kendinizi de yormayın"... Böyle karşıladılar bizi...

– Ceyhan'da hiç firar etmeyi düşündünüz mü?

– Düşünülmez olur mu? Ama Ceyhan Cezaevi'nin konumu tünel kazmaya pek uygun değildi.

– Savcı haklı mıydı?

– Haklı olduğunu sanıyorum. Ceyhan Nehri'nin kenarında düz bir ova. Ayrıca koğuşlar çok açıktı. Herkesin gözü önünde... Herkesin girip çıktığı yerler... Çıkarılacak toprağın saklanması mümkün değil.

Ceyhan Cezaevi'nde Devrimci Yolcular.

– Tünel kazacak kadar bile bir mahremiyeti yoktu diyebilir miyiz?

– Yoktu, bazı arkadaşlar deneyelim diye konuşuyorlardı. Dışarıdan malzeme getirme girişimleri falan... O ara zaten af söylentileri başladı. Biz de çıkacağımıza dair haber aldık. Onun havasına girildi.

Tutuklu olduğum süre içinde her zaman aşırı önlem alınıyordu. Mamak Cezaevi çok özeldi zaten.

– Mamak Cezaevi'nde A'dan, B'den kaçamazsın zaten; içeriden bir yardım almazsan...

– Ancak idareden bir işbirliği olursa... Hastaneye gidiş gelişlerden bahsederler. Ben bir-iki kere gittim geldim. Kulağım patladığında Bekir Pullu'ya dava açabilmem için mutlaka doktor raporu gerekiyordu. Savcı bu raporu istediği halde uzun süre göndermediler. Belki iyileşsin de öyle gönderelim diye düşünmüş olabilirler. İşkence izi belli olmasın. Ama gönderdikleri zaman da iki kez dış nizamiyeden geri çevirdiler. Sonra gittiğimizde de uzun bir konvoyla gittik. Cezaevinin avlusuna çıktığımızda her taraf askerlerle çevrilmişti. Hastaneye girdiğimde bütün bölüm boşaltılmıştı. Kulak burun boğaz servisi tamamen boşaltılmıştı. Muayene ettiler. Kulağımın iyileşmekte olduğuna dair bir rapor

tanzim edildi. Geri dönerken minibüste sordum, nedir bu kadar tedbir diye... Polislerden biri, "Sen bölge sorumlusu gibi bir şeymişsin, onun için böyle önlem aldırdılar" dedi.
Ceyhan'da da bir kez hastaneye gittim. Orada da aynı durum oldu. Büyükçe bir konvoyla götürdüler hastaneye... Hastanenin başhekimi liseden arkadaşımdı, korkusundan yanıma gelemedi. Cezaevine geri döndüğümüzde görevlileriden biri, "Kıbrıs'a çıkarma yapıyor gibi gittik" diye gülüyordu. Tabii her mahkûmun aklından geçer, bir fırsat olsa da kaçsam diye... O hakkı kullanma imkânım maalesef hiç olmadı.

18. Bölüm

Yeniden Dışarıda

– Evet, yaklaşık 11 yıl süren cezaevi süreci, 1991 yılında şartlı salıverme yasasıyla sona erdi. Dışarısı, bıraktığınız gibi değildi herhalde?

– Aslında, çıktığında önce hemen hiçbir şey göremiyorsun, algılayamıyorsun. Anlamak için insanlarla konuşmak, gözlemek, düşünüş farklılıklarını anlamak, ona göre bir kanaat sahibi olmak gerekiyor. O da zaman istiyor.

Gerçi Ceyhan Cezaevi'ndeyken, Mamak'tan farklı olarak dışarıyla kısmen ilişkiliydik. Ziyaretler daha rahattı. Bayram günleri görüşçüler içeri alınıyordu. Hatta çocuklar içeride kalıyorlardı. Daha uzun boylu sohbet imkânı oluyordu; ama sonuçta gene sen içerideki insansın. Dışarıdaki insanlar sana bir şeyler anlatıyor. O yüzden cezaevinden 11 yıl

sonra çıkınca, bir süre konuşmaktan, fikir beyan etmekten kaçınmaya çalıştım ve kendime bir adaptasyon süresi bırakmaya çalıştım. Uzunca bir süre Anamur'da kaldım.

– Uzunca bir süreden kastın ne?

– İki ay kadar Anamur'da kaldım. O ara benden hemen bir demeç, açıklama falan almak isteyen gazetecilerin de epey "tacizine" uğradım. Hatta Mustafa Ekmekçi'yle bir mesele yaşadık. Israrla benimle söyleşi yapmak istiyordu. Ben kabul etmeyince de bozuldu.

– Neden kabul etmedin?

– Söyledim ya, dışarı çıkar çıkmaz ortalığa çıkıp konuşmak istemedim. Bir de medyanın da teşvikiyle bireyselliğin öne çıkarıldığı bir süreçti. Belki fazlaca uzun bir süre örgütsel bir hayat yaşamış olmanın ve hep biz diye konuşmanın bir sonucu olarak, o medyatik ortam hoşuma gitmiyordu. O zamana kadarki siyasi yaşamımda hiçbir zaman medya önünde ortalıkta görünen bilinen biri olmamıştım. O yüzden Ekmekçi'ye, "Bana biraz anlayış gösterin, şimdi konuşmak istemiyorum" dedim. Bozuldu, küstü.

– Peki, bu esnada sen aktif siyasi bir tutum alma kararında mısın? Yoksa, bir izleyelim, gözleyelim, Allah ne gösterir, hayat ne gösterir...

– Benim geçmişte taşıdığım sorumluluklar nedeniyle, aktif siyasetten uzak kalmam zaten mümkün değildi. Ama ne yapacağım, nasıl yaşayacağım konusunda çok da net değildim. Zaten bütün siyasal yaşamımda sadece kendi istemlerine göre yaşayan biri hiç olmadım. Bütün bu süreçlerde neredeyse özel hayata yer bırakmayacak, özel hayatı hep ikinci plana bırakacak bir yoğunluk içinde yaşamıştım. Gene o zamana kadar birlikte olduğum topluluk içinde, o hareketin durumuna göre, ne yapılması gerekiyorsa, o şekilde hareket edecek, ona göre yaşayacaktım. Ama artık eskiden olduğu kadar aktif ve birinci dereceden sorumlu bir pozisyonunda devam etmenin doğru olmadığını düşünüyordum. İki askeri dönem yaşamıştık; ikisinde de değişik düzeylerde de olsa sorumluluk aldım. 25 yıla yakın bir dönem böyle geçmişti. Bütünüyle başarısız denilemez belki; ama sonuçta yenilgiler ve büyük acılarla dolu bir süreçten geçmiştik. En nihayetinde insanlar sonuca bakarlar. Ne yaptığının, ne söylediğinin, ne ürettiğinin pek fazla bir önemi yoktur, sonuçta en çok sen sorumlusun. Yenilgilerin hangi koşulların sonucu ortaya çıktığı da pek düşünülmez. On binlerce insan, 80 öncesinde bir devrim umuduyla yaşamıştı; pek çok insan hayatını kaybetti, işkence gördü, cezaevine girdi, çok büyük sıkıntılar yaşadı. Sonuçta da bu insanların çoğu, belki haklı olarak bizim rollerimizi öne çıkarmıştır.

Buna rağmen öyle bir kenara çekilme gibi bir düşüncem elbette yoktu, buna kuşkusuz hakkım da yoktu; ama artık eskisi kadar yoğun ve aktif bir siyasi hayatın hem fiziksel olarak hem ruhsal olarak mümkün olmadığını, aslında ilkesel olarak da doğru olmayacağını düşünüyordum. Daha çok hareketimizin bütünlük içinde devamlılığının sağlanmasına katkı sağlamaya dönük bir düşünce içindeydim.
Fakat bizim siyasi kültürümüz, alışkanlıklarımız, benim gibi insanların hem hareket içerisinde kalıp hem eski konumundan farklı bir yerde kalmasını beceremiyor.

Siyasette Yeni Rol

– Bunu biraz açabilir miyiz?
– Yani siyasetin içerisinde kaldığın zaman, ister istemez ön planda kalmaktan kurtulamıyorsun. Hareketin kurumsallaşmasındaki eksikliklerinden ve yerleşik anlayışlardan dolayı olmuyor. Ya çekip gideceksin ya da orada kalacaksın gibi algılanıyor.
Belki bu yüzden geçmiş hareket içinde birlikte sorumluluk taşıdığımız arkadaşların çoğu daha geri planda kalmayı seçtiler.
Nedenler ne olursa olsun, bizim tutumumuzun sonuçları çok da iyi olmadı diye düşünüyorum.
– Yani daha inisiyatifli bir rol üstlenseydiniz daha mı iyi olurdu?
– Geçmişten kalan arkadaşlarla birlikte durarak devam edilmiş olsaydı, siyasi sonuçları itibarıyla bugünkünden daha iyi olurdu diyorum. Bu, öyle bir yöntemin daha doğru olduğu anlamına gelmez; ama bazen ilkesel olarak doğru olan illa doğru sonuçlar üretmiyor. Mümkün olan ve ilkesel olarak da bize ters gelmeyen şekilde hareket etmeye çalıştık; ama bunun siyasi sonuçları hareketin kendi bütünlüğünü, etkinliğini geliştirmesi açısından iyi olmadı.
– Ne olduğunu biraz somutlamak mümkün mü?
– Daha çok dağılma, parçalanma yaşandı, daha çok güç yitirdik.
– Peki senin bireysel inisiyatifin öne çıksaydı, sonuçlar çok farklı olur muydu?
– Benim bireysel inisiyatifimden söz etmiyorum. Diğer arkadaşlarla birlikte, bir arada durmaktan söz ediyorum. Yani eski önderlik yapısından gelen arkadaşların birlikte davranarak sürece rehberlik etmeleri, biraz daha fazla inisiyatif almaları, insanlardaki tereddütlerin giderilmesi, katılımın sağlanması, daha bütünsel bir sürecin yaşanabilmesi bakımından olumlu olacaktı diye düşünüyorum. Ben şöyle yapsaydım demiyorum; çünkü bu yalnızca benim yapabileceğim, bana bağlı bir durum değildi.

Birçok arkadaş benden daha geride durdu. Biz hiç karışmayalım diyenler oldu. Hatta benim de öyle hareket etmemi beklediler.
Ancak şöyle ya da böyle, benim de sorumluluğum kuşkusuz vardır. Devrimci Yol hareketinin Türkiye'deki siyasi gelişmeler karşısında daha etkin, daha pozitif bir rol oynaması mümkünken, bu olamadı. Belki sonuçtan bakıyorum ama böyle düşünüyorum. Geçmiş deneyimlere, birikimlere bakıldığında, bizim hareketimiz en önde gelen potansiyellerden birini oluşturuyordu. Ama bu hareketin 90 sonrası bu gerçekle orantılı değil. Şimdi bulunduğu yer de yani bizim bu söyleşiyi yaptığımız tarihte bulunduğu yer de bu hareketin potansiyeliyle doğru orantılı değil. Geçmişe bakıp bunun nedenlerini düşündüğümde, hani ilkesel olarak bana doğru gelmese bile, geçmişte sorumluluk almış insanlar tarafından 90 sonrasında daha aktif bir inisiyatif alınsaydı, en azından birlikte hareket edilebilseydi bugünkünden daha iyi durumda olabilirdik. Bunu da merkez komite vb bir görev birimini kastederek söylemiyorum.
– Sözünü ettiğin insanlarla 11 yıllık cezaevi döneminde birlikte oldun. Ya da her biriyle en az 7-8 sene beraberdin. Çıktığında bundan farklı bir durum olmayacağını düşünmemiş miydin? Yani içerideki hava buna işaret etmiyor muydu?
– Ediyordu. Zaten arkadaşların bazıları biz bu işlere karışmayalım havasındaydılar. Birçok arkadaş benden daha gençti ve daha çok yıpranmışlardı. Ya da yaşananlardan daha çok etkilenmişlerdi diyelim. Bir hareketin genel olarak başarısızlığı, yönetim mekanizmaları içerisinde birtakım olumsuzluklar da yaratır. İşler iyi giderken biraz daha rahattır ya da öyle görünür. Ama işler kötüye gittiği zaman bazı rahatsızlıklar, anlaşmazlıklar, güvensizlikler kendini gösterir. Önceki dönemlerde saklı duran bazı bastırılmış duygular dışavurur. Hem arkadaşların kendi aralarındaki ilişkilerde; hem bizim –sorumlu konumda bulunanların– arasımdaki ilişkilerde bunlar vardı. Zaten sonraki dönemde gelişen süreç üzerinde şöyle veya böyle etkili oldu.
– Anlıyorum. Peki, Türkiye'de ciddi bir değişim gözledin mi? İnsanların anlattıkları tabii kendi gözlemleri. Gündelik hayatta, siyaset anlayışında...
– 1991 yazında Ceyhan Cezaevi'nden tahliye olduğum zaman bana her şey çok değişmiş geldi.
Siyasette Özal'ın yarattığı liberalleşme sürecinin sonuçlarının yaşanmaya başladığı, ideolojik dağılmanın yaşandığı bir dönemdi. Son dönemlerde gördüğümüz liberal savrulmaların ipuçları o zaman görülüyordu. ANAP içerisinde eski Dev-Gençlilerin olduğundan söz edi-

liyordu. İnsanların bütün dünyası ekonomik ve bireysel faydacılıktan ibaretti. Paranın her şeyin önüne geçmesi insan ilişkilerini, toplumsal yaşamı çok etkilemişti.

11 yıllık tutukluluğun ardından tahliye olduğu gün. Anamur, 1991.

Sadece toplumda değil; bizim kendi topluluğumuz içerisinde de Türkiye'ye, dünyaya, siyasete bakışta çok ciddi farklılaşmalar vardı. İnsanların kafasında sorular yaratan en yaygın problem Sovyetler Birliği ve sosyalist sistemin çökmüş olmasıydı. Sosyalizm artık bitti diye, medyanın yaygaraları ortalığı kaplamış durumdaydı.

Her şeyden önce 12 Eylül döneminin hâlâ çok etkisi altındaydılar. Polis, cezaevi, işkence tehdidi, endişesi hâlâ sürüyordu. Örgüt kavramı illegal örgütlülükle özdeşleştirildiği için örgütlü ilişkilerin gelişmesi konusunda büyük bir tereddüt vardı.

En çarpıcı farklılık kendi durumumuzla ilgiliydi. Her ne kadar cezaevinde görüşe gelen arkadaşlar dışarısını anlatmaya çalışsalar da sen onu tam olarak algılayamıyorsun. Örneğin Ceyhan Cezaevi'ne bayram ziyareti için gelen Ferda Koç bana, "Artık dışarıda Devrimci Yol yok, bitti" dediğinde doğrusu hiç inanmak istememiştim, üstelik de çok bozulmuş, hatta kızmıştım da. Çünkü öyle bir şey benim için kabul edilmesi mümkün olmayan bir şeydi. Cezaevine girmeden önce büyük ve

örgütlü bir devrimci hareketin önemli bir parçasıydım. Her ne kadar artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmadığını algılamaya çalışsan da derinlerdeki duygular kolayca yok olmuyor. Farkında olmadan geçmiş duruma göre şekillenmiş bir ruh durumu alttan alta devam ediyor. Bu yüzden dışarıdaki bizim durumumuza ilişkin karşılaştığım tabloyu anlamakta daha doğrusu kabullenmekte zorlanıyordum.

Örneğin bir keresinde Ankara'da gençlerle görüşmek istemiştim. Onlarla buluşacağım yere 15-20 kadar genç arkadaş geldi. Hepsinin hangi okullarda okuduğunu sordum. Eskiden bizim kalelerimizden biri olan SBF'den sadece bir arkadaş gelmişti. Neden yalnızca sen geldin dedim, "SBF'de benden başka bizden kimse yok" dedi. Çok şaşırdım, "Senin yedeğin de mi yok?!" diye takıldım. Hepsi güldü.

İşte, dışarı çıktığım zaman, dünyadaki, Türkiye'deki değişiklikler bir yana, benim kendimi hâlâ eski, o büyük hareketin bir parçası, hatta önemli bir parçası gibi hissetmeye devam etmeme karşılık; bunun hayatta ciddi bir karşılığı olmadığı gerçeği, karşılaştığım en çarpıcı durumdu. Hani, varlığının farkına varmadığın bir cam bölmeye "donk" diye toslarsın ya, işte öyle bir durumdu.

– Bu arada... Sen çıktığında birileri bir şeyler yapıyordu herhalde... Tarif ettiğin manzaranın bir parçası olarak, devrimci bir muhalefet çabası söz konusu değil miydi?

– Vardı tabii. Yurtdışında olsun, içeride olsun bizim hareketimizin örgütlü yapısını sürdürme çabasında olan arkadaşlarımız vardı. Yurtdışındaki arkadaşlar, daha önce sözünü etmiştik, Taner Akçam tarafından örgütlü yapının dağıtılmasından sonra, belirli bir bütünlüğe sahip olmasalar da "Devrimci İşçi" adı altında bir çalışma içindeydiler. Ama orada da birçok gruplaşma oluşmuştu. İçerideki, yani Türkiye'deki arkadaşlar da gençlik içinde olsun, işçiler arasında olsun belirli bir çalışma içindeydiler. *Demokrat* ve *İşçilerin Sesi* adında iki dergi de yayımlanıyordu. Zaten içerideyken de o arkadaşlarla belirli bir ilişkimiz vardı. Zaman zaman sivil cezaevinin olanakları çerçevesinde görüşüyorduk. Gazetelerde "Devrimciler" imzalı yazılamalar yapıldığı ya da bombalı pankart asıldığı şeklinde haberler yer alınca, işte bizimkiler, boş durmuyorlar diyorduk.

– Dışarıya çıkmanızdan sonra onlarla ilişkileriniz nasıl gelişti?

– Çok iyi geliştiğini söyleyemem. Belki o günün koşullarında yapılan işlerin hepsi gerçekten küçümsenmeyecek çabalardı. Ama genel olarak ortada çok büyük bir dağınıklık, insanlar arasında yer yer düşmanlık noktasına varan bir ortam vardı. Birlikte hareket eden arkadaşlar arasında da görüş farklılıklarının ötesinde bana çok sağlıksız görünen bir or-

tam söz konusuydu. Elbette var olan olumsuzluklardan sadece birtakım insanları sorumlu tutmak doğru olmaz. Yaşanan yenilgi sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkan bir durumdu. Ama bizim 11 yıl sonra karşımıza çıkan bu tabloyu içimize sindirebilmemiz, kabullenebilmemiz de o kadar kolay bir şey değildi. Bu yüzden, bazen dışarıdaki insanlara belki ters gelen tepkilerimiz de oluyordu.

– O aşamada bir kopma oldu mu?

– Hayır, olmadı. Ama arkadaşların bu konularda yardımcı olduklarını söylemem de mümkün değil. En azından daha az hata yapmamız için yardımcı olmadılar. Gerçi sonra tartışma sürecine hemen herkes katıldı; ama bizim cezaevinden çıkmamızdan önceki dönemde oluşmuş ilişkiler kendilerini belli ölçülerde korumaya devam etti. Bu da daha sonra yaşanan ayrışmalara kadar gitti.

– O dönemde "devrimciler süreci" diye bilinen yapılanmanın sizin dışarı çıkmanızdan sonra bitirilmesi de sizin başlattığınız tartışma sürecine, dolayısıyla sana bağlanır. Bu konuda bir müdahalen oldu mu?

– Hayır, bu doğru değil. Benim bu konuda var olan süreçlerin sona erdirilmesi konusunda bir tavrım olmadı. Tersine herkesin yaptığı işlere devam etmesi düşüncesindeydim. Ama bizim dışarıya çıkmamızın dışarıdaki genel süreç üzerinde bir yönüyle bozucu bir etki yaptığı doğrudur. Bu bizim irademizle oluşan bir şey değildi.

Aslında yukarıda da söyledim; benim dışarı çıkar çıkmaz öyle işlerin, ilişkilerin ortasına dalmak gibi bir düşüncem ve tutumum yoktu. Doğrusu dünyanın ve ülkenin durumu ortadayken, şapkadan tavşan çıkaracak halimiz de yoktu. Kendi rolümü de hareketin bütünlüğünü ve devamlılığını gözeten bir çerçeve içinde düşünüyordum. Bu yüzden herkes o zamana kadar ne yapıyorsa yapmaya devam etsin, biz de en azından bir süre herkesle konuşup tartışalım, en doğru şekilde nasıl devam edebiliriz konusunda bir yol bulalım diye düşünüyordum.

Ancak, 91'de çıkmamızla birlikte geniş Devrimci Yol çevrelerinde bizden pek de gerçekçi olmayan beklentiler oluştu. Bu da belirli ilişkiler içine girmiş arkadaşlar arasında tedirginlik yaratıyordu. O zamana kadar oluşturulmuş yapılardaki havayı biraz bozuyordu. "Biz tam bir şeyler yapmaya çalışırken gene çıktılar geldiler, hem her şeyi berbat ettiler hem gene gelip işin başına geçecekler" gibi bir duygu oluştu. Örneğin şimdileride galiba bir sendikada başkanlık yapan genç bir kadın arkadaş, kendisiyle sohbet ettiğimiz bir sırada bana çok da sevimli gelen bir şekilde, "Siz çıkmadan önce biz kendimizi merkez komite adayı olarak görüyorduk; siz çıktınız, her şey bozuldu" demişti. Onu, "Bizim öyle

bir iddiamız yok, gene siz MK olun, biz size yardım ederiz" diyerek ikna etmeye çalıştım. Ama tabii ikna olmadı!
Sanırım o sıralarda belirli bir örgütsel siyasi çaba içindeki arkadaşların birçoğunda, özellikle yönetim pozisyonları açısından kaygılar oluştu. Böyle bir ruh hali vardı. Oysa bunlar gerçekten gereksiz kaygılardı.
Bu yüzden onlarla yaptığımız konuşmalarda herkesin o zaman ne yapıyorlarsa öyle yapmaya devam etmelerini söyledim. Buna karşı bir arkadaş, "Sen öyle diyorsun; ama sağda solda konuştukça, herkes senin ne dediğine bakıyor. Bizim etrafımızdaki ilişkiler dağılıyor" demişti.

Tartışma Süreci

– Tartışma sürecine gelelim... Amacı neydi?
– Tartışma süreci, asıl olarak bizim hareketimizin bütünlüğünü ve sürekliliğini sağlamamak amacıyla ortaya atılmış bir fikirdi. En azından benim düşüncem buydu. Olabildiğince demokratik bir tartışma ortamında; geçirilen süre içinde şu veya bu şekilde dağılmış, parçalanmış bütün unsurların bir araya getirerek bir konsensüs sağlayabileceğimizi düşünüyordum. Kendi hareketimizin geçirdiği süreçle birlikte, dünya çapında sosyalist sistemin dağılması karşısında farklı değerlendirmelerin, farklı düşüncelerin ortaya çıkması doğaldı. Bütün bunları birlikte tartışır; sonuçta ne yapılması, nasıl devam edilmesi gerektiği konusunda birbirimizi ikna ederek bir noktada birleşebilirdik. Olmadı, en azından çoğunluk görüşleri doğrultusunda hareketin birliğini sağlayarak devam edebilirdik. Bizim hareketimizin kültürünün böyle bir şeyi gerçekleştirebilecek olgunlukta olduğuna inanıyordum.
– Nasıl örgütlendi?
– Öncelikle tartışmayı organize etmek üzere üç kişilik bir divan oluşturulmasına karar verildi. Benimle birlikte Sedat Göçmen ve Bülent Forta vardı. Birlikte toplantıları başlattık.
– Bir metinle başladı galiba...
– Evet, bir metinle başladı. "Bir tartışma süreci için satırbaşları" diye bilinen metin.
– Senin yazdığın bir metindi herhalde...
– Benim ve bazı arkadaşların katılımıyla hazırlanmış bir metindi. Bülent Forta da katıldı.
– Ana hatları nelerdi?
– Tartışma konularını ana hatlarıyla ortaya koyan ve o konularda kısa sunuşlar içeren bir metindi. Sovyetler Birliği'nin çözülmesini, sosyalizmin bir tarihsel döneminin sona ermesi ve yeni bir dönemin başlaması

olarak değerlendiriyorduk. Bu yüzden yeni dönemin sosyalizm anlayışlarının teorisinin artık yalnızca kapitalizmin eleştirisiyle yetinemeyeceğini, geçmiş sosyalizm deneylerinin devrimci bir eleştirisinin bilgisinin de bir o kadar önem taşıdığım ifade ediyorduk.
Belli konularda ön görüşler de ifade ediliyordu. 12 Eylül karşısında yaşanan yenilgi, yasallık, yasadışılık, Kürt meselesi gibi konu başlıklarında tartışmaya çağıran kısa sunuş paragrafları vardı.
– Süreç somut olarak nasıl ilerledi? Türkiye genelinde tek tek toplantılar mı düzenlendi, sonra bir araya mı gelindi? Kendi nihayetine nasıl ulaştı?
– Bu işe ilgi duyan insanların var olduğu hemen hemen her ilde, her bölgede tartışmalı toplantılar yapıldı. Bazen bir gün, bazen iki gün süren toplantılar... Türkiye'nin hemen her yerinde geniş katılımlı toplantılar yapıldı. Ben bunların hemen hepsine katıldım, soruları yanıtladım, görüşlerimi açıkladım. Örneğin Artvin'de 12 Eylül'den yıllarca sonra ilk kez Devrimci Yol tarzında tartışmaların yapıldığı açık bir toplantı düzenlenmişti. Oraya giderken Pazar'dan itibaren polisler bizi takibe aldılar. Toplantının yapıldığı yerin etrafındaki binaların çatısına otomatik silahlı ekipler yerleştirmişlerdi. Orada, uyuyan devin uyanmasından duydukları korku çok açık görülüyordu.
– Size herhangi bir müdahalede bulundular mı?
– Hayır, sadece toplantıdan sonra Artvin sınırlarını çıkıncaya kadar bize eşlik ettiler. Aslında ben Artvin'de bir-iki gün kalmak, Şavşat'a, Ardanuç'a gitmek istemiştim. Ama arkadaşlar senin başına gelecekleri sorumluluğunu alamayız, bu yüzden hemen ayrılsan iyi olur dediler. Oradan apar topar ayrılmıştık. İnsanlardaki endişe orada yaşananların ağırlığını göstermeye yetiyordu.
Neyse tartışma süreci o şekilde bir hayli sürdü gitti. Hemen her konuda çok yaygın tartışmalar yaptık.
– Sonra bu tartışmalara ait bazı dokümanlar kitap haline de geldi...
– Evet, katılımcıların görüşlerinin yer aldığı "tartışma notları" iki-üç kitap halinde yayımlanmıştı. Orada benim de birkaç yazım yer aldı.
– Tartışma süreci nasıl sonuçlandı?
– Tartışma sürecinin sonlandırılması merkezi düzeydeki istişare toplantılarıyla gerçekleştirildi.
Ülke çapında yürütülen toplantılardan sonra merkezi istişare toplantıları yapılmaya başlanmıştı. Bu istişareler, bölge temsilcisi konumundaki arkadaşlarla birlikte bizim Devrimci Yol çevrelerinden arkadaşların da genişçe bir şekilde katılımıyla gerçekleşiyordu. Belli bir dönemden sonra ben divandan ayrıldım, daha genç arkadaşlardan oluşan bir divan

seçildi. Süreç divandaki arkadaşların yönetiminde devam etti, Türkiye çapında yapılan merkezi istişarelerle de süreç sonuçlandırıldı.
Son istişarelerde tam bir mutabakat sağlanamadığı için sonuç kararları çoğunlukla alındı. Devrimci Yol hareketinin kendi tarihsel meşruiyeti içinde bir merkezi yayın organı çıkarılması ve bir kitle partisinin kurulması konusunda çalışmalar yapılması mahiyetindeki karar doğrultusunda *Yeniden* dergisi yayımlanmaya başladı. Ülke çapında "Yeniden Meclisleri" kuruldu. Derginin çıkış bildirisi mahiyetinde yayımlanan broşür dünyada ve Türkiye'de yaşanan gelişmeler konusunda tartışma sürecinde yapılan çalışmalar sonucunda ortaya çıkan değerlendirmeleri içeriyordu. Vakıf konusundaki çalışmalar daha önceden başlatılmıştı. Kitle partisi konusundaki girişimlerse "Geleceği Birlikte Kuralım" (GBK) süreci ve ÖDP'nin kurulması doğrultusunda gelişti.

– O halde tartışma sürecinin bu şekilde amacına ulaşmış olduğu söylenebilir mi?

– Hayır, en azından benim beklentilerim doğrultusundaki amaçlarına tam olarak ulaşamadı. O dönemdeki en önemli sorunlardan biri Devrimci Yol çevrelerinin bütünlüğünü sağlamaktı; ama bu mümkün olmadı. Demin bahsettiğim, bizden daha önce tahliye olan ve dışarıdakilerle birlikte belirli bir siyasi çalışma içindeki arkadaşların bir kısmı süreçten ayrıldılar. Daha sonra da farklı bir şekilde devam ettiler.
Teorik farklılıklar da vardı. Ama bana göre asıl mesele teorik olmaktan çok kişisel kaygıların, dar grupçu bakış açılarının aşılamamasından kaynaklandı. Bu tür kaygılar, sürecin yönetiminde ortaya çıkan birtakım hataların kırılma noktasına kadar taşınmasına yol açtı. Bunların önüne geçemedik. Bunun en önemli nedenlerinden biri de o arkadaşlar arasında böyle bir bütünlük sorunumuz olduğunu düşünmeyen anlayışların da olmasıydı. Bunlar etkili oldu. Alan çalışmalarına yönelik olduğu söylenen bir dergi yayımlamaya başlanınca bir kopuş süreci başladı. O çevredeki arkadaşlar daha sonra sonuç istişarelerine de katılmadılar. O şekilde hareket eden başka çevreler de oldu. Sonuçta tartışma süreci, Devrimci Yol topluluğunun bütünlüğü sağlama konusundaki bana göre en önemli amacına ulaşamamış oldu.

– Bu durumu önleme konusunda senin bir girişimin, çaban olmadı mı?

– Doğrusunu söylemek gerekirse... Çaba neyse de çok fazla işe yarayan bir müdahalem olamadı. Çünkü sorunun kaynağı teorik veya siyasi bir mesele değildi. Sonradan bir tür takıntı haline getirerek sürdürdükleri kişisel tavırlar nedeniyle benim yapabileceğim fazla bir şey yoktu. Bu konularda kendilerinden çok şeyler beklediğim arkadaşlar da maalesef

o sıralarda bana yeterince yardımcı olmadılar. Hatta tersine, sorunu büyüten tutumları oldu. Şimdi burada bunların ayrıntısına girmeye gerek yok.
Bu konuda bir de o zamanların mikro-politik eğilimleri, bireyciliği, dar grupçuluğu besleyen yeni moda postmodern düşünce ikliminin olumsuz etkilerini de hesaba katmak gerekir. O yüzden, hani artık büyük anlatılar sona ermişti, ekonomide büyük çaplı üretim yerine küçük yaygın üretim modelleri geliştiriliyordu... Onun gibi, küçük ve fazla iddiası olmayan örgüt yapılarıyla, o sıralarda bir arkadaşın deyişiyle "ufak ufak" devam etme düşünceleri bazı arkadaşlar için daha cazip, daha rasyonel ve tabii daha tehlikesiz görünüyordu. Bu tür eğilimler de etkili oldu.

Vakıf

– 92'de tartışma süreci başladı, 93'te de vakıf kuruluşuyla ilgili çalışmalar başladı. Yani belli bir dönem üst üste çakışmaları söz konusu. Hem vakıf çalışması hem tartışma süreci bir dönem örtüştü. Bu vakıf fikri nasıl oluştu?
– Vakıf fikri dönem koşulları nedeniyle teorik, ideolojik araştırmalara olan ihtiyacın ortaya çıkardığı bir düşünceydi.
Sovyetler Birliği'nin dağılması, Türkiye'de yenilgi süreciyle birlikte ideolojik, fikri plandaki sorunların daha çok önem kazanmasına yol açmıştı. Aynı zamanda kültür sanat merkezi olarak örgütlendirilecek böyle bir yapılanma, bu alandaki çalışmalar ve tartışmalar için daha uygun bir ortam oluşturabilir diye düşünüyorduk.
Söylediğin gibi, tartışma süreci tahmin edilenden fazla uzadığı için, gerekliliği konusunda herhangi bir tartışma olmayan vakfın kuruluşu daha erken gerçekleşti. Biz orada, *Demokrat* gazetesinin kuruluşuna benzer şekilde geniş katılımlı bir tarz denemiştik.
İlk zamanlar ortaya çıkan genişçe ilgi yanında bu da nereden çıktı, siyasi örgütlenme yerine bunlar mı geçecek türünden tepkiler de gelmişti. Ama daha sonra farklı çevreler tarafından da benzer kuruluşlar gerçekleştirildi. Bunların bir kısmında siyasi yapılar içinde gerçekleşmesi pek kolay olamayan işler yapılıyor.
Türkiye'nin bazı yerlerinde şubesi de açıldı. Ama düşünce ilk bakışta ne kadar tutarlı ya da cazip görünürse görünsün, işin o kadar da kolay olmadığı süreç içerisinde anlaşıldı. Kurulan şubelerin birçoğu yaşamakta zorluk çekti, çoğu kapandı. En önemli mesele, bu tür bir işe zamanını ayıracak, kendisini vakfedecek insan meselesi...
– Şöyle bir haksızlık da yapmamak lazım herhalde: Vakıf kuruldu,

peşinden aynı insanlar parti kurma işine girişti. Bunların hepsi bir arada sürdürülebilir olmaktan çıkıyor. Hatta o nedenle, "Devrimci Yolcular vakfı parti kurmak için kurdular" söylentisi de çıkmıştı. Çünkü vakıfta çalışan herkes bir anda partide çalışmaya başlamıştı...

– Bir de kaynak sorunu tabii... Bu tür kurumlar başka bir yerlerden destek almadan kendi kendilerini sürdürebilecek duruma gelmedikleri sürece zorluklar yaşamaya başlıyor. Bu arada İnsan Hakları Mahkemesi'nden gelen tazminatın çoğu da bu tür işlere gitti. Her şeye rağmen Ankara ve İstanbul'daki vakıflarda oldukça iyi şeyler yapılıyor.

19. Bölüm

Yasal Parti Tartışması

– Parti konusu gündeme geldiğinde ne gibi tartışmalar oldu?

– Daha önce konuştuğumuz gibi, tartışma sürecinin sonunda yapılan istişarelere katılanların çoğunluğu bir kitle parti kurma konusuna olumlu yaklaşıyordu. Elbette bu konuda farklı yaklaşımlar vardı. Yasal parti konusunda olumlu yaklaşan çevreler içinde de herkes kendi bakış açısına göre farklı bir parti anlayışını savunuyordu.

Karşı çıkanlarsa daha çok yasalcılık açısından, doğuracağı sakıncalar açısından olumsuz görüş ifade ediyorlardı. Onlar ayrılıklarını da esas olarak bu nedene dayandırdılar. Ancak sonraki süreç bu iddiayı doğrulamadı.

Bana göre yasalcılık vb konularda doğuracağı bazı sakıncalar olsa bile o günkü koşullarda devrimci bir kitle partisi özellikle ülkenin içinde bulunduğu koşullar açısından gerekli görünüyordu.

Türkiye'nin küresel sermaye güçlerinin yeni politikaları doğrultusunda

hızla sağa kaymaya başladığı; Erbakan'ın, "Kanlı mı olacak kansız mı, buna halk karar verecek" dediği günlerdi. Buna karşı genel olarak 12 Eylül yenilgisinin etkisinden henüz kurtulamayan örgütsüz ve dağınık durumdaki sol hareketlerse tek başlarına bu sürece karşı etkin bir müdahale geliştiremiyorlardı. Ben o koşullarda emek güçleriyle, devrimci hareketleri bir araya getirecek devrimci bir kitle partisinin bu sürece karşı etkili bir müdahale imkânı yaratabileceğini umuyordum. 12 Eylül sonrası geçilen süreç içinde büyük bir darbe yiyen bizim hareketimizin de böyle bir mücadele süreci içinde kendisini yenileyerek toparlanma ve yeniden gelişme imkânı bulabileceğini umuyordum. Büyük çoğunluğu siyaset dışı bir konuma sürüklenen bizim geniş kitlemizin de böyle açık bir siyasi mücadele süreci içinde daha etkin bir politikleşme içine girmesi mümkün olabilirdi. Bu nedenlerle devrimci bir kitle partisinin hem gerekli hem doğru bir şey olduğunu düşünüyordum.

ÖDP kuruluş sürecinde Kazablanka toplantısı. İstanbul, 1995.

"Geleceği Birlikte Kuralım"

– Senin çıktıktan sonra yaptığın değerlendirmelerde kitlesel açık bir parti ihtiyacı da var ama ÖDP'ye giden süreç başka kanallardan da ilerleyen bir çabaydı. ÖDP'nin kuruluş süreciyle devam edelim...

– Evet, değişik platformlarda da parti çalışmaları vardı. Zaten solun bazı grupları tarafından Birleşik Sosyalist Parti (BSP) adı altında bir parti kurulmuş durumdaydı.

Biz kitlesel bir parti kurma kararına ulaştıktan sonra, bunun nasıl başlatılacağı konusunda vakıfta tartışmalı toplantılar yapıldı. Bir yandan da İstanbul'da ODTÜ Mezunları Derneği'nde bu konular etrafında bir tartışma yürütülüyordu. Biz çağrının doğrudan bir Devrimci Yol çağrısı olarak değil de oradaki oluşumdan yapılmasının daha doğru olacağını, daha geniş çevrelerden de cevap bulabileceğini düşündük. Benim tercihim de o yöndeydi ve "Geleceği Birlikte Kuralım" süreci o şekilde başladı.

– Sürecin ÖDP'ye dönüşmesi döneminde senin tercihlerin ne yöndeydi?

– Bu süreç benim tercihlerimin fazla etkili olmadığı, biraz karışık bir şekilde gelişen bir süreçti.

Aslında GBK süreci oldukça geniş bir ilgi ve katılımla başlamıştı. Bir yürütme seçildi. Yurt çapında yürütülen toplantıların birçoğuna ben de katıldım. Çalışmalar, toplantılar sürerken o sıralar kendi içinde bazı sorunlar yaşayan BSP tarafından GBK süreciyle birleşme talepleri gelmeye başladı. Bu konuda benimle de bir görüşme yaptılar. Mustafa Sönmez vasıtasıyla haber yollamışlar. Korkut Boratav, Gençay Gürsoy, Çağatay Anadol ve Mustafa Sönmez'le birlikte İstanbul Barosu'nun terasındaki kafede görüştük. Korkut hoca ile yetmişli yıllarda SBF'de öğretim üyesi olan kuzenim Tamer Müftüoğlu vasıtasıyla tanışıyorduk, benim çok değer verdiğim bir insandı. BSP çevresindeki arkadaşların GBK ile BSP sürecini birleştirme konusunda kendisinden yardım istediklerini anlattı. Ben BSP'deki gibi eski grupları bir araya getirmenin doğru bir şey olmadığını düşünüyordum. Bu konudaki düşüncelerimi anlatmaya çalıştım. Ben emek hareketlerinin potansiyelleriyle taban inisiyatiflerine dayanan bir partiden yana olduğumu söyledim. Sol hareketlerin bu sürece yukarıdan mutabakatlarla katılmasını doğru bulmadığımı, böyle bir şeyin solun eski zaaflarını yeni sürece taşıyabileceğini; bunun yerine aşağıdan yukarıya geliştirilecek bir süreç içinde sol grupların bu harekete destek olmasının daha doğru olacağı şeklinde özetleyebileceğim düşüncelerimi aktardım. Bence böyle bir süreç içerisinde solun kendisini yenileme ve eski zaaflarından uzaklaşma şansı da olabilirdi.

Konu üzerinde epeyce konuştuk, şimdi çok uzun zaman geçti, diğerlerinin ne söylediğini çok iyi hatırlamıyorum. Sonunda Korkut hoca, "Bir de bunu deneyelim; BSP de devam etsin, bu süreç de devam etsin" dedi, görüşme de o şekilde sona erdi.

Sonra ben bu görüşmeyi GBK koordinasyonundaki arkadaşlara anlattım. Gerçi ben kendi adıma olumsuz yanıt vermiştim; ama diğer arkadaşların da bu konudaki düşüncelerini nezaketen BSP yöneticilerine aktarmalarının iyi olacağını söyledim. Konunun da bu şekilde kapanmış olacağını

sanıyordum. Ama hiç de öyle olmadı. O ara nasıl olduysa, ondan sonra işler, GBK ile BSP'nin birleştirilmesi yönünde gelişmeye başladı.
Ha, tabii, o zaman GBK koordinasyonunda sen de vardın. Aslında söyleşi formatına aykırı düşmezse, şimdi bu iş nasıl oldu diye ben sana sorsam da sen anlatsan belki daha iyi olur!
– Görüşme talebi bizden gelmedi, onlardan geldi. Israrla geldi ve bir noktadan sonra geri çevirmek mümkün olmadı.
– ÖDP kurulduktan sonra bu iş nasıl oldu diye konuşurken Nesrin Aslan anlatmıştı: BSP içindeyken Kurtuluşçularla bir türlü baş edememişler, sonunda "bunlardan bizi ancak Dev-Yolcular kurtarır" diye GBK ile birleşmeyi gündeme getirmişler! Artık ne kadarı şakaydı bilemiyorum. Ama orada onlardan gelen ısrarın ötesinde GBK cenahında da bir delik vardı galiba. Aslında tahmin ediyorum ama burada adım anmayalım.
Neyse, işte bir noktadan sonra bu görüşmeler "sol birleşiyor" diye büyük bir gürültüyle basına yansıtıldı. Medyanın da etkisiyle yaratılan birleşme rüzgârı altında, kimsenin duymak istemediği aykırı konuşmalar yaptığım birleşme toplantıları yapıldı. Arkasından da süreç solun birliği esprisinin GBK'nın kuruluş perspektifinin önüne geçtiği bir zeminde gelişti.
O arada benim Sadun Aren'le de bir görüşmem olmuştu. Kısaca onu da aktarayım. Gelişmeler konusundaki endişelerimi paylaştığım Korkut hocanın önerisiyle Sadun Aren'in yanına, Çankaya'daki evlerine gittim. Sol gruplar arasındaki olumsuzlukların bu parti sürecine taşınmasından duyduğum endişelerimi anlattım. Örneğin kurucular kurulunun grup kotalarıyla önceden belirlenmesi, işin gidişatını ta baştan bozuyordu. Biz her bölgenin kendi arasında grup farkı gözetmeksizin kendi temsilcilerini seçtiği bir tarzı savunuyorduk. Bize çaylar, pastalar ikram eden eşi de beni desteklemesine rağmen Sadun hoca, "Belki sen haklısın ama biz BSP'de böyle yapıyorduk; bir seferlik böyle olsun, siz gene istediğiniz gibi yaparsınız" dedi.
ÖDP kuruluşu böyle başladı, böyle de gitti...

Özgürlük ve Dayanışma Partisi

– Neydi Beyoğlu'ndaki salonun ismi? Kazablanka Düğün Salonu. Orada yapılan bir açıklamayla kamuoyuna duyurulmuştu.
– Evet, orada kitlesel bir katılımla açıklama yapılmıştı. Metin Akpınar bile oradaydı.
– Konuşma da yapmıştı galiba...
– "Solcular birbirleriyle bir ay kavga yapmazlarsa ben de katılacağım"

gibi bir şey söylemişti. Aslında biz birkaç ay dayandık kavga etmeden ama o sözünde durmadı.

– Olacakları tahmin ettiği için... Neyse. Sonra ilerleyen dönemlerde ciddi sorunlar baş gösterdi partide... Sen sorunu nasıl tarif ediyorsun ve nedenleri neydi?

– ÖDP'nin kuruluşu ülke çapında büyük bir ilgi gördü, kuruluş şenliğinde de aslında büyük bir coşku vardı. Ama bu tabloyla çelişen küçük bir ayrıntı, belki de partinin daha sonra karşılaşacağı problemlerin habercisi gibiydi.

ÖDP Parti Meclisi'nde, 1997.

Kuruluş şenliği yapılırken salonun arka tarafında kuruculardan bazılarının çözmeye uğraştıkları bu ayrıntı, Kurtuluş kontenjanından PM adayı olan bir arkadaşın seçilecek kadar oy alamamış olmasıydı.

Konuya yabancı olanlar, ne var bunda diyebilir. Olay az önce Sadun Aren'le yaptığım konuşmayı anlatırken sözünü ettiğim seçimlerin grup kotaları yoluyla yapılmasından kaynaklanıyordu. Yani her grup kendi kotası kadar aday gösteriyor ve seçimler gruplar arasında belirlenen şekilde sonuçlandırılıyor. Yani seçim aslında bir formaliteden ibaret. Ama kuruluş kongresi öncesinde BSP grubu içinde çıkan bir anlaşmazlık sonucu, seçime üzerinde mutabık kalınan 100 kişiden fazla adayla

girilince delegeler yüzüncü kişi olarak Kurtuluş listesindeki bir aday yerine başka birini seçmiş! Salonda yirmi bin kişi partinin kuruluşunun coşkusunu yaşarken salonun arka tarafında bu krizi çözmeye çalışıyorlardı. O kalabalık içinde beni de bulup oraya götürdüler. Seyfi Öngider bu sorun çözülmezse Kurtuluş grubunun partiden ayrılacağını söyledi. Benden istenen de bu konuyu halletmem! Nasıl halledeceksem?!.. Birimiz, belki ben bir jest yaparak istifa edeceğim, yerine seçilemeyen arkadaş gelecek. Olacak şey değildi. Konuyu niye bu kadar abartıyorsunuz dedim, bir kişi seçilememişse seçilememiş, bunun ne önemi var? Zaten her aday olan seçilecekse seçimin ne manası var gibi, aslında onlara manasız gelen şeyler söyledim. Seçilemeyen arkadaş, haydi adını da analım, Bülent Uluer de oradaydı, ona da bir şeyler söyledikten sonra oradan ayrıldım.

– O sorun nasıl çözüldü?

– Sonra sanıyorum Saruhan Oluç'un marifetiyle çözüldü. Galiba Mustafa Sönmez Parti Meclisi üyeliği için gönülsüzmüş, onun haberi olmadan istifa etmiş gibi göstererek, yerine Bülent Uluer seçilmiş gibi işlem yapılmış. Böylece kriz çözülmüş gibi yapılarak başladı parti hayatı.

Bunu şunun için anlatıyorum. Partiye yaklaşımda bir zihniyet farklılığı, bizim alışmadığımız davranışlar, sol grupların yapılarından gelen problemler, o mutabakat düşüncesi... Yönetimde, parti organlarında mutabakat arama düşüncesi, giderek izlenecek siyasette mutabakat arama... Mutabakat ararken çoğunluğun etkisini sınırlamak için getirilen birtakım kurallar... Bu kuralların süreç içinde çoğunluğa siyasetini hayata geçirme şansı tanımayan bir azınlık dayatmacılığına dönüşmesi, partinin Türkiye'nin o günkü yaşadığı gelişmelere karşı etkili siyasetler yapması yerine, kendi içindeki sorunlarla boğuşan bir cadı kazanına dönüşmesine yol açtı.

Grupların zihniyetleri arasında bir ortalama tutturmaya çalışmak sonuçta ne dediği anlaşılamayan kekeme bir siyasetin geliştirilmesine yol açtı. Bana göre temel sorun buydu.

Sonraki dönemde de bu mutabakatlar, özellikle siyasi konularda mutabakat talebini dile getirenlerin istediği biçimde gerçekleşmeyince, parça parça koptular...

– Kuruluş döneminde dile getirilen iddiaların aksine, ayrışmaların ardından âdeta başlangıç noktasına dönüldü. Hemen herkes kendi teşkilatına rücu etti. O dönemde bu sürecin, ÖDP'nin kendi hayatını da zehirleyerek geliştiğini söyleyebilir miyiz?

– Herkesin kendi teşkilatına rücu ettiğinden söz etmek ne kadar doğru, bilemiyorum. Bence zaten herkes kendi yerindeydi. Kuruluş dönemin-

de gruplarından kopmuş veya grup dışı, bağımsız konumdaki bazı arkadaşlar tarafından bütün grupların ortadan kalkacağı, herkesin ÖDP etrafında bütünleşeceği, bir harmanlanma olacağı iddiası biraz fazla abartılı; hani bir şarkı vardı "hayat bayram olsa" diye, onun gibi biraz fazla naif bir beklentiydi. Öyle bir gelişmenin olabilmesi; yani geçmiş grup yapılarını ortadan kaldıracak bir yeniden yapılanmanın ortaya çıkabilmesi, ÖDP pratiğinin geçmiş siyasi pratiklerin yarattığı tarihselliği aşabilecek bir performans göstermesiyle olabilecek bir şey. Ama siz ÖDP pratiğini o geçmiş siyasi süreçlerden gelen gruplar arasındaki mutabakatlar düzeyine çektiğinizde ortaya çıkan sonuç, bırakalım geçmiş devrimci pratikleri, GBK sürecinin bile gerisindeydi. O dönemlerde ben ÖDP yi bir geçiş partisi olarak gördüğümü ifade etmiştim. Sonradan bu sözlerim bazen değişik şekillerde eleştiri konusu ediliyor. Ertuğrul Kürkçü bir yazısında benim o ifademle ilgili, "İçimizde en gerçekçimiz Oğuzhan çıktı; o, ÖDP'yi Devrimci Yol'a geçiş olarak görüyormuş" diye alay ederek söz ediyordu. Evet, ben Türkiye'de bir geçiş süreci yaşandığım, dünyanın ve ülkenin yeni yapılanmasına dair henüz taşların yerine oturmadığını, bu manada ÖDP'nin de bir geçiş partisi özelliği taşıdığını, bütün siyasi yapılar gibi solun ve sol grupların da bu yeni mücadele süreci içinde yeniden şekilleneceğini düşünüyordum. Bu doğrultuda yazı ve konuşmalarım da olmuştur. Ama buradan basitçe yorumlar yaparak ÖDP'yi eski Devrimci Yol'u yeniden kurmak için bir araç olarak gördüğüm sonucunu çıkarmak, benim anlatmaya çalıştığım şeye karşı haksızlık olur. Bu konuya sonra belki yeniden geliriz.

ÖDP hayatının zehirlenmesine gelince, bu konuda sanırım asıl mesele işin mahiyetine dair doğru dürüst bir program, ortak bir anlayış oluşturulmadan tamamen farklı anlayışlara sahip çevrelerin bir araya getirilmesi konusunda yapılan acelecilik ve zorlamaydı. GBK süreci kendi mecrasında belirli bir mesafe alamadan, BSP'nin kendi iç sorunlarından kaynaklanan bir birleşme hamlesiyle yolundan çıktı. Sonuçta, daha yerleşik olan bürokratik parti anlayışlarına ait alışkanlıklar parti hayatını zehirlemekle kalmadı, belki daha sağlıklı gelişmeleri de önledi.

Partinin yapısı, çalışma tarzı çok klasik bir burjuva partisi formatına dönüştü giderek.

Benim içinden geldiğim gelenek daha çok taban örgütlenmesine, işyeri ve bölge çalışmalarına; yani halk içerisinde doğrudan, birebir çalışmaya ağırlık veren bir tarza yatkındı. Ama süreç, daha çok medyatik ve bürokratik bir parti hayatının, yukarıdan siyasetin mecrasına sokuldu. Kongre ve parti meclisi kulislerindeki siyaset oyunlarının hâkim olduğu bu süreç bizi de bozdu. Böyle bir girişimden beklentileri olan insanlar-

da da, iyi niyetle katılan çevrelerde de o dönem yaşanan tartışmalar, ayrılıklar nedeniyle ciddi bir hayal kırıklığı oluştu.

Akın Birdal'ın vurulduğu gün, hastanenin önünde. Ankara, 12 Mayıs 1996.

– Peki bu noktada şunu sorayım: Tartışma sürecinin sonuç metninde, hem kitlesel bir partiden söz ederken hem kendi geleneğimizin örgütlülüğünü muhafaza etmesi ya da buna benzer cümleyle vurgulanan bir husus var. Bu sence parti hayatında sorun teşkil etmedi mi?

– Bence partinin sağlıklı gelişememesinin asıl nedenlerinden biri Devrimci Yol grubunun kendi bütünlüğünü koruması olmadı; tersine, ideolojik ve politik olarak kendi bütünlüğünü koruyacak bir tutarlılık gösterememesi partinin yaşadığı sorunlarda daha büyük rol oynadı. Zaten her grup kendi örgütlülüğünü devam ettiriyordu. Masislerin Yeni Yol'u, Kurtuluşçuların dergileri; üstelik bize karşı epey tarizkâr ifadelerle dolu olarak yayımlanmaya devam ediyordu. Diğer grupların bu tür faaliyetleri sorun yaratmazken bizim arada bir kendi aramızda toplanıp konuşmamız bile sorun olmuş, üzerimizde belirgin bir baskı kurulmaya

çalışılmıştır. Bu konuda bence belirli bir sonuç da elde ettiler. Bundan biz de zarar gördük, parti de...

– Kendi bütünlüğünü korusa, hatta tahkim etse, parti açısından ne tür olumlu sonuçlar doğuracaktı?

– Örneğin partinin çalışma anlayışına daha sağlıklı bir bakış açısının hâkim kılınmasından bakalım. Parçalandıkça, eski tutarlılığını, dinamizmini kaybettikçe, toplum içerisindeki çalışma anlayışından uzaklaştıkça, bürokratlaştıkça, bu durum partinin geneline çok olumsuz yansıdı. Siyasi olarak partinin en büyük zaafı, daha çok insan hakları, demokratik haklar gibi, Avrupa Birliği gibi rejim sorunlarıyla ilgilenen bir parti durumunda kalmasıydı. Esas olarak düzen sorunlarına, halkın gündelik hayatındaki sorunlara ilişkin siyasetin ön planda olmaması, geniş yoksul halk kesimleriyle partinin bütünleşmesini engelledi. Daha çok aydınların ilgisini çeken bir parti oldu. 12 Mart, 12 Eylül gibi baskı dönemlerinden çıkmış solun ilgisi de bu rejim sorunlarına odaklanmıştı. Partinin büyük gündemi hep rejim sorunları oldu. Tabii ki bunlar önemliydi; ancak parti bunu köklü, alternatif bir düzen eleştirisiyle birlikte sunamadığı için mevcut düzenin rejim düzeyinde düzeltilmesi gibi bir algıya yol açtı. Çalışma tarzı da buna uygun gelişti. Merkezi mitingler, basın açıklamaları ve bazı eylemliliklerle sınırlı kaldı partinin faaliyetleri...

Bu konuyla ilgili önemli bir sorun da çoğulculuk adına ortaya çıkan, ideolojik birlikten yoksun, amorf birlikteliği koruma adına ideolojik mücadeleden uzaklaşma tavrı olmuştur. Bu bizi gerileten ve sonraki süreçlerde faturasını epey ağır ödeyeceğimiz bir hataydı. Hatırlarsın, o sıralarda parti içinde, hiçbir gruba dahil olmayan bağımsız bir birey olmayı bir erdem haline getiren; buna karşı devrimci bir gruba ait olmayı da aşağılık bir durum gibi gösteren garip bir örgüt düşmanlığı ideolojisi oluşmuştu. 12 Eylül kalıntısı bu devrimci örgüt düşmanlığı liberalizminin sadece parti içinde değil; solun tümü için yeni tür bir sağcılık olarak nelere yol açtığını gördük.

– Partideki ayrılıkla ilgili neler söyleyeceksin? Diyorlar ki Devrimci Yolcular partideki azınlıklara tahammül edemedi ve diğerlerinin uzaklaşmasına yol açtılar... Ayrılığı ilk ateşleyen hadise Kürt meselesiyle mi ilgiliydi?

– Partide ortaya çıkan ilk ayrılık hadisesi, çoğulculuğu azınlık grupların parti kararlarına uymama hakkı olarak gören anlayışlardan kaynaklanmıştı. Bu konuda, Devrimci Yolcular azınlık gruplara tahammül edemediler iddiasının hiçbir manası yok. Kürt hareketi karşısındaki tavır konusunda da fark vardı; ama ayrılık nedeni buradan çıkmadı.

Bir parti içinde tabii ki görüş farklılıkları olabilir; ama tartışmaların sonucunda yetkili organlar tarafından bir karar alınacak ve sonuçta herkes bu karara uyacaktır. Başka türlü parti olamazsınız. Bu anlayış farklılığı, baştan itibaren birçok konuda ortaya çıkmıştı. Ama asıl kırılma noktası partinin kuruluşundan sonraki ilk seçimlerde, bazı arkadaşların parti kararına uymayarak başka bir partiyi desteklemeleri noktasında ortaya çıktı. Partinin seçim çalışmalarına katılmadılar, kendi partilerine değil başka bir partiye oy verdiler. Hatta bir muhterem PM üyesi, PM toplantısında söz alarak seçimlerde ÖDP için değil başka bir parti için oy kullandığını kürsüden deklare de etmişti.

Küreselleşme karşıtı mitingin ardından. Salzburg, 2000 yılı.

Seçimlerde kendi partisi yerine hangi partinin desteklendiği önemli değil. Bu noktada artık şeklen bile bir parti birliği kalmamış demekti. Sorun buradan çıktı ve bazı grupların partiden ayrılmasına kadar gitti. Burada anlatmaya gerek olmayan başka can sıkıcı meseleler de vardı. Parti içinde bu gibi sebeplerle politik içerikten yoksun anlamsız bir kamplaşma doğdu. Parti hayatı giderek insanların birbirine selam bile vermediği çekilmez hale geldi. Sonunda bu işi nasıl halledeceğiz diye uğraşmaya başladık. Bunun için İlhami (Aras) ile de görüşüp sallım bir çıkış yolu aradık. Bu hadise sonunda bazı grupların partiden ayrılmalarıyla sonuçlandı. O arada bana garip gelen bir şey, azınlık grupların tavrını eleştiren bağımsız arkadaşların da onlarla birlikte partiden ayrılmalarıydı.

– Daha sonra 2009 yılında ciddi bir bölünme daha yaşandı. Bu ayrışma süreci nasıl başladı? Ufuk Uras'ın bağımsız milletvekili adaylığının rolü var mıydı?

– Bu son olay nitelik olarak öncekinden farklı özelliklere sahipti. Önceki ayrılık olayı sol gruplar arasındaki; yani bizim kendi aramızdaki görüş ayrılıklarına dayanan, biraz da partinin kuruluş sürecindeki hataların yol açtığı bir ayrılıktı. Son olarak ÖDP içinde ortaya çıkan olaysa daha karmaşık bir şekilde gelişti. Önce ortaya bir başkanlık tartışması gibi çıktı. Sonra Kürt hareketi tarafından bir bağımsız milletvekili adaylığı önerisi gelince, orada kim milletvekili olacak tartışması gibi göründü. Olayın içine sendikalar içindeki koltuk kapma hesabı yapan birileri de karıştı. Sonra da Kürtleri, Alevileri ve solu birleştirerek büyütme projesi ortaya atıldı.

Bana göre bizim üzerimizde bir oyun oynanmak istendi. Olayın gelişmesine biraz daha genişçe bakıldığında bu oyunun mahiyetini anlamak çok zor değildir. Bir yandan solu birleştirip büyütme iddiası ileri sürülürken, bir yandan da solun geçmişi hakkında; Mahir Çayan, Deniz Gezmiş, Devrimci Yol hakkında darbecilik, milliyetçilik, Ergenekonculuk gibi abuk sabuk suçlamalar ortaya atılmaya başlandı. Solun bütün geçmişini sorunlu göstererek itibarsızlaştırmaya yönelik bu suçlamalar en çok da sağcı, AKP yandaşı medya organlarında sergilendi. Buna gazete ve televizyonlara yerleştirilen dönekler takımı eşlik etti.

Bana göre bu olayın ÖDP'nin şahsında sola karşı düzenlenmiş bir tertip olduğu çok açıktır. Türkiye'de uygulanmakta olan gerici, piyasacı programda solu kullanmak için kurulan bir tuzaktı. Burada ÖDP bir kırılma noktası olarak saptandı. Bu nedenle içimizdeki zaaflı unsurları da kullanarak oyunu bizim üzerimizde oynadılar.

Olaym, bahsettiğin şahsın bağımsız adaylık meselesiyle bir ilgisinin olmadığı da çok açıktır. Bana göre o şahsın kendisi bu tertibin bir parçasıydı. Bütün bunları olayın başladığı andan itibaren anlatmaya çalışmamıza rağmen, birçok iyi niyetli arkadaşımızın "solu birleştirip büyütme, yenileşme, değişime ayak uydurma" gibi söylemlere kanarak bu tertibin arkasından gitmesini engelleyemedik. İşin bizim için elbette üzücü olan bu yanı, bizim ideolojik mücadele konusundaki zayıflığımızın da bir sonucuydu.

Ama işin sonunda, solun değişik kesimlerini de arkasına alacak şekilde, Türkiye'deki devrimci mücadelenin geçmiş değerlerine sahip çıkarak bu tertibi boşa çıkarma iradesinin gösterilebilmiş olması umut vericidir.

– Tartışma sürecinden, vakıftan, ÖDP'den söz ettik. Gelelim şu anda masanın üzerinde durmakta olan *BirGün* gazetesine... Gazetenin çıkışı nasıl oldu?

– Cezaevinden çıktıktan sonra gözlediğim en önemli hadiselerden biri medyanın toplum üzerindeki etkinliğiydi. Toplum gazete ve televizyonları elinde bulunduran birkaç sermaye grubu tarafından yönlendiriliyordu. Gündelik hayatta yaşanan olaylar, tamamen onların çıkarları doğrultusunda yansıtılıyordu. Daha tartışma süreci içindeyken bu alandaki ideolojik hegemonya mücadelesinin ve bu konudaki araçların önemi üzerinde duruyorduk. Aslında kendisi de bu araçlardan biri olan vakıftaki çalışmaların ilk döneminde bir radyo projesi başlatıldı; ama yürütülemedi. Daha sonra bu girişimin devamı olan Mavi Radyo da sonuçta yönetim problemleri, maddi problemler gibi nedenlerle başarısızlığa uğradı.

Beni bu konuda yeniden girişimde bulunmaya yönelten olay, kamu çalışanlarının sendikalaşma doğrultusunda yaptıkları büyük bir eylem sırasında medyanın gösterdiği tavır oldu. O gün aşağı yukarı 100 bini aşkın insan sendikalaşma talebiyle Ankara'da eylem gerçekleştirmişti. Bütün Türkiye'den gelen otobüsler önce şehir dışında, Ankara girişinde durdurulmuş; Ankara'da sokaklara dökülen binlerce kişi gözaltına alınıp stadyuma doldurulmuştu. Sonuçta, birtakım görüşmelerin ardından stadyuma toplananlar, şehir girişinde durdurulanlar serbest bırakıldı ve Kızılay'ın ortasında çok büyük bir eylem gerçekleştirildi.

Nereden baksanız çok önemli bir toplumsal olaydı. Ama ne televizyonlar ne gazeteler bu olaya ciddi bir şekilde yer verdi. Doğan Grubu'nun gazetelerinde arka sayfalarda kibrit kutusu kadar yer bulabildi. Cumhuriyet gazetesi macerası biraz da bu olaya tepki olarak ortaya çıktı.

Bu olayın etkisiyle bir gazete veya televizyon kurma konusunu düşünmeye, tartışmaya başladık. Bir günlük gazete çıkarmanın gerçekleşebilirliği konusunda Mustafa Sönmez yardımcı oldu. Belirli bir miktar para bulunursa olabilir diyerek cesaret verdi. Türkiye ve Avrupa'da bu konuda yapılan toplantılarda genelde olumlu bir görüş ortaya çıktı. Özellikle kamu çalışanları ve meslek odaları içinde ciddi destek bulduk. Parti içinde bazı tereddütler olmasına karşın genelde olumlu karşılandı. O şekilde başladı.

– Gazete çalışmasına soyunanlar arasında başka kimler vardı?

– İşin mutfağından önce bu işin maddi ve idari cephesiyle ilgili bir tür girişimciler kurulu oluştu. Küçük katılımcıların yanı sıra daha ciddi sayılabilecek katkıları olan çok sayıda arkadaş vardı. Bazı meslek ku-

ruluşlarıyla sendika yönetimindeki arkadaşların yanı sıra hatırladığım kadarıyla; Şemsettin Polat, İlbay Kahraman, Yener Aksu, Sinan Şakir Güngör, İbrahim Çeşmecioğlu, Hasan Basri Çıplak, Kemal Yankumcu, Vedat Sevim gibi arkadaşlar vardı. İsimlerini şimdi hatırlayamadığım başkaları da... Yurtdışından da şimdi ismini sayamayacağım çok sayıda arkadaş destek oldu.

Ali Başpınar'ın cenaze töreni.
Nasuh Mitap, Oğuzhan Müftüoğlu ve Melih Pekdemir, Eylül 2008.

İşin mutfak kısmında başta Mustafa Sönmez, Cüneyt Akman, Doğan Tılıç, Aydın Engin vardı. Önce Mustafa Sönmez'le Aydın Engin, sonra da Cüneyt ayrıldılar. Meşhurlar gittikten sonra gazete isimsiz kahramanları tarafından yayımlanmaya devam etti.

– Doğan Tılıç'ın herhalde epey bir katkısı oldu.

– Evet, Doğan'ın çok katkısı oldu. Kuruluş süresinde Türkiye'nin birçok yerindeki tanıtım toplantılarına birlikte katıldık. Kendisi bu arada özellikle Antep ve Hatay yemekleri konusundaki kültürünü geliştirme fırsatı da bulmuştu!

– Gazetenin yayın çizgisi konusunda bir çerçeve konulmuş muydu?

– Doğan Tılıç gazetenin yayın ilkelerine dair bir "*BirGün* anayasası" hazırlamıştı. O konuda mutabıktık.

İdeolojik ve siyasi çizgi konusundaysa o dönemde iyice belirginleşen liberal-milliyetçi saflaşması konusunda ikisine de karşı bir üçüncü çizgiyi esas alan bir duruşu benimsiyorduk.

Yazarlar arasında her iki kesimden yazarlara da yer vermekle birlikte gazetenin omurgasının bu iki uç karşısındaki bir çizgiye oturmasını hedeflemiştik. Ancak bu konuda özellikle başlangıçta birçok sorunla karşılaşıldı. Gazete kendi hedeflediği çizgiye oturmakta zorlandı, hem yayın politikasında hem oldukça özgür bir ortam içinde yazan yazarları dolayımıyla bir o tarafa bir bu tarafa yalpalamalar yaşadı. Bu iki çizgi arasındaki mücadelenin sertleşmesi sonuçta gazete içinde sorunlara yol açtı.

– Gazete içinde çıkan sorunlardan söz edince, zaman zaman gazeteden ayrılmalar oldu ve bu konuda birçok spekülasyonlar yapıldı. Bu konuda bir şeyler söyleyecek misin? Çünkü, biliyorsun, bu gibi konularda senin dahline dair bir sürü rivayet dolaştırılır.

– Söyleyeyim, bu konularda çıkan rivayetlerin tümünün gerçekle hiçbir ilgisi yok. *BirGün* gazetesi aslında hiçbir gazetede olmayacak kadar, hatta bana kalırsa olmaması gerektiği kadar özgürlükçü ve tabiri caizse "liberal" bir gazete. Yazarların yazıları bildiğim kadarıyla yayımlanmadan önce çoğunlukla herhangi bir kontrol okumasından bile geçmiyor. Bugüne kadar bu nedenle başlarına bir sürü iş de aldılar. Spekülasyon konusu olan yazarların ayrılmasından, çoğunlukla daha sonradan haberim olmuştur. Birçok gazete yazarının çok farklı nedenlerle ayrıldığını da biliyorum. Örneğin, isim vermeyeceğim, gazeteden ayrılışı ciddi spekülasyon konusu olan bir yazar; hiçbir *BirGün* yazarına telif ödenmiyor olmasına karşın, kendisine ödenen telifin parasızlık nedeniyle ödenememesi yüzünden yazmayı bıraktığını biliyorum.

Doğal olarak gazetede şöyle bir gelişme de oldu; ülkedeki liberal-milliyetçi saflar arasındaki çatışma keskinleştikçe, bu ayrışma tıpkı partide olduğu gibi kaçınılmaz olarak gazeteye de yansıdı.

– Şimdi şunu sormak istiyorum. 91 yılında çıktıktan sonra, senin... Tabii sadece senin değil, sola gönül vermiş insanların iyi kötü ucundan tuttuğu, burada da konuştuğumuz projelere baktığımızda; sözgelimi vakıf olsun, hatta arada geçti Mavi Radyo olsun, ÖDP olsun, *BirGün* gazetesi olsun... Yaratılabilmiş hiçbir ciddi başarı hikâyesine rastlayamıyoruz... Aradan geçen 15-20 yıla rağmen... Sen de geriye dönüp baktığında, bunun nedenleri ne olabilir diye düşünüyorsundur herhalde... Yani solun kendisinde araması gereken ciddi sorunlar mı var acaba?

– Bana göre temel neden hem dünyada hem ülkede çok farklı bir konjonktürel süreçten geçiyor olmamız. Çok konuştuğumuz ve çok fazla üzerinde yazıp çizdiğimiz bir konu bu.

Türkiye, dünya çapındaki büyük sermaye güçlerinin yönelimleri doğ-

rultusunda bir değişim sürecinden geçiyor. Bu liberal değişim hareketi ülkedeki bütün toplumsal muhalefet dinamiklerinin kimyasını bozmuş durumda. Toplumsal muhalefet potansiyelleri bu değişim hareketi tarafından emilerek etkisizleştiriliyor. Evet, gene çokça söylediğimiz gibi bu değişim gerçek bir değişim değil. Geniş emekçi kitlelerin çıkarına olmayan, hatta gerçekte onların aleyhine, büyük sermaye güçlerinin çıkarına bir değişim. Ama bunun sonuçlarını yaşamadan kitlelere anlatılması kolay bir şey değil. Kaldı ki ülkenin aydınlarının önemli bir kesimi; örneğin bizim sömürge tipi faşizm diye tanımladığımız eski baskıcı, darbeci yönetim anlayışına dair bazı kurumların ortadan kaldırılıyor, ordunun siyaset üzerindeki vesayetinin sınırlanıyor olması nedeniyle bu liberal değişim sürecini âdeta bir devrim gibi algılayarak destekleyebiliyorlar.

Bu durumun toplumsal muhalefet potansiyellerini dağıtıp eritmesinin sonuçlarını her alanda yaşıyoruz.

Bunlar dikkate alınmaksızın geçmişe göndermeler yapılıyor. Hopa neden Fatsa gibi, *BirGün* neden *Demokrat* gibi başarılı olamıyor? Ya da ÖDP, Devrimci Yol gibi...

Nedeni açık. Çünkü Fatsa'yı yaratan o örgütlü devrimci mücadele şimdi yok, *Demokrat*'ın arkasındaki bütün ülke sathını kaplayan, bir dağ köyüne üç saat uzaklıktaki şehirden her gün yürüyerek gazete getiren gençleri yok. Daha büyük başarılar, bu geçici konjonktürün aşılmasıyla gerçekleşecek.

Bugün toplumsal mücadelenin ekseni etnik-dinsel alanlara kaymış durumda. Dinsel, mezhepsel ve emik sorunlar üzerinden yürüyen çatışmalar toplumsal hareketliliğin merkezini dolduruyor. Solun geçmişte etkin olduğu gecekondu bölgelerinde şimdi dinsel hareketler daha etkin halde.

Bu yüzden başarı ya da başarısızlık ölçüsünü benim bir geçiş süreci olarak tanımladığım bu koşullara göre belirlemek lazım. Bir gazete bugünün koşullarında *Demokrat* kadar satamadığı için değil, burjuvazinin bugünkü liberal saldırıları karşısında yeterince mücadele edemediği için başarısız sayılmalı.

Elbette burada bize dair, sola dair yanlışlardan da söz edilebilir. Bu biraz daha uzun bir konu.

– Bu noktada, çok sık tekrar edilen, üstelik herkesin kendi meşrebince mana yüklediği "solun kendini yenileyemediği" meselesi üzerine ne diyeceksin?

– Solun kendini yenilemesi gerektiği ifadesi son zamanlarda yaygınca dile getirilen bir laf oldu. Amaç bundan kastedilen şey, devrimci bir

yenilenme anlayışından çok; küreselleşmenin, neoliberal sürecin kendisine uyumlulaşma şeklinde bir yenileşme. Solun kendi değerlerini, kendi zeminini, kendi iddiasını terk ederek kendisini yenilemesinden söz ediliyor ki bu aslında solun kendisini terk etmesi anlamına geliyor. Bu biraz "madem bu sürecin önüne geçilemiyor, bari keyfini çıkaralım" anlayışıdır.

Elbette sosyalist hareketlerin, sosyalist teorinin kendisini böyle bir konformizme, uyumculuğa düşmeden yenileme sorunu vardır. Bugün arkamızda yüz yıllık bir sosyalist ve devrimci mücadeleler tarihi var. Şimdi devrimci eleştirinin konusu sadece eski kapitalizm değil, sadece küresel kapitalizm de değil; ona alternatif olarak ortaya çıkan sosyalizm süreçleri de farklı bir mahiyette de olsa devrimci eleştirinin konusudur. Tabii kendi tarihimiz de...

20. Bölüm

Özel Hayat

– Aslında senin pek girmek istemediğin bir konu ama röportajın bütünlüğü bakımından eksiklik olacak. Dolayısıyla sormak zorundayım. Sen Devrimci Yol'un merkez komite üyesisin. Yani bütün hayatın siyaset. Peki hâl böyle olunca siyaset dışında hiç özel hayatın yok muydu? Bir günün nasıl geçiyordu? Hep toplantı, hep randevuyla mı?

– Evet, bizim özel hayatımız yok denecek kadar kısıtlıydı. Olayların yoğunluğu, toplantılar, görüşmeler, yayın çalışmaları arasında kendimize ayıracak zaman da pek kalmazdı. Yayın çalışmalarının yükü ağırlıkla benim üzerimde olduğundan, çoğunlukla gece geç vakitlere kadar çalışmak zorunda kalırdım. Gündüzleri de; dediğin gibi, hep toplantı, görüşme randevular vs.

– Mesela sinemaya gider miydin?

– Mecbur olmadıkça ortalıkta, kalabalık yerlerde görünmekten kaçınırdım; biraz da o nedenle o kadar çok sevmeme rağmen sinemaya, tiyatroya, konserlere pek gitmezdim. İlk zamanlar bazen sinemaya giderdik; ama birilerine görünmemek için hep ışıklar söndükten sonra içeri girmeye çalışır, ara verildiğinde de dışarı çıkmaz ve koltuğa gömülür kalırdık. Sonraları o kadarını da yapamıyorduk. O günlerin hayhuyu içinde başka insanlar gidebiliyor muydu bilmiyorum; ama mesela Ankara'daki sinema salonlarının, tiyatro salonlarının yolunu bile unutmuştum diyebilirim.

– O zaman CD falan yoktu; ama girip bir dükkândan bir müzik kaseti aldığın olur muydu? Ya da siyasi kitaplar dışında roman, hikâye gibi şeyler okumaya vakit ayırır mıydın?

– Kaset dinlemezdim, zaten kasetçalarımız falan yoktu; evde çalışırken hep Radyo 3, TRT'nin üçüncü kanalı açık olurdu, onunla idare ederdim. O zaman sadece TRT radyoları vardı.

Siyasi-teorik kitaplar, dergiler, diğer grupların yayınları falan derken, aralarda dinlenmek için Nâzım ya da sevdiğim diğer şairlerin kitaplarını karıştırmak dışında roman, hikâye okumaya da pek vakit kalmazdı.

– Sık sık ev değiştirmek zorunda olduğun malum. Bu durumda çok fazla eşyan da yoktu herhalde... Yaşadığın evler nasıldı? Biliyoruz ki DAL'da sizin hakkınızda yapılan tezviratlardan biri de "bir elinizin yağda bir elinizin balda" olduğu bir hayat sürdüğünüz... Ne dersin?

– Bizim yakalandığımız dönemlerde cunta bizim hakkımızda epey tezviratta bulunmuştu. Gerçekte bizim hep mütevazı bir hayatımız olmuştur. Evlerimizde fazla eşya olmazdı. Sadece eve tesadüfen gelecek komşular arasından çıkması muhtemel muhbir vatandaşları kuşkulandırmayacak kadar, Ankara'daki orta halli memur evleri kadar düzenli olmasına dikkat ederdik. Bizim evimizde, eşimin ailesinin evlilik hediyesi olarak aldığı üç beş eşyadan başka bir şey yoktu.

– Yoğun bir siyasi hayatın, evlilik üzerinde bir etkisi oluyor muydu? Bir akşam "hadi şuraya gidip yemek yiyelim" falan gibi şeyler olmuyor muydu? Ya da tatile çıkmak isteği...

– Bazı akşamlar dışarıda bir yerlere çıkmak istediğimizde, çoğunlukla yakınlarımızın evlerine, ya can dostumuz Teoman Öztürk'e ya da Pervin'in ikiz kardeşine (Nervin Tan) giderdik. Uzunca süre oturduğumuz Aşağı Ayrancı'daki ev, Teomanların Milli Kütüphane evlerindeki dairelerine çok yakındı. Onlar bizim evin yerini bilmediğinden bize ge-

lemezlerdi ama biz onlara sıkça giderdik.

O zaman bizim hayatlarımızı daha çok mahrumiyetlerle dolu kaçaklık koşulları belirliyordu. Doğrudan aranır durumda olmadığımız zamanlarda bile yarı kaçak durumda yaşıyorduk. Üzerimizde kendi kimliklerimiz de olmazdı, yaşadığımız evleri sahte isimlerle kiralamak zorundaydık. Çoğu zaman da orada burada, kendi evlerini bizimle paylaşan insanların evlerinin salonlarına serdikleri yer yataklarında yatıp kalkardık. Bütün bunlar bize bir mahrumiyet falan gibi de gelmezdi; yaptığımız, inandığımız işin bir gereği olarak görürdük.

– Tamam, sen hayatını bu işe vakfetmişsin; ama eşin de öyle yaşamak zorunda değil... Bu durum bir sıkıntıya yol açmıyor muydu?

– Eşim kimya mühendisiydi ve çalışan bir kadındı. Fazla militan bir hayatı yoktu. Aynı düşüncede olduğumuz için bu durumu hep anlayışla karşılamıştır. Ama işin doğrusu, bizim durumumuza katlanmak hiç de kolay bir şey değildi. O koşullarda çocuk falan da istemiyorduk, sonuçta normal bir evlilik hayatı sürdüremedik.

Sevinç Eratalay'la nikâh töreninde. Ayaktakiler: Osman Gölcük, Yener Aksu, Sevinç Eratalay, Oğuzhan Müftüoğlu, Levent Yurdakul, Bülent Forta, Ali Özülke. Oturanlar: Sedat Göçmen, Adnan Bostancıoğlu, 1993.

– 90'dan sonra yeniden evlendin...

– Evet, 91 yılında tahliye olduktan sonra tanıştığımız Sevinç Eratalay'la evlendik. Benim hayatım fazla değişmese de yeni dönemin

koşulları tabii epeyce farklıydı. Buna alışmakta da çok zorluk çektik. Tam olarak alıştığımızı da söyleyemem. Biz evlendiğimiz zaman Sıla sanırım dokuz yaşlarındaydı, babasını bir süre önce kaybetmişlerdi. O benim de kızım oldu.

Kızı Sıla'yla, Anamur, 1994.

Sonsöz

– **Son olarak iki soru soracağım. Birincisi, 40-45 yıllık devrimci hayatına dönüp baktığında, senin en fazla canını yakan hadise nedir?**

– Bu soruya cevap vermek o kadar kolay **değil.** Onca [illegible] arasında canımı yakan çok şey de yaşadım. Mamak [illegible] yalnız kalmıştım. Öyle koşullarda insanın hayatı boyunca [illegible] hatırlamak için çok zamanı oluyor. Günlük hayatın hayhuyu içinde unutulup giden pek çok şey gelip kafasına takılıyor insanın. Bir gün söylediğin bir yanlış söz, yaptığın bir yanlışlık veya yapamadıklarını, karşılaştığın bir haksızlık... Bir gece yarısı yüreğin jiletle kesilmiş **gibi** bir acıyla uyanıyorsun.

Zaman geçtikçe her şey biraz unutuluyor, üstü külleniyor. Bütün yaşananların bir bakiyesi olarak içinde bir yerlerde bir parça hüzün olarak kalıyor.

– **Peki, ikinci soruya geçersek... Hayatının bundan sonraki sey-**

rine dair ne planlıyorsun? Kırk yıldır siyasetin çok içindesin. Hatta epey zaman önünde yer aldın. Meselenin yaşla ilgili bir yanı da var. İnsanın fiziksel olarak bir yorgunluğu, bir yıpranmışlığı olabilir. Doğaldır. Ayrıca bunca yıl siyaset yapmanın kendisi başlı başına bir yorgunluk, belki de bıkkınlık sebebi olabilir. Ben biraz da bu bağlamda soruyorum. Bundan sonra siyasetle ilişkin nasıl olur?

– Kendi hayatıma dair fazla bir şey planlamıyorum. Elli yıldır ülkemizde ne yaşanıyorsa, hayatımın akışı da o olaylar içinde belirlendi. Kuşkusuz olayların karşısında nerede duracağım konusunda kendi seçimlerimin de önemi oldu, ancak sonuçta ülkenin kaderi neyse ben de onları yaşadım.

Bu ülkenin en karanlık günlerinde bir umut ışığı olarak yaktığımız Devrimci Yolculuk benim hayatım oldu. Bundan sonrası da farklı olmayacak. Yorgunluk, yıpranma, bıkkınlık şu bu... Hepsi tamam da inançlarını yitirmemişsen eğer, umut tükenmiyor. Artık gündelik siyaset anlamında eskisi kadar aktif siyaset içinde olmayacağım. Gücüm ne kadar yeter, nereye kadar yeter bilemem; ama şimdiye kadar yürüdüğüm yolun dışında başka bir siyasi duruşum, başka türlü bir hayatım da olmayacak.

– Yolculuğa devam, diyorsun...

– Evet.

Bademler Köyü, 2008.

A
Abdülhamit 123, 124, 140
Acar, Mehmet 268, 274, 276
Ahmet, Ülkü 79, 82, 133, 134, 218
Akad, Tanju 163, 173
Akal, Haşmet 18
Akbayram, Edip 236
Akçam, Cahit 25, 237, 276
Akçam, Dursun 75, 202, 203, 220, 225
Akçam, Perihan 202, 275
Akçam, Taner 137, 139, 142, 143, 155, 225, 293
Akça, Muharrem 276
Akın, Gülten 198
Akkaya, Reşat 199
Akman, Cüneyt 312
Akman, İlker 137
Akmut, Akdemir 131
Aksakal, Abdullah 180
Aksan, Umur 107
Aksoy, Muammer 116, 118
Aksoy, Mustafa 76, 116, 118
Aksu, Yener 312, 318
Aktolga, Münir Ramazan 52, 57, 78, 79, 83, 87, 125
Alacakaptan, Uğur 25, 38, 116, 133
Alfatlı, Ali 137, 138, 140, 155, 156, 172, 176, 177, 196, 223, 228, 253, 255, 274, 276, 277
Alkan, Türker 13
Alkaya, Mehmet 80, 81, 97
Allende, Salvador 45
Alpay, Şahin 55, 57, 61
Alp, Saffet 82, 106, 112
Alptekin, Cihan 80, 89, 90, 91, 112, 120
Altıner, Ahmet Turan 145
Altınoğlu, Garbis 116
Anadol, Çağatay 302
Ant, Atıl 36, 37, 57, 116, 126
Aren, Sadun 41, 303, 304
Arı, İbrahim 156
Arıkan, Hüdai 43, 61, 62, 80, 81, 82, 103, 108, 112, 113
Arsel, İlhan 25
Arslan, Ahmet (Corc) 174
Artun, Ali 157
Aslan, Emrullah 127
Aslan, Mustafa 268, 276
Aslan, Yusuf 40, 44, 57, 58, 64, 73, 74, 78, 79, 83, 87, 88, 89, 96, 110, 116, 118, 121, 122, 123, 125, 126, 127, 131, 137, 158, 273, 276
Atak, Ahmet 279, 281
Ataklı, Mucip 39, 45
Ataol, Hasan 118
Atasoy, Ahmet 82, 110, 112, 158
Atasoy, Yusuf 82, 110, 112, 158
Atatürk, Mustafa Kemal 56
Avcıoğlu, Doğan 44, 45, 46, 72
Aybar, Mehmet Ali 40, 41
Aydemir, Talat 32, 44, 53, 184, 217
Aydıncak, Haşim 156
Aydın, İlyas 5, 81, 97, 98, 99, 100
Ayiter, Kudret 25
Ayna, Ömer 89, 90, 91, 112
Aysan, Yılmaz 162
Aytulun, Cumhur 173, 202

B
Bakkalcı, Metin 237
Balcı, Şükrü 240
Bal, Fevzi 61
Balköse, Ömer 116
Balta, Tahsin Bekir 25
Bardakçı, Ulaş 5, 46, 52, 53, 54, 59, 61, 88, 89, 90, 93, 94, 97, 98, 211
Başpınar, Ali (Butto) 80, 84, 87, 97, 98, 103, 116, 118, 123, 127, 139,

142, 156, 157, 172, 175, 176, 177, 222, 223, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 246, 253, 255, 260, 261, 262, 268, 274, 275, 276, 277, 281, 285, 312
Baştürk, Abdullah 212
Batur, Muhsin 67, 68
Bektaş, Mehdi 266, 272, 281
Belge, Murat 203, 230, 234
Belli, Mihri 35, 38, 41, 43, 44, 46, 54, 55, 58, 60, 61, 62, 89, 176, 226, 230, 237, 258, 296
Berktay, Halil 116
Birdal, Akın 307
Biter, Mehmet 239
Bolivar, Simon 56
Bormi, Behice 41, 58, 167
Borulav, Korkut 174, 302
Boshancioğlu, Adnan 10, 318
Bozbeyli, Ferruh 154
Bozkurt, Necdet Erdoğan 156, 217
Bulguç, Hülagu 92
Bulut, Abdülkadir 52
Bulut, Necdet 183, 185
Bülbül, Ömer 248, 249, 250, 251
Bürkev, Yalçın 274, 276
Bütün, Esat 282
Büyüksevinç, Mehmet 38

C-Ç
Camus, Albert 31
Can, Celalettin 156
Cankoçak, Uğur 41
Can, Mustafa Ali 268
Cantekin, Mehmet 38
Cemal, Hasan 65, 66
Cem, İsmail 130
Cevahir, Hüseyin 61, 74, 77, 79, 211
Che, Guevara 56
Cinemre, Tayfun 116, 120
Coşkun, Mustafa 107
Cömert, Bedrettin 183, 185
Cronin, Archibald Joseph 22
Çakın, Tuğrul 37
Çalışlar, Oral 57, 202
Çamkıran, Mustafa Kemal 52, 62
Çandar, Cengiz 36, 57
Çatlı, Abdullah 183
Çayan, Gülten 99
Çayan, Mahir 12, 43, 49, 56, 57, 59, 61, 64, 72, 73, 74, 77, 79, 80, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 96, 97, 98, 100, 102, 104, 105, 108, 111, 112, 113, 116, 120, 121, 123, 125, 126, 134, 138, 139, 147, 148, 149, 160, 161, 167, 192, 211, 310
Çelebi, Mehmet 76
Çelenk, Halit 281
Çelen, Tuncay 116, 120
Çenet, İbrahim 150, 162
Çeşmecioğlu, İbrahim 312
Çetin, Mehmet Ali 215, 235, 238
Çetintaş, Baha 273, 276
Çıplak, Hasan Basri 202, 312
Çilingir, Yalçın 202, 204, 227
Çolakoğlu, Nuri 116
Çöloşun, Emin 261, 262
Çörtik İsmet 158
Çubukçu, Aydın 65, 66, 107

D
Debray, Régis 73
Dede, Atalay 276
Değer, Emin 281
Demircioğlu, Vedat 38
Demirel, Süleyman 15, 31, 32, 49, 69, 70, 86, 123, 124, 130, 140, 154, 163, 170, 171, 183, 184, 186, 187, 188, 189, 190, 198, 215
Demirkent, Nezih 203
Demir, Mustafa 19, 62, 77, 82, 122, 135
Deniz, Aslı 275
Denli, Metin 117
Devecioğlu, Ayşegül 156
Devecioğlu, Veli 263, 281
Dicleli, Zülfü 135
Dikmeoğlu, İbrahim 83, 96, 134
Dikmeoğlu, Zakir 83
Dinlerer, Behçet 145, 156
Dirik, Akın 65, 90, 97, 116, 127,

139, 142, 176, 177, 198, 202, 203, 223, 224, 232, 238, 268, 274, 276, 277, 280, 307
Doğan, İhsan 32, 99, 107, 108, 109, 110, 120, 121
Doğan, Koray 44, 45, 46, 72, 80, 81, 87, 88, 99, 100, 102, 136, 183, 185, 259, 272, 311, 312
Doğu, Fahri 116
Doğu, Fuat 81
Dostoyevski, Fyodor Mihailoviç 22, 23
Dönmez, Orhan 32
Duman, Selahattin 15
Durmaz, Hıdır 276

E
Ecevit, Bülent 45, 130, 154, 163, 170, 171, 182, 183, 185, 186, 187, 229, 246, 249
Ege, Süleyman 42
Eken, Kemalettin 118, 119
Ekinci, Tarık Ziya 58
Ekmekçi, Mustafa 99, 279, 289
Ekşi, Oktay 197
Elibüyük, İbrahim 27
Elrom, Efraim 74, 75, 77, 97, 149
Engels, Friedrich 42
Engin, Aydın 312
Eratalay, Sevinç 318
Erçıkan, Atıf 68
Erdal, Rengin 62
Erdal, Ümit 101, 105, 111, 120, 121
Erdoğan, İbrahim 180, 181
Erdoğdu, Seyhan 61, 125, 141
Erdoğdu, Vahap 41, 58, 61, 125
Erdost, Muzaffer 60, 61
Erdumlu, Bingöl 83, 89, 123, 124, 168
Erel, Erhan 37, 49, 50, 281
Erel, Zeki Oruç 37, 281
Erem, Faruk 25
Eren, Vahap 150, 156
Ergün, Recep 250
Erkiner, Engin 136
Erol, Yavuz (Balet) 156, 172, 177
Ersun, Namık Kemal 170
Esen, Bülent Nuri 25
Esin, Numan 127
Etiman, Oktay 52, 135
Evcil, Abdullah 273
Evren, Kenan 113, 238, 250, 257, 283

F
Feyzioğlu, Turhan 56
Forta, Bülent 156, 173, 217, 237, 274, 275, 276, 281, 295, 318
Forta, Hulki 275

G
Gandi, Mohandas Karamçand 161
Genç, Erdoğan 276
Gezmiş, Deniz 14, 64, 73, 96, 112, 116, 118, 119, 135, 275, 310
Goethe, Johann Wolfgang von 22, 23
Göçmen, Sedat 156, 177, 195, 196, 199, 217, 225, 295, 318
Gökmen, Yavuz 84, 85, 92
Gölcük, Osman 318
Gölgelioğlu, Ahmet 14
Gölgelioğlu, Leman 14, 21, 275
Gölgelioğlu, Mevlüt 14
Gölgelioğlu, Noyan 21, 75
Göncü, Ahmet 275
Gönensin, Okay 169
Gramschi, Antonio 193
Güçlü, Necdet 38
Güleç, Selahattin 77, 87, 102
Gültekingil, Murat 163
Gümüşbaş, Yılmaz 64
Günay, Ertuğrul 249
Günel, Şükrü 281
Güneş, Tevfik 273
Güney, Yılmaz 128, 129
Güngör, Sinan Şakir 312
Gürcan, Fethi 32, 44
Gürkan, Celil 68
Gürler, Faruk 67, 68
Gür, Naci 121
Gürsoy, Baykal 135

Gürsoy, Gençay 302
Güven, Paşa 150, 156, 162, 180, 181
Güzel, Hasan Celal 33

H
Has, Mete 73
Havuç, Hamdi 120
Hikmet, Nâzım 317
Hitler, Adolf 25
Ho, Chi Minh 161
Höke, Engin 276
Hugo, Victor 22

I-İ
İlıcak, Nazlı 197
Işık, Hüseyin 282
İba, Şaban 61, 80, 116, 123, 124
İleri, Abdullah Emre 37
İlgen, Muzaffer 82, 133, 134, 218
İlhan, Soner 156, 217
İnan, Bünyamin 156, 217, 259, 271, 273
İnanç, Nevin 102
İnan, Hüseyin 25, 33, 52, 64, 77, 92, 96, 110, 116, 118, 122, 180, 282
İnce, Aktan 65, 66
İnönü, İsmet 18, 30, 31, 37, 118
İpekçi, Abdi 185, 186

J
Johnson, Lyndon 31

K
Kabaklı, Ahmet 185, 197
Kahraman, Arslan 174
Kahraman, İlbay 312
Kahraman, Sadettin 268
Kanbur, Yaşar 274, 276
Kaplan, Kadri 39
Karabulut, Aydın 268
Karafakioğlu, Bedri 183, 185
Kara, Kemal 195
Karaosmanoğlu, Atilla 74
Karataş, Dursun 150, 156, 162, 180, 181, 248
Karataş, Musa 242
Karataş, Selahattin 156, 174
Karcı, Hüseyin 180
Kargılı, Celal 36
Kartal, Erol 271
Katlandur, Mehmet 273, 276
Kaynak, Mahir 68
Kaypakkaya, İbrahim 119
Kemal, Mehmed 33
Kesim, Sedat 80, 156, 172, 176, 177, 232, 245
Ketenoğlu, Yasin 156, 237
Kılıç, Atilla 273, 274
Kırçak, Süheyl 91, 92, 93, 95
Kıvılcımlı, Hikmet 45, 46, 72
Kobal, Şevki 229
Kocakuşak, Seyit 271, 276, 279
Koçaş, Sadi 74
Koç, Ferda 292
Koç, Ruhi 68, 116
Koç, Yıldırım 137, 163
Koçyiğit, Hicabi 250, 256
Korkusuz, Mehmet 156
Korutürk, Fahri 130, 190
Kotan, Mümtaz 35, 58, 285
Kozacıoğlu, Sait 116, 123, 157
Kukul, Sinan 48, 60, 61, 82, 108, 112, 162, 182, 312
Kuloğlu, Abdullah 111
Kuray, Sarp 67, 68, 72
Kurşuncu, Feyyaz 80, 82, 83, 84, 86, 87, 88, 101, 104, 110, 113, 134, 136
Kurt, Ali 52
Kurt, Sabahattin 79, 82, 87, 88, 112
Kuseyri, Mustafa 66
Kutlay, Sadık 18, 28
Kutlu, Zafer 50, 61, 62, 65, 68, 80, 103, 122, 125, 126, 131, 246
Küçükömer, İdris 124
Küçük, Yalçın 152, 167
Küpeli, Yusuf 40, 44, 57, 78, 79, 83, 87, 88, 89, 121, 123, 125
Kürkçü, Ertuğrul 60, 78, 92, 125, 135, 147, 306
Kürkçügil, Masis 307

L
Laçiner, Ömer 234
Lenin, Vladimir İliç 42, 152
M
Madanoğlu, Cemal 44, 45, 46
Mansuroğlu, İlker 38
Mao, Zedong 42, 56, 135, 206
Marcuse, Herbert 42
Marx, Karl 42
Mater, Nadire 84
Mater, Reşat 277
Mater, Tayfun 65, 84, 116, 123, 127, 142, 174, 176, 235, 277
Mehetoğlu, Battal 38
Mitap, Nasuh 34, 80, 84, 87, 88, 89, 92, 98, 102, 108, 137, 138, 139, 140, 150, 155, 163, 172, 173, 175, 176, 177, 180, 223, 224, 225, 232, 238, 239, 247, 248, 255, 256, 260, 261, 262, 266, 275, 276, 277, 279, 281, 312
Mumcu, Uğur 34, 35, 45, 97, 99, 116, 118, 133, 167, 186, 201, 257
Mut, Celal 268, 276
Müftüoğlu, Abdullah 15, 18
Müftüoğlu, Arslan 14, 17, 20, 275
Müftüoğlu Deniz, Neriman 14, 275
Müftüoğlu, Fethiye 275
Müftüoğlu, Mustafa 275
Müftüoğlu, Oğuzhan 14, 15, 17, 22, 34, 60, 92, 109, 111, 126, 139, 230, 234, 253, 261, 262, 268, 273, 274, 275, 276, 277, 279, 282, 285, 306, 312, 318
Müftüoğlu, Orhan 14, 17, 24
Müftüoğlu, Osman 14, 15, 18, 21
Müftüoğlu, Perihan 14
Müftüoğlu, Rahime 14
Müftüoğlu, Tamer 302

N
Nasır, Cemal Abdül 44
Nesin, Aziz 39
Nikitin 42

O-Ö
Oğuz, Bilal Sadi 163
Oğuzoğlu, Hüseyin Cahit 25
Oğuz, Ulvi 260, 261, 262
Onur, Hüseyin 52, 77
Oral, Ömer 202
Orçun, Tayfun 81, 87, 90
Orhangazi, Nizamettin 172
Orhun, Ahmet 27, 29
Otyam, Fikret 64
Önçler, Mustafa 274, 276
Önen, Yavuz 92, 96, 104, 129, 157, 203, 204, 212
Öymen, Altan 67, 116
Özal, Turgut 188, 291
Özbay, Can 34
Özbilgen, Füsun 84
Özdemir, İsmet 19, 276, 285
Öz, Doğan 183, 185
Öz, Erdal 116
Özgür, Taylan 38
Özkol, Adil 133
Özsever, Olcay 86
Öztürk, Teoman 92, 157, 203, 212, 317
Özüdoğru, Sinan Kazım 48, 60, 61, 82, 108, 112
Özülke, Ali 318
Özyörük, Mukbil 38

P
Parlakay, Murat 276
Parlak, İhsan 99, 108, 109, 110, 120, 121
Paşaoğlu, Tuğrul 109
Pekdemir, Ayşe 75, 156, 240, 244, 263
Pekdemir, Gültekin 156
Pekdemir, Melih 137, 139, 142, 143, 145, 150, 152, 155, 156, 157, 173, 174, 175, 176, 177, 223, 228, 232, 238, 239, 243, 244, 253, 255, 260, 261, 262, 273, 274, 276, 277, 280, 312
Perinçek, Doğu 34, 35, 39, 40, 44, 54, 56, 57, 66, 116, 119, 136, 167
Polat, Ömer 116

Polat, Şemsettin 312
Poturna, Burhan 117
Pullu, Bekir 237, 246, 248, 250, 256, 257, 286

S-Ş
Saçılanateş, Levent 276
Sağır, Necati 62, 77, 82, 134, 136
Sakın, Recep 64
Sakman, Sabahattin 86
Saldıraner, Kemal 118
Sandalcı, Emil Galip 116
Sarp, Atila 40, 49, 57, 66, 72
Sartre, Jean-Paul 31
Saruhan, Ertan 112
Saruhan, Şanal 281
Satır, Kemal 56
Savaşçı, Orhan 81, 84, 85, 97, 100, 106, 122, 131, 135
Say, Ahmet 36
Say, Fazıl 36
Selimoğlu, Yaşar 272
Selçuk, İlhan 39, 40, 70, 263, 264
Selimunpakoğlu, Cemal 61, 116
Senun, Emre 162
Sevimli, İbrahim 156, 157, 176, 202, 227
Sevim, Vedat 312
Sezgin, İsmet 35
Sicimoğlu, Ayşe 75
Silan, Zeki 18
Sinanoğlu, Hidayet 20
Solgun, Hüseyin 180
Somer, Şadi 162
Soyer, Nurettin 249
Soysal, İlhami 67
Soysal, Mümtaz 167
Sönmez, Fikri 110, 158, 196, 200
Sönmez, Mehmet 84, 87, 110, 158, 196, 200
Sönmez, Mustafa 173, 302, 305, 311, 312
Stalin, Josef 42, 151, 152
Sun, Yat Sen 56
Sükan, Faruk 32
Şahin, Arif 52
Şahin, Fatih Mehmet 273
Şahinkaya, Tahsin 277
Şahin, Özgür 273, 276
Şahin, Zülküf 35, 58
Şakiroğlu, Selami 81, 136, 142, 145, 176, 201, 202, 227
Şekercioğlu, İsmet 38
Şener, Abdüllatif 33
Şener, Erdal 65
Şengörenoğlu, Abdullah 276
Şenocak, Erdem 282

T
Tağmaç, Memduh 67
Tahir, Kemal 22
Tan (Müftüoğlu), Pervin 240, 241, 243, 282, 317
Tan, Nervin 100, 101, 317
Tanrıöver, Hüseyin 92
Taşıran, Cevat 134, 156, 203
Tavşancıl, Zeki 266, 281
Tayhani, Kamer 150, 156
Tekin, Mehmet (Kürt Mehmet) 158, 215
Temizalp, Hasan Basri 137
Temuçin, Turhan 142
Tetik, Raci 260, 274, 278, 282
Tezan, İbrahim 256, 257, 258, 266, 269, 279, 281
Tınaztepe, Keriman 62
Tırıç, Şerafettin 199
Tito, Josip Broz 197
Toker, Tevfik Doğan 259
Topal Osman 260
Töre, Teslim 99
Turhan, Talat 127
Tümay, İsmail 273
Türkeli, Güngör 53
Türkeş, Alpaslan 184
Türkler, Kemal 168, 185
Türün, Tevfik 107
Tütengil, Cavit Orhan 185

U-Ü
Uçar, İrfan 61, 77, 89, 115, 116, 123, 124, 125

Sahin, Mahir: 116

Uluer, Bülent 150, 156, 162, 180, 181, 305
Ulusoy, Mustafa 89, 124
Uras, Ufuk 310
Uyan, Mahmut Memduh 217, 273, 276, 284
Uzun, Kemal 157
Üresin, Mehmet 276
Üruğ, Necdet 34
Üşür, İşaya 173
Üzmez, Hüseyin 33

V
Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet 35
Veyisoğlu, Salih 80, 81, 87, 97, 98

Y
Yakış, Alper Tunga Levent 273, 276
Yakut, İbrahim 156
Yalçın, Hasan 116, 126
Yalgın, Mustafa 273, 276
Yalman, Ahmet Emin 33
Yankumcu, Kemal 312
Yavru, İrfan 180, 181
Yavuz, Hüseyin 78, 122
Yavuz, İbrahim 156
Yazgan, Osman Nuri 273
Yazıcı, Fuzuli 86
Yazıcı, Mehmet Hakkı 156
Yazıcıoğlu, Kemal 240, 249, 250
Yeşilyurt, İsmail 158
Yıldırım, Hüsnü 36
Yıldırım, Selçuk 273, 276
Yıldırım, Uğur 25, 34, 35, 38, 41, 45, 76, 97, 99, 116, 118, 133, 167, 186, 201, 257
Yıldızhan, Niyazi 118
Yılmaz, Abdullah 156, 203, 204
Yılmaz, Filiz 90
Yılmaz, Mehmet Ali 137, 139, 143, 155, 176, 214, 228, 268, 271, 274, 276, 277, 281
Yılmaz, Nihat 112
Yılmaz, Ziya 88, 89, 131, 135, 203
Yurdakul, Levent 318
Yurtsever, Ali Rıza 17, 100, 157
Yücel, Can 198, 202
Yücel, Erkan 116
Yücel, Su 198
Yüksel, Mehmet 79, 86, 89, 91, 103

Z
Zileli, Gün 36, 54, 57, 116, 157

Oğuzhan Müftüoğlu 1944 yılında Anamur'da doğdu. 60'lı yıllarda Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisiyken Dev-Genç hareketine katıldı. Kızıldere öncesinde Mahir Çayan ve arkadaşlarıyla birlikte, THKP-C saflarında mücadele etti. Dev-Genç ve THKP-C davalarından yargılandı, ceza aldı. 1974 affıyla birlikte tahliye edildi. 70'li yıllarda önce Devrimci Gençlik, ardından Devrimci Yol hareketinin kurulmasında öncelikli rol oynadı. 12 Eylül'den sonra açılan Devrimci Yol ana davasında 1 numaralı sanık olarak yargılandı. 11 yıllık cezaevi yaşamının ardından 1991'de tahliye oldu. Toplumsal Araştırmalar Kültür ve Sanat için Vakıf'ın, Özgürlük ve Dayanışma Partisi'nin ve *BirGün* gazetesinin kuruluşunda yer aldı.

Adnan Bostancıoğlu, 2008 yılında başladığı ve muhtelif fasılalarla yaklaşık üç yıl süren görüşmelerde, Oğuzhan Müftüoğlu ile çocukluğundan başlayarak bugüne kadar olan yaşamını konuştu. Müftüoğlu'nun yaşamı, Türkiye'de devrimci hareketin yükseliş ve yenilgi dönemlerinin de tarihi... Dolayısıyla söyleşinin eksenini, 60'lı yılların Dev-Genç'inden 70'li yılların Devrimci Yol'una uzanan mücadele süreci ve 12 Eylül sonrası oluşturdu. Döneme damgasını vurmuş olaylar, öne çıkmış ya da gölgede kalmış insanlar; solun tarihinin ayrılmaz bir parçası olan işkenceler, mahkemeler, cezaevleri *Bitmeyen Yolculuk*'un kilometre taşları oldu.

"Bizim yaşadığımız dönem, 1960'lardan 2000'li yıllara kadar uzanan bir süre. 40 küsur yıl. Bu süre boyunca benim yaşadıklarım, tanık olduklarım, birinci dereceden sorumlu olduğum olaylar sadece bana ait şeyler değil. Bu dönem hem ülke açısından hem de devrimci mücadele açısından önemli bir dönem. (...) Ben kendi adıma bir anı kitabı yazmayı düşünmüyorum; ama yaşadığım veya tanığı olduğum şeylerin, bir şekilde yazılı hale getirilmesinin gerekli olduğunu da kabul ediyorum. Belki böyle bir söyleşiyle bu ihtiyacı bir ölçüde karşılayabiliriz diye düşünüyorum." (Oğuzhan Müftüoğlu)

9 789755 335884

25 TL